

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCÝCH VĚD HISTORICKÝCH

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DĚJINY OBCE VOLFÍŘOVA DO ROKU 1938

Vedoucí práce: PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Bc. Miloš Dvořák
Studijní obor: Archivnictví navazující
Ročník: II.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Dačice 14. července 2009

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce panu PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za jeho pomoc a cenné rady udílené během častých konzultací. Dále pak volfřovskému kronikáři panu Vladimíru Dvořákovi za to, že mi umožnil pracovat se svým obsáhlým rodinným archivem a v neposlední řadě své manželce Elišce Dvořákové za bezmeznou trpělivost a morální podporu během psaní diplomové práce.

Anotace

Miloš Dvořák

Dějiny obce Volfířova do roku 1938

Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav archivnictví a pomocných věd historických.

Cílem diplomové práce je zachytit dějiny obce Volfířova ve všech aspektech jejího vývoje. Výchozím momentem je období kolonizace oblasti jihozápadní Moravy na přelomu 13. a 14. století, během něhož byl s největší pravděpodobností založen také Volfířov. Práce je ohraničena rokem 1938, tedy zánikem první Československé republiky.

Úvod diplomové práce je zpracován formou kritiky literatury a pramenů, následuje sedm kapitol a závěr zhodnocující výsledky bádání. První kapitola popisuje polohu Volfířova a vývoj názvu obce od první písemné zmínky o obci v roce 1349 do roku 1910, kdy bylo poprvé užito dnešní podoby názvu. Druhá kapitola se zabývá kolonizací regionu a rodem pánů z Volfířova. Je dovedena do roku 1420, kdy se stal Volfířov součástí velkého dominia pánů z Hradce. Následující tři kapitoly (Volfířov v letech 1420-1848, Volfířov v letech 1848-1918 a Volfířov v letech 1918-1938) se zaměřují na správní vývoj obce, sociální skladbu obyvatelstva, spolkový život, obecní samosprávu, vývoj volfířovské farnosti a školství. Následuje topografie obce, která mapuje držitele nemovitostí ve Volfířově (s výjimkou osady Nové Dvory). Poslední kapitola práce představuje volfířovské památky, především pak farní kostel sv. Petra a Pavla.

Závěr je doplněn seznamem pramenů a literatury, seznamem užitých zkratk a textovými a obrazovými přílohami.

Summary

Miloš Dvořák

History of the municipality Volfířov till the year 1938

The diploma work, University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Philosophy, Institute of Archival Science and Auxiliary Historic Science

The purpose of this diploma work is to describe the history of the village Volfířov in all aspects of its development. The starting point is the period of the colonization of South-West Moravia at the turn of the 13th and 14th century, during which time Volfířov was most likely established. The diploma work is closed by the year 1938, i.e. by the end of the first Czechoslovakia republic.

Introduction of the diploma work is elaborated in the form of the review of literature and information, and then it is followed by seven chapters and the conclusion evaluating the results of the research. The first chapter describes the location of Volfířov and the development of its name from the first written information about the village in 1349 to the year 1910, when the present form of the name was used for the first time. The second chapter is dealing with the colonization of the region and with the lineage of lords from Volfířov. It is conducted to the year 1420, when Volfířov became a part of a big domain which belonged to lords from Hradec. The following three chapters (Volfířov between 1420-1848, Volfířov between 1848-1918 and Volfířov between 1918-1938) are focused on the administrative development of the village, the social structure of the population, social life, the municipal self-administration, the development of the local parish and education. It is followed by the topography of the village, which maps owners of properties in Volfířov (except the settlement of Nové Dvory). The last chapter of the diploma work shows historical monuments of Volfířov, first of all the church of St. Peter and Paul.

The conclusion is supplemented by the list of sources and literature, used abbreviations and by textual and pictorial attachments.

Obsah

1. ÚVOD

- 1.1 Vymezení tématu 7
- 1.2. Kritika pramenů a literatury 7

2. POLOHA A VÝVOJ NÁZVU OBCE 11

3. VOLFÍŘOV DO ROKU 1420

- 3.1. Kolonizace oblasti 13
- 3.2. Páni z Volfířova 15

4. VOLFÍŘOV V LETECH 1420-1848

- 4.1. Vrchnost 24
- 4.2. Poddanské poměry ve Volfířově do roku 1848 27
- 4.3. Obec a obyvatelé 31
- 4.4. Duchovní správa 36
- 4.5. Obecní samospráva 45
- 4.6. Škola 49

5. VOLFÍŘOV V LETECH 1848-1918

- 5.1. Obec a obyvatelé 53
- 5.2. Duchovní správa 56
- 5.3. Obecní samospráva 60
- 5.4. Škola 62
- 5.5. Válečná léta 1914-1918 67

6. VOLFÍŘOV V LETECH 1918-1938

- 6.1. Následky první světové války 72
- 6.2. Obec a obyvatelé 74
- 6.3. Duchovní správa 78
- 6.4. Obecní samospráva 80
- 6.5. Škola 85

6.6. Významní rodáci	88
7. TOPOGRAFIE OBCE	
7.1. Pramenná základna	91
7.2. Způsob držby nemovitostí ve Volfířově	93
7.3. Topografie	95
8. HMOTNÉ PAMÁTKY VE VOLFÍŘOVĚ	
8.1. Kostel sv. Petra a Pavla	128
8.2. Kostel sv. Ducha	133
8.3. Zvony	133
8.4. Kaplička Panny Marie Bolestné	135
8.5. Svaté kříže	135
8.6. Pamětní kameny	136
9. ZÁVĚR	137
Seznam použitých pramenů a literatury	141
Seznam užitých zkratk	148
Seznam příloh	149
Přílohy	150

1. Úvod

1.1. Vymezení tématu

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil dějiny Volfířova, malé obce ležící na pomezí jižních Čech a Moravy, ve které se narodilo nejméně jedenáct generací mých předků. Zpracování dějin Volfířova předcházelo několikaleté genealogické bádání, během něhož jsem pracoval s množstvím pramenů a nashromáždil mnoho informací o jednotlivých obyvatelích Volfířova a samozřejmě také o obci jako takové. Původní záměr pátrat po vlastních předcích a jejich osudech tak plynule přerostl do zájmu o komplexní dějiny obce.

Mezníkem mé práce se stal rok 1938, který pokládám za zásadní předěl v dějinách naší země. Zánik první Československé republiky, následující období nacistické okupace, poválečné směřování ke komunistické diktatuře, převrat v roce 1948 a padesátá léta 20. století spojená s násilnou kolektivizací venkova nepředstavují téma na novou kapitolu, ale vystačily by na další diplomovou práci.

1.2. Kritika pramenů a literatury

Ve své práci jsem čerpal převážně z regionální literatury zaměřené na oblast Dačicka a jihozápadní Moravy. Velkou inspirací, co se pojetí knihy a jejího vnitřního uspořádání týče, mi byla práce kolektivu autorů *Dějiny Dačic*.¹ Obsáhlá publikace historiků pocházejících z Dačic a okolí mi posloužila především informacemi o dačickém panství a dějinách oblasti do roku 1848. Tato kniha navazuje (a je třeba říci, že také překonává) starší zpracování dějin Dačic ve sborníku *Dačice 1183-1981*² vydaném roku 1983 ku příležitosti 800. výročí první zmínky o měšťě. Tento sborník v sobě přece jen nezapře dobu vzniku a poplatnost komunistickému režimu.

Ze starší literatury musím zmínit vlastivědné práce Jana Tiraye *Vlastivěda moravská, Telecký okres, Vlastivěda moravská, Dačický okres a Vlastivěda Moravská, Slavonický okres*³ a dílo telčských učitelů Jana Beringera a Jaroslava Janouška *Město a panství*

¹ Dějiny Dačic, Dačice 2002.

² Dačice 1183-1983, Dačice 1983.

³ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Telčský okres*, Brno 1913; Týž, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925; Týž, *Vlastivěda moravská, Slavonický okres*, Brno 1926.

Dačice.⁴ Všechny čtyři knihy se přes svůj široký záběr a poměrně velkou čtivost vyznačují nedostatečným poznámkovým aparátem, který u mnoha důležitých sdělení úplně chybí, anebo je značně nejasný. Tento nedostatek z nich dělá poněkud problematický zdroj, se kterým je nutné pracovat velmi opatrně. To samé platí také pro práci Josefa Pilnáčka *Staromoravští rodové*, ve které je otištěn nekompletní a řadou chyb poznamenaný rodokmen pánů z Volfířova.⁵

Rámcové a faktografické údaje jsem si ověřoval v místopisech a topografiích. Nejvíce prostoru se Volfířovu dostává v místopise *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*,⁶ který poskytuje údaje o historickém vývoji obce, správním začlenění, statistice počtu domů a obyvatel, spolicích a škole. O obci se stručně zmiňují také místopis Ladislava Hosáka *Historický místopis země Moravskoslezské*,⁷ místopis Josefa Bartoše, Jindřicha Schulze a Miloše Trapla *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*⁸ a velmi okrajově také místopis *Die Markgrafschaft Maehren*.⁹ Údaje statistické povahy získané z archivních pramenů jsem ověřoval ve vydaných statistických přehledech a lexikonech.¹⁰

Výhradně dějinami Volfířova se doposud žádná práce nezabývala. Statě věnované historii obce pravidelně vycházely v letech 1986-1989 ve *Zpravodaji JZD Volfířov*.¹¹ Autoři příspěvků pochopitelně příliš nepracovali s archivními prameny a čerpali většinou z výše uvedených topografií a místopisů, méně již z vyprávění pamětníků. K místnímu JZD se vztahuje publikace sestavená kolektivem autorů pod vedením Ladislava Dvořáka a vydaná ku příležitosti 40. výročí založení družstva. Práce nazvaná

⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Dačice*, Dačice 1885.

⁵ Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930.

⁶ *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005.

⁷ Ladislav HOSÁK, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004.

⁸ Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, XII., Ostrava 1990.

⁹ Gregor WOLNY, Conrad SCHENKL, *Die Markgrafschaft Maehren*, Brno 1837.

¹⁰ *Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1924; *Statistický přehled republiky Československé*, Praha 1930; *Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské*, Praha 1935; *Statistický přehled o Československé republice*, Praha 1936; *Statistická příručka Československé republiky*, Praha 1948; Božena NOVÁKOVÁ (ed.), *Zeměpisný lexikon ČR, Obce a sídla*, Praha 1991.

¹¹ *Zpravodaj JZD Volfířov*, I-IV, Volfířov 1986-1989.

*40 let JZD Horácko se sídlem ve Volfířově*¹² mapuje vznik a rozvoj prvního jednotného zemědělského družstva na Dačicku. Přestože z dnešního pohledu nepřekračuje rámec doby svého vzniku a možná až příliš důkladně plní roli oslavného a nekritického spisku, alespoň částečně osvětluje okolnosti založení JZD a období padesátých let 20. století ve Volfířově.

V prvních dvou kapitolách práce zaměřených na nejstarší dějiny obce jsem čerpal z edic vydaných pramenů. Jednalo se především o edice moravských zemských desek¹³ a edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IX.*¹⁴

Z fondů uložených v Moravském zemském archivu jsem pracoval převážně s prameny hospodářské povahy: lánovými rejstříky, rektifikačními akty, tereziánským a josefínským katastrem,¹⁵ a dále s fondy velkostatků Dačice a Telč (poddanské a dominikální pozemkové knihy a soupisy poddanských realit).¹⁶

Velmi cenným zdrojem informací se ukázaly matriky uložené v SOA Třeboň. Vzhledem k absenci nebo torzovitosti pramenů vztahujících se k Volfířovu před rokem 1848 mi kromě jiného pomohly například s kompletováním řad volfířovských farářů, učitelů, rychtářů a starostů.¹⁷ Ze SOA Třeboň jsem dále využil jednotlivostí z fondů Rodinný archiv Krajířů z Krajku (urbář z roku 1487) a Rodinný archiv pánů z Hradce (listina s pečetí Bohunka z Volfířova).¹⁸

Fond volfířovského farního úřadu se nachází ve SOkA Jindřichův Hradec. Obsahuje prameny vhodné ke studiu dějin farnosti a obce 19. století. Jedná se například o zповědní rejstříky, soupisy farníků, nadační listiny, knihy desátků, inventáře kostela sv. Petra a Pavla, knihy změn vyznání a náboženských spolků, a také materiál vztahující se

¹² Ladislav DVOŘÁK a kol., *40 let JZD Horácko se sídlem ve Volfířově*, Jindřichův Hradec 1989.

¹³ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, Brno 1865; Tomáš KALINA (ed.), *Moravské zemské desky II.*, Kraj Brněnský, Brno 1950; Bertold BRETOLZ (ed.), *Libri Citationum et Sententiarum 1490-1503*, Brno 1911; Vincenc BRANDL (ed.), *Knihy půhonné a nálezové, Tomus II*, Brno 1873.

¹⁴ Vincenc BRANDL (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IX*, Brno 1854.

¹⁵ MZA Brno, Lánové rejstříky, inv. č. 14 a; MZA Brno, Rektifikační akta, inv. č. 314; MZA Brno, Tereziánský katastr, inv. č. 318/3; MZA Brno Josefínský katastr, inv. č. 3030.

¹⁶ MZA Brno, Velkostatek Dačice; MZA Brno, Velkostatek Telč.

¹⁷ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, farnosti Dačice a Volfířov.

¹⁸ SOA Třeboň, Rodinný archiv Krajířů z Krajku; SOA Třeboň, Rodinný archiv pánů z Hradce.

k místní škole a drobným sakrálním stavbám v obci.¹⁹ Z dalších fondů uložených ve SOKA Jindřichův Hradec jsem pracoval s doposud neinventarizovanými fondy obce Volfířova a národní školy Volfířov a fondem okresního úřadu v Dačicích. Z fondu Archiv obce Volfířov mi posloužily protokoly zápisů ze schůzí obecní rady a obecního zastupitelstva.²⁰ Z fondu Národní škola Volfířov jsem využil hlavně školní kroniku založenou v roce 1896 (při slavnostním otevření nové školní budovy).²¹ Z fondu Okresní úřad Dačice jsem využil sčítací operáty ze sčítání lidu 1857-1921, které představují důležitý pramen k sociálním a hospodářským dějinám obce, a také rejstříky o složení obecního zastupitelstva vedené od roku 1923.²²

Část pramenů užitých v diplomové práci se nalézají mimo archivní depozitáře. V knihovně karmelitánského kláštera v Kostelním Vydří se nachází domácí protokol volfířovské farnosti a na něj plynule navazující kronika farnosti. Domácí protokol založený nejspíše po roce 1772 farářem Václavem Altmannem obsahuje soupisy jmění a příjmů benefícia, inventáře kostela, a také seznam farníků z roku 1790, který představuje první soupis všech obyvatel Volfířova. Od roku 1839 na domácí protokol navazuje farní kronika. Vedle údajů obsažených v domácím protokolu podává ještě informace o dění v obci (obecní volby, počasí, průběh žní).²³

Při psaní práce jsem vycházel také z materiálů v soukromém vlastnictví pana Vladimíra Dvořáka z Volfířova. Jedná se o protokol o vykonaných vizitacích na volfířovské škole vedený od roku 1791²⁴ a hlavně o kopii ztracené kroniky obce. Kroniku obce začal psát roku 1929 učitel František Matoušek. Záznamy v ní jsou vedeny zpětně od roku 1927 a dovedena je do roku 1965. Poměrně důkladně popisuje také válečné období let 1914-1918.²⁵

¹⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov.

²⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Archiv obce Volfířov.

²¹ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov.

²² SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice.

²³ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol a kronika volfířovské farnosti.

²⁴ Protokol o vykonaných školních vizitacích, Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

²⁵ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

2. Poloha a vývoj názvu obce

Obec Volfířov se nachází v jihozápadním cípu Českomoravské vrchoviny cca 6 kilometrů od Dačic nedaleko historické hranice Čech a Moravy a asi 20 kilometrů od hranic České republiky se Spolkovou republikou Rakousko. Díky své poloze v kopcovité krajině Dačické sníženiny, doslova na dohled nejvyšší hory Českomoravské vrchoviny Javořice (837 metrů nad mořem), leží obec v relativně vysoké nadmořské výšce 498 metrů. Na sever od Volfířova je vidět pahorkatina Hradisko, na západ od obce se do výše 554 metrů nad mořem zvedá Novodvorský vrch. Volfířov se rozkládá po obou stranách Volfířovského potoka, do nějž se v katastru obce vlévá potok Řečický. Volfířovský potok pak opouští vesnici posílen vodou z rybníka Strachova a asi po 9 kilometrech ústí jižně od Dačic v obci Toužín do Moravské Dyje.²⁶

Kořeny názvu Volfířova je třeba hledat nejspíše v době německé kolonizace pohraničních oblastí. Jak tomu bývá u vesnic tzv. německého záboru obvyklé, byl patrně odvozen od osobního jména lokátora, tedy osoby, která na popud pozemkové vrchnosti osadu založila. V případě Volfířova se mohlo jednat o německá jména: Wolf, Wolfer, Wolfram, Wolfgang.²⁷ Poprvé byl název obce uveden roku 1349 ve tvaru Wolpherzow (čteno Volfeřov),²⁸ následně v roce 1355 jako Wolfhersow²⁹, 1366 Wolferzow³⁰, 1376 Wolfirzow³¹, 1379 znovu Wolferzow³² a v letech 1392 a 1415 jako Wolfferzow.³³ V průběhu patnáctého století pak došlo k vypuštění písmena „V“, respektive „W“. Tento jev přidávání, popř. vypouštění „V“ v názvech vesnic byl v regionu ještě nedávno dobře patrný v místní hovorové mluvě, viz. Olšany (Volšany),

²⁶ Srovnání: Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 702, Jan TIRAY,

Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 214-215.

²⁷ Rudolf ŠRÁMEK, Ladislav HOSÁK, Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, Praha 1980, s. 738-739.

²⁸ Die Landtafel des Markgraphthums Mährens, Brüner Cuda I, Brno 1856, s. 3.

²⁹ Tamtéž, s. 25.

³⁰ Tamtéž, s. 67.

³¹ Tamtéž, s. 117.

³² Tamtéž, s. 138.

³³ Tamtéž, s. 201 a 294.

Olší (Volší).³⁴ To bylo patrně také příčinou omylu, kterého se nevědomky dopouštějí někteří autoři, když ve svých pracích zaměňují Volfířov (Olfěrov) s Volfeřicemi, obcí u Moravského Krumlova, dříve často psanými jako Olfeřice. K této záměně došlo například v edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*, kde jsou roku 1289 zmiňované Olfeřice vydávány za Volfířov³⁵ nebo v edici popravčí knihy pánů z Rožmberka, kde je k roku 1401 připomínaný Ctibor z Olfeřic uveden jako Ctibor z Volfířova.³⁶ Narozdíl od Volfeřic (Olfeřic) je Volfířov v pramenech patnáctého století vždy zaznamenán jako „Olfeřov“ s koncovkou „ov“ na konci slova, např. v letech 1420 a 1466 jako Olfferzow³⁷ nebo roku 1487 jako Olfierov.³⁸ V roce 1610 se poprvé objevil tvar slova s jednoduchým „v“ (Volfirov)³⁹, ovšem s krátkým „i“ a bez háčku nad „r“, roku 1650 Wolffirzow,⁴⁰ v roce 1666 pod vlivem němčiny Wolfirs⁴¹ a roku 1686 znovu Wolfirzow⁴². V německy psaných pramenech osmnáctého století se Volfířov vyskytuje v letech 1737 a 1758 jako Wolfirz,⁴³ v letech 1764 a 1775 pak jako Wofirsch.⁴⁴ S nástupem českého jazyka v 19. století byla obec v letech 1815, 1846 a 1871 uváděna jako Wolfířow⁴⁵ a roku 1881 jako Volfěřov.⁴⁶ Dnešní podoby názvu obce bylo v písemných pramenech poprvé užito v roce 1910.⁴⁷

³⁴ Rudolf ŠRÁMEK, Ladislav HOSÁK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku II*, Praha 1980, s. 739.

³⁵ Bertold Bretholz (ed.), *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IX*, Brno 1854, s. 340.

³⁶ Adolf KALNÝ, *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, Třeboň 1993, s. 40.

³⁷ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 327, Tamtéž s. 413.

³⁸ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Krajířů z Krajku, inv.č. 62, kart. 1.

³⁹ *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005, s. 703.

⁴⁰ MZA Brno, Pozemkové knihy, inv.č. 9692.

⁴¹ MZA Brno, Rektifikační Akta, inv.č. 314.

⁴² MZA Brno, Pozemkové knihy, inv.č. 9692.

⁴³ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv.č. 293; MZA Brno, Tereziánský katastr, inv.č. 318/3.

⁴⁴ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 214, MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv.č. 2.

⁴⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv.č. 27, kniha 27; Tamtéž, inv.č. 38, kniha 38.

Tamtéž, inv.č. 44, kniha 44.

⁴⁶ *Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005, s. 703.

3. Volfířov do roku 1420

3.1. Kolonizace oblasti

Území jihozápadní Moravy bylo pro svou nadmořskou výšku, kopcovitý a lesnatý terén osidlováno velice pozvolna a v porovnání s jinými částmi Moravy také relativně pozdě. Jako první měla zájem na osídlení česko – moravské hranice znojemská údělná knížata z rodu Přemyslovců. Kvůli zvýšení výnosů ze svého knížectví počala již v první polovině 12. století s osidlováním tohoto regionu, a to výlučně obyvatelstvem slovanského původu pocházejícím z okolí Znojma. Osidlovací monopol znojemských údělníků narušoval v druhé polovině 12. století pouze třebský klášter.⁴⁸

Konec 12. století byl poznamenán rozkladem knížecí pozemkové držby a převodem půdy do majetku vyšší šlechty (nobilitas). Tito velcí pozemkoví vlastníci pak na svých nově nabytých územích organizovali postupnou kolonizaci. V první polovině 13. století lze již mluvit o poměrně husté síti vesnic a městeček na jihozápadní Moravě. V případě Dačicka se jednalo o starý a velice rozvětvený rod Ranožirovců, pánů s jelením rohem v erbu, který organizoval osidlování z hradu Bílkova. Kromě bílkovského panství jim v průběhu 13. a počátkem 14. století patřila také panství Cizkrajov, Hrádek a Kostelní Vydří. Prvním v pramenech zmíněným Ranožirovcem byl roku 1234 Ratibor. Nejvýznamnějším členem rodu pak byl Smil z Bílkova († před 1303), který v letech 1254-1255 doprovázel Přemysla Otakara II. na křížové výpravě do Pruska. Výsledkem Ranožirovské kolonizace jsou např. osady Hříšice, Dobrohošť, Kostelní, Prostřední a Zadní Vydří.⁴⁹

Dalším centrem české, respektive moravské kolonizace v této oblasti byl hrad Štenberk (Štamberk) stojící v lesích nad osadou Lhotka nedaleko Telče. Hrad údajně založil roku 1284 bitovský purkrabí Jaroslav ze Štenberka. Štamberk se stal v následujících letech výchozím bodem k osidlování hustě zalesněného území v okolí Telče. Z iniciativy majitelů Štamberka tak vznikly osady Lhotka, Řásná, ale také některé z obcí volfířovské farnosti: Brandlín, Velká Lhota, Šach a Radlice.⁵⁰

⁴⁷ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv.č. 3009, fasc. 229.

⁴⁸ Josef VÁLKA, Dějiny Moravy I., Brno 1991, s. 62-63.

⁴⁹ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 38-43; Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 150-151.

⁵⁰ Vlastivěda Moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 151.

Již v druhé polovině 13. století se na scéně objevil mocný šlechtický rod pánů z Hradce organizující osidlování Českomoravské vrchoviny pro změnu z české (nikoliv jako Ranožirovci z moravské) strany. Soupis majetku Oldřicha II. z Hradce z roku 1294 uvádí, že v majetku pánů s pětilistou rúží v erbu byly například Veleč u Hrotovic, Dolní Vilémovice u Třebíče, Slavonice, které byly tehdy ještě trhovou vsí, a také z hlediska Volfířova zajímavá sousední ves Řečice.⁵¹

Opravdu velkým hráčem na pomyslné šachovnici jihozápadní Moravy se však páni z Hradce stali až v první polovině 14. století, kdy sňatkem Oldřicha III. z Hradce s Klárou z Bílkova získali někdejší bílkovské panství Ranožirovců.⁵² Dalším posílení jejich vlivu v oblasti znamenal zisk hradu Štamberka se vším k němu náležejícím zbožím.⁵³ Svůj mocenský monopol v regionu pak potvrdili získáním Telče roku 1339.⁵⁴ Scelování tohoto velkého, leč neuceleného majetku pak podstatným způsobem poznamenalo vývoj celého regionu po další dvě staletí.

Vzhledem k blízkosti hranice s Rakouskem a s ohledem na samotný Volfířov nelze opomenout ani německou kolonizaci Vysočiny. Roku 1179 přidělil císař Friedrich Barbarossa určitou část území na české straně řeky Dyje k rakouskému hrabství Raabs. Tím došlo k prolomení přirozené hranice, kterou až do této doby Dyje tvořila. Na počátku 13. století pak započala německá kolonizace regionu vedená právě z hradu v Raabsu.⁵⁵ Kromě této hlavní kolonizační vlny existovala ještě další oblast německé kolonizace na Vysočině. Jednalo se o Jihlavu a její nejbližší okolí. Během 12. století bylo Jihlavsko řídce osídleným regionem s výlučně slovanským obyvatelstvem. S objevením ložisek stříbra a větším rozvojem jeho těžby v polovině 13. století začali přicházet německy mluvící horníci. Tím vznikla oblast označovaná jako „německý jazykový ostrov na Jihlavsku.“ Poněkud netypická izolovanost německého živlu uprostřed českého etnika a značná vzdálenost od zemské hranice vedla často k mylným konstrukcím německy píšících historiků o jakémsi ostrůvku původního germánského osídlení z dob Markomanů a Kvádů.⁵⁶

⁵¹ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 51-52.

⁵² Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 593.

⁵³ Tamtéž, s. 151.

⁵⁴ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Telečský okres, Brno 1913, s. 102.

⁵⁵ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 43-44.

⁵⁶ Jaroslav DOBIÁŠ, Německé osídlení ostrůvku jihlavského, ČAŠ 8, 1931, s. 1-92.

3.2. Páni z Volfířova

Nejstarší písemná zmínka o Volfířovu pochází z roku 1349.⁵⁷ Netyká se však obce jako takové, nýbrž dvou rytířů s predikátem „z Volfířova.“ Jeden z prvních zápisů v moravských zemských deskách totiž oznamuje, že Bohunek a Mikuláš, bratři z Volfířova, koupili obec Lukov.⁵⁸

Kdo byli tito dva bratři a jak se dostali do Volfířova? Již v průběhu 13. století se v Čechách a na Moravě utvářela vrstva tzv. nižší šlechty. Rozmach těchto rytířských a zemanských rodů pak kulminoval na přelomu 14. a 15. století. Během husitských válek došlo k značné redukci tohoto stavu a ztrátě jeho majetkového a mocenského postavení ve prospěch vyšší šlechty. Výše jsem zmínil, jak v průběhu 13. a v první polovině 14. století rostl majetek a vliv pánů z Hradce v oblasti jihozápadní Moravy. Ziskem Bílkova, Štamberka, Telče a Dačic se stali největšími pozemkovými vlastníky v regionu a sousedy mnoha drobných rytířů, zemanů a svobodníků. Početná a vnitřně dosti nesourodá vrstva nižší šlechty tak musela nově čelit silnějšímu a expansivnímu sousedu. Pro tyto rytíře existovaly pouze dvě cesty, kterými se mohli vydat. Mohli se postavit hradeckým se zbraní v ruce ve službách dalších mocných rodů, které měly v regionu své zájmy (např. Lichtenburků nebo Krajířů z Krajku). Druhou možností bylo s pány z Hradce spolupracovat. Stát se příslušníky jejich ozbrojených družin, purkrabími či kastelány na jejich hradech a především věřiteli, jenž půjčovali pánům z Hradce hotovost výměnou za krátkodobé vlastnictví okrajových částí hradeckého dominia, a kteří byli ochotni tento majetek doslova obratem ruky odprodat původnímu majiteli zpět, když o to požádá. A do této druhé skupiny patřil také rozvětvený rod pánů s volskými, někdy též buvolími⁵⁹ rohy v erbu, jehož příslušníky byli výše uvedení bratři Bohunek a Mikuláš.

Tento rod pocházející snad z Ustrašína na Pelhřimovsku se v druhé polovině 14. století rozdělil do tří hlavních větví na pány z Volfířova, Ustrašína a z Hodic. Na počátku 15. století pak přibyla další větev, a sice páni z Vydří (od druhé generace vystupující jako Koňasové z Vydří). Na blízké příbuzenské vztahy mezi těmito pány

⁵⁷ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 3.

⁵⁸ Obec nedaleko Moravských Budějovic.

⁵⁹ Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Vídeň 1930, s. 159.

ukazují kromě společného erbu (dva volské rohy na polceném štítě a stejný motiv coby klenot) také vzájemná poručnictví, braní na spolek a dědění, popř. darování majetku.

Předkem všech těchto pánů mohl být snad roku 1354 uváděný Heřman z Ustrašina,⁶⁰ možný otec Bohunka a Mikuláše z Volfířova, a také Mareše psaného z Ustrašina. Ve stejné generaci jako Bohunek, Mikuláš a Mareš se roku 1358 objevuje jakýsi Pešek z Hodic.⁶¹ Tento byl snad nějakým způsobem spřízněný s pány z Ustrašina, mohlo jít však také o předchozího majitele Hodic.

Osudy všech tří výše uvedených bratří byly podle všeho pevně spjaty s pány z Hradce. Mareš z Ustrašina zastával od roku 1368 úřad roštejnského purkrabího⁶² a na tomto místě se později vystřídali také oba jeho synové: Hojek z Ustrašina a Jan z Hodic. Zatímco Mikuláš z Volfířova se po roce 1349 z písemných pramenů vytratil, v osobě jeho bratra Bohunka získal rod z Volfířova zakladatele a mnoho obcí na Dačicku a Telečsku svého, byť často pouze dočasného, majitele. Bohunek z Volfířova figuroval mezi léty 1349-1371 jako prodejce či kupující u velkého množství pozemkových obchodů. Charakteristickým rysem pro takto obchodované statky bylo, že dříve nebo později končili v majetku pánů z Hradce a byly včleněny do některého z jejich panství. Bohunek se tak objevil roku 1351, kdy prodal půl Hříšice, dvůr ve Veleší⁶³, půl Strachoňovic a tři podsedky v Prostředním Vydří roštejnskému purkrabímu Martinu z Mutic.⁶⁴ Martin z Mutic byl patrně pověřen skupováním majetku pro pány z Hradce, a již roku 1358 jim nechal všechn tento majetek zapsat.⁶⁵ V témže roce prodal Bohunek Černíč za 60 kop grošů Peškovi z Milenovic.⁶⁶ O tři roky později koupil od Štěpána z Břišnice a jeho synovce Hynka obce Urbanov, Nevcehle a Ořechov.⁶⁷ Gregor Wolny a Conrad Schenkl však uvádějí Bohunka na Nevcehli již roku 1350 a dodávají, že zde v roce 1360 nechal zapsat roční důchod jakémusi Adamovi (snad synovci).⁶⁸ Dalšími

⁶⁰ Josef PIKL, *Minulost Božejova a jeho okolí*, Božejov 1968, s. 49.

⁶¹ *Ottův slovník naučný XI.*, Praha 1897, s. 429.

⁶² Josef PIKL, *Minulost Božejova a jeho okolí*, Božejov 1968, s. 49.

⁶³ Dnes zaniklý dvůr se nacházel v blízkosti Hříšice.

⁶⁴ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 16.

⁶⁵ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 132.

⁶⁶ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 16.

⁶⁷ *Tamtéž*, s. 24.

⁶⁸ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, *Die Markgrafschaft Maehren*, Brno 1837, s. 493.

Bohunkovými počiny bylo roku 1355 darování Louky (snad Lukov) Filipovi z Police⁶⁹ a v roce 1358 koupě tvrze ve Slatině od Bernarda ze Slatiny.⁷⁰

V roce 1366 se stal Bohunek konečně právoplatným vlastníkem Volfířova.⁷¹ Vzhledem k tomu, že spolu s bratrem užívali predikátu „z Volfířova“ již o sedmnáct let dříve, je možné, že obec získali v průběhu čtyřicátých let od Oldřicha III. z Hradce nebo od věčně zadluženého Jindřicha z Hradce. Ať už byl na místě pánů z Hradce kterýkoliv z nich, se zápisem do zemských desek příliš nespíchal. Volfířov tak Bohunkovi zapsal až Heřman z Hradce.⁷² Zápis v zemských deskách obsahuje první zmínku o kostelu ve Volfířově a také o sousední obci Němčicích, kde Bohunek získal půl lánu půdy u blíže nespecifikovaného rybníka. Za Volfířov a půllán v Němčicích tehdy zaplatil 230 kop grošů. V tomtéž roce figuroval jako svědek na listině, kterou Tomáš z Myslové potvrdil, že drží ves Myslůvku do vůle sirotků po Jindřichovi z Hradce.⁷³ K listině je přivěšena Bohunkova pečeť mající coby klenot dva buvolí rohy.

Co se Bohunkova rodinného života týče, bratry Mikuláše a Mareše a předpokládaného otce Heřmana jsem již zmínil. Jako záhada se jeví Wolnym a Schenkem uváděný synovec Adam, snad syn Mikulášův nebo potomek dosud neznámé sestry. S jistotou lze mluvit o manželce. Byla jí Zdena (či Zdeňka), roku 1373 uváděná již jako vdova.⁷⁴ Z dětí jsou známí syn Oldřich, dcera Eliška, snad v roce 1371 zmiňovaný Ješek z Volfířova⁷⁵ a nejspíše také Mareš z Horního Pole a Vydří, zakladatel rodu Koňasů z Vydří. Bohunek měl nejspíše ještě další dceru, o které není přímá zmínka v pramenech. V roce 1371 totiž vystupoval Beneš z Třešnice jako manžel Oldřichovy

⁶⁹ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 25.

⁷⁰ Tamtéž, s. 34.

⁷¹ Tamtéž, s. 67.

⁷² Hermannus de Nouadomo Bohunconi de Wolferzow et suis heredibus villam Wolferzow duos laneos Silue cum Jurepatronatus Ecclesie ibidem cum piscinis siluis et universis ad ipsam villam spectantibus cum medio laneo penes piscinas prope villam Nyempczicz et pleno dominio ipsorum prout ipse tenuit nichil Juris sibi ibidem reseruans pro ducentis et Triginta Sexagenis grossorum denariorum Pragensium vendidit et Jure gereditario perpetuo resignauit; Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 67.

⁷³ SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 15, sign. 18.

⁷⁴ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 105.

⁷⁵ Tamtéž, s. 87.

sestry,⁷⁶ avšak jediná známá sestra, Eliška, byla v té době manželkou Ješka Kadalice z Řečice. Datum Bohunkovy smrti jsem určil na rok 1371. Právě v tomto roce totiž začali Bohunkovi synové nakládat s otcovým majetkem. Své manželce a dětem zanechal Volfířov, Nevcehle, Urbanov, Ořechov, díl Prostředního Vydří a půllán v Dolních Němčicích.

Eliška z Volfířova byla jako mladá provdána za otcova vrstevníka Ješka zvaného Kadalice, služebníka pánů z Hradce, kteří mu dali roku 1365 zapsat sousední Řečici.⁷⁷ Ješek Kadalice měl v té době již dospělého syna Adama, jehož manželce Markétě zapsal stejného roku důchod na Řečici ve výši 160 kop grošů.⁷⁸ Jako věno do manželství s Ješkem dal Bohunek Elišce díly Volfířova, Urbanova a Ořechova.

Ješek z Volfířova zdědil po otci část Prostředního Vydří, kterou však vzápětí prodal svému švagrovi Ješku Kadalici z Řečice.⁷⁹

Hlavním Bohunkovým dědicem byl nejstarší (?) syn Oldřich, kterému připadl Volfířov, Nevcehle, díly Urbanova a Ořechova a půllán v Dolních Němčicích. Důchod na Nevcehli měla zapsaný také jeho matka Zdeňka. V roce 1373 jej přenechala Oldřichovi z Heraltic.⁸⁰

S Oldřichovým nástupem nastaly v majetkové politice pánů z Volfířova výrazné změny. Jestliže se Bohunkovy časté koupě a následný prodej od sebe dosti vzdáleného majetku jeví jako značně nekoncepční, tak z Oldřichova počínání je patrná určitá snaha o vybudování uceleného panství. V době jeho vlády nad Volfířovem byla postavena tvrz pánů z Volfířova, poprvé v pramenech zmíněna v roce 1385.⁸¹ V té době Oldřich započal také s budováním rybníků. Roku 1390 byl poprvé uveden Horní rybník (Strachov), o kterém se mluvilo jako o „novém.“⁸² Znamená to tedy, že byl vybudován krátce před tímto datem. Vzhledem k označení rybníka jako „Horní“ lze již předpokládat také existenci Dolního rybníka (Plokše). Zajímavá je Oldřichova snaha o udržení majetku v rámci rodu. Ještě v roce 1371 uzavřel spolek na majetek se strýcem

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 191.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 87.

⁸⁰ Tamtéž, s. 105.

⁸¹ Tamtéž, s. 160.

⁸² Tamtéž, s. 188.

Marešem z Ustrašína.⁸³ Toto spojení po Marešově smrti v roce 1381 potvrdili také Marešovi synové a Oldřichovi bratrance Hojek z Ustrašína a Jan z Hodic.⁸⁴ V roce 1376 uzavřel spolek s nevlastním synovcem Adamem Kadalicí z Řečice.⁸⁵

Za svůj krátký život se Oldřichovi alespoň částečně podařilo dát dohromady majetek, jenž jeho otec kdysi rozdělil mezi své dědice. V roce 1378 sice musel prodat půllán v Dolních Němčicích Heřmanu z Hradce⁸⁶, ale brzy se na něj usmálo štěstí v podobě zisku sestřina věna. Na přelomu let 1378 a 1379 zemřel Oldřichův švagr Ješek Kadalice z Řečice a jeho vdova Eliška začala rozdávat věno mezi příbuzné. Po otcově smrti jí nevlastní syn Adam Kadalice zapsal 90 kop grošů na Volfířově, Urbanově a Ořečově.⁸⁷ Eliška je obratem ruky přenechala svému strýci Marešovi z Ustrašína.⁸⁸ Své vlastní díly Volfířova, Urbanova a Ořechova pak téhož roku zapsala Oldřichovi.⁸⁹

Poslední Oldřichovy činy naznačují, jakoby tušil svůj brzký skon. Možná ho sužovala jakási dlouho se vlekoucí choroba. V roce 1385 dal zapsat manželce Dobře věno ve výši 100 kop grošů.⁹⁰ Téhož roku se snažil vyřešit spor s Adamem Domaslavem ze Studené o jakýsi blíže nedefinovaný majetek.⁹¹ V roce 1390 zapsal další věno Dobře, tentokrát ve výši 50 kop.⁹² Oldřich z Volfířova zemřel během roku 1390. Zanechal po sobě vdovu Dobru a asi pětiletého syna Mareše.

Jak asi Volfířov na konci Oldřichova života vypadal? Na návrší zdvihajícím se při cestě na Lipolec stála nově postavená Oldřichova tvrz.⁹³ V jejím sousedství se nacházel kostel sv. Petra a Pavla se hřbitovem. Pod tvrzí a kostelem se po pravé straně (myšleno

⁸³ Tamtéž, s. 87.

⁸⁴ Tamtéž, s. 132.

⁸⁵ Tamtéž, s. 117.

⁸⁶ Tamtéž, s. 136.

⁸⁷ Tamtéž, s. 138.

⁸⁸ Tamtéž, s. 138.

⁸⁹ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 220.

⁹⁰ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, Brno 1865, s. 160.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž, s. 188.

⁹³ Lidová pověst situuje tvrz také na dnešní č.p. 26 „u Kafírníků“, ze kterého prý měla vést tajná chodba na výminek (!) č.p. 1 „u Hudínků“, který byl ovšem postaven až koncem 19. století.

z pohledu od Dačic) rozprostíraly roubené přízemní chalupy podsedků z Horní vsi.⁹⁴ Za Horní vsí se ve směru na Radlice rozprostíral právě vybudovaný rybník Strachov. Po překonání potoka vytékajícího ze Strachova a podmáčené louky s menším rybníčkem by se návštěvník středověkého Volfířova dostal do Dolní vsi. Tam se nacházely větší selské dvory láníků a pololáníků, mezi nimiž vynikal velký svobodný dvůr.⁹⁵ Svobodný dvůr mohl stát na místě dnešního č.p. 58 „u Dvořáků“, který byl také v pozdějších dobách největším gruntem v obci. Cesta na Dačice opouštěla Dolní ves v místě později nazývaném „Markova brána“⁹⁶. Po levé straně této cesty se nacházel rybník Plokš. Několik větších gruntů mohlo stát také ve třetí části Volfířova, na Stráni. Umístění příbytků „velkých“ rolníků mimo obydlí podsedků bylo v této době běžné.⁹⁷ Značná vzdálenost mezi Horní vsí, Dolní vsí a Strání nutně vyvolává otázku, zda vznikly během jedné kolonizace a zda šlo vždy o jednu obec.

Jediným dědicem Oldřicha z Volfířova byl syn Mareš. Sirotkovým poručníkem se stal nevlastní bratranec Adam Kadalice z Řečice. Adam Kadalice vzal záhy po Oldřichově smrti na sirotkův majetek na spolek také další Marešovi příbuzné, bratry Hojka z Ustrašína a Jana z Hodic.⁹⁸ Všichni tři byli již v předchozích letech společníky Marešova otce a poručnictví tak bylo jen dalším krokem k tomu, aby majetek pánů z Volfířova zůstal po případné sirotkově smrti ve vlastnictví širšího rodu. Společně pak spravovali Marešovy statky, tedy vesnice Volfířov, Nevcehle, Ořechov a Urbanov. Jedním z jejich prvních kroků byla zástava Nevcehle u brněnského židovského bankéře Lazara Myšla.⁹⁹ Již o dva roky později však Adam Kadalice a Jan z Hodic Lazara Myšla vyplatili a Nevcehle tak zůstala v jejich, respektive Marešově, vlastnictví.¹⁰⁰

Své dětství a mládí prožil Mareš nejspíše v Řečici na tvrzi Adama Kadalice. Pravděpodobně pobýval také na Telči, kde se stal Adam Kadalice roku 1392

⁹⁴ Když Oldřich z Volfířova zapisoval své manželce Dobře roku 1385 první věno, uvádí se i „lidé činžovní kolem tvrze“. Jedná se o první zmínku o obyvatelích Volfířova v pramenech.

⁹⁵ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 220.

⁹⁶ Podle č.p. 60 „u Marků“.

⁹⁷ Vladimír NEKUDA, *Sociální skladba středověké vesnice a její obraz v literatuře*, *Archeologia historica* 11, 1986, s. 390.

⁹⁸ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren*, Brno 1865, s. 201.

⁹⁹ *Vlastivěda Moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, Brno 2005, s. 920.

¹⁰⁰ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, *Die Markgrafschaft Maehren*, Brno 1837, s. 493.

kastelánem.¹⁰¹ Postupem času Mareše jeho poručníci opouštěli. Jako první zemřel mezi léty 1392-1398 Hojek z Ustrašína¹⁰² a roku 1406 jej na onen svět následoval také Adam Kadalice z Řečice.¹⁰³ Marešovi dospělosti se tak dožil pouze Jan z Hodic († 1411).¹⁰⁴ V roce 1409 byl již Mareš z Volfířova po formální stránce dospělý, avšak svým majetkem přesto nevládl. Sirotkův majetek totiž přitahoval pozornost sousedů, kteří se na něm chtěli obohatit. Právě roku 1409 Mareš obvinil Václava Kadalici, syna a dědice zemřelého Adama Kadalice z Řečice: „*Že můj otec vložil jeho otci v desky zemské k věrné ruce to zboží ve Volféřově a já již mám léta a on mi nechce toto zboží z desek vyložiti.*“¹⁰⁵ V tomtéž roce žaloval Smila z Heraltic, protože mu prý násilím zabral Nevcehle. Soud v obou případech rozhodl v Marešův prospěch.¹⁰⁶

V roce 1415 vzal Mareš na spolek svého strýce Mareše z Vydří a Horního Pole.¹⁰⁷ Zápis v zemských deskách, který o tomto aktu pojednává, je vedle společného erbu jedinou indicií ukazující na to, že Mareš z Vydří byl synem Bohunka a bratrem Oldřicha z Volfířova. Možné je samozřejmě také to, že pán z Vydří byl potomkem Jana z Hodic nebo Hojka z Ustrašína a Mareš z Volfířova tak nazýval strýcem i takto vzdáleného příbuzného.

V následujících letech nedokázal Mareš čelit tlaku pánů z Hradce. V roce 1419 prodal Janovi z Hradce Ořechov a Urbanov¹⁰⁸ a o rok později Oldřichu z Hradce Volfířov,¹⁰⁹ který se tak stal součástí bílkovského panství pánů z Hradce.¹¹⁰

¹⁰¹ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 191.

¹⁰² Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 379.

¹⁰³ Vlastivěda Moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 678.

¹⁰⁴ Ottův slovník naučný XI., Praha 1897, s. 429.

¹⁰⁵ Vincenc Brandl (ed.), Knihy pùhonné a nálezové, Tomus II, Brno 1873, s. 217.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 216.

¹⁰⁷ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 294.

¹⁰⁸ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837, s. 494.

¹⁰⁹ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 327.

¹¹⁰ Marsso de Olfferzow domino Ulrico de nowadomo et eius heredibus villam Olfferzow totam et Integram cum hominibus censualibus agris cultis et incultis pratis pascuis Siluis rivulis piscinis et tribus molendinis et Jurepatronatus Ecclesie ibidem montibus vallibus et aliis pertinetiis universis, ad predictam villam vendidit spectantibus prout solus tenuit nihil sibi et suis heredibus Juris proprietatis aud dominii reseruanshereditarie possidendam; Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 327.

Přes prodej Volfířova užívali Mareš a jeho potomci nadále predikátu „z Volfířova“ a osudy rodu je možné sledovat po dalších sto let. Mareš žil podle všeho na tvrzi v Řečici, na které měl určitý podíl. Šlo zřejmě o dědictví po tetě Elišce, možná mu něco odkázal také poručník Adam Kadalice. V roce 1437 prodal slavonickému měšťanovi Ondřeji ze Slavíkovíc Nevcehle, poslední část dědictví po otci.¹¹¹ V následujících letech se stal majitelem celé řady obcí na Telečsku. Byly to např. Dlouhá Brtnice nebo později pusté osady Zhořec a Martinice. Především zisk Dlouhé Brtnice s jejími stříbrnými doly lze pokládat za úspěch. Jako majitel Dlouhé Brtnice se v pramenech objevil poprvé roku 1446, kdy ji dal zapsat svému synu Erazimovi.¹¹² O rok později nechal zapsat Erazimovi a jeho synům (Václavovi a Marešovi) Řečici, konkrétně ten majetek, který kdysi vlastnil Adam Kadalice z Řečice.¹¹³ Tento svérázný krok si mohl dovolit také proto, že krátce předtím zemřel jediný syn Václava Kadalice z Řečice, Bohunek Kadalice.¹¹⁴ Dědičkou Václava Kadalice byla jeho dcera Markéta, manželka Augustina z Němčic, který pak jejím jménem vedl roku 1447 spor o majetek s Marešem a Erazimem z Volfířova.¹¹⁵ Vzhledem k tomu, že majiteli Řečice byli v následujících letech potomci Markéty a Augustina a nikoliv Erazim z Volfířova a Dlouhé Brtnice, rozhodl soud jistě v Marešův neprospěch.

Mareš z Volfířova byl dvakrát ženatý. První manželkou byla Dorota, dcera Ondry z Urbanova, které dal Mareš roku 1409 zapsat důchod na Urbanově.¹¹⁶ Druhou manželkou se stala Uršula, dcera Jana z Opatova, jenž se roku 1415 dočkala důchodu na Nevcehli.¹¹⁷ Právě po tchánovi Janu z Opatova snad Mareš zdědil statky na Telečsku. Z Marešových dětí jsou známí dva synové. Vedle již zmíněného Erazima ještě Mikuláš, jenž se psal z Volfířova a z Martinic. Mikuláš z Volfířova a z Martinic se v pramenech objevil roku 1462¹¹⁸ a později roku 1482, kdy prodal Hynkovi z Maříže ves Martinice s hospodářským dvorem.¹¹⁹

¹¹¹ Vlastivěda Moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 920.

¹¹² Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837, s. 49.

¹¹³ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Brno 1865, s. 379.

¹¹⁴ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 192.

¹¹⁵ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Brno 1865, s. 379; Jan Tiray, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 191.

¹¹⁶ Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 159.

¹¹⁷ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837, s. 493.

¹¹⁸ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 221.

Rod pánů z Volfířova pokračoval přes syny Erazima z Volfířova a Dlouhé Brtnice, Václava a Mareše. V roce 1490 oba bratři společně prodali půl vsi Němčic (?) a dvůr tamtéž Mikuláši Hůskovi ze Zahrádky.¹²⁰ Téhož roku získali od Bohunka z Hořovic jeho díl Dlouhé Brtnice.¹²¹ Josef Pilnáček je k roku 1492 uvádí jako dědice celé Dlouhé Brtnice.¹²² K tomuto datu byl tedy jejich otec pravděpodobně mrtev.

Posledními známými členy rodu byli Václavovi synové Burian, Erazim a Jiří. Roku 1530 prodal Jiří z Volfířova Jetřichu Dobrovodskému polovinu Dlouhé Brtnice, půl pustého Zhořce a pustou osadu Loučku.¹²³ V roce 1533 prodal Burian z Volfířova Burianovi z Valdštejna vše, co zdědil po otci a strýci (Václav a Mareš z Volfířova), tj. ves Malou Brtničku, pustou ves Stančice a několik rybníků.¹²⁴ Jako poslední se svého dědictví zbavil Erazim. Roku 1539 prodal Burianovi z Valdštejna půl pustého Zhořce a rybník zvaný Dolní,¹²⁵ v témže roce však od Valdštejna odkoupil rybníky Hříšský a Kratojchl.¹²⁶ V roce 1540 pak prodal jihlavskému měšťanovi Valentinu Pražákovi tvrz a půl vsi Dlouhé Brtnice s rybníky, které o rok dříve koupil od Buriana z Valdštejna.¹²⁷

¹¹⁹ Tomáš KALINA (ed.), Moravské zemské desky II., Kraj Brněnský, Brno 1950, s. 27.

¹²⁰ Tamtéž, s. 34.

¹²¹ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837, s. 49.

¹²² Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s. 159.

¹²³ Gregor WOLNY-Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837, s. 49.

¹²⁴ Tomáš KALINA (ed.), Moravské zemské desky II., Kraj Brněnský, Brno 1950, s. 222-223.

¹²⁵ Tamtéž, s. 281.

¹²⁶ Tamtéž, s. 281.

¹²⁷ Tamtéž, s. 283-284.

4. Volfířov v letech 1420-1848

4.1. Vrchnost

V letech 1420-1459 náležel Volfířov k velkému dominiu pánů z Hradce, konkrétně pak k jejich moravskému bílkovskému panství, jehož správním centrem byl hrad Bílkov. V roce 1459 došlo k prodeji rozsáhlého majetku pánů z Hradce na jihozápadní Moravě. Mocenským konkurentem hradeckého rodu byl v tomto regionu již více než osmdesát let mocný a expandující rod Krajířů z Krajku. V roce 1459 využil Wolfgang Krajíř z Krajku momentální situace a odkoupil od Zdeňka ze Štenberka, poručníka nezletilého Jindřicha IV. z Hradce, celé bílkovské panství.¹²⁸

Rod Krajířů z Krajku pocházel z oblasti dnešních Korutan, kde se v okrese Svatý Vít dodnes nachází jejich rodový hrad Kreig. Do Čech Krajířové přišli v roce 1380, kdy Konrád II. Krajíř z Krajku, získal panství Lomnici nad Lužnicí. O rok později Lomnici přenechal králi Václavu IV. výměnou za hrad Landštejn a Novou Bystřici. Tímto se Krajíři dostali na jihozápadní Moravu a do sousedství bílkovského panství. Jeho stejnojmenný syn rozšířil panství Krajířů v regionu o statky Písečné a Deštná. Třetí generaci Krajířů z Krajku v Čechách představoval výše zmíněný Wolfgang, od roku 1459 vlastník Volfířova.¹²⁹

Za Wolfganga Krajíře z Krajku se Krajířové zařadili mezi nejpřednější českomoravské rody. Tento Krajíř zdědil po otci hrad Landštejn a městečko Novou Bystřici, v roce 1465 získal za věrnost od krále Jiřího z Poděbrad hrad Cornštejn, který král předtím odňal Lichtenburkům.¹³⁰ O rok později mu byl do zemských desek zapsán zisk bílkovského panství, jenž tehdy zahrnovalo hrad a vesnici Bílkov, dva poplužní dvory ve Strážově, město Dačice, vesnice Lipolec, Hostkovice, Radlice, Volfířov, Dolní Němčice (kromě majetku svobodníka Štěpána), dva pusté dvory ve Veleči, Hříšici,

¹²⁸ Josef CHYTIL (ed.), *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, Brno 1865, s. 413.

¹²⁹ Miloš DVOŘÁK, *Krajíři z Krajku* (= seminární práce zadaná v semináři Genealogie na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích), České Budějovice 2007, s. 1-2.

¹³⁰ Jiří STIBOR, *Krajířové z Krajku a jejich rodové souvislosti v genealogickém bádání čtyř staletí*, *Genealogické a heraldické informace* 2, 1985, s. 116.

Dobrohošť, Manešovice, Radíkov, Stoječín, Vlastkovec, Stáلكov a pusté vsi Rapolec, Evaneč, Benedín a Putzenšlag.¹³¹

V roce 1487 rozdělil Wolfgang majetek mezi syny tak, že Lipolt a Jindřich dostali hrad Cornštejn a Vratěnín a Jiří s Konrádem Landštejn, Staré Město a Bílkov. Sám si ponechal Dačice a Novou Bystřici. Volfřív tehdy připadl k hradu Landštejnu a stal se tedy majetkem Jiřího a Konráda Krajířů z Krajku. Při této příležitosti byl sepsán urbář, představující jednotlivé vesnice s jejich platbami a povinnostmi. V případě Volfříva se jedná o nejstarší zachycení konkrétních poddanských povinností.¹³² O dva roky později se Wolfgang rozhodl přenechat synům i zbývající majetek. Lipolt a Jindřich obdrželi k hradu Cornštejn město Dačice a Jiří s Konrádem získali Novou Bystřici.¹³³

Dalším majitelem Volfříva byl syn výše uvedeného Jiřího, Wolfgang Krajíř z Krajku zvaný též starší. Wolfgang starší zastával v Českém království důležité politické úřady nejvyššího pražského purkrabí a nejvyššího kancléře Království českého. Po otci a strýci zdědil Landštejn a Novou Bystřici a v roce 1534 získal od bratrance Volfa mladšího také Bílkov a Dačice, které již byly sídlem samostatného panství.¹³⁴ Volfřív byl k tomuto datu připojen k dačickému panství, jehož součástí zůstal až do roku 1848.

V roce 1559 se majitelem dačického panství stal Wolfgangův syn Albrecht, za jehož panování byl postaven starší z obou dačických zámků. Zřejmě od roku 1581 připadlo panství jeho synu Oldřichovi. Oldřich Krajíř z Krajku byl po šestnáct let předsedícím moravského zemského soudu. Svě panství rozšířil o statek Horní Němčice a v Dačicích zbudoval tzv. nový zámek. Zemřel v létě roku 1600.¹³⁵ Pochován byl jako poslední člen rodu, nad jeho hrobem byl rozlomen rodový znak,¹³⁶ přestože v té době ještě žili příslušníci české a furlandské větve rodu a také Oldřichův bratranec Julius.¹³⁷

Oldřichovou dědičkou byla jeho nejmladší sestra Kateřina, která však musela o panství soupeřit s bratrancem Juliem. Julius Krajíř byl synem majitele Nové Bystřice

¹³¹ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 413.

¹³² SOA Třeboň, Rodinný archiv Krajířů z Krajku, inv. č. 62, kart. 1.

¹³³ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 71.

¹³⁴ Tamtéž, s. 73.

¹³⁵ Jiří STIBOR, Krajířové z Krajku a jejich rodové souvislosti v genealogickém bádání čtyř staletí, Genealogické a heraldické informace 2, 1985, s. 133.

¹³⁶ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 75.

¹³⁷ Jiří STIBOR, Krajířové z Krajku a jejich rodové souvislosti v genealogickém bádání čtyř staletí, Genealogické a heraldické informace 2, 1985, s. 133-134.

Jiřího Volfa Krajčře z Krajku. Jako malý však osiřel a poručníci jeho dědictví postupně rozprodali.¹³⁸ Smrtí bezdětného bratrance se mu naskytla šance pokusit se získat dačické panství. Celý spor se vyřešil již v roce 1601 Juliovou smrtí.¹³⁹

Kateřina provdaná za Volfa Dětricha z Althanu a na Vranově, prodala o deset let později celé panství Vilému Dubskému z Třebomyšlic za 106 000 moravských zlatých.¹⁴⁰

Vilému Dubskému patřilo na Moravě kromě Dačic ještě několik dalších panství (Ratibořice, Jimramov a Řečkovice u Brna). Dva roky po nabytí Dačic byl Dubský přijat do panského stavu.¹⁴¹ Ze svého postavení se však Vilém Dubský netěšil dlouho. Pro aktivní účast ve stavovském povstání byl jeho majetek konfiskován. Zabavené dačické panství koupil roku 1623 Lev Burian Berka za 150 000 zlatých moravských.¹⁴²

Lev Burian Berka z Dubé se snažil pojistit čerstvě získaný majetek i pro další generace svého rodu a v roce 1625 dosáhl toho, že byl z dačického panství vytvořen fideikomis, který měl zajistit, že majetek zůstane trvale ve vlastnictví hlavní větve jeho rodu. Tyto plány vzaly za své, když v roce 1644 zemřel jeho bezdětný syn a jediný dědic Matyáš Ferdinand Berka z Dubé.¹⁴³

Po smrti Matyáše Ferdinanda Berky vyvstal spor o panství, který se rozhořel mezi vedlejší zákupskou větví rodu Berků a Fürstenberky (matka zemřelého Matyáše Ferdinanda Berky, Františka Hypolita, byla rozená Fürstenberková). Spor byl ukončen až roku 1714 smlouvou mezi Fürstenberky a dědicem Berků z Dubé Václavem Albrechtem z Vrbna a Bruntálu.¹⁴⁴

Václav Albrecht z Vrbna a Bruntálu byl zemským sudím ve slezské Lehnici a správě vzdáleného panství se nemohl příliš věnovat. V roce 1728 ho proto prodal za 426 000 zlatých hraběti Jindřichu Karlu Osteinovi.¹⁴⁵

¹³⁸ Tamtéž, s. 133.

¹³⁹ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 78.

¹⁴⁰ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 10.

¹⁴¹ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 116.

¹⁴² Ladislav HOSÁK, Historický místopis země Moravsko/slezské, Praha 1938, s. 28.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 141. Více o sporu: Jiří ŠILHAN, Počátky sporu o Dačice, VVM 21, 1970, s. 80-84.

¹⁴⁵ Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko

Jindřich Karel Ostein pocházel z německého šlechtického rodu, který vlastnil statky v Alsasku a v roce 1712 byl povýšen do stavu říšských hrabat. Jindřich Karel zastával úřad císařského komořího a od roku 1725 říšského dvorního rady. Dále působil jako přísedící českého dvorního lenního soudu a v letech 1734-1739 byl vyslancem na ruském dvoře v Petrohradu. Po jeho smrti se stal dědicem prvorozený syn Jan Fridrich Karel Maxmilián.¹⁴⁶ Jan Fridrich uzavřel v roce 1759 sňatek s Marií Luisou svobodnou paní z Dalbergu. Toto manželství však zůstalo bezdětné a tak se rozhodl adoptovat svého synovce Fridricha Karla Dalberga, který se stal roku 1809 jeho dědicem.¹⁴⁷ Fridrich Karel Dalberg byl příslušníkem rodu vlastnického statky v Porýní. Rok po zisku dačického panství byl povýšen do hraběcího stavu. Jako důstojník se aktivně podílel na tažení proti Napoleonovi. Po návratu z války ve Vídni onemocněl a v roce 1814 zemřel. Majitelem panství se stal jeho mladší bratr Antonín Maxmilián Dalberg, který byl pro Volfířov a celé dačické panství poslední vrchností.¹⁴⁸

4.2. Poddanské poměry ve Volfířově do roku 1848

První zmínka o povinnostech obyvatel Volfířova vůči jejich vrchnosti pochází již z roku 1385. V tomto roce nechal Oldřich z Volfířova zapsat věno své manželce Dobře na tvrzi a činžovních lidech kolem ní žijících.¹⁴⁹ Kromě této činže, jenž Oldřich od svých poddaných vybíral, se tehdejší poddanské povinnosti skládaly jistě také z práce na stavbě a údržbě tvrze a rybníků Strachova a Plokše připomínaných k roku 1390.¹⁵⁰ Poddanské platy byly zmíněny také při prodeji Volfířova Oldřichovi z Hradce v roce 1420.¹⁵¹

Konkrétní závazky vůči vrchnosti zaznamenal až urbář sepsaný roku 1487 Volfgangem Krajířem z Krajku při dělení majetku mezi syny. Obec Volfířov tehdy jako celek odváděla 8 kop 27 grošů a 1 denár, dále za užívání vrchnostenských luk 2,5 kopy a 10 grošů. Z naturálních dávek pak 55 slepic, 3 měřice ovsa a 18,5 měřic žita. Robotovat se mělo při landštejnském dvoře.¹⁵² Tyto povinnosti patrně neznamenaly pro

¹⁴⁶ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 175-176.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 176.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 204.

¹⁴⁹ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Brno 1865, s. 160.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 188.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 327.

¹⁵² SOA Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Krajířů z Krajku, ivn. č. 62, kart. 1.

obyvatele Volfířova příliš velkou zátěží. Pro srovnání uvádím, že zhruba ve stejné době odváděli poddaní na sousedním panství Telč v průměru 5 měřic na usedlého a 31 vsí tak vrchnosti odvedlo celkem 2575 měřic obilí.¹⁵³ Otázkou také zůstává, jak asi v praxi vypadaly roboty při vzdáleném Landštejně. Rozhodně se nemohlo jednat o každodenní pravidelnou robotu. Spíše šlo o jednorázové záležitosti typu opravy cest nebo dovozu dřeva na stavby.

V průběhu 16. století se poddanské povinnosti vůči vrchnosti patrně příliš neměnily. Další úpravy se jim dostalo, až po té, co panství koupil Vilém Dubský z Třebomyslic. Vilém Dubský dal mezi léty 1611-1614 sepsat nový urbář, který se však do dnešní doby nezachoval. Současní badatelé se tak musí spokojit s jeho neúplným opisem pořízeným v druhé polovině 19. století.¹⁵⁴ Opis zahrnuje pouze město Dačice a několik nejbližších obcí. Pro představu jak asi vypadala situace ve Volfířově lze užít údajů z přibližně stejně velkého Bílkova. Bílkov odváděl každoročně 60 slepic, 7,5 kopy vajec a za odumrtí ročně dvě husy. Poddaní z celého panství s výjimkou Dačic museli jezdit vrchnosti pro víno.¹⁵⁵ Volfířovští nejspíše vykonávali určitou robotu také při vrchnostenském dvoře v Dolních Němčicích, který je taktéž ve výpise připomínán a u kterého prokazatelně robotovali v pozdějších letech.¹⁵⁶

Obzvláště těžké podmínky nastaly pro poddané po třicetileté válce. František Matějek uvádí, že před rokem 1680 robotoval sedlák na dačickém panství s volským potahem pět dní v týdnu po celý rok. V létě musel navíc vyslat i dva pěší robotníky. a to rovněž na pět dní. Z tohoto vyvodil, že sedláci museli vydržovat jeden volský potah navíc a platit dalšího čeledína, aby mohli vedle práce na panském obdělávat i vlastní půdu.¹⁵⁷ Při porovnání těchto údajů s informacemi, jenž uvádí Jan Tiray k dačickému panství před rokem 1748, lze říci, že na rozsahu vykonávaných robot se v podstatě nijak neodrazily robotní patenty z let 1680, 1717 a 1738. Podle Tiraye robotovali láník, třičtvrtěláník a půlláník s párem volů pět dní v týdnu a čtvrt láník tři dny v týdnu po celý rok. „Větší sedláci“ museli navíc od sv. Jiřího do sv. Václava vykonávat pěší robotu po

¹⁵³ František MATĚJEK, *Cesta poddanského lidu na Moravě ke znevolnění*, Brno 2000, s. 34.

¹⁵⁴ SOKA Jindřichův Hradec, AM Dačice, inv. č. 54, sign. 2, kniha 56.

¹⁵⁵ Michaela CHLÁDKOVÁ, *Výtah ze ztraceného urbáře dačického panství*, Dačický vlastivědný sborník 3, Dačice 2005, s. 199-204.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 199.

¹⁵⁷ František MATĚJEK, *Cesta poddanského lidu na Moravě ke znevolnění*, Brno 2000, s. 97.

celý týden, čtvrtláník pouze jeden den v týdnu.¹⁵⁸ Jistá úleva prý přišla s rokem 1748, kdy byla poddaným, pokud o to ovšem požádali, robotu zmírněna tak, že láník pracoval s volským potahem čtyři dny v týdnu, třičtvětláník tři dny, půlláník dva dny a čtvrtláník jeden den. Od sv. Jiřího do sv. Václava vysílal „větší sedlák“ pěšího robotníka po pět dní v týdnu a čtvrtláník po tři dny. Chalupníci vykonávali pěší robotu dva dny a podruzi jeden den v týdnu. Každý podruh navíc platil 6 krejcarů místo dodávky příze.¹⁵⁹

Platy poddaných ve Volfířově ve druhé polovině 18. století popisuje soupis poddanských realit na panství. Jediný láník ve vsi Matěj Dvořák (č.p. 58) platil poměrně vysokou roční daň 27 zlatých 48 krejcarů, dále pak 5 zlatých 17 krejcarů na sv. Jiřího a sv. Václava. Jediný třičtvětláník Vít Brtník (č.p. 33) odváděl 15 zlatých 48 krejcarů na dani a 3 zlaté 27 krejcarů a 1 denár na sv. Jiřího a sv. Václava. Půlláníci platili daň ve výši 13 zlatých, na sv. Jiřího a sv. Václava 2 zlaté 13 krejcarů. Čtvrtláníci byli povinni odevzdávat 6 zlatých 24 krejcarů daň, 2 zlaté 13 krejcarů na sv. Jiřího a sv. Václava. Sedláci s osminou lánů půdy odváděli 5 zlatých 10 krejcarů daně a kolem 1 zlatého 17 krejcarů na sv. Jiřího a sv. Václava (tato platba se u jednotlivých sedláků lišila). Chalupníci platili daň 1 zlatý 36 krejcarů a 9 krejcarů 3 denáry na sv. Jiřího a sv. Václava. Robotovat tehdy museli všichni volfířovští usedlí s výjimkou výše uvedeného Matěje Dvořáka, který byl od robot osvobozen po dobu vykonávání rychtářského úřadu.¹⁶⁰

Robotní povinnosti doznaly značných změn ve prospěch poddaných koncem 18. století se zavedením reformy Josefa II. do praxe. Na počátku 19. století robotoval láník ve Volfířově po celý rok s párem volů tři dny v týdny, v létě od sv. Jana do sv. Václava vykonával pěší robotu dva dny v týdnu. Půlláník robotoval s párem volů dva dny v týdnu, od sv. Jana do sv. Václava k tomu přibyla pěší robotu dva dny v týdnu, popřípadě 26 dní celkem. Čtvrtláníkovy povinnosti obnášely dva a půl dne pěší roboty po celý rok a chalupníkovy 26 dní od sv. Jana do sv. Václava.¹⁶¹

Specifickými podniky se zvláštními právy a povinnostmi bývaly vrchnostenské mlýny. Ve Volfířově patřil vrchnosti mlýn u rybníka Strachova (č.p. 25), někdy nazývaný též „Horní“ (podle své polohy v Horní vsi) a později také „Křivánkův“ (podle

¹⁵⁸ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 23.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 2.

¹⁶¹ Tamtéž, inv. č. 190.

jednoho z pozdějších majitelů). Mlýn dal zřídit mezi léty 1390-1420 Mareš z Volfířova a nebo některý z jeho poručníků. Poprvé se v pramenech připomíná právě k roku 1420.¹⁶²

Lánová vizitace z roku 1671 připomíná jako vrchnostenského mlynáře Václava Strachovského,¹⁶³ jako jeho předchůdce uvádí Jiřího Strachovského, který měl být na mlýně v roce 1656. K mlýnu v té době náleželo čtvrt lánů zemědělské půdy.¹⁶⁴ K povinnostem Strachovských a dalších vrchnostenských mlynářů na panství tehdy patřilo každoročně opravovat střechy a dveře dačického zámku a udržovat v dobrém stavu mosty. Jiří a Václav Strachovští navíc robotovali u hospodářského dvora v Dolních Němčicích, a to možná ještě ve větší míře než ostatní poddaní z Volfířova. Mlynáři museli vykonávat tažnou robotu s volským potahem, konkrétně pak sít, orat, svážet na pole chlévskou mrvu, odvážet z pole obilí a svážet seno a otavu.¹⁶⁵

Od konce 17. století se na strachovském mlýně vyskytovala velice rozvětvená mlynářská rodina Šprinclových, jenž působila na vrchnostenských i poddanských mlýnech po celém dačickém panství.¹⁶⁶ Mlynáři stejného příjmení vlastnili nejpozději od první lánové vizitace v roce 1656 až do roku 1819 také druhý z volfířovských mlýnů, poddanský mlýn u rybníka Plokše (č.p. 61).¹⁶⁷

V roce 1791 zemřel ve věku 60 let vrchnostenský mlynář Jiří Šprincl.¹⁶⁸ Živnost měl po něm zdědit jeho stejnojmenný syn. Jiří Šprincl mladší však o čtyři roky později onemocněl jakýmsi blíže nespecifikovaným neduhem a nebyl schopen mlýn spravovat. Dědické právo tedy postoupil svému mladšímu bratru Václavovi. Zápis v dominikální gruntovní knize, který o tomto aktu pojednává, popisuje závazky vrchnostenského mlynáře ve Volfířově na konci 18. století. V gruntovní knize není zmínka o robotách ani naturálních dávkách, lze ovšem říci, že odváděné peněžité platy je vrchnosti dostatečně kompenzovaly. Za samotné postoupení mlýna zaplatil Václav

¹⁶² Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865, s. 327.

¹⁶³ Posloupnosti vrchnostenských mlynářů se více věnuji v kapitole č. 7 Topografie obce.

¹⁶⁴ MZA Brno, Lánové rejstříky 1669-1779, inv. č. 314 a.

¹⁶⁵ Michaela CHLÁDKOVÁ, Výtah ze ztraceného urbáře dačického panství, Dačický vlastivědný sborník 3, 2005, s. 199-204.

¹⁶⁶ Miloslava MAŇASOVÁ, Jiřina SLAVÍKOVÁ, Mlýny na Moravské Dyji v úseku od Dačic po Loucký mlýn u Starého Hobzí, Dačický vlastivědný sborník 3, 2005, s. 77-116.

¹⁶⁷ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

¹⁶⁸ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 4.

Šprincl do pokladny velkostatku jednorázový poplatek 150 zlatých. Je samozřejmostí, že musel odvádět povinnou královskou kontribuci, a to nejspíše ve výši kontribuce čtvrtlánika, tedy 6 zlatých a 24 krejcarů. Vrchnosti platil ročně 3 zlaté a 30 krejcarů nájmu za mlýn, 37 zlatých a 30 krejcarů obilního platu, 1 zlatý za užívání panského potoka vytékajícího z rybníka Strachova a také 24 krejcarů za čtyři kopy raků, které směl ročně z potoka vylovit. Celkem tedy do panské pokladny ročně zaplatil 42 zlatých a 24 krejcarů.¹⁶⁹

Další část zápisu ukládala Václavu Šprinclovi za povinnost starat se o svou matku a až do dospělosti zaopatřovat dva nezletilé bratry Josefa a Pavla. Staršího bratra Jiřího měl nechat v mlýně bydlet a na vlastní náklady mu zajišťovat ošacení a topivo. V případě, že by mezi ním a bratrem vznikaly neřešitelné konflikty a jejich soužití pod jednou střechou by již nebylo možné, měl Jiřímu postavit „světničku“ mimo vlastní budovu mlýna¹⁷⁰ (Jiří Šprincl zemřel o tři roky později ve věku 38 let)¹⁷¹.

Václav Šprincl byl posledním panským mlynářem ve Volfířově. Když v roce 1803 jako třicetiletý podlehl tuberkulóze,¹⁷² nebyl již další mlynář ustanoven a vrchnost mlýn prodala.¹⁷³ Přesto byl volfířovský panský mlýn jedním z nejdéle fungujících na panství. Většina dalších mlýnů byla totiž pro svou nerentabilitu prodána již v osmdesátých letech 18. století.¹⁷⁴

4.3. Obec a obyvatelé

Volfířov se v minulosti skládal ze tří navzájem nepropojených částí: Dolní vsi, Horní vsi a Stráně. Rozestavení domů v roce 1666, kdy proběhl soupis nemovitostí pro výpočet komínové daně, napovídá, že každá ze tří částí měla jakousi vlastní malou návěs. Nová výstavba ve Volfířově pak v následujících dvou staletí postupně spojovala Dolní ves se Strání a Horní vsí a dala tak vzniknout dnešní „centrální“ návsi.

O počtu osedlých a domů ve Volfířově před první lánovou vizitací v roce 1656 neexistují žádné zprávy. Počet usedlostí na konci 15. století lze určit pouze přibližně na

¹⁶⁹ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 145.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ SOA Třeboň, Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 4.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 145.

¹⁷⁴ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 21.

základě krajířovského urbáře z roku 1487. Podle tohoto pramene odváděl Volfířov vrchnosti celkem 55 slepic.¹⁷⁵ Tento údaj je možné porovnat s údaji z ostatních panství Znojemskeho kraje. Na panstvích sv. Hypolita, Jaroměřicích, Krhově, Drbolci a Horní Slatině připadalo ve stejné době zhruba 2-3 odvedených slepic na osedlého. Pouze na statku Radkovice odváděl poddaný v průměru 4-5 slepic.¹⁷⁶ Při přepočtu 2-3 slepic na jednu zemědělskou usedlost vychází, že ve Volfířově mohlo koncem 15. století stát 22 gruntů. Takové číslo je vzhledem k 45 domům v roce 1656 celkem reálné.

Ucelenější údaje o počtu domů dávají až soupisy pořizované ve druhé polovině 17. století. Třicetiletá válka se Volfířova, narozdíl od sousední Řečice,¹⁷⁷ v podstatě nedotkla. V obci bylo pouze pět pustých stavení, z toho tři chalupy bez zemědělské půdy (Mirošovská, Kašparovská a Němcovská) nacházející se v Horní vsi. Z větších usedlostí byl zpustlý v Dolní vsi stojící púllánový grunt Bartoloměje Muchy (č.p. 11), který však již o deset let později mezi pustými uváděn není. Do roku 1659, kdy ho osídlil Šimon Zpěvák, byl pustý také púllán č.p. 10, nacházející se v bezprostředním sousedství Muchova statku.¹⁷⁸ Dva relativně velké pusté grunty vedle sebe mohly být nejspíše důsledkem některého z požárů, které v té době bývaly velmi časté.

Podle soupisu pro výpočet komínové daně z roku 1666 stálo v obci šest poustek. Kromě tří výše uvedených chalup (zde jsou však uváděny jako grunty s osminou lánu půdy) šlo o púllán Pavla Kováře (č.p. 3), chalupu Jana Švece v Dolní vsi a grunt Václava Záruby v Horní vsi. Ze 45 stavení byl jeden statek lánový, 16 púllánových, 12 čtvrtlánových, 12 s osminou lánu a pět chalup bez půdy. Toto rozvrstvení svědčí o poměrně pokročilém stupni osídlení: Například v sousedních Radlicích bylo ve stejné době z 20 usedlých 8 třičtvěláníků, 7 púlláníků a 4 čtvrtláníci. Každá ze tří částí Volfířova měla vlastní mlýn. V Horní vsi stál vrchnostenský mlýn č.p. 25 Václava Strachovského, v Dolní vsi poddanský mlýn č.p. 61 Šimona Šprincla a na Stráni poddanský mlýn č.p. 57 Víta Kareše (v žádném dalším soupise již jako mlýn uváděn není).¹⁷⁹

¹⁷⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Krajířů z Krajku, inv. č. 62, kart. 1.

¹⁷⁶ František MATĚJEK, Cesta poddanského lidu na Moravě ke znevolnění, Brno 2000, s. 34.

¹⁷⁷ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 194-195.

¹⁷⁸ MZA Brno, Lánové rejstříky jihlavského kraje, inv. č. 314 a.

¹⁷⁹ MZA Brno, Rektifikační akta 1667-1768, inv. č. 314.

Nejvíce velkých usedlostí se nacházelo v Dolní vsi. Ležel zde jediný lánový statek, jedenáct půllánů, sedm čtvrtlánů, jeden grunt s osminou lánů a dvě chalupy. Tato majetková převaha Dolní vsi nad dalšími dvěma částmi obce se potom trvale odrážela na obsazování postů rychtáře, později i starosty a složení obecních zastupitelstev. K roku 1666 Dolní ves tvořily grundy č.p. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 58, 60 a 61, dále pak dvě výše uvedené chalupy, které v průběhu pozdějších let zanikly.¹⁸⁰

Dominantou Horní vsi byl farní kostel sv. Petra a Pavla. Pod ním stály čtyři půllánové usedlosti, čtyři čtvrtlánové, pět statků s osminou lánů (z nich jeden pustý Václava Záruby) a tři pusté chalupy. Tyto domy dostaly později č.p. 24, 25, 26, 29, 30, 33, 36, 37, 38 a 39. Pustá „Němcovská“ chalupa obdržela č.p. 42 a od roku 1712 v ní byla škola. Chalupy „Kašparovská“, „Mirošovská“ a Zárubův statek zanikly. V prostoru dnešní návsi stál osamocený grunt č.p. 45 Lukáše Vávry.¹⁸¹

Nejmenší částí Volfířova byla Stráň. Nacházelo se na ní osm usedlostí, z toho dva půllány, jeden čtvrtlán a pět gruntů s osminou lánů. Jednalo se o čísla popisná 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56 a 57.¹⁸²

Jména vyskytující se v Dolní vsi v době první lánové vizitace byla: Hudínek, Nosek, Pavel Kovář, Tomíšek, Papež, Pokorný, Pospíchal, Stejskal, Krumpl, Zpěvák, Mucha, Janíček, Hynek, Říha (od 1666 Číhal), Šimánek, Vacek, Václav Dvořák, Marek, Šprincl a Jan Švec. V Horní vsi se nalézali: Vávra, Jiří Beran, Novák, Jakub Švec, Nedělka, Starý, Záruba, Stuchlík, Stehlík (od 1666 Staněk), Jirků, Strachovský a Svoboda. Stráň obývali: Lukáš Dvořák, Víteček, Krejčí, Martin Beran, Diviš, Kareš, Eliáš Kovář a Pazderka.¹⁸³

Během následujících 100 let se rozvrstvení obyvatel v podstatě nezměnilo. K roku 1758 byl ve Volfířově nadále jeden celoláník, nově se objevil třičtvrtěláník (č.p. 3), 16 půllánů, dvanáct čtvrtlánů, deset usedlých s osminou lánů a pět chalupníků. Od roku 1712 stála v obci fara (č.p. 40). Mezi léty 1671-1758 zanikly chalupy „Kašparovská“, „Mirošovská“, Zpěvákova, Jana Švece a grunt Václava Záruby. Nově se objevily obecní chalupy na dnešní návsi. Jednalo se o č.p. 21, 20, 23, 44 a 47. V prostoru návsi vyrostl

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ Tamtéž.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ MZA Brno, Lánové rejstříky 1669-1679, inv. č. 314 a.

také grunt č.p. 46 Jiřího Soukupa s osminou lánů zemědělské půdy. Postupně tak docházelo k zaplňování mezer mezi Strání, Dolní a Horní vsí. V Horní vsi byly postaveny obecní chalupy č.p. 41 a 43 a menší zemědělská usedlost č.p. 28 Matěje Kováře.¹⁸⁴ Prakticky stejná situace panovala i v roce 1775.¹⁸⁵

Jestliže mezi léty 1671-1758 zedník ve Volfřově o práci příliš nezavadil, v letech 1775-1790 panoval čilý stavební ruch. Během 15 let vzniklo hned 16 nových domů. Pilným stavitelem byla opět obec, která na návsi vybuodovala obecní pastoušku č.p. 18 a kovářnu č.p. 19. Nedaleko od nich postavili své chalupy Bartoloměj Svoboda (č.p. 22) a Ondřej Kučera (č.p. 35). V Horní vsi vznikala stavení úplně bez a nebo jen s minimem zemědělské půdy. Jednalo o č.p. 27 Tomáše Svobody, č.p. 31 Josefa Pospíchala, č.p. 32 Matouše Brtníka, č.p. 34 Šimona Drába a č.p. 43 kantora Matěje Pazderky. Na Strání vybuodoval Jan Nehyba dům č.p. 48 a přikoupil k němu půl lánů půdy, chalupy č.p. 66 a 67 zde postavili vysloužilí vojáci Antonín a Jan Jakubcovi a č.p. 53 vzniklo jako výminek k sousednímu č.p. 54 Jana Matějky. V Dolní vsi postavil Jiří Dvořák č.p. 15 jako výminek ke svému gruntu č.p. 14. a Jan Šprincl menší domek č.p. 62 v blízkosti svého mlýna č.p. 61. Nově vznikl také čtvrtlánový grunt č.p. 63 Josefa Dohnala.¹⁸⁶

V roce 1790 sepsal farář Václav Altmann soupis farníků z jednotlivých obcí své farnosti do domácího protokolu (*protocollum domesticum*) volfřovské farnosti. Jedná se o první dochovaný soupis všech obyvatel Volfřova. Ke každému z nich je uvedeno číslo popisné, jméno, stav (povolání) a náboženské vyznání. K roku 1790 stálo ve Volfřově 64 domů, ve kterých žilo 81 rodin. Celkem se jednalo o 382 obyvatel (další dva domy se 13 obyvateli se nalézaly v nově vzniklé osadě Nové Dvory).¹⁸⁷

V obci se nacházelo 34 sedláků,¹⁸⁸ dva zástupci inteligence (učitel a kněz), pět řemeslníků, obecní pastýř, dva vysloužilí vojáci (patrně pobírající určitou rentu), 33 podruhů a 16 tzv. pomocných sil v zemědělství. Z řemeslníků byli zastoupeni obecní kovář Josef Procházka (č.p. 19), švec Bartoloměj Svoboda (č.p. 22), kolář Pavel Šprincl (č.p. 46) a dva mlynáři, vrchnostenský mlynář Jiří Šprincl (č.p. 25) a mlynář z Dolní vsi

¹⁸⁴ MZA Brno, Tereziánský katastr moravský 1758-1768, inv. č. 318/3.

¹⁸⁵ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 2.

¹⁸⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfřovské farnosti, neinventarizováno.

¹⁸⁷ Tamtéž

¹⁸⁸ Jako sedlák byl označen každý, koho uživila vlastní zemědělská produkce, tj. lánici, půllánici, čtvrtlánici a někteří menší držitelé půdy.

Jan Šprincl (č.p. 61). V případě koláře Pavla Šprincla a mlynáře Jana Šprincla šlo však spíše o sedláky s přidruženou řemeslnou výrobou. Dosti diferencovanou skupinou byli podruzi. Termínem „inmann“ (podruh) byli ve čtyřech případech označeni dospělí synové stávajících hospodářů, kteří už měli vlastní rodinu, ale ještě nepřevzali hospodářství. V dalších čtyřech případech šlo o mladší sourozence nebo jiné příbuzné hospodářů. Devatenáct podruhů mělo vlastní chalupu či menší zemědělskou usedlost. Tito drobní zemědělci se nechávali najímat na sezónní práce u větších zemědělců a v zimních měsících si přivydělávali jako tkalci.¹⁸⁹ Šest podruhů žilo na statcích větších sedláků, aniž by byli jejich příbuznými. Jednalo se patrně o zaměstnance na úrovni čeledína. Z pomocných sil v zemědělství převažovaly děvečky (8), následovali čeledíni (4), pacholci (3) a jedna služebná. Největším zaměstnavatelem v obci byl láník Josef Dvořák (č.p. 58), který měl dva čeledíny, děvečku a pacholka.

V letech 1790-1815 výrazně vzrostl počet obyvatel Volfířova. Zatímco počet domů se v tomto období zvýšil pouze o jeden (č.p. 65 Františka Chalupského) a rodin dokonce ubylo (z 83 v roce 1790 na 79 v roce 1815)¹⁹⁰, počet obyvatel se zvýšil o 88. Na jednu rodinu tak v roce 1815 připadlo šest obyvatel, zatímco v roce 1790 to bylo 4,8 obyvatele.¹⁹¹ Nárůst patrně způsobily převody zemědělské půdy, kterou doposud formálně vlastnila vrchnost, do rukou poddaných, možnost zemědělské usedlosti dělit a snadněji získávat půdu, např. koupí. Více rodin si mohlo dovolit vlastnit půdu a uživit větší počet dětí. Oblast Dačicka v té době navíc ještě nebyla depopulační a obyvatel přibývalo v celém regionu.¹⁹²

Mezi léty 1815-1848 přibýly pouze tři nové domy: č.p. 68 Jana Pražského a obecní chalupy č.p. 69 (kovárna) a č.p. 70. Také v polovině 19. století pracovala většina obyvatel nadále v zemědělství. Z řemeslníků byli zastoupeni dva ševci, dva mlynáři, obecní kovář, tesař, zedník, kameník a tkadlec.

Z příjmení uváděných k roku 1656 zůstala na konci poddanství Dvořák, Tomíšek, Hynek, Stejskal, Šprincl, Pokorný, Novák, Beran, Vávru, Pazderka a Kareš. Během

¹⁸⁹ V matričních záznamech často označováni jako „textor;“ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farní úřad Volfířov, knihy 1, 2 a 3.

¹⁹⁰ Údaje včetně osady Nové Dvory.

¹⁹¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfířovské farnosti, neinventarizováno.

¹⁹² Ludmila KÁRNÍKOVÁ, Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914, Praha 1965, s. 272-273.

necelých dvou set let se tak vytratily tři čtvrtiny „původních“ příjmení. Z výše uvedených pouze Dvořák, Tomíšek, Stejskal a Vávru obývali stejná stavení, jako v roce 1656.¹⁹³ Výčet těchto jmen by však mohl být ještě menší. Na základě rozboru matrik je možné říci, že některá příjmení (např. Stejskal nebo Tomíšek) se do roku 1848 dochovala pouze díky tradici pojmenování nových hospodářů po jejich gruntech. Nejvíce zastoupena byla příjmení Dvořák, které se k roku 1848 vyskytovalo na číslech popisných 6, 11, 12, 14, 15, 47, 58 a 59¹⁹⁴ a Šprincl na č.p. 13, 21, 46 a 49. Z „nových“ příjmení byla nejrozšířenější Brtník (č.p. 2, 3, 24, 30 a 56) a Dohnal (č.p. 48, 49, 51 a 37).¹⁹⁵

V polovině 19. století již byly zásluhou nové zástavby všechny tři části obce urbanisticky propojeny. Dnešního obyvatele Volfířova by jistě překvapil vzhled návsi. V prostoru, ve kterém dnes stojí obecní úřad, požární zbrojnice, požární nádrž a pomník padlým v první světové válce, se nacházely čtyři menší rybníky. Dva z nich patřily obci, po jednom vlastnila farnost a majitel statku č.p. 58 „u Dvořáků.“ Dva velké volfířovské rybníky Strachov a Ploš patřily dačické vrchnosti.¹⁹⁶

4.4. Duchovní správa

Nejstarší zpráva o volfířovské farnosti pochází již z roku 1366, kdy Volfířov spolu s patronátním právem získal od pánů z Hradce Bohunek z Volfířova.¹⁹⁷ Patronátní právo bylo připomínáno také při dalších prodejích Volfířova v letech 1420 a 1459.¹⁹⁸

První zmínka o volfířovském faráři se v pramenech se vztahuje až k roku 1494. V tomto roce žaloval farář Jiří majitele řečického panství Jana z Řečice o desátky v celkové výši 50 kop grošů. Dle faráře Jiřího zakázal Jan z Řečice platit svým poddaným desátek Jiřímu do Volfířova.¹⁹⁹ Vzhledem k absenci jiných pramenů nelze s jistotou říci, zda byl kněz Jiří katolickým nebo utrakvistickým knězem.

¹⁹³ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 38, kniha č. 38.

¹⁹⁴ Dvořák z č.p. 11 se do Volfířova přičlenil a s „volfířovskými“ Dvořáky ho nespojoval příbuzenský poměr; SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha č. 3.

¹⁹⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 38, kniha č. 38.

¹⁹⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Sběrka map a plánů, inv. č. 136.

¹⁹⁷ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Brno 1865, s. 67.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 327 a 413.

¹⁹⁹ Bertold BRETHOLZ (ed.), Libri Citationum et Sententiarum 1490-1503, Brno 1911, s. 81.

V prvních desetiletích 16. století se většina obyvatel volfířovské farnosti přiklonila k české reformaci. K roku 1526 uvádí Tiray luteránského kněze Havla, který prý byl volfířovským rodákem.²⁰⁰

V polovině 16. století se reformace uchýtila na téměř celém dačickém panství, kazatelů se však evidentně nedostávalo. V roce 1548 dali purkmistr a konšelé města Dačic do smlouvy s farářem klauzuli, že kněz oznámí svůj odchod z města čtvrt roku dopředu, aby měli měšťané dost času na sehnání náhrady.²⁰¹ Téhož roku řešil volfířovský rychtář úplně stejný problém, ovšem nikoliv smluvní cestou jako představitelé Dačic. Jan Tiray zmiňuje zápis v půhonných knihách, ve kterém si studenský farář Jan stěžoval, že jej volfířovský rychtář násilím odvedl ze Studené do Volfířova.²⁰²

K roku 1585 ve Volfířově působil evangelický duchovní Havel Hozlinger. Zprávu o něm podává náhrobník ležící v podlaze v popředí lodi kostela sv. Petra a Pavla patřící Mikulášovi, synovi „ctihodného kněze Havla Hozlingera.“²⁰³

Posledním evangelickým kazatelem uvedeným v pramenech byl Jan Žakal Kuchenský. Zmínka o knězi se nachází v sirotčích registrech města Dačic, která pojednávají o prodeji domu, svršků a nábytku po knězi Janu Žakalovi a o zaopatření jeho manželky a sirotků. Jan Žakal Kuchenský vlastnil, stejně jako více farářů z okolí,²⁰⁴ dům v Dačicích a byl tedy dačickým měšťanem. Když v roce 1598 zemřel, rozhodla se jeho manželka dům prodat..²⁰⁵

Po roce 1620 nebyla fara ve Volfířově obsazena a celá farnost připadla jako filiálka pod správu dačického faráře. Tím byl v letech 1628-1653 Jonáš Bělčický, následovali

²⁰⁰ Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 219.

²⁰¹ František KRÍŽEK (ed.), *Dačický listinář*, Dačice 1941, s. 49.

²⁰² Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 219.

²⁰³ Miloš DVOŘÁK, *Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU)*, Dačice 2008, s. 4.

²⁰⁴ V roce 1598 koupili domy v Dačicích faráři Jiří Siler z Lipolce a Blažej Cecilides z Domamile. V roce 1606 koupil dům s polnostmi farář Krištof Bech z Deštné, v roce 1618 Káča, vdova po Mikuláši Radounským, faráři v Cizkrajově; Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Dačice*, Dačice, s. 95-96.

²⁰⁵ SOKA Jindřichův Hradec, AM Dačice, inv. č. 80, sign. 19, kart. 42.

Antonín Veroneus do roku 1668, Martin Sigmund Švarcer do 1679, Tomáš Bernard Jelínek do 1687, Jan František Hrdlička do 1711 a od roku 1712 Martin Zourek.²⁰⁶

Samostatná katolická farnost byla ve Volfířově obnovena v roce 1712 přičiněním hraběnky Františky Kinské, sestry bývalého majitele dačického panství Matyáše Ferdinanda Berky z Dubé, a hraběte Františka Antonína Liechtensteina, majitele panství Telč.²⁰⁷ Obnovenou farnost tvořily vesnice náležející k celkem čtyřem panstvím. Z dačického panství se jednalo o Dolní Němčice, Volfířov a Radlice, z telečského panství to byly Šach a Velká Lhota, z řečického panství Řečice a z panství Kostelní Vydří obec Brandlín.

V tomtéž roce dostal Volfířov svého prvního katolického faráře, Václava Ferdinanda Filkuku (*1673-†1750), pocházejícího z jemnické měšťanské rodiny,²⁰⁸ z níž vzešla v průběhu 18. století celá řada duchovních působících v okolí Dačic: Jiří Filkuka spravoval v letech 1705-1715 farnost ve Staré Říši,²⁰⁹ Matyáš Filkuka v letech 1754-1788 v Kostelním Vydří,²¹⁰ Vít Filip Filkuka v letech 1792-1817 tamtéž²¹¹ a Jan Filkuka byl mezi léty 1749-1771 farářem v Cizkrajově.²¹²

Václava Ferdinanda Filkuku čekala v nově obnovené farnosti plné zatvrzelých „kacířů“ nelehká práce. Po svém příchodu založil první matriku narozených, oddaných a zemřelých.²¹³ Z této knihy je velmi dobře patrné, že mu se správou poměrně velké farnosti s od sebe dosti vzdálenými osadami museli pomáhat františkáni z nedávno zřízeného kláštera v Dačicích, jejichž podpisy nechybí pod množstvím vykonaných křtů a sňatků.²¹⁴ Vedle farního chrámu sv. Petra a Pavla ve Volfířově patřil do Filkukovy farnosti také bývalý utrakvistický kostel sv. Ducha v Šachu. U sv. Ducha soužil Filkuka mši pouze jednou ročně o Svatodušních svátcích. Následující příhoda dokládá, jak

²⁰⁶ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 107-108.

²⁰⁷ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 219.

²⁰⁸ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²⁰⁹ Milan DUŠEK, Nová Říše, Nová Říše 2007, s. 252.

²¹⁰ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Kostelní Vydří, kniha 1.

²¹¹ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 119.

²¹² Tamtéž, s. 219.

²¹³ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 1.

²¹⁴ Františkánský klášter v Dačicích byl postaven v letech 1660-1664 z podnětu měšťana a obchodníka Matěje Jiřího Kapety; Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 164-166.

nevítaným hostem byl katolický kněz u obyvatel Šachu. Majitel usedlosti s pozdějším č.p. 12 měl za povinnosti vystrojit pozvat faráře v den mše oběd. Aby se této jednorázové záležitosti zbavil, dal raději Filkukovi zapsat louku ležící mezi Šachem a Volfřívem, která byla ještě dlouho poté nazývána „farářskou.“²¹⁵

Snadné nebylo ani obnovit všechny farářovy požitky a nároky. S touto snahou narazil Filkuka opět u tajných evangelíků ve Velké Lhotě, Radlicích a Šachu. Farníci z Velké Lhoty a Radlic požadovali platit desátek menší, obyvatelé Šachu odmítli platit úplně a odvolávali se na smlouvu s utrakvistickým knězem z roku 1602, kterou prý byli desátků zproštěni. Ještě v roce 1715 musela olomoucká konzistoř naléhat na vlastníky dačického a telečského panství, aby v těchto věcech zakročili a sjednali nápravu.²¹⁶

Václav Ferdinand Filkuka se za svou misijní činnost ve Volfřívě dočkal odměny v roce 1723, kdy se stal děkanem v Dačicích. Jeho prvním následovníkem na volfřívské faře byl dačický rodák Karel Maxmilián Genedl (*1691-†1724). Do Volfříva přišel v září 1723 a příliš dlouho zde nepobyl. V listopadu příštího roku předčasně zemřel ve věku pouhých třiatřiceti let.²¹⁷

V letech 1724-1761 ve Volfřívě působil Josef Leopold Veselý (†1761) z Blížkovic na Znojemsku, který patřil mezi nejštědřejší mecenáše místního kostela.²¹⁸ Následoval Vavřinec Ruff (*1732-†1772) z Dačic, který před svým příchodem na volfřívskou faru sloužil jako kaplan v rodných Dačicích. V roce 1762 se pustil do ambiciózní přestavby kostela sv. Petra a Pavla. Pod vedením dačického stavitele Jana Kirchmeyera došlo ke stržení stávající dřevěné věže kostela, bylo postaveno velké barokní průčelí chrámu s kamennou věží tvořící od té doby z daleka viditelnou dominantu obce.²¹⁹ Vavřinec Ruff zemřel ve Volfřívě v lednu roku 1772 ve věku čtyřiceti let.²²⁰

²¹⁵ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Telčský okres, Brno 1913, s.

²¹⁶ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 219.

²¹⁷ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfřívské farnosti, neinventarizováno.

²¹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfřív, inv. č. 1, kniha 1.

²¹⁹ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 251-252.

²²⁰ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfřívské farnosti, neinventarizováno.

Dalším z řady dačických rodáků na volfířovské faře se stal Václav Altmann (*1725-†1810) pocházející z rodiny předních dačických měšťanů a umělců.²²¹ Ve Volfířově strávil dlouhých osmatřicet let a mezi místními faráři tak zaujímá první místo v délce působení v obci. V posledních letech svého života nebyl již pro vysoký věk a chatrné zdraví schopen své kněžské poslání vykonávat naplno. Od roku 1804 potřeboval na výpomoc administrátory. Prvním byl v letech 1804-1806 Jan Moser z Dačic (předtím kaplan v Malešově na středočeském panství Dalbergů a později farář v Cizkrajově), druhým v letech 1806-1810 Kašpar Christiani, který se stal v roce 1810 Altmannovým nástupcem.²²²

Kašpar Christiani (*1759-†1833) se narodil v blízkém Lipolci, obci s německy mluvící většinou, do rodiny tamního kantora a tkalce Matouše Christianiho.²²³ Je téměř jisté, že jeho mateřštinou byla právě němčina. Jako kaplan působil v „německých“ obcích dačického děkanátu, a to nejprve v Cizkrajově a potom v rodném Lipolci. V roce 1806 se přesunul doslova „přes kopec“ do Volfířova, aby pomáhal stárnoucímu Václavu Altmannovi se správou farnosti. V letech 1810-1825 zastával funkci volfířovského faráře. Posledních osm let svého života prožil opět ve svém rodišti na faře v Lipolci.²²⁴

V roce 1825 přišel do Volfířova Vincenc Peniška (*1790) z Dačic, který až do této doby vypomáhal jako administrátor nemocnému dačickému děkanovi Vavřinci Dančovi.²²⁵ V obci zůstal do roku 1833, kdy se stal farářem v Cizkrajově.²²⁶ Vystřídal ho Josef Munzar, jenž byl prvním správcem volfířovské fary nepocházejícím z regionu. Rodák z Hradce Králové působil jako kaplan v Bykání a Malešově na středočeském panství Malešov patřícím v té době (stejně jako Dačice) Dalbergům. Mladého kaplana si oblíbil majitel panství Karel Dalberg a dosadil jej na právě uvolněnou faru ve Volfířově. V roce 1844 se Josef Munzar přesunul do Dačic.²²⁷ Jako nového faráře dosadil baron

²²¹ Za zmínku stojí například Jan Josef Altmann (1695-1770), který se podílel na výzdobě klášterního chrámu sv. Antonína Paduánského v Dačicích a několika dalších kostelů v okolí nebo krajinář Antonín Jan Altmann (1778-1818) působící ve Vídni; Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 197.

²²² Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²²³ SOA Třeboň, Sběrka Matrik Jihočeského kraje, Farnost Lipolec, kniha 3.

²²⁴ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²²⁵ Dějiny Dačic, Dačice 2002, s. 213.

²²⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²²⁷ Tamtéž.

Dalberg do Volfířova Josefa Filippiho pocházejícího z Heraltic u Třebíče, dřívějšího kaplana a administrátora v Dačicích.²²⁸

Jak jsem již výše naznačil, volfířovská farnost byla farností s velkým podílem nekatolického obyvatelstva. Evangelictví zde v průběhu 15. a 16. století hluboce zakořenilo a přes velkou snahu dačické a telečské (méně již řečické)²²⁹ vrchnosti, volfířovských farářů a telečských jezuitů se ji v této odlehle části Vysočiny nepodařilo vymýtit ani v pobělohorském období. Především menší, chudší a výše položené obce farnosti (Velká Lhota, Brandlín, Radlice a Šach) se staly opravdovými baštami tajného evangelického hnutí. Oproti tomu ve větších vesnicích (Volfířov, Řečice a Dolní Němčice) znamenala protireformace výrazný úspěch.

Po celé 17. a 18. století neustaly kontakty s evangelickými centry v zahraničí, odkud se do volfířovské farnosti dostávaly telečskými jezuity horečně hledané bible, zpěvníky a další literatura. Když se na počátku 19. století rozmohly emigrace za lepším živobytím do Ameriky, jistý chalupník z Brandlína ve snaze opatřit si prostředky na nákladnou cestu prodal několik knih kantorovi ze sousedního Sumrakova. Mezi knihami se měl údajně nacházet i originál (!) dnes neznámého spisu Jana Amose Komenského z let 1626-1627.²³⁰

Centrem tajných evangelíků se stal bývalý utrakvistický kostel sv. Ducha v Šachu využívaný katolickou církví pouze jednou za rok a skýtající tak ideální útočiště pro tajné mše. Pravidelných shromáždění se měli účastnit i kazatelé (pastoři) přicházející z Horních Uher. Jedno takové setkání bylo roku 1762 odhaleno. Následovalo zatýkání a výslechy na dačickém a telečském zámku, které si záhy vyžádaly svou první oběť. Na následky bití při výslechu zemřel v dačickém vězení osmašedesátiletý Pavel Jama ze Šachu (č.p. 10), správce kostela sv. Ducha. Někteří z vyslýchaných pak raději označili další účastníky tajných mší. V procesu odehrávajícím se v Telči a Dačicích padly rozsudky nucených prací (např. na stavbě olomoucké pevnosti) a mnohaleté vojenské služby.²³¹

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Lipovci z Lipové patřili k moravské nekatolické šlechtě, aby se vyhnuli úplné konfiskaci majetku a ztrátě řečického panství, přestoupili po porážce stavů ke katolické víře; Jan TIRAY, Vlastivěda Moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 194-195.

²³⁰ Vilém DUŠEK, Řádky z historie, Zpravodaj JZD Horácko II, č. 5, Volfířov 1987, s. 7.

²³¹ Eva MELMUKOVÁ, Patent zvaný toleranční, Praha 1999, s. 134.

Svou další mučednici získali tajní volfířovští evangelíci v roce 1775. Jedná se ovšem o pololegendární příběh, který by jistě stál za důkladnější bádání. Údajnou obětí měla být Mariana Macků pocházející ze Šachu, místem činu kostel sv. Ducha a pachateli jezuitští misionáři z Telče. Mladá žena prý byla jezuity přesvědčována, aby se zřekla své víry a stala se katoličkou. Když odmítla, musela se za trest napít kolomazi. Ani poté však své stanovisko nezměnila a sama si údajně žádala dalšího doušku. Vzhledem ke složení kolomazi z tuku a jedovatého dehtu se nelze divit, že takovéto přesvědčování nepřežila. Pohřbena prý byla do neposvěcené půdy (mimo hřbitov) nedaleko kostela sv. Ducha.²³²

Definitivního konce ústrků a perzekucí se strany úřadů se evangelíci dočkali až se zavedením tolerančního patentu roku 1781, který vedle katolického umožnil vznik také dalším třem křesťanským vyznáním, tedy augsburskému (luteráni), helvetskému (kalvinisté) a pravoslavnému. Tehdejší volfířovský farář Václav Altmann tím přišel o téměř polovinu farníků. V Šachu od katolické víry odpadla celá obec, když k roku 1790 bylo všech 175 obyvatel jiného než katolického vyznání. Ve Velké Lhotě připadalo na 185 evangelíků pouhých sedm katolíků (jednalo se o členy jedné rodiny). Obdobně na tom byly také Radlice a Brandlín. V Radlicích zůstalo 33 katolíků z celkového počtu 261 obyvatel, v Brandlíně 24 katolíků z 305 obyvatel. O poznání méně přestupů proběhlo ve velkých obcích farnosti. Ve Volfířově se ke katolickému vyznání hlásilo i nadále 328 farníků (69 rodin), možnosti změnit víru využilo 67 obyvatel (14 rodin). V Řečici odpadlo od katolické víry pouhých pět osob (z 321 obyvatel) a Dolní Němčice zůstaly kompletně katolické. Celkový počet katolíků v Altmannově farnosti činil 978, evangelíků bylo 941.²³³

Reformace se ve volfířovské farnosti trvale prosadila v chudších, výše položených a hůře přístupných obcích vzdálených od center panství a vrchnostenských úředníků. Katolické Dolní Němčice leží v podstatě na dohled dačického zámku, Řečice byla samotná sídlem panství a vrchnostenských úřadů a Volfířov představoval centrum farnosti s knězem, farou a farním kostelem sv. Petra a Pavla. Je tedy nasnadě, že v těchto třech vesnicích byly podmínky pro protireformaci a zakořenění katolické víry nejideálnější. Ve Volfířově se přestupy týkaly až na několik výjimek méně majetných rodin, podruhů a chalupníků. Dokladem je například situace na statku č.p. 2 „u Nosků,“

²³² Jan PELÍŠEK, *Církev evangelická reformovaná ve Velké Lhotě u Dačic*, Brno 1982, s. 11.

²³³ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfířovské farnosti, neinventarizováno.

kde majitel statku Josef Kareš zůstal s celou rodinou katolíkem, zatímco jeho podruh Ondřej Stuchlík s manželkou a dětmi vyznání změnili a stali se evangelíky. Obdobně rozděleny byly i přímo některé rodiny. Vlastník gruntu č.p. 14 „u Číhalů“ Vavřinec Dvořák byl katolík a stejně tak jeho žena a děti, ovšem hospodářův mladší bratr Kašpar žijící na bratrově statku jako podruh přestoupil s celou rodinou k evangelíkům. Ze statku č.p. 5 „u Papežů“ změnili vyznání na výminek odcházející hospodář Matouš Papež s manželkou Salomenou, jejich syn a dědic Matouš zůstal katolíkem. Z velkých sedláků z volfířovské Dolní vsi se k evangelíkům přihlásili pouze Tomáš Tomíšek (č.p. 4 „u Tomíšků“) a Pavel Hynek (č.p. 13 „u Hynků“). Je tedy možné, že vedle blízkosti fary a vrchnostenských úřadů hrála svou roli také obava o majetek, a že ten, který „měl co ztratit,“ zůstal raději katolíkem.²³⁴

Po vyhlášení tolerančního patentu požadovali věřící augsburské konfese kostel sv. Ducha v Šachu. Tato žádost však byla zamítnuta s odůvodněním, že kostel je pravidelně využíván katolickou církví. Započali tedy se stavbou vlastní modlitebny (dostavena 1783). Jako místo pro výstavbu byl vybrán prostor na návsi ve Velké Lhotě, která se tak stala na místo Šachu novým nekatolickým centrem. V roce 1782 přišel do Velké Lhoty první luteránský pastor, Daniel Boczko z Horních Uher.²³⁵

Mezi Boczkovými farníky brzy zavládla nespokojenost s luteránstvím, jenž se svým učením dosti lišilo od tolerančním patentem nepovoleného učení českých bratří, které by údajně nejvíce odpovídalo představám volfířovských protestantů. Spory vyústily roku 1787 ustanovením sboru reformované (helvetské nebo též kalvínské) církve a příchodem prvního reformovaného kazatele Teofila Štětiny (Stetinius). K nové konfesi přešly zhruba dvě třetiny dosavadních luteránů. Obě dvě protestantské církve koexistovaly ve volfířovské farnosti vedle sebe, dělily se o náboženskou školu a střídaly se v modlitebně ve Velké Lhotě.²³⁶

Ke změnám vyznání docházelo samozřejmě také v opačném sledu a někteří farníci se s postupem času vrátili do lůna katolické církve. K takovýmto návratům vedly nejčastěji sňatky katolíka s evangeličkou (a naopak) nebo jednoduše změna názoru. Katolická církev „získávala body“ také na vnitřní rozpolcenosti evangelíků a na z počátku poněkud napjatých vztazích mezi luterány a reformovanými. V roce 1784

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Eva MELMUKOVÁ, Patent zvaný toleranční, Praha 1999, s. 138-139.

²³⁶ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 150.

vystřídal Daniela Boczka u luteránského sboru pastor Jan Vaníček, jemuž stačilo pouhých pět let pobytu mezi svými rozhádanými farníky na to, aby se zřekl své víry a místa pastora a přestoupil ke katolictví. Dalším podobným případem byla zdánlivě čistě utilitářskými pohnutkami motivovaná změna vyznání Jana Fryčka, učitele na evangelické konfesní škole ve Velké Lhotě. Evangelíci si svou konfesní školu zřídili prakticky ihned po vydání tolerančního patentu. Problém spočíval v tom, že ji navštěvovali žáci augsburského i helvetského vyznání. Většina rodičů došla k závěru, že nestrannost kantora lze zaručit jedině tak, když jím bude katolík. Ve snaze zachovat si místo učitele pak konvertoval dosavadní kalvinista Fryček ke katolíkům, k dlouhodobějšímu angažmá ve Velké Lhotě mu to však stejně nepomohlo.²³⁷ Že to však Fryčkova rodina mohla myslet se staronovou vírou vážně, dokládá farář František Pelikán ve farní kronice v odstavci nazvaném „Dějepisná vzpomínka“: „*Dne 21. 11. 1785 se narodil ve Velké Lhotě Janu Fričkovi učiteli h. v. evangelíkovi synáček Jan. Tento Jan konvertoval, vstoupil do řádu františkánského, složil slavné sliby r. 1809. Stal se kvardiánem, později i provinciálem.*“²³⁸

Také na počátku 19. století přicházeli evangeličtí pastoři stále ještě z ciziny, a to především z Horních Uher. Tomu napovídají již jména jednotlivých farářů augsburské konfese (Jan Molnár a Jiří Nagy) a helvetské (František Kovacz a Jan Intzedy) konfese.²³⁹

Mezi léty 1790-1815 zaznamenal Volfířov prudký nárůst obyvatel. Množství nekatolíků se však nezměnilo. Zatímco počet katolíků se zvýšil z 328 v roce 1790 na 414 v roce 1815, evangelíci přibyli pouze dva.²⁴⁰ Do poloviny 19. století pak docházelo k mírnému úbytku obyvatel a zároveň přírůstků počtu nekatolíků. V roce 1846 se ke katolickému vyznání hlásilo 386 farníků, evangelíků bylo 75.²⁴¹ Ve farnosti celkově získali v polovině 19. století evangelíci mírně navrch, k roku 1847 jich farář Josef Filippi zaznamenal 1222, katolíků pak 1125.²⁴²

²³⁷ Tamtéž, s. 151.

²³⁸ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²³⁹ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 151.

²⁴⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 27, kniha 27.

²⁴¹ Tamtéž, inv. č. 38, kniha 38.

²⁴² Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Domácí protokol volfířovské farnosti, neinventarizováno.

Rostoucí počet luteránů a reformovaných lze přičíst novým osadám založeným koncem 18. století po rozparcelování dosavadních vrchnostenských hospodářských dvorů. Noví osadníci, někdy též nazývaní familianti, byli méně majetní chalupníci a podruzi ve většině případů pocházející z Radlic a Velké Lhoty. V blízkosti Velké Lhoty vznikla roku 1798 Poldovka (Leopoldsdorf), osada nazvaná dle tehdejšího majitele telečského panství Leopolda Podstatského-Liechtensteina. V roce 1847 ji obývalo 67 osadníků, z toho 54 evangelíků. Na řečickém panství byla nově založena Lipůvka (podle řečické vrchnosti Lipovských z Lipové) podle osadníků-familiantů též lidově nazývaná „Famelky.“ V polovině 19. století se z 54 familiantů hlásilo 30 k evangelíkům.²⁴³ Asi 2 km od Volfířova (směrem k Lipolci) vznikla na místě bývalého hospodářského dvora osada Nové Dvory. Z 35 obyvatel v roce 1846 bylo 30 evangelíků (z toho 12 luteránů a 18 reformovaných).²⁴⁴

4.5. Obecní samospráva

Představitelem obecní samosprávy bývali v době poddanství vesnický rychtář a sbor vesnických konšelů. Jejich na vrchnosti závislé postavení z nich však činilo spíše jakýsi článek mezi pánem a poddanými (téměř na úrovni nižšího úředníka) než skutečného zástupce obce.²⁴⁵

Na území Moravy se nacházely rychty trojího typu. Jednalo se o svobodné dědičné rychty, které obýval osobně svobodný rychtář. Vyznačovaly se velmi širokými právy, často k nim náleželo i několik lánů svobodné půdy. Jejich majitel je mohl podle své vůle prodat, darovat či odkázat. Někdy k nim patřily také specializované podniky, například krčmy, šenky, mlýny, kovárny. Svobodnému rychtáři v několika případech patřili také vlastní poddaní. Základem této postupně se zmenšující vrstvy venkovského obyvatelstva byli rychtáři tzv. kolonizačního typu, tedy lokátoři nově vzniklých osad a jejich potomci. Není však vyloučeno, že část z nich mohla mít svůj původ u drobných zemanů a vnitřně značně diferencované vrstvy svobodníků.²⁴⁶ Ve Volfířově by tento typ rychty připadal v úvahu do poloviny 15. století, přesněji řečeno do prodeje Volfířova

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 38, kniha 38.

²⁴⁵ Jan JANÁK, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2005, s. 234.

²⁴⁶ František MATĚJEK, Feudální velkostatek a poddaný na Moravě, Praha 1959, s. 204-209.

Krajířům z Krajku. Rychta snad mohla být situována v Dolní vsi na statku „u Dvořáků“ (č.p. 58). Tento grunt by případně svobodné rychtě odpovídal jak rozlohou, tak svým pojmenováním. Právě označení „Dvořák“ bývalo na Moravě pro svobodné rychtáře často užíváno.²⁴⁷

Druhým typem moravské rychty byla tzv. polosvobodná. V některých lokalitách časem vyvinula z rychty svobodné jako důsledek snahy šlechty o získání co největšího vlivu nad svobodnými dvory na svých panstvích. Taková usedlost byla majetkem vrchnosti, která ji rychtářům pronajímala (často doživotně a na více generací). K polosvobodné rychtě se taktéž vztahovala celá řada práv a privilegií (například právo šenku, lovu zvěře atd.) a rozdíl mezi ní a ostatními poddanskými usedlostmi byl nadále značný.²⁴⁸

Posledním typem byla nesvobodná rychta. Jednalo se o běžnou poddanskou usedlost, jejíž majitel byl dočasně jmenován rychtářem (v ojedinělých případech volila rychtáře na svých shromážděních obec). Pro rychtáře platily stejné povinnosti jako pro jakéhokoliv jiného poddaného. Určité výhody mohl získat pouze po tu dobu, kdy zastával rychtářský úřad. Jednalo se např. o omezení nebo úplné odpuštění robot a možnost prodávat na svém statku pivo z panských pivovarů.²⁴⁹

Právě poddanská rychta fungovala ve Volfířově nejspíše již od roku 1459, kdy obec připadla Krajířům z Krajku. V druhé polovině 15. století se běžně slučovalo více obcí pod jednu rychtu.²⁵⁰ Když byl Volfířov roku 1487 připojen k landštejskému panství, přiřadila ji nová vrchnost spolu s dalšími vesnicemi k rychtě v Matějovci.²⁵¹ Otázkou ovšem zůstává, jak správa Volfířova ze sedmnáct kilometrů vzdáleného a navíc německého Matějovce vypadala. Volfířovští poddaní nejspíše viděli svého rychtáře maximálně několikrát do roka na tzv. výročních soudech, na kterých rychtář řešil drobné soudní pře a majetkové záležitosti.

Tento stav trval až do roku 1534, kdy se Volfířov stal součástí dačického panství. První a zároveň velice zajímavá zmínka o volfířovském rychtáři pochází z roku 1548.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 197.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 204-209.

²⁴⁹ Vladimír PROCHÁZKA, Poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, Praha 1963, s. 151-154.

²⁵⁰ Jan JANÁK, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2005, s. 234.

²⁵¹ SOKA Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Krajířů z Krajku, inv. č. 62, kart. 1.

Jedná se o událost zmíněnou v dřívější kapitole, kdy volfířovský rychtář násilím přivedl faráře Jana ze Studené do Volfířova.²⁵²

Pramenem, který dává možnost alespoň částečně osvětlit posloupnost volfířovských rychtářů, jsou knihy narozených, oddaných a zemřelých vedené pro dačickou farnost od roku 1662²⁵³ a pro farnost Volfířov od roku 1712.²⁵⁴ Počínaje rokem 1781 lze rychtáře sledovat podle zápisů v gruntovní knize, kde tito představitelé obecní samosprávy figurovali jako svědkové prováděných transakcí.²⁵⁵ Od roku 1791 vystupovali také v protokolu o vykonaných školních vizitacích při volfířovské škole, kterých se účastnili rychtáři z Volfířova a přiškolených Dolních Němčic.²⁵⁶

Prvním volfířovským rychtářem evidovaným v matrikách byl Matouš Svoboda. Rychtářský úřad obsadil před rokem 1662 a zastával ho až do své smrti v roce 1673.²⁵⁷ Patřil mu čtvrtlánový grunt s pozdějším č.p. 24 ležící v Horní vsi. Mezi volfířovskými rychtáři byl jediným zástupcem této části Volfířova (ostatní rychtáři pocházeli z Dolní vsi, ze Stráně nebyl žádný). Matouš Svoboda nebyl zdaleka největším sedlákem v obci. Podle soupisu druhé lánové vizitace stálo ve Volfířově 21 větších gruntů.²⁵⁸ V průběhu 17. století se mezi rychtáři objevili ještě další dva čtvrtlánici. Pro vrchnost byla patrně důležitější loajalita poddaného určeného na místo rychtáře než jeho majetkové poměry. Paradoxně se tak v době poddanství objevovali v čele volfířovské samosprávy zástupci širších vrstev obyvatel než po roce 1848, kdy se díky volebnímu censu stávali starostou pouze příslušníci několika nejmajetnějších rodin.

Souvislou řadu Svobodových nástupců je možné vysledovat pouze do roku 1701, kdy se označení „rychtář“ z matrik vytratilo. Na přelomu let 1673-1674 úřad krátce vykonával láník Václav Dvořák (č.p. 58 „u Dvořáků“),²⁵⁹ v letech 1675-1685 čtvrtláník

²⁵² Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 219.

²⁵³ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice*, knihy 1, 2, 10 a 13.

²⁵⁴ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov*, knihy 1, 2, 3 a 4.

²⁵⁵ MZA Brno, *Velkostatek Dačice*, inv. č. 190.

²⁵⁶ Protokol o vykonaných školních vizitacích z let 1791-1875, *Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka*, neinventarizováno.

²⁵⁷ SOA Třeboň, *Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice*, kniha 13.

²⁵⁸ MZA Brno, *Lánové rejstříky 1669-1679*, inv. č. 314 a.

²⁵⁹ V matrikách je označován pouze křestním jménem jako „Václav rychtář“. Ve Volfířově se v té době nacházeli čtyři osedlí s tímto jménem, a sice láník Václav Dvořák, půlláník Václav Hudínek, vrchnostenský mlynář Václav Strachovský a Václav Záruba, majitel pustého statku

Vavřinec Vacek (č.p. 17 „u Vacků“), v letech 1685-1691 pololáník Václav Hudínek (č.p. 1 „u Hudíneků“) a mezi léty 1691-1701 čtvrtláník Jiří Pospíchal (č.p. 7 „u Pospíchalů“). Koncem roku 1701 byl jako rychtář uváděn Pavel Wagner,²⁶⁰ kterého není možné přiřadit ke konkrétnímu gruntu a pozdějšímu číslu popisnému.²⁶¹

Další zmínka o volfířovském rychtáři pochází z roku 1751. Spolu se jmény konšelů ho zmiňují rektifikační akta. Rychtářem byl k tomuto datu půlláník Vavřinec Šimánek (č.p. 16), sbor konšelů tvořili čtvrtláník Matěj Nedělka (č.p. 36), láník a pozdější rychtář Matěj Dvořák (č.p. 58) a půlláník Martin Příbyl (č.p. 3).²⁶² Z těchto jmen je opět patrná politická převaha Dolní vsi nad dvěma dalšími částmi Volfířova. Zatímco v Dolní vsi měli své grundy Vavřinec Šimánek, Matěj Dvořák a Martin Příbyl, Horní ves reprezentoval pouze Matěj Nedělka. Straň svého zástupce mezi představiteli samosprávy neměla.

Počínaje rokem 1758 se označení „rychtář“ opět objevuje v matrikách. Nejpozději od tohoto data až do své smrti v roce 1777 úřad vykonával láník Matěj Dvořák (č.p. 58).²⁶³ Jako rychtáře osvobozeného od robot ho uvádí také soupis poddanských realit z roku 1775.²⁶⁴ Mezi léty 1777-1789 byl rychtářem půlláník Vavřinec Janíček, majitel gruntu č.p. 11 „u Muchů“.²⁶⁵ V roce 1789 se do čela samosprávy dostal láník Josef Dvořák (č.p. 58), syn dřívějšího rychtáře Matěje Dvořáka.²⁶⁶ Rychtářský úřad zastával až do roku 1831, tedy ještě dvanáct let po svém odchodu na výmink (!).²⁶⁷ Co mohlo vést vrchnost k tomu, že nechávala na tomto místě stárnoucího Josefa Dvořáka (*1751),

s osminou lánu půdy. Vrchnostenského mlynáře Strachovského a zpustlého Zárubu je možno rovnou vyloučit. Václav Hudínek byl rychtářem v pozdějších letech (1685-1691). Při pomnutí možnosti Hudínekova dvojnásobného rychtářství lze říci, že oním „Václavem rychtářem“ byl pravděpodobně Václav Dvořák; Tamtéž.

²⁶⁰ Příjmení Wagner se v matrikách vyskytovalo pouze v letech 1675-1702; SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice, kniha 1.

²⁶¹ Tamtéž, knihy 1, 2, 10 a 13.

²⁶² MZA Brno, Rektifikační akta 1667-1768, inv. č. 314.

²⁶³ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, knihy 2 a 3.

²⁶⁴ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 2.

²⁶⁵ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, knihy 2 a 3; MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

²⁶⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, knihy 2 a 3.

²⁶⁷ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

kterému coby výminkáři ve Volfířově de facto již nic nepatřilo? Důvodem mohla být Dvořákova gramotnost. Josef Dvořák se dokázal na přelomu 18. a 19. století jako jeden z mála obyvatel Volfířova podepsat a jeho podpis se nápadně vyjímá v gruntovní knize vedle třech křížků naprosté většiny ostatních hospodářů.²⁶⁸ Podpisy Josefa Dvořáka nechybí ani v protokolech o vykonaných školních vizitacích. Z protokolů vyplývá, že gramotní byli ve stejné době také rychtáři ze sousedních Dolních Němčic.²⁶⁹

Nástupcem Josefa Dvořáka se stal v roce 1831 půlláník Jan Šterba (č.p. 16), který byl rychtářem až do svého odchodu na výminek v roce 1846.²⁷⁰ K tomuto datu jej vystřídal poslední volfířovský rychtář František Dvořák, vlastník půllánového gruntu č.p. 11 „u Muchů.“²⁷¹

4.6. Škola

O škole ve Volfířově v době před třicetiletou válkou není v pramenech žádná zmínka. Určitou indicií, že přístup ke vzdělání byl obyvatelům obce nějakým způsobem umožněn, je pouze Tirayova poznámka k roku 1526 o již dříve zmíněném luteránském knězi Havlovi, který prý byl „místním rodákem.“²⁷²

S jistotou lze říci, že po třicetileté válce ve Volfířově škola nebyla. Nezaznamenává ji soupis lánové vizitace postihující stav v letech 1656 a 1671 ani soupis komínové daně z roku 1666. Matrika telečského děkanátu uvádí, že v roce 1672 škola v obci nebyla, nebylo pro ni místo a nikdo nebyl povinen platit plat kantorovi.²⁷³ Tento stav o rok později potvrzuje také matrika slavonického děkanátu.²⁷⁴

Školy se Volfířov dočkal až v roce 1712 s příchodem nového katolického kněze Václava Ferdinanda Filkuky a obnovením volfířovské farnosti. Postavena byla na

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Protokol o vykonaných školních vizitacích z let 1791-1875, ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

²⁷⁰ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190, SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 4.

²⁷¹ Protokol o vykonaných školních vizitacích z let 1791-1875, ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

²⁷² Jan TIRAY, *Vlastivěda moravská, Dačický okres*, Brno 1925, s. 219.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Matrika děkanátu slavonického, neinventarizováno.

nevelikém prostranství naproti faře na místě pusté „Němcovské“ chalupy.²⁷⁵ V tomtéž roce přišel do Volfířova i první kantor Mikuláš Kissling.²⁷⁶ Mikuláš Kissling se narodil roku 1675 v Dačicích v rodině měšťana Jana Kisslinga.²⁷⁷ Ve Volfířově působil dvaadvacet let až do své smrti v roce 1734.²⁷⁸ Potomci Mikuláše Kisslinga se v obci vyskytovali do roku 1799, kdy Jiří Kissling prodal dům č.p. 20 a z Volfířova se odstěhoval.²⁷⁹

Kisslingovým nástupcem se stal další dačický rodák Jan Deabis. Narodil v roce 1685 v Dačicích manželům Mikuláši a Rozině Deabisovým. Jeho otec se krátce předtím do Dačic přistěhoval z Vodňan.²⁸⁰ Na volfířovské škole učil od roku 1734 do roku 1747, kdy zemřel.²⁸¹

Ještě téhož roku přišel do Volfířova nový učitel Antonín Kožušník.²⁸² Po osmnáctiletém vyučování na místní škole se z obce parně odstěhoval, protože v matrikách chybí záznam o jeho případném úmrtí.

V roce 1766 se Volfířov dočkal prvního rodáka na místě kantora. Byl jím Matěj Pazderka, syn čtvrtlánika Bartoloměje Pazderky (nejspíše č.p. 49 „u Pazderků“) a jeho ženy Apoleny.²⁸³ Kantorem se stal až v devětatřiceti letech, předtím se živil jako tkadlec. K výměně nejistého příjmu drobného venkovského řemeslníka za nevelký, ale pravidelný plat učitele, ho vedla patrně rozrůstající se rodina. S první manželkou Apolenou měl deset dětí (mezi nimi roku 1758 narozeného syna Josefa, pozdějšího volfířovského učitele), s druhou manželkou Marií pak dalších šest.²⁸⁴ Dle matrik obýval se svou početnou rodinou střídavě byt učitele v budově školy (č.p. 42) a sousední stavení (č.p. 43), pravděpodobně právě po něm pojmenované „u Matějů.“

²⁷⁵ V soupise daně komínové jsou jednotlivé usedlosti zaznamenány tak, jak v obci stály za sebou. Na místo pozdější školy v něm připadá pustá chalupa označená jako „Němcovská“; MZA Brno, Rektifikační akta 1667-1768, inv. č. 314.

²⁷⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²⁷⁷ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice, kniha 1.

²⁷⁸ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 3.

²⁷⁹ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

²⁸⁰ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice, kniha 1.

²⁸¹ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 3.

²⁸² Tamtéž, kniha 2.

²⁸³ Tamtéž, kniha 1.

²⁸⁴ Tamtéž, kniha 2.

V sedmdesátých letech 18. století zastihly Matěje Pazderku osvícenecké reformy v oblasti školství. Od roku 1774 fungovala ve Volfířově jednotřídní, tzv. triviální škola pro žáky od šesti do dvanácti let. Vyučovanými předměty bylo náboženství, čtení, psaní a počítání. Důležitou změnu představovalo také zestátnění a zesvětštění školy, která již nepodléhala kontrole volfířovské farnosti.²⁸⁵

Když se v roce 1784 oženil Josef Pazderka, přepustil mu otec místo učitele i byt ve škole a odešel na výminek na č.p. 43.²⁸⁶ Josef Pazderka učil ve Volfířově v letech 1784-1791.²⁸⁷ Dalších pět let pak ještě hospodařil na otcově usedlosti „u Matějů“, kterou v roce 1796 prodal a z Volfířova odešel.²⁸⁸ V roce 1791 vystřídal Josefa Pazderku nový učitel Tomáš Kouba.²⁸⁹ Narodil se roku 1769 v sousedních Dolních Němčicích v rodině správce vrchnostenského dvora Václava Kouby a jeho ženy Marie.²⁹⁰

Představu o tom, za jakých podmínek vykonával Tomáš Kouba své povolání, je možné získat na základě údajů obsažených v knize Jana Beringera a Jaroslava Janouška. V roce 1797 vyučoval Kouba celkem 85 dětí (z toho 42 chlapců) a 21 dospělých (dvanáct mužů) v opakovacích hodinách. Jeho roční příjem činil 75 zlatých a 30 krejcarů (menší chalupa bez zemědělské půdy se dala ve stejné době ve Volfířově koupit za zhruba 200 zlatých)²⁹¹ a byl vzhledem k počtu žáků jedním z nejnižších na dačickém panství. Z této částky hradily obce Volfířov a Dolní Němčice 44 zlatých a 30 krejcarů, devět zlatých bylo z náboženského fondu, dvanáct zlatých od dačické vrchnosti a deset zlatých ze školního fondu. Dalším příjmem kantora byly příspěvky na koledu, které z Volfířova činily 1 zlatý a 55 krejcarů, z Dolních Němčic 1 zlatý a 43 krejcarů.²⁹²

Při pohledu na nevelký plácek na němž se škola nacházela, a který dnes slouží jako parkoviště pro maximálně čtyři osobní vozy, si lze jenom těžko představit, kam se asi 85 potenciálních žáků vešlo a jak vyučování vypadalo. Také o velikosti učitelova bytu nacházejícího se přímo ve škole si není třeba dělat přehnané iluze. Mohlo jít nanejvýš o

²⁸⁵ Vladimír SRB, 1000 let obyvatelstva českých zemí, Praha 2004, s. 109.

²⁸⁶ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 2.

²⁸⁷ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²⁸⁸ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

²⁸⁹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika, neinventarizováno.

²⁹⁰ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 2.

²⁹¹ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

²⁹² Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 83-84.

jednu nevelkou světnici. Že nebyl život v takových podmínkách snadný, dokazuje vysoká úmrtnost Koubových dětí. V roce 1795 mu zemřela dcera Anna (čtyři roky), 1799 Antonie (necelý rok), 1805 Kateřina (půl roku) a 1808 František (rok a půl).²⁹³ Sám Tomáš Kouba zemřel 15. února 1825, když podlehl zápalu plic.²⁹⁴

Několik měsíců mezi úmrtím Tomáše Kouby a nástupem nového kantora Jana Karkulíka vyučoval ve Volfířově místní rodák Antonín Dvořák, syn láníka a rychtáře Josefa Dvořáka z č.p. 58. Jan Karkulík pocházel z Velkého Pěčína, kde se roku 1789 narodil do rodiny domkáře Tomáše Karkulíka. Mezi volfířovskými učiteli zaujímá první místo v počtu odučených let na zdejší škole. Zemřel v roce 1869 ve věku 80 let po čtyřiačtyřicetiletém působení ve Volfířově.²⁹⁵

²⁹³ SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje, Farnost Volfířov, kniha 4.

²⁹⁴ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

²⁹⁵ Tamtéž.

5. Volfířov v letech 1848-1918

5.1. Obec a obyvatelé

Počínaje rokem 1850 přestal být Volfířov součástí někdejšího dačického panství a stal se obcí nového politického okresu se sídlem v Dačicích. V politických otázkách spadal pod pravomoc dačického okresního hejtmanství, v soudních záležitostech pod dačický okresní soud.²⁹⁶

V letech 1848-1918 se počet domů ve Volfířově zvýšil ze 70 na 83. V prostoru návsi vznikly chalupy č.p. 73 Františka Linharta (1866), č.p. 71 Petra Dohnala (1869), obecní pastouška č.p. 18 (1869) a chalupa č.p. 64 Jakuba Hrdličky (1872). V Dolní vsi postavil Jan Kocián při silnici na Dačice menší stavení č.p. 74 (1869) a hostinský František Dvořák výminek č.p. 83 ke své usedlosti č.p. 1 „u Hudínků“ (1900). V Horní vsi byly postaveny chalupy č.p. 72 Jana Kociána (1856), č.p. 75 Jana Kareše (1871), č.p. 76 Jana Linharta (1873) a výminek č.p. 82 ke statku č.p. 55 „u Vítečků.“ Na vyvýšeném místě za vesnicí, příznačně nazývaném „na Skalici,“ vybuodovala obec roku 1896 novou školní budovu.²⁹⁷

Po celou druhou polovinu 19. století nedoznal vývoj počtu obyvatel Volfířova výraznějších výkyvů. Přes nárůst čísel popisných došlo k mírnému poklesu v průběhu sedmdesátých let, ovšem v osmdesátých letech počet obyvatel opět stoupal. V roce 1869 měla obec 476 obyvatel, o jedenáct let později 435 a v roce 1900 456 obyvatel.²⁹⁸ Příčinou mohl být rozvoj bramborářství na Dačicku v osmdesátých letech 19. století, díky čemuž v regionu zůstávalo více zemědělských nádeníků a příslušníků domkářských rodin.²⁹⁹ Protože se v okolí nenacházela větší průmyslová centra, byly cílem migrace obyvatel Volfířova především Vídeň, Dolní Rakousy a německé obce dačického okresu (Lipolec, Cizkrajov), v menší míře pak ostatní země rakouské monarchie (z větších měst Budín a Pešť). Do Vídně odcházeli většinou řemeslníci

²⁹⁶ V letech 1855-1868 byla politická a soudní moc spojena ve smíšených okresních úřadech. Od roku 1868 fungovala opět okresní hejtmanství a okresní soudy zvlášť; Vlastivěda Moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005, s. 704.

²⁹⁷ Katastrální úřad Dačice, Pozemkové knihy od roku 1881, neinventarizováno.

²⁹⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3005, 3006 a 3008.

²⁹⁹ Ludmila KÁRNÍKOVÁ, Vývoj obyvatelstva v českých zemích, 1754-1914, Praha 1965, s. 272-273.

tovaryši a nádeníci (zedníci, tesaři, kameníci) a do venkovských obcí pomocné síly v zemědělství (děvečky, pacholci, čeledíni). Tato migrace se týkala především členů domkářských rodin a mladších potomků z rodin středních a menších rolníků.³⁰⁰ Ve druhé polovině 19. století se na jihozápadní Moravě rozmohly emigrace do Ameriky. Z Volfířova se do USA odstěhovala v roce 1890 rodina Jana Koláře, majitele usedlosti č.p. 52 „u Petřů.“³⁰¹

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století bylo ve Volfířově 41 zemědělských usedlostí, z toho 19 púllánových, 17 čtvrtlánových a 5 s osminou lánu půdy. Dalších dvacet drobných zemědělců lze zařadit mezi domkáře (část z nich si přivydělávala jako zemědělstí, popř. řemeslníci nádeníci, v těchto profesích většinou pracovali i jejich synové). Z řemeslníků byli zastoupeni dva obuvníci (František Pokorný na č.p. 25 a Jan Feilek na č.p. 31), dva krejčí (Josef Navrátil na č.p. 66 a František Pražský na č.p. 68) a obecní kovář (Jan Navrátil na č.p. 69). Obchod se smíšeným zbožím provozovala Viktorie Vávřů na č.p. 35 a „nálev piva a kořalky“ Petr Příbyl na č.p. 39 (v roce 1879 otevřel hostinec František Dvořák na č.p. 1 a v roce 1880 Jakub Štokr na č.p. 24). Z mlýnů fungoval pouze mlýn Františka Vonky (č.p. 61) v Dolní vsi. Někdejší vrchnostenský mlýn na č.p. 25 v Horní vsi byl dočasně mimo provoz.³⁰²

Kromě náboženských spolků, kterým se podrobněji věnuji v samostatné podkapitole, ve Volfířově působila ještě Národní jednota pro Jihozápadní Moravu zaměřená především na vzdělávací a osvětovou činnost (od roku 1888) a Dobrovolný hasičský sbor (od roku 1901).³⁰³ Zvláště hasičský sbor představoval spolek, ve kterém se snoubil praktický a společenský význam. Časté požáry byly pro vesnici konce 19. století stále ještě obrovským problémem. V dubnu roku 1888 vypukl veliký požár v Dolní vsi v č.p. 58 „u Dvořáků.“ Oheň tehdy strávil nejen usedlost „u Dvořáků,“ ale i sousední č.p. 59 „u Šánů,“ č.p. 60 „u Marků“ a přes ulici stojící č.p. 1 „u Hudínků.“ V roce 1893 hořelo v č.p. 46 „u Vencalů“ a v č.p. 49 „u Pazderků.“³⁰⁴ Poslední symbolickou kapkou oleje

³⁰⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3004-3009.

³⁰¹ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁰² SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 44, kniha 44; SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3005.

³⁰³ Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1818-1960, Ostrava 1990, s. 235.

³⁰⁴ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

do ohně byla série požárů v letech 1900-1901. 12. prosince 1900 vyhořelo č.p. 2 „u Nosků,“ o deset dní později pak č.p. 72 Josefa Kociána. V červenci roku 1901 zapálil blesk stavení č.p. 7 „u Pospíchalů,“ ze kterého se oheň rozšířil i na sousední č.p. 6 „u Urbanů.“ Dne 15. srpna 1901 se konala schůze obecního výboru, na kterou se dostavil také výrobce hasičských stříkaček, továrník Josef Vystrčil z Telče, aby výboru poreferoval o svých výrobcích. Obecní výbor pak schválil nákup hasičské stříkačky v hodnotě 810 zlatých. 16. září vyzvedli stříkačku v Telči starosta František Dvořák (č.p. 12), radní František Macků (č.p. 3) a člen výboru František Dohnal (č.p. 51). Stříkačka byla vyzkoušena a dočasně uložena v kůlně Františka Macků. O týden později již byla poprvé nasazena proti požáru, který vypukl v nedalekých Hostkovicích. Na příští schůzi obecního výboru, konané 29. září 1901, promluvil člen výboru hasičské župní jednoty a jednatel dačického sboru dobrovolných hasičů Alexandr Červenka o podmínkách založení a o posláním dobrovolného hasičského sboru. Hasičský sbor byl po nutných přípravách a nákupu vybavení založen 12. ledna 1902. Prvním předsedou se stal učitel Jan Komzák, místopředsedou radní František Dvořák (č.p. 12), jednatelem starosta František Macků (č.p. 3), pokladníkem František Vonka (č.p. 45), velitelem Václav Dvořák (č.p. 14), prvním podvelitelem Jan Brtník (č.p. 16) a druhým podvelitelem Jan Dvořák (č.p. 20). Zakládajících členů bylo 48. V následujících letech pak funkcí přibývalo (zbrojíři, místozbrojíři, četaři, revizoři) tak, aby se dostalo na co nejvíce členů, především pak představitelů obecní samosprávy. Členství v jediném uniformovaném sboru v obci bylo do značné míry prestižní záležitostí. Příslušníci sboru se od začátku dělili na členy aktivní (podíleli se přímo na hašení požárů) a na členy přispívající.³⁰⁵

Volfířov byl vždy čistě českou obcí. Výjimky představovala pouze krátkodobá přítomnost několika židovských maloobchodníků, kteří se ve Volfířově pokoušeli podnikat. V roce 1869 pronajal starosta František Dvořák právě dostavěnou obecní pastoušku č.p. 18 kupci Josefu Bitterovi z Kamenice nad Lipou. O několik týdnů později se však Josef Bitter tajně a v noci z Volfířova vytratil, samozřejmě bez zaplacení nájmu. V roce 1891 pronajal hostinský František Dvořák část své usedlosti č.p. 1 „u Hudínek“ obchodníkovi se smíšeným zbožím Luisi Sohnovi ze Slavonic. Také Luise Sohna ve Volfířově štěstí nečekalo a po šesti měsících se odstěhoval.

³⁰⁵ Protokol o schůzích dobrovolného sboru hasičského ve Volfířově, ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

V souvislosti s dalším Dvořákovým nájemníkem, obchodníkem se „smíšeným a střížným“ zbožím E. Weissem z Liděřovic, zmiňuje kantor a kronikář Jan Komzák známou polenskou aféru (1899). Obchodník Weiss přišel do Volfířova právě ve chvíli, kdy započal ostře sledovaný proces s Leopoldem Hilsnerem, židovským tulákem obviněným z rituální vraždy křesťanské dívky Anežky Hružové. Nálada obyvatelstva byla podle Komzáka ostře protižidovská, docházelo k útokům na židovský majetek, rozbíjení výloh obchodů a dalším excesům. Možná i toto přispělo k tomu, že se ani E. Weiss v obci dlouho nezdržel.³⁰⁶

Koncem sedmdesátých let 19. století začaly vznikat v českých zemích moderní politické strany. Pro venkov bylo důležité zejména agrární hnutí formující se již v druhé polovině osmdesátých let v rámci mladočeské strany. V roce 1897 bylo na popud sedláka Alfonse Šťastného z Podařova založeno Sdružení českých zemědělců, které se do dvou let transformovalo do podoby politické strany (Česká strana agrární). V roce 1904 vznikla Agrární strana na Moravě a ve Slezku. O rok později se obě strany sloučily.³⁰⁷ Právě Agrární strana získávala při volbách do sněmů ve Volfířově drtivou většinu hlasů. S poměrně velkým odstupem za agrárníky pak byli kandidáti klerikálních stran a sociální demokracie.³⁰⁸

5.2. Duchovní správa

Také po roce 1848 zůstávaly nadále bývalé vrchnosti patrony jednotlivých far ležících v obvodu někdejších panství. Toto platilo také v případě volfířovské fary. Po celou druhou polovinu 19. století tak kněze do Volfířova dosazovali Dalbergové coby majitelé dačického velkostatku.

Majetkem Dalbergů byl také velkostatek (bývalé panství) Malešov ležící ve středních Čechách a spadající do královéhradecké diecéze. Volfířovští faráři v letech 1855-1929 začínali svou dráhu duchovních (pouze s výjimkou Jana Smutného a krátkodobě dosazovaných administrátorů) jako kaplani v obcích bývalého malešovského panství nebo jako zámečtí kaplani přímo v Malešově. Tyto své kaplany pak Dalbergové dosazovali na uvolněné fary na Dačicku.

³⁰⁶ SOKA Jindřichův Hrade, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁰⁷ Marcela EFMERTOVÁ, České země v letech 1848-1918, Praha 1998, s. 93-100.

³⁰⁸ SOKA Jindřichův Hrade, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

Prvním z těchto kněží byl Karel Jan Šolta (*1813-†1891), nastoupivší v roce 1855 za dosavadního faráře Josefa Filippiho, který se přesunul do Dačic. Několik měsíců mezi odchodem Filippiho a nástupem Šolty spravoval farnost administrátor a dačický kaplan Jan Dundálek, autor první tištěné práce o Dačicích.³⁰⁹ Karel Jan Šolta se narodil v Týništi na panství Malešov. Jako kaplan byl činný nejprve v Solopiši (?) a potom v Bykání ležící nedaleko jeho rodného Týniště. V roce 1855 jej Karel Dalberg povolal na volfířovskou faru. O šest let později se vrátil do Bykáně, kde se stal čestným děkanem a radou královéhradecké diecéze.³¹⁰

Fara pak byla několik měsíců neobsazena a její správu zastávali administrátoři, nejprve Josef Springer a potom František Sušický. Nový farář Jan Smutný (*1811-†1873) se do Volfířova přesunul z nedalekého Kostelního Vydří. Narodil se v Pacově v rodině soukeníka Františka Smutného, absolvoval filozofickou fakultu pražské univerzity a teologii v Brně. Po vysvěcení v roce 1838 působil jako kaplan v Kostelním Vydří a kooperátor v Dačicích. V roce 1853 se do Kostelního Vydří vrátil jako administrátor. Volfířovskou farnost spravoval od roku 1861 do roku 1873, kdy zemřel.³¹¹

Téhož roku dosadil patron fary Bedřich Dalberg za faráře Václava Spurného (*1839-†1920). Vysvěcen na kněze byl roku 1865 v Hradci Králové. Krátce působil jako kaplan v Janovicích³¹² a v Bykání, kde pobyl sedm a půl roku až do svého odchodu do Volfířova. V roce 1880 se stal farářem v Suchdole na někdejším panství Malešov.³¹³

Po krátké správě administrátora Josefa Málka³¹⁴ přišel do Volfířova Josef Vašák (*1849-†1923). Josef Vašák se narodil v Německém Brodě (dnes Havlíčkův Brod), kam se jeho otec přestěhoval z Herálce u Humpolce.³¹⁵ Vysvěcen na kněze byl v roce 1874 v Hradci Králové. Začínal jako kaplan v Lipnici nad Sázavou ležící nedaleko jeho

³⁰⁹ Brožura Jana Dundálka o dějinách města Dačic vyšla německy v roce 1859 v Brně; Johan DUNDALEK, *Zur Geschichte der Stadt Datschitz in Mähren*, Brünn 1859.

³¹⁰ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Snad Červené Janovice ležící nedaleko Malešova v okrese Kutná Hora.

³¹³ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³¹⁴ Josef Málek pocházející z moravských Boskovic byl předtím administrátorem v Březnici (děkanát Náměšť nad Oslavou) a Střízovicích (děkanát Třebíč); Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³¹⁵ SOKA Jindřichův Hrade, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3006.

rodného Německého Brodu a poté se přesunul na bývalé malešovské panství, nejprve do Suchdola a poté do Bykáně. V roce 1879 se stal administrátorem fary v Suchdole a o rok později farářem ve Volfířově. Zdejší farářem byl jedenáct let, v roce 1891 se vrátil na faru do Bykáně.³¹⁶ Josef Vašák pečoval nejen o duše svých farníků, ale jako nadaný umělec obohatil Volfířov také o několik svých děl. Ještě v roce 1880 zhotovil pro kostel sv. Petra a Pavla oltář a sochu Panny Marie Lurdské.³¹⁷ Z jeho pozdějších prací se ve farním kostele dochovaly ještě obrazy věrozvěstů Konstantina a Metoděje,³¹⁸ a také obraz zachycující Pannu Marii, jak se spolu s anděly vznáší nad Volfířovem. Obec je zde zachycena z pohledu od Radlic. Jedná se o první znázornění Volfířova na obraze.³¹⁹

V témže roce přivedl Bedřich Dalberg do Volfířova svého malešovského zámeckého kaplana, rodáka z Labské Týnice na Kolínsku Augustina Pospíšila (*1851-†1933). Stejně jako jeho dva předchůdci byl na kněze vysvěcen v Hradci Králové, a to roku 1874. Pět let pak pracoval jako kaplan ve Vilémově u Čáslavi. Přes svou matku byl synovcem dřívějšího volfířovského faráře Karla Šolty. Na žádost svého strýce se stal Pospíšil kaplanem v Bykání, kde byl biskupský rada Šolta děkanem. V roce 1887 se přesunul do Malešova a v roce 1891 do Volfířova. Na zdejší faře nepobyl dlouho, protože již o dva roky později byl jmenován farářem v Dačicích.³²⁰

Několik měsíců do nástupu Františka Pelikána pak farnost spravoval administrátor Antonín Matějček. František Pelikán (*1861-†1929) pocházel z Hradce Králové, kde se narodil do rodiny soudce místního okresního soudu.³²¹ Jeho profesní dráha se od dřívějších volfířovských farářů příliš nelišila. Po vysvěcení roku 1885 v Hradci Králové zastával funkce kaplana v Biněvsi a Suchdole. Od roku 1891 působil jako zámecký kaplan a katecheta na obecné škole v Malešově. V roce 1893 ve Volfířově vystřídal Augustina Pospíšila.³²² V roce 1909 byl jmenován brněnským biskupem a pozdějším pražským arcibiskupem Pavlem Huynem auditorem biskupské konzistoře a v roce 1922 Huynovým nástupcem Norbertem Kleinem konzistoriálním radou.³²³ Farníky velmi

³¹⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³¹⁷ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 252.

³¹⁸ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³¹⁹ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, kart. 12.

³²⁰ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³²¹ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3008.

³²² SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 77, kart. 13.

³²³ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

oblíbený František Pelikán zemřel náhle 26. prosince 1929 postižen mozkovou mrtvicí po šestatřiceti letech strávených ve Volfířově.³²⁴

Farářovu domácnost obvykle tvořili jeden až dva zaměstnanci a také jeho příbuzní. Spolu s Janem Smutným žili na faře neteř Františka Smutná, hospodyně Františka Kudrnová a pacholek Josef Demmel.³²⁵ S Josefem Vašákem bydlel otec, hospodyně a služebná.³²⁶ O společnost Františku Pelikánovi se staraly vdova po jeho otci Františka Pelikánová, neteře Františka a Marie Sejblovy a služka Marie Rodová. Od roku 1921 žil na faře na penzi také Pelikánův bratr Josef.³²⁷

Složení obyvatel obce podle náboženského vyznání se od situace před rokem 1848 prakticky nezměnilo. V roce 1871 se z obyvatel Volfířova hlásilo 376 ke katolíkům, 50 k reformovaným a 30 k luteránům.³²⁸ Tento stav se výrazně nezměnil ani v pozdějších letech. K roku 1900 žilo v obci 381 katolíků, 71 evangelíků a 4 Židé.³²⁹ Mezi léty 1848-1918 změnilo vyznání v celé farnosti 36 osob, z toho 29 konvertovalo ke katolictví, šest přestoupilo od katolíků k reformovaným a jeden k luteránům. Nejčastějšími důvody ke změně víry byly sňatky s osobou jiného vyznání a dlouhodobý pobyt mezi katolíky (např. služba v katolické rodině). Často konvertovaly i děti ze smíšených manželství, které si v dospělosti samy vybraly víru jednoho z rodičů.³³⁰

Roku 1839 začal psát farář Josef Munzar farní kroniku, která plynule navázala na dřívější „domácí protokol.“ Způsob zápisů v kronice se měnil tak, jak se střídali jednotliví kněží na volfířovské faře. Josef Munzar, Josef Filippi a Karel Šolta psali zápisy výhradně německy. Čeština se objevila až s příchodem vlastenecky cítícího Jana Smutného, který se často „neudržel“ a k poněkud suchopárnému výčtu událostí přidal i vlastní komentář. Takovýmto způsobem reagoval v roce 1865 na jmenování hraběte Belcrediho ministerským předsedou: „*Farář Jan Smutný myslí, že přec nyní bude lépe, protože hrabě Belcredi dobře česky umí a dobře ví, že jsou v Čechách Češi a na Moravě Moravané, a že oni také i řeč jejich a nějaká práva mají, čímž Němci obyčejně*

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3005.

³²⁶ Tamtéž, inv. č. 3006.

³²⁷ Tamtéž, inv. č. 3010.

³²⁸ Údaje včetně osady Nové Dvory, která počet nekatolíků zvyšovala; SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 44, kniha 44.

³²⁹ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3008.

³³⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 55, kniha 55.

opovrhují. Snad, ba mohu říci v tom ohledu skoro jistě, co svět světem stojí, nebylo ještě žádného ministra, který by byl vyjma hodného onoho Kolovrata Liebšteinského ještě za císaře Františka a nynějšího ještě ministra hraběte Thuna, česky mluvit uměl. Ministerpraesidenta ale ještě nebylo, an by česky uměl, jako nyní hrabě Belcredi. Není tomu tak dávno, co ti vysocí vůbec mysleli, že jsou v Čechách Němci, poněvadž počítají Čechy k Německu, a že jen ta luza ještě česky mluví, a že každý jen německy mluvit musí. Ale takovému hrubému otrockému smýšlení trvám, že se brzy, buď Bohu čest a chvála, umíráčkem odzvoní, a nebo snad se již odzvonilo.“³³¹

V roce 1873 došlo k požáru farní budovy, která tehdy lehla téměř celá popelem. Na vině byla údajně nedbalost farářova pacholka. Po úpravách se jí dostalo zhruba dnešní podoby. Fyzické a duševní vyčerpání spojené s požárem a následnou přestavbou fary se prý podepsalo na brzkém úmrtí faráře Jana Smutného.³³²

5.3. Obecní samospráva

Revoluční rok 1848 s sebou přinesl i vznik moderní obecní samosprávy. První zákonné úpravy se jí dostalo Stadionovým prozatímním obecním zřízením vydaným v březnu 1849. Obce jím přebíraly celou řadu povinností vykonávaných doposud vrchnostenskými úřady, mohly svobodně spravovat a nakládat s vlastním majetkem, přijímat cizí osoby do obecního svazku a hlavně volit členy obecního výboru. Mezi povinnosti obcí patřilo např. zveřejňování výsledků hospodaření nebo veřejnost jednání obecního orgánů. Obecní výbor ze svého středu volil obecní představenstvo tvořené starostou (někdy též obecní představený nebo purkmistr) a nejméně dvěma radními. Volební právo bylo vázáno na výši odvedených přímých daní.³³³

Volby do obecních samospráv se v habsburské monarchii konaly v roce 1850. Prvním volfířovským starostou se překvapivě nestal dosavadní rychtář František Dvořák (získal funkci prvního radního), ale František Macků, majitel usedlosti č.p. 3 „u Příbylů“ pocházející z Dolních Němčic.³³⁴

³³¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³³² Tamtéž.

³³³ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007, s. 297-298; Jan JANÁK, Morava v národním a politickém ruchu 19. století, Brno 2007, s. 313.

³³⁴ Protokol o vykonaných školních vizitacích, Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

Volební období obecních výborů mělo být původně tříleté. V období tzv. Bachova absolutismu se však volby nekonaly. Stávající obecní výbory pokračovaly v činnosti i po uplynutí tříleté lhůty. V případě, že člen výboru zemřel nebo z jiného důvodu nemohl svou funkci vykonávat, jmenoval jeho nástupce ministr vnitra. K novým volbám došlo až po pádu neoabsolutismu v roce 1861.³³⁵ Ve Volfířově došlo ke změně na místě starosty již v roce 1858, když se František Macků své funkce vzdal. Jeho nástupcem byl jmenován první radní a někdejší rychtář František Dvořák (č.p. 11).³³⁶

Volby v roce 1861 proběhly na základě majetkového volebního censu. Volební právo měly zletilé a svéprávné osoby mužského pohlaví (s výjimkou armádních důstojníků a trestanců), které odváděly určitou předepsanou daň. Voliči byli rozděleni do tří voličských sborů podle výše odvedených přímých daní. Každý z těchto sborů pak volil třetinu obecního výboru. Právo volit měly i tzv. honorace (duchovní státem uznaných církví, čestní občané, osoby s akademickým titulem, středoškolští a vysokoškolští profesori, vyšší státní úředníci), a to bez ohledu na vyšší odvedené daně. V menších obcích, ve kterých se nenašli velcí plátcí daní, volili občané pouze ve dvou volebních skupinách. Volební období bylo tříleté.³³⁷ Ve Volfířově se ustavovaly všechny tři volební skupiny, v první ovšem volila pouze hrstka nejbohatších sedláků. Z honorací byli v obci zastoupeni pouze katolický farář a krátce také čestný občan Jan Komzák (čestné občanství mu bylo uděleno v roce 1910). Obecní výbor ve Volfířově měl dvanáct členů, ze svého středu volil starostu a dva radní.³³⁸

Většina obyvatel Volfířova byla díky majetkovému censu z volebního procesu vyloučena a v čele samosprávy se střídali příslušníci několika navzájem spřízněných nejmajetnějších rodin. Po volbách 1861 zůstal v úřadě starosty František Dvořák a byl jím až do roku 1873, kdy ho vystřídal jmenovec František Dvořák, hostinský na č.p. 1 „u Hudínků.“ V letech 1879-1885 byl starostou Jan Dvořák, majitel usedlosti č.p. 58 „u Dvořáků,“ jeho nástupcem se stal Antonín Dvořák, sedlák na č.p. 14 „u Číhalů“ (bratr dřívějšího starosty, hostinského Františka Dvořáka), kterého po jeho tragické smrti

³³⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007, s. 299.

³³⁶ Protokol o vykonaných školních vizitacích, Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

³³⁷ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007, s. 301.

³³⁸ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

v roce 1887 nahradil František Dvořák (č.p. 12 „u Janíčků“). Nadvládu „klanu Dvořáků“ přerušilo pouze starostování Františka Macků mladšího (stejnojmenného syna prvního volfířovského starosty) v letech 1891-1901 a 1903-1919. Mezi tím byl v letech 1901-1903 starostou znovu hostinský František Dvořák.³³⁹

Obecní výbor neměl k dispozici vlastní budovu. K jednáním se scházel v hostinci svého dlouholetého člena Františka Dvořáka. Jeho kompletní složení lze vysledovat až od roku 1907, kdy zasedl ve složení: starosta František Macků (č.p. 3), I. radní Antonín Brtník (č.p. 2), II. radní František Vonka (č.p. 45), František Dvořák (č.p. 12, bývalý starosta), František Dvořák (č.p. 58, syn starosty z let 1879-1885 Jana Dvořáka), Leopold Dvořák (č.p. 5, syn starosty z let 1885-1887 Antonína Dvořáka), Ludvík Dvořák (č.p. 1, zeť bývalého starosty a hostinského Františka Dvořáka), Jan Šprincl (č.p. 13), Leopold Štěrba (č.p. 36), Jan Příbyl (č.p. 26), Alois Hergesel (č.p. 25) a František Brtník (č.p. 56). Sociální skladba obecního výboru byla do značné míry ovlivněna majetkovým volebním censem. Zasedlo v něm šest pololáníků (František Macků, Antonín Brtník, František Dvořák z č.p. 58, Ludvík Dvořák, Jan Šprincl a František Dvořák z č.p. 12), čtyři čtvrtláníci (Leopold Dvořák, Jan Příbyl, Leopold Štěrba a František Brtník), mlynář z „Horního mlýna“ (Alois Hergesel) a pouze jeden domkář (František Vonka). Dělníci nebyli, narozdíl od pozdějších let, zastoupeni vůbec. Sedm členů výboru pocházelo z Dolní vsi, čtyři z Horní vsi a jeden ze Stráně. Obdobné bylo i složení obecního výboru po volbách v roce 1910. Zajímavostí byla účast kantora Karla Brázdy v obecním výboru v letech 1911-1919, který se tak jako jediný člověk „zvenčí“ dostal do této elitní společnosti navzájem spřízněných majitelů selských gruntů.³⁴⁰

5.4. Škola

V letech 1825-1869 na volfířovské škole působil učitel Jan Karkulík. Vzhledem k pokročilému věku a značnému počtu žáků měl Jan Karkulík od roku 1849 pomocného učitele. V letech 1849-1853 jím byl Jan Procházka, v následujících čtyřech letech pak Matouš Krejčů, pozdější učitel v Budíškovcích a Horní Slatině. Celých deset let se ve

³³⁹ Protokol o vykonaných školních vizitacích, Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno; SOKA Jindřichův Hradec, Protokol zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva, neinventarizováno.

³⁴⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

Volffřově zdržel pomocný učitel Jan Vorlíček, rodák ze Solopiše u Kutné Hory. Po svém odchodu z Volffřova působil na škole v Bílkově. V letech 1868-1869 Karkulíkovi vypomáhal Ludvík Breit a koncem roku 1869 Kašpar Okrouhlý z Kamenice nad Lipou, který se stal později učitelem v Borovné.³⁴¹

Nástupcem Jana Karkulíka se stal roku 1869 Jan Procházka, rodák ze sousední Řečice. Jan Procházka pocházel z učitelské rodiny, jeho děd Pavel Procházka byl v pořadí třetím kantorem na řečické škole. Ve Volffřově vyučoval v letech 1869-1873, potom nastoupil jako řídící učitel na školu v Dačicích.³⁴²

S příchodem nového učitele Jana Komzáka získal Volffřov výraznou osobnost veřejného života obce. Jan Komzák se narodil 11. února 1844 v Sedlejšovicích u Telče. Po studiu na telečské reálce absolvoval učitelský ústav v Brně. Jako podučitel pracoval postupně na školách v Urbanově, Radkově a Velkém Vanově. V roce 1872 nastoupil na školu v Mysliboři, ještě téhož roku se podrobil zkoušce učitelské způsobilosti a v říjnu 1873 se stal učitelem na volffřovské škole.³⁴³ Během svého působení ve Volffřově se zasloužil o rozvoj včelařství a vznik veřejných spolků, především v roce 1901 ustanoveného spolku dobrovolných hasičů.³⁴⁴ Z Komzákovy iniciativy byla roku 1896 postavena v místě zvaném „na Skalici“ nová školní budova (č.p. 70). Výstavě školy přecházelo téměř dvacet let vyplněných spory mezi kantorem a obecním zastupitelstvem.

V době příchodu učitele Komzáka do Volffřova probíhalo vyučování ve staré škole č.p. 42 stojící naproti faře. Malé a vlhké stavení již nestačilo na rostoucí počet dětí z Volffřova a Dolních Němčic a byt učitele byl taktéž nevyhovující. Díky Komzákovým častým stížnostem na okresním úřadě dostaly roku 1876 obec a místní školní nařízení ve věci opravy a rozšíření školy. Další nařízení, iniciovaná opět Komzákem, následovala v letech 1881 a 1883. Poslední nařízení již hrozilo postihy a „trestními prostředky donucovacími“, pokud by se stav školy do konce dubna 1884 nezlepšil. Obecní představenstvo přišlo s výmluvou, že se obci nedostává na opravu školy prostředků

³⁴¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volffřovské farnosti, neinventarizováno.

³⁴² Tamtéž.

³⁴³ SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volffřov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁴⁴ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925, s. 220; Protokol o schůzích dobrovolného hasičského sboru ve Volffřově, Ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

kvůli škodám způsobeným silným krupobitím, jenž Volfířov postihlo koncem roku 1879 (!). Toto zdůvodnění bylo okresním úřadem kupodivu přijato a oprava školy se tak odložila na neurčito. Když se obecní zastupitelé zbavili problému se školou, přišel čas oplatit kantorovi jeho častou korespondenci s okresním úřadem. Byt učitele byl závislý na odběru pitné vody z nedaleké obecní studny. V této době si však žádala nákladnější rekonstrukci a Komzák již delší dobu požadoval, aby byla opatřena víkem kvůli možnému úrazu způsobenému pádem dítek školou povinných do studny. Od obce se mu dostalo odpovědi, že si má studnu opravit a opatřit víkem na své vlastní náklady. Následovala Komzákova stížnost okresnímu úřadu a výnos okresní školní rady, který rekonstrukci a zakrytí studny nařizoval obci, respektive místní školní radě. Celá záležitost měla dohru několik málo dní po opravě studny, kdy během noci zmizelo tolik diskutované nově pořízené víko.

Okresní úřad se o volfířovskou školu začal znovu blíže zajímat až v roce 1887. Obec tehdy navštívil okresní hejtman a v doprovodu starosty Antonína Dvořáka si prohlédl školní budovu, nad jejímž stavem vyjádřil své znepokojení. Aby se obecní představení opravě staré či dokonce výstavbě nové školy vyhnuli, rozhodli se podporovat žádost Dolních Němčic o zřízení vlastní školy. Předpokládali, že s úbytkem dětí z Dolních Němčic pominou důvody pro přestavbu školy ve Volfířově. Přestože však byly Dolní Němčice roku 1891 vyškoleny, tlak okresního úřadu a Jana Komzáka na zlepšení stavu ve Volfířově neustával. V roce 1892 přijel do obce stavitel p. Krištof z Nové Říše a shledal starou školu v tak špatném stavu, že nešlo myslet na její rozšíření. Jako ideální místo pro výstavbu nové školní budovy bylo vybráno prostranství ležící poblíž návsi za č.p. 17 „u Vacků.“ Neřešitelným problémem se však ukázaly požadavky majitele pozemku, hostinského a obchodníka se smíšeným zbožím Jakuba Štokra. Jakub Štokr se právem obával, že po výstavbě nové budovy obec starou školu pronajme nějakému jinému obchodníkovi a on tak získá ve Volfířově konkurenci. Nasadil tedy cenu za pozemek tak vysoko, že ji obec nemohla akceptovat. Několik dalších míst bylo poté zavrhnuto rovněž pro přehnané finanční požadavky majitelů. Když se konečně našel hospodář, majitel č.p. 60 „u Marků“ Petr Poláček, který chtěl poskytnout pozemek za přijatelné odstupné, ukázalo se, že přístupová cesta k tomuto pozemku patří opět hostinskému Jakubu Štokrovi, ze kterého se tak stal úhlavní nepřítel výstavby nové školy.

Během jednání zastupitelstva a místní školní rady se pak zrodil nápad postavit školu za obcí „na Skalici“. Návrh byl přijat, přestože se mezi obyvateli Volfířova ihned

vzepjala vlna odporu. Lidem se nelíbilo, že „bude za obcí jako rasovna.“ Tímto usnesením veškeré aktivity ve věci výstavby nové školní budovy ustaly až do května 1893, kdy přišlo nařízení okresního úřadu, aby byla stavba neprodleně započata. Krátce nato se opět rozhořely staré spory mezi kantorem a obecním zastupitelstvem. Jan Komzák měl původně slíbeno, že u školy bude vedle učitelova bytu i chlév a další hospodářská stavení. Ve snaze o co nejnižší náklady na stavbu se zastupitelé rozhodli postavit školu bez těchto zařízení. Následovala Komzákova obligátní stížnost okresnímu úřadu a výnos nařizující obci postavit u školy i hospodářská stavení. Po celé řadě dalších těžkostí s dodávkami stavebního materiálu byl 9. července 1894 položen základní kámen. V říjnu následujícího roku pak Jan Komzák poprvé vyučoval v nové škole. Svěcení nové školní budovy se stalo pro Volfřova a nejbližší okolí důležitou společenskou událostí. Jan Komzák o něm zanechal v právě založené školní kronice následující zprávu: *„Dle protokolu místní školní rady ze dne 30. srpna 1896 mělo se svěcení školy provést dle návrhu dp. faráře bez zbytečných výloh pohoštěním, doba stanovena na 13. září 1896. Pro nedostatek hudebníků přeloženo svěcení na den 18. října (o posvícení). O 2. hodině odpolední přišel dp. Farář s ministranty do budovy školní, odkudž vyšla v řadě sejitá se mládež do chrámu Páně, by přítomná byla odpoledním službám Božím. Po požehnání za hlaholu zvonů a velikého účastenství lidu jak domácího, tak i přespolního, ubíral se průvod [k] prapory ozdobené budově školní. By všechen lid slyšel slovo Boží, zastavil se dp. farář u rohu budovy školní a držel řeč – kázání. Po něm vysvětil učírnu a modlitbou akt svěcení ukončil a odešel. Občané zdejší evangelického vyznání usilovali o to, by při svěcení i jejich dp. Farář mohl několik slov promluvit. Důstojný pán farář ř. k. církve tomu [ne]odporoval, proto jak ukončil náš, hned vystoupil lhotecký p. farář a držel řeč. Po něm promluvil správce školy a ku konci provolal J. Veličenstvu císaři a králi třikráte „Sláva.“ V síni stojící hudebníci hráli hymnu. Provolal vysoké c. k. zemské a slav. c. k. okresní školní radě „Sláva.“ Místní školní radě a obecnímu zastupitelstvu „Sláva.“ Žačky přednesly vhodné básně. Místopředseda míst. škol. rady p. Fr. Macků provolal p. hostům „Sláva.“ Pak správci školy držel řeč, v níž mu ve jménu občanů projevoval lásku, oddanost a přál mu zdraví, dlouhé žití, by mohl ještě dlouhá léta ku cti Boží vlasti a mocnáři blahodárně působit. Ku konci podepsali se páni hosté na začátku této knihy na blahou upomínku svěcení této budovy. Bože, račiž vyplnit, požehnati všem proneseným přáním! Hudebníci odvedli*

*shromážděný lid do hostince k taneční zábavě. Správce školy pohostil dle možnosti pány kollegy.*³⁴⁵

Učitel Jan Komzák učil v nové škole dalších čtrnáct let. V roce 1903 se mu dostalo pocty od zastupitelstva, se kterým tak dlouho „bojoval“, když byl jmenován prvním čestným občanem Volfířova. Zemřel 8. října 1910, pouhých pět dní po odchodu do penze a sedmatřiceti letech strávených ve Volfířově. Prozatímním správcem školy se stal Štěpán Houska, rodák z Novosedel nad Nežárkou. Ve Volfířově vyučoval tři měsíce do konce roku 1910, poté nastoupil jako učitel druhé třídy v Olšanech. K osudu staré školy nezbyvá než dodat, že se obavy hostinského Jakuba Štokra nenaplnily. Obec ve staré škole zřídila obecní chudobinec a dva stávající volfířovští hostinští se tak třetího konkurenta ve vsi nedočkali.³⁴⁶

Po smrti Jana Komzáka byl vypsan konkurz na uvolněné místo volfířovského učitele. Ze tří zájemců se jako nejvíce vyhovující jevil Karel Brázda, dosavadní učitel v Nové Říši.³⁴⁷ Karel Brázda se narodil 5. září 1874 v Želetavě do rodiny místního řídícího učitele. Navštěvoval gymnázium v Třebíči a učitelský ústav v Brně. V roce 1898 se stal podučitelem na pětitřídní chlapecké škole v Telči. Po složení zkoušky učitelské způsobilosti nastoupil v roce 1902 na obecnou školu v Nové Říši. V únoru 1911 pak ve Volfířově nahradil odcházejícího prozatímního učitele Štěpána Housku.³⁴⁸

V době příchodu Karla Brázdy do Volfířova se již patnáctým rokem vyučovalo v nové škole „na Skalici.“ Škola byla i nadále jednotřídní a žáci se dělili podle věku do tří oddělení. Co do množství dětí se poměry na počátku 20. století oproti minulosti příliš nezměnily. Vyškolením Dolním Němčic se množství žáků snížilo pouze nepatrně. Počet obyvatel Volfířova se po populační explozi ve druhé polovině 19. století již pomalu snižoval, ale vzhledem ke stále vysoké porodnosti a zlepšující se hygieně a zdravotní péči měl kantor Brázda učebnu doslova přeplněnou k prasknutí. Ve školním roce 1910/1911 vyučoval 77 a ve dvou následujících letech pak 86 žáků. V roce 1914/1915 do školy chodilo 82 dětí, z toho 13 v I., 34 v II. a 35 ve III. oddělení. Část žáků (ti s nejlepšími výsledky) v posledních letech školní docházky navštěvovala měšťanskou

³⁴⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika, neinventarizováno.

³⁴⁸ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

školu v Dačicích (v roce 1914/1915 šlo o šest žáků), jeden student byl na reálce v Telči.³⁴⁹

V lednu 1917 narukoval Karel Brázda k jihlavskému 14. zeměbranceckému pluku do Hallu v Tyrolsku. Až do 1. července 1918, kdy byl zproštěn vojenské služby, se výuka na volfířovské škole odbývala formou suplování kantorů z okolních škol. V prvním roce Brázdovy nepřítomnosti do Volfířova třikrát týdně dojížděl německý kantor Jan Liška, jenž však koncem ledna 1918 podlehl chronické chorobě ledvin. Další dva měsíce vyučoval dvakrát týdně Josef Machatý. Od března 1918 zde na plný úvazek učil dosavadní učitel v Budči Václav Lameš, teprve nedávno osvobozený od vojenské služby. Václav Lameš, který byl následkem zranění na ruské frontě válečným invalidou, školu spravoval až do návratu Karla Brázdy.³⁵⁰

Od roku 1900 působily ve Volfířově tzv. industriální učitelky, které na zdejší škole vyučovaly ruční práce. V letech 1900-1907 to byla Žofie Lišková, dcera výše zmíněného učitele Jana Lišky z Dolních Němčic. Další tři roky vyučovala ruční práce Zdenka Dvořáková, pozdější učitelka na obecné škole v Želetavě, od roku 1910 pak místní rodačka Ludmila Komzáková. Ludmila Komzáková se narodila 18. září 1887 ve Volfířově v rodině učitele Jana Komzáka. Navštěvovala místní jednotřídní obecnou školu a později klášterní školu v Dačicích, kde se učila ručním pracím. V roce 1906 pobývala jako externistka na vzdělávacím ústavu Anny Šestákové na Vinohradech. O rok později vykonala „zkoušku způsobilosti učiti ženským ručním pracím na školách obecných“ na c. k. českém ústavu pro vzdělávání učitelek v Praze. Na volfířovskou školu nastoupila 21. října 1910. V roce 1912 bylo její působiště rozšířeno i na obecnou školu v Šachu a v roce 1919 v Lipolci. Učitelského povolání zanechala, když se roku 1921 provdala.³⁵¹

5.5. Válečná léta 1914-1918

Červencové události roku 1914 vedoucí k do té doby největšímu válečnému konfliktu v dějinách Evropy zastihly Volfířov uprostřed žní. Ještě před vyhlášením války Srbsku (28. července) se museli ke svým útvarům vrátit vojíni Jan Dvořák (č.p. 6), Leopold Linhart (č.p. 64) a František Dvořák (č.p. 12), kteří byli po dobu žní ve Volfířově na

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ Tamtéž.

³⁵¹ Tamtéž.

dovolené. Spolu s nimi odešli při částečné mobilizaci Ludvík Štokr (č.p. 24) a čeledín z č.p. 57 „U Karešů“ Josef Kudrna. Po vyhlášení všeobecné mobilizace 31. července nastoupilo k vojsku dalších 23 branců: Jan Tichý (č.p. 57), Josef Dvořák (č.p. 46), František Dvořák (č.p. 58), Vincenc Brtník (č.p. 30), František Dohnal (č.p. 44), Leopold Štěrba (č.p. 36), Rudolf Dvořák (č.p. 6), Josef Kadlec (č.p. 33), Augustin Kadlec (č.p. 33), Josef Linhart (č.p. 71), František Macků (č.p. 3), Josef Novák (č.p. 54), František Dvořák (č.p. 6), František Kudrna (č.p. 12), František Chalupský (č.p. 2), Josef Krejsa (č.p. 84), Jan Kopal (č.p. 84), čeledín na č.p. 58 „u Dvořáků“ Josef Plucar, Josef Poláček (č.p. 75), Matěj Linhart (č.p. 23), František Pražský (č.p. 80), Jan Brtník (č.p. 16) a Leopold Dvořák (č.p. 5). Ještě do konce roku 1914 pak byli odvedeni Ludvík Dvořák (č.p. 1), Tomáš Linhart (č.p. 9), Alois Dvořák (č.p. 11), Antonín Dohnal (č.p. 19), Antonín Procházka (č.p. 28), Jan Kadlec (č.p. 33), František Navrátil (č.p. 50), Julius Tichý (č.p. 57) a Julius Dvořák (č.p. 58).

Vstup Itálie do války na straně dohodových mocností a vznik nové italské fronty si vyžádaly další odvody. V zimě a na jaře 1915 přišly na řadu ročníky 1878-1896, v létě pak i ročník 1897. Zároveň proběhly prohlídky domobranců, které se týkaly mužů ve věku 42-50 let, aby se zjistilo, kolik z nich by mohlo být v budoucnu odvedeno. Během roku 1915 nastoupili vojenskou službu František Novák (č.p. 54), Josef Lojka (č.p. 4), František Lojka (č.p. 4), Stanislav Dvořák (č.p. 6), František Dvořák (č.p. 8), Antonín Dvořák (č.p. 8), František Kareš (č.p. 10), Leopold Dvořák (č.p. 11), Alois Brtna (č.p. 17), Alois Příbyl (č.p. 26), František Procházka (č.p. 28), Vincenc Brtník (č.p. 30), Jan Linhart (č.p. 31), Ignác Navrátil (č.p. 48), František Navrátil (č.p. 48), Jan Hron (č.p. 55), František Brtník (č.p. 56), Václav Brtník (č.p. 56), Jan Dvořák (č.p. 60), Karel Zabloudil (č.p. 61), Václav Zabloudil (č.p. 61), Vladimír Otevřel (č.p. 63), Vincenc Poláček (č.p. 62), Jan Plachý (č.p. 65), Karel Pokorný (č.p. 66), Josef Bartoň (č.p. 66), Jan Navrátil (č.p. 67), Ludvík Macků (č.p. 76), Jan Plucar (č.p. 78), Josef Volavka (č.p. 79), František Pražský (č.p. 77), Josef Lojka (č.p. 81) a Antonín Novák (č.p. 32). V dubnu roku 1916 došlo také na ročník 1898. Z pěti volfířovských branců byli dva uznáni schopnými služby se zbraní (Rudolf Šprincl č.p. 13 a Karel Dvořák č.p. 54), jeden beze zbraně (Ignác Procházka č.p. 41) a dva byli prozatím označeni za nezpůsobilé.

V létě roku 1916 již neměly odvodní komise téměř z čeho vybírat. Povolávaly se ročníky 1898 a 1899 a ze starších pak ti, kteří byli dříve uznáni za neschopné vojenské služby. Odvedeni byli František Linhart (č.p. 31), Petr Kopal (čeledín na č.p. 16), Karel

Kocián (č.p. 72), Josef Vítů (čeledín na č.p. 3) a Petr Buk (č.p. 39). V průběhu roku 1917 se přidal zbytek domobranců do 50 let a ročníků 1898 a 1899, a také ti z majitelů větších gruntů, kteří byli s ohledem na svá hospodářství od vojenské služby prozatím osvobozeni: Karel Straka (č.p. 43), Leopold Štěrbá (čeledín na č.p. 51), Karel Brázda (č.p. 70), Jan Dvořák ml. (č.p. 60), Gustav Zabloudil (č.p. 61), Antonín Linhart (č.p. 71), Václav Dvořák (č.p. 14), Tomáš Dvořák (č.p. 12), Petr Příbyl (č.p. 26), Gustav Novák (č.p. 50), Antonín Holec (č.p. 51) Adolf Kareš (č.p. 24) a František Plachý (č.p. 65). V roce 1918 narukovali již pouze Tomáš Linhart ml. (č.p. 9), Leopold Kareš (č.p. 10) a Rudolf Kadlec (č.p. 33). Ve Volfířově nebyla rodina, které by se vojenské odvody netýkaly. Z některých rodin narukovalo dva i více příslušníků. Od roku 1915 nebyl brán přílišný zřetel na nepostradatelnost brance v hospodářství, např. z č.p. 6 „u Urbanů“ patřícímu vdově Marii Dvořákové byli do konce roku 1915 odvedeni všichni čtyři její synové.³⁵²

Těžkým břemenem pro obyvatele Volfířova byly pravidelné rekvizice zásob potravin, kovů a především hospodářských zvířat a obilí. Za tímto účelem docházely do Volfířova příslušné komise. Žňová komise a Komise pro soupis osevních ploch dohlížely na to, aby byly všechny pozemky náležitě osety. Jiné komise měly na starost jednotlivé rekvizice, jednalo se např. o Komisi pro soupis zásob obilí, mouky, brambor, řepy, sena a slámy, Komisi pro soupis dobytka, mléka, másla, sádla a vajec a Komisi pro soupis kovového náčiní (mosaz, měď, nikl, hliník, olovo a cín). Mnozí hospodáři své zásoby odmítali vydat a porůznu je schovávali. V únoru 1917 přišla do Volfířova komise v doprovodu pěti ozbrojených vojáků, důkladně prohledávala jednotlivá stavení a pátrala po ukrytých zásobách potravin a obilí. „V roce 1918 stíhaly rekvizice jedna druhou, saháno již i na osivo a přede žněmi odebráno hospodářům i to, co ponecháno bylo jim na výživu.“³⁵³

V průběhu roku 1916 byly zavedeny přidělové lístky na chleba, mouku, cukr, kávu, brambory a tabák (tzv. chleбенky, moučenkы atd.). Není divu, že za takových podmínek kvetl černý obchod. Lidé tajně kupovali obilí za často přemrštěné ceny od obou volfířovských mlynářů a zásoby potravin od sousedů, kteří si zavčas udělali dostatečné zásoby. František Matoušek zaznamenal do své pamětní knihy: „*Bída dolehla i na kuřáky. Tabák nebyl téměř k dostání ani na lístky a místo něj prodávala tabáková režie*

³⁵² SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁵³ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, s. 18.

*bukové listí. Kuřáci si buďto tabák seli, což bylo přísně stíháno, nebo kouřili různé listí: ořechové, třešňové, jahodové, mateřídouškové, a nejvíce suchý jetel.*³⁵⁴

Stát se snažil získávat prostředky také formou tzv. válečných půjček. S každou další půjčkou však klesala ochota obyvatel Volfířova upisovat své peníze státu. Na podporu již čtvrté válečné půjčky vypsané počátkem května 1916 byla v prostorách školy uspořádána přednáška úředníků jihlavské Živnobanky za účasti okresního hejtmána rytíře Frölicha z Frölichsthalu. Následně se ustanovila agitační komise ve složení starosta František Macků, člen obecního výboru Leopold Šána, farář František Pelikán a učitel Karel Brázda, která měla místní občany přesvědčit o výhodnosti půjčky. Zvláště díky osobnímu nasazení učitele Brázdy (jak sám Brázda podotýká ve školní kronice), který apeloval na „*vlasteneckou povinnost a hospodářský význam půjčky*“ prý volfířovští upsali 30 000 Kč, což byl „*chvalitebný*“ výsledek agitace.³⁵⁵

Oslavy konce války a vzniku Československa popisuje kronikář a volfířovský kantor František Matoušek takto: „*Ačkoliv pád nenáviděného Rakouska visel v r. 1918 již ve vzduchu, přece zpráva o jeho kapitulaci a obnovení československého státu vyvolala v obyvatelstvu velké nadšení. Do Volfířova přišla první zvěst dne 29. října dopoledne, kdy několik jednotlivců přišlo z Telče a z Dačic, a vyprávěli, že jest ve městech velká sláva a vše vyzdobeno, že jest vyhlášen československý stát, úplný rozklad rakousko-uherské monarchie a naše odtržení od Vídně. Hned jelo několik občanů do Dačic chtějící se přesvědčiti o skutečnosti těchto zpráv. V Dačicích hned na předměstí zadrželi jim koně a připjali koním i cestujícím trikolory. Město tonulo v národních barvách, ulice plny jásajícího a současně radostí plačícího lidu, hudba hrála na náměstích. Týž den 29. října zúčastnilo se několik našich občanů v Dačicích slavnostního shazování rakouských orlíčků ze státních budov, což se dalo za zvuku hudeb i jásotu průvodu. Nejprve přišel na řadu státní rakouský dvojhlavý orel na hejtmanství, pak na budově soudu, u četníků a na všech ostatních úřadech. Při tom odehrálo se mnoho komických scén (každý si chtěl do orlíčka kopnouti, zašlápnouti ho, atd.) Večer téhož dne věděla již celá ves, co se stalo. U našich Němců v sousedních obcích vyvolala zpráva zděšení a odpor, i bylo nutno Slavonicko obsaditi československým vojskem. Vojáci pak některé vztekem rozpálené německé hlavy (i z Lipolce) museli zatčením přinutiti k chladnějšímu rozjímání a smíření se*

³⁵⁴ Tamtéž, s. 19.

³⁵⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

s nezměnitelnou skutečností. Oficiálně oslavena ve Volfířově naše samostatnost dne 1. listopadu 1918 informační přednáškou profesora dr. Jana Macků „O významu našeho státního převratu a vyhlídkách do budoucnosti.“ Oslava konána ve školní budově a přednášející mimo jiné ukazoval na mapě čteně shromážděnému obecnstvu, jak bude vypadati náš stát a která území budou k němu připojena. O vánocích dne 29. prosince měl pak profesor dr. J. Macků v učírně školy další přednášku na thema: „Hospodářská a politická situace naší mladé republiky.“³⁵⁶

³⁵⁶ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, s. 22-24.

6. Volfířov v letech 1918-1938

6.1. Následky první světové války

Podzim roku 1918 zastihl Volfířov v dosti zbídačeném stavu. Konec války a vznik Československé republiky znamenal pro jeho obyvatele úlevu po čtyřech letech odříkání a strádání, kdy bylo vše podřízeno válce a vojenským účelům. Život a hospodářství ve Volfířově vážně poznamenaly především vojenské odvody. Mezi léty 1914-1918 muselo nastoupit vojenskou službu celkem 95 rekrutů. Jednalo se o více než čtvrtinu obyvatel obce a v podstatě celou práceschopnou mužskou populaci. Přestože se ženy hospodářů spolu s výminkáři a školní mládeží, která byla v době nejnaléhavějších zemědělských prací osvobozena od školní docházky, snažily ze všech sil, hospodářství postupně pustla. Jak uvádí kronikář František Matoušek v pamětní knize, „*práce mužova všude scházela.*“ Zemědělskou a řemeslnou produkci poznamenaly také v předchozí kapitole zmíněné pravidelné реквизиce potravin, hospodářských zvířat a kovových nástrojů.³⁵⁷

Ani největší materiální ztráty se však nemohly vyrovnat ztrátám lidským. V bojích první světové války a na následky válečných útrap zemřelo celkem deset volfířovských rodáků: František Macků, Ludvík Dvořák, Leopold Dvořák, František Dohnal, Petr Příbyl, Julius Tichý, František Dvořák, Ignác Procházka, Josef Linhart a František Navrátil. Svou první obětí si válka vybrala již na podzim 1914. Byl jí František Macků pocházející z č.p. 3 „u Příbylů“, syn volfířovského starosty Františka Macků a mladší bratr biologa Jana Macků. František Macků, který před válkou pracoval jako řídící učitel ve Svatobořicích u Brna, byl odveden při mobilizaci 2. srpna 1914 k pěšímu pluku č. 81 do Jihlavy a 8. září s ním odjel na balkánskou frontu. Koncem října poslal rodičům do Volfířova dopis: „*Píšu Vám z nemocnice. Onemocněl jsem trochu. Sdělím Vám později adresu a o sobě trochu víc. Nevím ještě, kde mě uloží. Všude jsou nemocnice plné. Nepište prozatím nic. Prozatím se srdečným pozdravem Váš syn František.*“ Od té doby o něm rodiče neměli žádné zprávy, až v dubnu 1915 přišlo hlášení Červeného kříže, podle kterého zemřel 1. listopadu 1914 na cholery.

Stejně jako František Macků byl 2. srpna 1914 odveden i Ludvík Dvořák. Majitel usedlosti č.p. 1 „u Hudínků“ nastoupil k jihlavskému 39. pluku domobrany. Od jara následujícího roku se účastnil bojů na právě otevřené italské frontě. Poslední dopis

³⁵⁷ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

rodině poslal 28. května 1915. O dva dny později byl v alpském průsmyku Fedaiia zasažen šrapnelem a na místě zemřel. V témže roce zahynul také Julius Tichý, mladší bratr majitele volfřovské cementárny a statku č.p. 57 „u Karešů“ Jana Tichého. Julius Tichý narukoval v únoru 1915 k jihlavskému 81. pěšímu pluku, s jehož 7. pochodovou setinou odjel o deset dní později do Karpat. Podle vyprávění spolubojovníků padl na Velký Pátek 2. dubna 1915.³⁵⁸

Těžké střety rakousko-uherského a ruského vojska v roce 1916 na řece Strypě v Haliči si vyžádaly životy hned dvou volfřovských rodáků, Leopolda Dvořáka a Františka Dohnala sloužících u jihlavského 81. pěšího pluku. František Dohnal, obuvnický mistr na č.p. 44 „u Říhů,“ zahynul 3. ledna 1916 po zásahu granátem. Hospodář na č.p. 11 „u Muchů“ Leopold Dvořák padl o tři měsíce později, když byl nepřátelskou střelou zasažen přímo do srdce.³⁵⁹

Dne 2. července 1917 se odehrála památná bitva u Zborova. Vedle mnoha jiných legionářů v ní zahynul také František Dvořák narozený ve Volfřově na č.p. 12 „u Janíčků,“ před válkou obchodní příručí ve Svatém Mořici ve Švýcarsku. Četař 81. pěšího pluku byl zajat v prosinci 1914 u Tarnova. Vzápětí vstoupil do České družiny formující se z Čechů žijících v Rusku a prvních válečných zajatců. Později sloužil v hodnosti praporčíka u 1. střeleckého pluku československých legií. Dalším z volfřovských padlých v roce 1917 byl teprve osmnáctiletý Petr Příbyl. Syn majitele č.p. 26 „u Kafírníků“ Jana Příbyla nastoupil vojenskou službu v březnu 1917 v Jihlavě. Odtud odjel na italskou frontu, kde utrpěl vážné zranění. Zemřel 29. října téhož roku ve vojenském lazaretu v Dobruši v dnešním Slovinsku.³⁶⁰

Osmnáctiletý obuvník Ignác Procházka (č.p. 41 „u Dírkařů) byl uznán schopným vojenské služby v květnu 1916 a stejně jako mnoho ostatních rekrutů z Volfřova nastoupil k jihlavskému 81. pěšímu pluku. Hned po příchodu na italskou frontu však onemocněl jakousi plicní chorobou. Po téměř dvouletém léčení zemřel ve vojenské nemocnici v Sankt Pöltenu. Mezi oběti první světové války je třeba počítat i Josefa Linharta a Františka Navrátila. Zedník Josef Linhart (č.p. 71 „u Pazderků) upadl koncem roku 1914 do ruského zajetí, kde podle zprávy Červeného kříže neznámo kdy zemřel. Majitel zemědělské usedlosti č.p. 50 „u Kolářů“ František Navrátil narukoval

³⁵⁸ SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfřov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁵⁹ Pamětní kniha obce Volfřova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

³⁶⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfřov, Školní kronika, neinventarizováno.

v prosinci 1914 k jihlavskému 14. pluku zeměbrany. Na ruské frontě onemocněl na tyfus a tuberkulosu a skoro dva roky se léčil ve vojenských nemocnicích v Košicích a Hallu. V lednu 1916 se opět vrátil na ruskou frontu, kde upadl do zajetí. Ze zajetí se vrátil počátkem roku 1918 a vzápětí byl znovu odveden. Na italské frontě onemocněl vážnou srdeční chorobou na jejíž následky 13. července 1919 zemřel.³⁶¹

V roce 1922 byl ve Volfířově postaven pomník padlým v první světové válce. Poměrně vysoké náklady ve výši 4700 korun pokryly příspěvky od pozůstalých, obecní sbírka a výnosy z několika tanečních zábav.³⁶²

Kromě výše uvedeného Františka Dvořáka (č.p. 12) vstoupilo do československých legií ještě dalších šest dobrovolníků z Volfířova. František Dvořák (č.p. 6), Augustin Kadlec (č.p. 33), bratři František a Josef Lojkovi (č.p. 4) a Petr Straka (č.p. 43) vstoupili do legií formujících se v Rusku. František Lojka tam dosáhl hodnosti podplukovníka u 8. střeleckého pluku. Julius Dvořák pocházející z č.p. 58 „u Dvořáků“ byl zajat v roce 1915 na italské frontě. Do československých legií v Itálii vstoupil v roce 1918. Sloužil v hodnosti kapitána u 33. pěšího a v hodnosti majora u 22. pěšího pluku.³⁶³

6.2. Obec a obyvatelé

V letech 1910-1938 se ustálil počet domů. Přímo ve Volfířově se jich nacházelo 79, další čtyři (pět k roku 1921) na Nových Dvorech. Nejvyšší číslo popisné (84) měla cihelna a cementárna Jana Tichého postavená mezi léty 1910-1914.³⁶⁴ Majetkem obce byly škola (č.p. 70), pastouška (č.p. 18), chudobinec (bývalá škola v č.p. 42), obecní kovárna (č.p. 69), hasičské skladiště a obecní váha (postavena 1926). Z rybníků patřily obci dva menší rybníčky v Horní vsi, rybník na návsi a tzv. „Hlinišťata“, rybníček bez přítoku odkázaný pouze na dešťovou vodu ležící za domem č.p. 7 „u Pospíchalů.“ Rybník Strachov náležel nadále dačickému velkostatku, přestože o jeho přidělení žádala obec pozemkový úřad ještě v roce 1924. Velkostatku patřil také již téměř vysušený rybník Plokš v Dolní vsi.³⁶⁵

³⁶¹ Tamtéž.

³⁶² Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

³⁶³ Českoslovenští legionáři, rodáci a občané okresu Jindřichův Hradec, Jindřichův Hradec 2001, s. 69.

³⁶⁴ Katastrální úřad Dačice, Pozemková kniha, neinventarizováno.

³⁶⁵ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

Vývoj počtu obyvatel ve Volfířově zaznamenal v letech 1910-1938 úplně jiný trend, než jak tomu bylo v celorepublikovém kontextu. Mezi posledním rakousko-uherským sčítáním lidu v roce 1910 a prvním československým sčítáním v roce 1921 došlo v českých zemích k poklesu počtu obyvatel o 1,37 %. Na vině byly první světová válka, odchod té části německy mluvících obyvatel, která se nesmířila se vznikem Československa, tuberkulóza šířící se převážně v chudinských čtvrtích větších měst a také pandemie španělské chřipky.³⁶⁶ Ve Volfířově, kterého se netýkal odchod Němců a ve větší míře ho nepostihly uvedené nemoci, naopak obyvatel mírně přibýlo ze 424 v roce 1910 na 446 v roce 1921. Důvodem mohl být rozvoj řemesel v dříve téměř čistě agrární obci a pokračující dělení zemědělských statků na menší usedlosti. Lidé tak nemuseli nutně odcházet za prací jinam (vzhledem k absenci větších průmyslových center v okolí vlastně ani nebylo kam odejít). Dosavadní spádové oblasti volfířovských řemeslníků, nádeníků, čeledínů a děveček, tedy Dolní Rakousy a Vídeň, již nebyly po rozpadu Rakouska-Uherska tak snadno dostupné jako dříve.³⁶⁷ V následujících letech v Československu počet obyvatel stoupal a mezi léty 1930-1935 činil přírůstek 2,49 %.³⁶⁸ Ve Volfířově však obyvatel postupně ubývalo, k roku 1938 jich v obci žilo 390, tj. nejméně od roku 1790.³⁶⁹ Příčinu je třeba hledat v nižší porodnosti a snižujícím se počtu členů rodin. V tomto se Volfířov nelišil od Moravy jako celku, kde absolutní přirozený přírůstek obyvatel klesl z 37110 mezi léty 1921-1925 na 20015 v letech 1931-1935.³⁷⁰

Z příjmení zachycených v lánovém rejstříku v roce 1656 se k roku 1938 ve Volfířově vyskytovala následující: Dvořák, Kareš, Beran, Šprincl, Novák a Pokorný. Nejvíce rozšířeno bylo i nadále příjmení Dvořák (na č.p. 83, 60, 58, 46, 22, 14, 12, 8, 6, 5 a 1). Nositelem tohoto příjmení byla téměř polovina majitelů usedlostí v Dolní vsi. V Horní vsi se nalézal pouze Josef Dvořák na č.p. 46 pocházející ovšem z č.p. 8 „u Stejskalů“ v Dolní vsi. Na Stráni nebyl Dvořák žádný. Z dalších příjmení bylo nejvíce rozšířeno Brtník (č.p. 2, 7, 16 a 56) a Linhart (č.p. 71, 64, 31 a 23).³⁷¹

³⁶⁶ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky, I.*, Praha 2003, s. 266-269.

³⁶⁷ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3010.

³⁶⁸ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky, II.*, Praha 2003, s. 492.

³⁶⁹ Adresář protektorátu Čechy a Morava pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství, Praha 1939, s. 1914.

³⁷⁰ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky, II.*, Praha 2003, s. 493.

³⁷¹ Katastrální úřad Dačice, Pozemková kniha, neinventarizováno.

Podle sčítání lidu z roku 1921 se ve Volfířově zemědělskou výrobou ve vlastní režii plně uživilo 32 rodin, které jsou ve sčítacích arších označeny jako samostatně hospodařící rolníci. Tato vrstva však byla vnitřně dosti diferencovaná. Zahrnovala sedláky vlastníci více než 10 ha půdy, jako byli například František Holec (č.p. 51), František Dvořák (č.p. 58) a Leopold Šána (č.p. 59), stejně jako malorolníky s 2-5 ha. Dalších 15 majitelů menších zemědělských usedlostí byli tzv. domkáři. Rodinní příslušníci těchto drobných zemědělců s méně než 2 ha půdy pracovali jako nádeníci u větších rolníků, popřípadě jako dělníci ve stavebnictví. V některých případech se musel nechat najímat za mzdu také samotný domkář.

Zajímavé bylo složení volfířovského proletariátu. Až na jednu výjimku (čeledín na statku č.p. 4 „u Tomíšků“) se úplně vytratili tradiční zástupci této vrstvy na venkově: čeledíni, pacholci a děvečky. Oproti tomu se ve větší míře vyskytovali sluhové/služky, kterých bylo k roku 1921 ve Volfířově 31. Nejvíce služebného personálu (celkem 20 osob) se nacházelo u větších zemědělců v Dolní vsi (z toho 5 sloužících na č.p. 3 profesora Jana Macků), služku si však mohli dovolit také někteří řemeslníci. Absenci čeledínů a děveček na volfířovských gruntech si lze vysvětlit tak, že na stále se drolicích statcích již nebyla jejich práce potřeba a celý chod zemědělské usedlosti dokázal obstarat hospodář se svou rodinou. Sezónní práce pak zastali nádeníci z řad domkářů a jejich rodin. Nepočtené dělnictvo (26 osob) prezentovali hlavně synové z domkářských rodin a klienti místního chudobince. Podíl zemědělských a stavebních dělníků byl zhruba stejný, nejvíce jich zaměstnávala cihelna a cementárna Jana Tichého (někteří z nich trvale žili i s rodinami v areálu cihelny).

V poválečném období se výrazně rozšířila vrstva živnostníků. Nadále zde byli dva mlynáři, mlynář v Horní vsi Jan Dvořák na č.p. 25 a mlynář z Dolní vsi Jan Zabloudil na č.p. 61. Z dalších řemeslníků byli zastoupeni dva truhláři (Jan Dvořák na č.p. 20 a Čeněk Poláček na č.p. 62), dva kováři (Ignác Navrátil na č.p. 48 a obecní kovář Karel Kareš na č.p. 69) a kolář (Jan Dvořák na č.p. 60). Pohostinství provozovali Marie Dvořáková na č.p. 83 a Ludvík Štokr na č.p. 24, který měl vedle hostince také obchod se smíšeným zbožím. Prodeji smíšeného zboží se věnoval rovněž Jindřich Křivánek vlastníci obchod na návsi v č.p. 20. Dalšími volfířovskými obchodníky byli Vladimír Otevřel (č.p. 63), který zde v letech 1914-1922 obchodoval s jatečním dobytkem a prodejce tabákových výrobků Josef Příbyl (č.p. 26).³⁷²

³⁷² SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3010.

K roku 1938 byl ve Volfířově hostinec Anastázie Štokrové, vdovy po Ludvíku Štokrovi, na č.p. 24 (hostinec na č.p. 1 zanikl v roce 1928), dva koláři (Jan Dvořák na č.p. 60 a Jan Zabloudil na č.p. 80), tři kováři (Stanislav Linhart na č.p. 23, Ignác Navrátil na č.p. 48 a obecní kovář Karel Kareš na č.p. 69), krejčí (Pavel Jelínek na č.p. 9), dva mlynáři (Jan Šprincl na č.p. 25 a Gustav Adolf Zabloudil na č.p. 61), dva truhláři (František Kolman na č.p. 63 a Čeněk Poláček na č.p. 62), obchod se smíšeným zbožím (Jindřich Křivánek na č.p. 20), trafika (Leopold Buk na č.p. 39) a dvě švadleny (Josefa Beranová na č.p. 47 a Jiřina Zabloudilová na č.p. 38).³⁷³

Nejvýznamnějšími podniky byly cihelna a cementárna Jana Tichého a sušárna a konzervárna hub a ovoce profesora brněnských univerzit Jan Macků. Jan Tichý, majitel zemědělské usedlosti č.p. 57 „u Karešů,“ zřídil svůj podnik mezi léty 1910-1914 za Volfířovem při polní cestě na Lipolec (místo je dodnes nazývané „v Cihelně“). K roku 1921 zaměstnával kromě své rodiny ještě deset dělníků. V roce 1928 pro svou firmu zakoupil nákladní automobil, celkově první ve Volfířově.³⁷⁴ V druhé polovině třicátých let se jeho podnik dostal do vážných potíží a několikrát na poslední chvíli odvrátil hrozící exekuční řízení a dražbu veškerého nemovitého majetku. Vedle sedmi dalších věřitelů se exekučního řízení dožadovala především Občanská záložna v Dačicích, které dlužil na tehdejší dobu vysokou sumu 195609 korun. V roce 1939 musel cihelnu definitivně zavřít.³⁷⁵ Mykolog a botanik Jan Macků vybudoval sušárnu a konzervárnu hub v roce 1921 za domem č.p. 12 při silnici na Radlice a Šach. Jeho sušené houby a další lesní plody si prorazily cestu až na zámořské trhy (především do USA), konzervované a v soli nakládané houby a ovoce se prodávaly v Československu.³⁷⁶ Svůj podnik provozoval až do roku 1948.³⁷⁷

Vzhledem k převážně zemědělskému charakteru Volfířova zde dosahovala v období první republiky největších volebních zisků Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu (RSVaML, dříve Agrární strana), která měla jako jediná ve Volfířově svou místní organizaci. Tato strana v obci jednoznačně dominovala ve

³⁷³ Adresář protektorátu Čechy a Morava pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství, Praha 1939, s. 1914.

³⁷⁴ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

³⁷⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, kart. 12.

³⁷⁶ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka.

³⁷⁷ Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, XII., Ostrava 1990, s. 235.

všech parlamentních, senátních i obecních volbách. O stabilní voličské základně lze hovořit také v případě druhé „venkovské“ strany, Československá strany lidové (ČSL). V prvních československých volbách nesoucích se v dosti antiklerikálním duchu sice propadla, později se však její volební zisk ustálil na zhruba třetině republikánských hlasů. Jednotlivé hlasy dokázala pravidelně sbírat také Československá živnostenská a obchodní strana středostavovská (ČŽOSS). Nedařilo se naopak čistě „městským“ stranám, jako byly Československá národní demokracie orientovaná na inteligenci, městskou buržoazii a vyšší státní úředníky a také obě socialistické strany zaměřené na dělnictvo a státní zaměstnance. Československá sociálně demokratická strana dělnická (ČSDSD), v celostátním měřítku úspěšná strana s velkou členskou základnou, ve Volfřově dostávala zhruba stejně hlasů jako malá živnostenská strana. Československá strana národně sociální zaznamenala pouhé čtyři hlasy ve volbách 1920 a v každých dalších pak vyšla naprázdno. Jako důsledek hospodářské krize a rostoucího nacionalismu lze hodnotit hlasy jednotlivců pro krajně levicovou Komunistickou stranu Československa (KSČ), nacionální Národní sjednocení (NS) a krajně pravicovou Národní obec fašistickou (NOF) ve volbách 1935.³⁷⁸

Počty hlasů v parlamentních volbách ve Volfřově

Rok	Politické strany								
	RSVaML	ČSL	ČSDSD	ČŽOSS	KSČ	ČSNS	NOF	NS	SSČLP
1920	165	30	10	1	-	4	-	-	1
1925	147	53	4	4	-	-	-	-	-
1929	153	49	2	2	1	-	-	-	-
1935	148	51	6	10	8	-	1	1	-

6.3. Duchovní správa

Po úmrtí dlouholetého volfřovského faráře Františka Pelikána přišel v roce 1930 na zdejší faru Otokar Jindra (*1898), a to nejprve jako administrátor. Otokar Jindra se narodil v Jemnici, gymnázium studoval v Brně. V sedmém ročníku gymnázia ho zastihl

³⁷⁸ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfřovské farnosti, neinventarizováno; Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, XII., Ostrava 1990, s. 235.

povolávací rozkaz, zúčastnil se bojů první světové války a na italské frontě utrpěl zranění. Po návratu dokončil gymnázium, studoval teologii a v roce 1923 byl v Brně vysvěcen na kněze.³⁷⁹ Jako kaplan působil postupně v Popovicích, Brtnici, Měříně, Novém Veselí a znovu v Měříně. Od 1. ledna do 30. dubna 1930 volfířovskou faru spravoval jako administrátor, v květnu se stal místním farářem.³⁸⁰ V roce 1936 byl jmenován správcem dačického děkanského úřadu a auditorem brněnské biskupské konzistoře, v roce 1943 radou biskupské konzistoře. O rok později z Volfířova odešel na faru do Telče.³⁸¹

Přestože katolíci v obci nadále výrazně dominovali, jejich počet klesl z 381 v roce 1900 na 308 v roce 1938, protestantů oproti tomu nepatrně přibýlo z 71 na 81. Na tomto stavu se však odrážel spíše trvalý pokles počtu obyvatel Volfířova po roce 1921, než změny náboženského vyznání ve prospěch nekatolických církví.³⁸²

Mezi léty 1918-1938 přestoupilo v rámci farnosti na katolickou víru 9 protestantů, od katolíků k evangelíkům se naopak obrátilo 8 farníků. Stejně jako v dřívějších letech byly nejčastěji uváděné důvody sňatek, přijetí víry jednoho z rodičů a dlouhodobé soužití s katolíky spojené s častou návštěvou katolického chrámu. Počínaje rokem 1918 se začínají objevovat případy zřeknutí se jakéhokoliv náboženství. Ve volfířovské farnosti šlo celkem o 23 osob. Až na jednu výjimku se jednalo o jednotlivce žijící dlouhou dobu mimo farnost, a to většinou ve velkých městských centrech. Onu výjimku představoval Leopold Klimeš z Dolních Němčic, který se náboženského vyznání zřekl roku 1921 během výkonu vojenské služby. Hned po návratu domů však projevil lítost a stal se opět katolíkem (veden prý dobrým příkladem rodičů). Tato epizoda dokládá, že v konzervativním prostředí moravského venkova nebylo ani po roce 1918 snadné vymanit se ze zažitých tradic.³⁸³

V lednu 1920 získala katolická církev novou konkurenci v podobě Církve československé ustanovené na schůzi Klubu reformního katolického duchovenstva.³⁸⁴

³⁷⁹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³⁸⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 77, kart. 13.

³⁸¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³⁸² SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3008, Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL (eds.), Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, XII., Ostrava 1990, s. 235.

³⁸³ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 55, kniha 55.

³⁸⁴ Zdeněk KÁRNÍK, České země v éře první republiky I, Praha 2003, s. 317.

Poněkud uměle založená církev bez dlouhodobé tradice neměla na Moravě snadnou situaci. Ve volfířovské farnosti se setkala s vyloženým neúspěchem, když k ní v letech 1921-1938 přestoupilo pouhých 12 katolíků. Většinou se jednalo o osoby zdržující se mimo farnost v regionech, kde se nová církev výrazněji ujala. Neúspěch Československé církve ve Volfířově a okolí si lze vysvětlit relativně velkou vzdáleností od jejích center, a také skutečností, že kdo nechtěl být ve Volfířově z jakéhokoliv důvodu katolíkem, nemusel jím být díky silné pozici evangelických církví ve farnosti ani před rokem 1920.³⁸⁵

Těžké válečné období let 1914-1918 vedlo volfířovské farníky k intenzivnějšímu prožívání duchovního života a k hledání opory ve víře. Ještě v roce 1914 vznikly náboženské spolky Spolek svaté Rodiny (sedm rodin z Volfířova a čtyři z Řečice), Apoštolát svatého Cyrila a Metoděje (sedm rodin z Volfířova, šest z Řečice) a Jednota ustavičného se klanění nejsvětější svátosti oltářní (20 osob z Volfířova, dvanáct z Řečice a jedna z Dolních Němčic). V roce 1916 pak přibyl spolek Dílo šíření víry (15 členů z Volfířova, 14 z Řečice) a Spolek živého růžence (15 členů z Volfířova). Činnost těchto spolků neustala ani po roce 1918.³⁸⁶

Co obnášelo členství v náboženském spolku osvětluje „členská průkazka“ Apoštolátu svatého Cyrila a Metoděje. Kromě společných setkání na faře se každý člen denně modlil Otčenáš a Zdrávas Maria a přispíval 20 haléřů měsíčně do spolkové pokladny (chudí členové mohli přispívat podle svého uvážení anebo vůbec), členové z řad kněží sloužili alespoň jednou ročně mši na úmysl Apoštolátu a za jeho členy. Výsadou členství byla možnost získávat odpustky na svátek Cyrila a Metoděje a další určené svátky.³⁸⁷

6.4. Obecní samospráva

Přípravy prvních obecních voleb v nově vzniklé republice se odehrávaly v dusné atmosféře protiněmeckých nepokojů, dělnických stávek a očekávání nového zákona o pozemkové reformě. Politická scéna se rozdělila na tábory socialistických a občanských stran reprezentované především Českou sociálně demokratickou stranou dělnickou se

³⁸⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 55, kniha 55.

³⁸⁶ V roce 1944 k výše uvedeným přibyl ještě spolek Apoštolské modlitby (29 členů), SOkA Jindřichův Hradec; Farní úřad Volfířov, inv. č. 56, kniha 56.

³⁸⁷ Tamtéž.

stále silícím levicovým křídlem na jedné a Republikánskou stranou československého venkova (později Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu) na druhé straně. Výsledky těchto komunálních a celkově prvních voleb v Československu měly hodně napovědět o budoucím směřování státu a především o postavení jednotlivých politických stran a míře legitimacy jejich nároku na moc. Na jejich základě bylo reorganizováno složení vládního kabinetu a utvořena nová vládní koalice sociálních demokratů, československých socialistů a republikánů.

Oproti předchozím obecním volbám došlo k několika zásadním změnám. Nový volební řád daný zákonem č. 75/1919 Sb., přiznal všeobecné, rovné, tajné a přímé hlasovací právo všem osobám (nově také ženám), které měly v obci alespoň tři měsíce trvalé bydliště a dosáhly předepsaného věku 21 let. Pasivní volební právo bylo přiznáno osobám starším 26 let. Volilo se poměrným systémem na čtyřleté volební období. Zvolené zastupitelstvo pak ze svého středu vybíralo starostu, místostarostu a obecní radu.³⁸⁸ Každá obec musela povinně zřídit finanční komisi, která měla dohlížet na její hospodaření. Snaha státu ovlivnit a kontrolovat chod obecních samospráv se projevovala právě ve složení finančních komisí, které z části tvořili členové navržené zastupitelstvem obce a z části členové navržené zemským výborem. Ve volfířovské finanční komisi tak zasedli tři členové z řad zastupitelů a šest dalších občanů na návrh zemského výboru. Kromě finanční komise ustavovalo místní zastupitelstvo ještě tříčlennou obilní komisi.³⁸⁹

Jestliže byla situace před volbami v celostátním měřítku velice napjatá, pro Volfířov toto tvrzení rozhodně neplatilo. Místní organizace politických stran nebyly v obci zatím ustanoveny a voleb se tak účastnili pouze stranicky neorganizovaní jednotlivci na jediné kandidátní listině a v jediné volební (tzv. občanské) skupině, která ve Volfířově sdružovala kandidáty názorově inklinující k republikánské a lidové straně. V takovém případě mohla volební komise již předem prohlásit tuto volební skupinu za vítěznou a k volbě v pravém slova smyslu vlastně ani nedošlo. Ve dvanáctičlenném volfířovském obecním zastupitelstvu došlo k výměně dvou třetin zastupitelů. Taková později nevídaná obměna byla zapříčiněna válkou zaviněným dlouhým volebním obdobím

³⁸⁸ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007, s. 376-377.

³⁸⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Archiv obce Volfířov, Protokol zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva, neinventarizováno.

předchozího zastupitelstva (1910-1919) a s ním spojeným střídáním generací. Většina dlouholetých stálých obecní samosprávy, jako byli starosta František Macků (téměř 30 let v obecním výboru) a první radní František Vonka, již nekandidovala. Svá místa naopak obhájili druhý radní Leopold Dvořák (č.p. 5) a členové obecního výboru Jan Brtník (č.p. 16), Leopold Štěrba (č.p. 36) a Jan Šprincl (č.p. 13). Novými zastupiteli se stali Jan Tichý (č.p. 57), Václav Dvořák (č.p. 14), František Beran (č.p. 47), Josef Brtník (č.p. 7), František Kudrna (č.p. 52), Jan Navrátil (č.p. 67), Karel Brázda (č.p. 70) a Matěj Linhart (č.p. 23). Sami zastupitelé pak zvolili starostou Leopolda Dvořáka, jeho náměstkem Jana Tichého a radními Leopolda Štěrba a Jana Šprincla.³⁹⁰ Co se sociální skladby zastupitelstva týče, z vlastníků největších zemědělských usedlostí byli zvoleni pouze bratr nového starosty Václav Dvořák a Jan Šprincl. Nejvíce zastoupeni byli středně velcí rolníci, které představovali starosta Leopold Dvořák, Leopold Štěrba, Jan Brtník, Josef Brtník a František Kudrna. V zastupitelstvu zasedli také domkář (František Beran), učitel (Karel Brázda), dělníci místní cihelny a cementárny (Matěj Linhart a Jan Navrátil) a také majitel této cementárny (Jan Tichý). I nadále byla patrná mírná „politická“ převaha Dolní vsi, ze které pocházelo pět zastupitelů.³⁹¹

Nově zvolený starosta Leopold Dvořák se narodil v roce 1873 do rodiny starosty, předsedy místní školní rady a vlastníka půllánového statku č.p. 14 „u Číhalů“ Antonína Dvořáka. Poměrně dlouho nic nenasvědčovalo tomu, že by se měl stát jedním z nejváženějších občanů Volfířova. Již v patnácti letech byl polovičním sirotkem, když jeho otec tragicky zahynul při pádu pod rozjetý vůz.³⁹² Rodinný grunt zdědil Leopoldův starší bratr Václav, který se tak ve svých osmnácti letech stal nejmladším hospodářem v obci. Leopold Dvořák pak pracoval až do svých osmadvaceti let na bratrově statku jako čeledín. Štěstí se na budoucího starostu usmálo v roce 1901, kdy uzavřel výhodný sňatek s Terezií Vonkovou, vdovou po sedláku Rudolfo Vonkovi a také dědičkou statku č.p. 5 „u Papežů“ ve volfířovské Dolní vsi.³⁹³ Z dosavadního „outsidera“ se stal samostatný hospodář. Dvořákův vzestup na společenském žebříčku potvrdily již komunální volby v roce 1907, kdy byl zvolen do obecního výboru. O něčem podobném

³⁹⁰ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

³⁹¹ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3010.

³⁹² Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog, Dačice 2008 (= seminární práce vzniklá v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), s. 8.

³⁹³ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní před Dačice, inv. č. 3009.

by si mohl, vzhledem k tehdy platnému majetkovému volebnímu censu, nechat před několika málo lety jenom zdát. O další tři roky později získal funkci druhého radního.³⁹⁴ Dne 20. června 1919 ho ostatní volfířovští zastupitelé zvolili starostou. Úřad poté zastával devatenáct let až do 18. června 1938.³⁹⁵

V komunálních volbách konaných v září 1923 kandidovala opět pouze občanská volební skupina, a protože počet kandidátů nepřevyšoval počet zastupitelů, volba znovu odpadla. Zastupitelstvo opustili učitel Karel Brázda (téhož roku se z Volfířova odstěhoval), dělník Jan Navrátil, domkář František Beran a sedlák Václav Dvořák. Nově v něm zasedli domkáři Bartoloměj Linhart (č.p. 64), Jan Linhart (č.p. 31), Antonín Macků (č.p. 74) a Jan Procházka (č.p. 27). Starostou zůstal Leopold Dvořák, místostarostou Jan Tichý a radním Leopold Štěrba. Čtvrtým členem rady se stal právě zvolený Bartoloměj Linhart.³⁹⁶ Posílení domkářů v zastupitelstvu nejspíše souviselo s budováním pozice republikánské strany ve Volfířově. Jenom o několik měsíců později se v obci ustanovila její organizace Domovina domkářů a malorolníků.³⁹⁷

Volby v říjnu 1927 byly po delší době první, ve kterých o složení zastupitelstva rozhodovaly přímo hlasy voličů. Dostavilo se jich 242 a do zastupitelstva vyslali sedláky Františka Dvořáka (č.p. 58) a Josefa Kareše (č.p. 10) a mlynáře Jana Dvořáka (č.p. 25) namísto stávajících zastupitelů Jana Linharta, Antonína Macků a Josefa Brtníka. Ke změně došlo na postu místostarosty, kde nahradil Jana Tichého Bartoloměj Linhart.³⁹⁸

O další čtyři roky později se o přízeň občanů ucházeli opět stejní kandidáti, ovšem tentokrát pod hlavičkou politických stran. Svá želízka v ohni měly Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu a Česká strana lidová. Volby skončily jednoznačným a vzhledem k agrárnímu charakteru Volfířova také očekávatelným vítězstvím republikánů. Za republikánskou stranu v zastupitelstvu zasedli Leopold Dvořák, Matěj Linhart, Jan Šprincl, Leopold Štěrba, František Dvořák, Josef Kareš, Jan Procházka, František Kudrna, Jan Brtník a Leopold Linhart, které doplnili Jan Tichý a

³⁹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

³⁹⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Archiv obce Volfířov, Protokol zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva, neinventarizováno.

³⁹⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, ivn. č. 44.

³⁹⁷ Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, Ostrava 1990, s 235.

³⁹⁸ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, ivn. č. 44.

Jan Dvořák za stranu lidovou. Jediný rozdíl mezi předchozím „nepolitickým“ a novým zastupitelstvem tvořeným zástupci politických stran představovala pouze generační obměna v rodině Linhartových, když dosavadního místostarostu Bartoloměje Linharta nahradil syn Leopold. Starostou zůstal nadále Leopold Dvořák, jeho novým zástupcem se stal Matěj Linhart.³⁹⁹

V roce 1933 bylo volební období do obecních zastupitelstev prodlouženo na šest let. Oficiálně tomu tak bylo proto, aby jeho délka odpovídala volebním obdobím okresních zastupitelstev. Pravým důvodem byl rostoucí německý radikalismus a obava z toho, že by se některé obce mohly dostat zcela pod kontrolu nacionalistů. Ze stejného důvodu pak byly volby ještě jednou přesunuty z plánovaného termínu v listopadu 1937 na květen a červen 1938. Drtivému vítězství Henleinovy SdP v obcích s německou většinou se však stejně nepodařilo zabránit.⁴⁰⁰ Ve Volfířově se volba uskutečnila 29. května 1938. Společnou kandidátní listinu sestavily republikánská a lidová strana, které si místa v zastupitelstvu rozdělily v poměru 11:1 ve prospěch republikánů. Stejně jako v roce 1919 také po tomto dlouhém volebním období následovala výměna podstatné části zastupitelů. Nově byli zvoleni sedlák František Holec (č.p. 51), rolníci František Dohnal (č.p. 37) a Karel Lojka (č.p. 4), domkáři Antonín Procházka (č.p. 27), František Linhart (č.p. 31) a Antonín Macků (č.p. 74) a mlynář Gustav Adolf Zabloudil (č.p. 61). Z předešlého zastupitelstva zůstali dosavadní starosta Leopold Dvořák a zastupitelé Jan Šprincl, Jan Dvořák, Josef Kareš a Leopold Linhart. O dva měsíce později zvolili zastupitelé starostou Františka Dohnala, který tak po devatenácti letech v úřadu vystřídal Leopolda Dvořáka. Místostarostou se stal Antonín Procházka, radními Jan Šprincl a Leopold Linhart.⁴⁰¹

Určitou setrvačnost v komunální politice ve Volfířově nejlépe dokládá skutečnost, že více než polovina zastupitelstva vydržela v rozmezí let 1919-1938 ve stejném složení. Leopold Štěrba, Matěj Linhart, Jan Tichý, František Kudrna a Jan Brtník v něm seděli do voleb 1938, Leopold Dvořák a Jan Šprincl také po těchto volbách.⁴⁰² František

³⁹⁹ Tamtéž.

⁴⁰⁰ Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007, s. 376; Zdeněk KÁRNÍK, České země v éře první republiky III, Praha 2003, s. 531.

⁴⁰¹ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 44.

⁴⁰² Leopold Štěrba (od roku 1907), Leopold Dvořák (od 1907), Jan Šprincl (od 1910) a Jan Brtník (od 1910) byli ještě před rokem 1919 členy obecního výboru; SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

Linhart a Antonín Macků zasedli v zastupitelstvu opakovaně, Bartoloměje Linharta v něm nahradil syn Leopold a Jana Procházku bratr Antonín. Většinu členů zastupitelstva pojily také vzájemné příbuzenské vazby.⁴⁰³

V prvních poválečných letech trápily volfířovskou obecní pokladu schodkové rozpočty, mírné přebytky v hospodaření se objevily od roku 1924. Chybějící prostředky zajišťovaly místní přirážky k domovní, příjmové a pozemkové dani. Obec měla velké náklady především s opravou cest a obecních budov, s financováním školy a péčí o chudé. Menší výdaje představoval např. plat obecního kronikáře nebo nákup knih do obecní knihovny. Čas od času vznikaly také poněkud kuriózní výdaje, jako v roce 1924, kdy obec hradila náklady spojené s pobytem Václava Brtníka v ústavu pro choromyslné. Příjmy plynuly z nájmu z obecních bytů, z obecních luk a polí, z vlastního hospodaření obce a také z dávek za výčep piva a lihových nápojů, které každoročně platili oba místní hostinští.⁴⁰⁴

6.5. Škola

V této a předchozí kapitole jsem dopodrobna rozepsal dopady první světové války na život ve Volfířově. Válečným zkušenostem se nevyhnul ani místní učitel Karel Brázda. Po odvodu absolvoval (stejně jako mnoho jiných kantorů) důstojnický kurz, po jehož ukončení postupně sloužil u 14., 16., a 32 pluku zeměbrany. Prošel službou u polní pošty i nasazením v boji, v červnu 1918 byl vojenských povinností zproštěn a vrátil se do Volfířova.⁴⁰⁵

Pod dojmem vlastních válečných zážitků se Karel Brázda rozhodl založit ve Volfířově jakési muzeum světové války. Na tento záměr vyčlenil jednu světnici v budově školy, kterou pak nazýval „válečnou světničkou“ nebo „válečným koutkem.“ Brázdova „válečná světnička“ obsahovala například odznaky, patrony, poštovní známky s válečnou tematikou, pamětní listy úřadu pro válečnou péči při c. a k. ministerstvu války, potravinové lístky na mouku, cukr, kávu a ostatní během války nedostatkové zboží a mnoho dalšího podobného materiálu. Zajímavé byly především dopisy volfířovských vojáků upadnuvších do zajetí. Svou korespondenci z italského, respektive

⁴⁰³ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 44.

⁴⁰⁴ SOkA Jindřichův Hradec, Archiv obce Volfířov, Protokol zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva, neinventarizováno.

⁴⁰⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

ruského zajetí Karlu Brázdovi poskytl bratři Julius a František Dvořákovi (č.p. 58). Je jistě škoda, že se exponáty „válečné světničky“ nezachovaly. O světničce samotné již není v pramenech žádná další zmínka a nejspíše zanikla spolu s odchodem učitele Brázdy z Volfířova.⁴⁰⁶

Karel Brázda opustil Volfířov v roce 1923, kdy se stal řídícím učitelem v Kněževsi u Rakovníka. Později působil na škole v Praze-Strašnicích.⁴⁰⁷ Společným rysem jeho nástupců bylo časté střídání učitelských míst. Na překonání „rekordů“ z druhé poloviny 19. století, které v délce působení ve Volfířově zaznamenali Tomáš Kouba, Jan Karkulík a Jan Komzák, nemohlo být ve 20. století ani pomyšlení. Toto platilo již pro Stanislava Krejčího, který v roce 1923 Karla Brázdu vystřídal.

Rodáka ze Studnice u Telče Stanislava Krejčího zavedlo učitelské povolání až do vzdáleného okresu Uherský Brod, kde krátce učil na škole v Kladné-Žilíně. Po návratu na jihozápadní Moravu postupně působil jako pomocný učitel na školách v Mrákotíně, Dolní Vilímci, Červeném Hrádku a Šašovicích. Za první světové války sloužil jako pěšák v rakousko-uherské armádě. Poháněn vlasteneckými pohnutkami a plný dojmů ze vzniku nové Československé republiky se v listopadu 1918 dobrovolně přihlásil do právě se utvářejícího československého vojska. Již o měsíc později byl však z armády propuštěn a ustanoven zatímním učitelem v Urbanově. Před příchodem do Volfířova stačil ještě vystřídat školy v Krásonicích, Nové Říši a znovu v Urbanově.⁴⁰⁸ Ani ve Volfířově nepobyl Stanislav Krejčí dlouho. Již po dvou letech se přesunul na školu v Červeném Hrádku a vyměnil si tak místa s tamním učitelem Františkem Matouškem.⁴⁰⁹

František Matoušek se narodil v roce 1875 v Prostém na Moravě. Jeho rodina často měnila bydliště, mládí tak postupně prožil v Panských Dubenkách a Počátkách na Vysočině, a také v jihočeské Soběslavi, kde později absolvoval učitelský ústav. Jako podučitel působil od roku 1897 v okolí Volfířova, nejprve v Olšanech a později v Řečici (jeho manželkou byla Filomena Ondráčková, dcera předešlého řečického učitele Antonína Ondráčka) a jako zatímní učitel v Dačicích. Od roku 1910 vyučoval v Červeném Hrádku. Do Volfířova přišel v roce 1925 na základě dohody o výměně

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Knihovna Kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

⁴⁰⁸ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

⁴⁰⁹ Knihovna Kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

působitě s tehdejší volfířovským kantorem Stanislavem Krejčím. Během světové války byl „spolubojovníkem“ dřívějšího volfířovského učitele Karla Brázdy. Stejně jako Brázda narukoval k jihlavskému 14. pluku zeměbrany do Hallu v Tyrolsku a prošel také stejnou důstojnickou školou v Innsbrucku. Následkem vážného úrazu byl počátkem roku 1917 vojenské služby zproštěn.⁴¹⁰ Podobně jako Stanislav Krejčí nezůstal ve Volfířově delší dobu a již v roce 1931 odešel na školu ve Velkém Pěčíně.⁴¹¹

V témže roce přišel do Volfířova Otokar Jindra, který byl (stejně jako Stanislav Krejčí) rodákem ze Studnice u Telče. V osobě Otokara Jindry mohla volfířovská škola po několika letech získat opět učitele s perspektivou delšího působení. Ve Volfířově prožil třicátá léta 20. století, zánik první republiky, počátek německé okupace i první léta druhé světové války. V roce 1943 však onemocněl záněty plic a mozkových blan a v nevyšším věku dvačtyřiceti let zemřel.⁴¹²

Ruční „ženské“ práce vyučovaly i nadále industriální učitelky. Když se v předchozí kapitole uvedená Ludmila Komzáková provdala, nahradila ji rodačka z Mysliboře u Telče Božena Laudátová. Božena Laudátová učila ve Volfířově v letech 1921-1924 a co se přípravy na toto povolání týče, byla samoukem se vším všudy. Po telčské měšťanské škole sedm let pracovala jako pomocnice v zemědělství na statku svého otce v Mysliboři a po večerech pilně studovala. V roce 1917 externě vyučovala na škole v Telči a o rok později složila učitelské zkoušky na učitelském ústavu v Praze.

Po odchodu Boženy Laudátové učila ženským pracím krátce Anna Pelikánová, sestra a správkyň domácnosti faráře Františka Pelikána. V září 1925 do Volfířova nastoupila Filomena Matoušková, která svým vzděláním předčila nejen všechny své předchůdkyně, ale také většinu řídících učitelů. Filomena Matoušková se narodila v sousední Řečici v rodině tamního dlouholetého učitele Antonína Ondráčka (v Řečici učil v letech 1872-1911)⁴¹³. Měšťanskou školu začala studovat v Telči a dokončila ji v Praze na Starém městě. Následovalo studium na „Berlitzově škole cizích jazyků“, „Pivodově pěvecké a operní škole“ a „soukromé klavírní škole Libenských“ v Praze a na učitelském ústavu v Soběslavi (zde o něco dříve studoval také její manžel František Matoušek). Poté vyučovala na školách v Dolní Vilímci a Červeném Hrádku, kde se

⁴¹⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

⁴¹¹ Knihovna Kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ Tamtéž.

patrně seznámila se svým budoucím mužem. Zajímavostí je, že s výkonem svého povolání nepřestala, narozdíl od drtivé většiny učitelek té doby a svých předchůdkyň ve Volfířově, ani po uzavření sňatku. Když jí byl v roce 1925 přidělen obvod Volfířov-Šach-Dolní Němčice, následoval ji do Volfířova také její manžel, který si právě z tohoto důvodu vyměnil učitelská místa s dosavadním volfířovským kantorem Stanislavem Krejčím.⁴¹⁴

V průběhu dvacátých let 20. století dále klesal počet žáků volfířovské školy. Doby, kdy Jan Karkulík vyučoval najednou 92 a Karel Brázda 82 dětí, byly již nenávratně pryč. Ve školním roce 1922/1923 školu navštěvovalo 57 žáků a v roce 1926 jich měl František Matoušek ve třídě „pouhých“ 29 (z toho 15 dívek), v následujících letech se jejich počet pohyboval mezi 32-36. Tento pokles byl zapříčiněn neustále se snižující porodností a celkovým úbytkem obyvatel ve Volfířově. Svou roli hrál jistě i fakt, že čím dál tím více žáků odcházelo ve vyšších ročnících na měšťanskou školu v Dačicích.⁴¹⁵

6.6. Významní rodáci

4. července 1874 se na č.p. 59 „u Šánů“ narodil půlláníkovi Janu Šánovi a jeho ženě Marii rozené Dvořákové v pořadí třetí syn, pozdější grafik, kreslíř a teoretik výtvarného umění Jan Šána. Jako pedagog působil Šána krátce v Plzni a poté na gymnáziích v Holešově a Prostějově, kde vyučoval kreslení. Publikoval několik teoretických prací o kresbě a jejím vyučování, namátkou *Vyučování kreslení na střední škole v naší době (?)* a *Zařízení kreslírny na středních školách a reforma vyučování kreslení (?)*. Zemřel 5. 8. 1939 v Olomouci.⁴¹⁶ Svou stopu přímo ve Volfířově zanechal v podobě obrazu sv. Marie s anděly nad Volfířovem. Během restauračních prací na obrazu namalovaném v roce 1880 místním farářem Josefem Vašákem přetřel jméno původního autora a sám se zvěčnil do levého spodního rohu obrazu.⁴¹⁷

Dne 21. května 1881 se ve Volfířově narodil přední český biolog a mykolog Jan Macků. Jeho rodiči byli majitel zemědělské usedlosti č.p. 3 „u Přibylů“, dlouholetý

⁴¹⁴ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Osobnosti střední Moravy, Olomouc 1998.

⁴¹⁷ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3006.

volfířovský starosta a aktivní člen místních spolků František Macků a jeho manželka Terezie rozená Douchová.⁴¹⁸

Jan Macků studoval nejprve na gymnáziu v Jindřichově Hradci a v Českých Budějovicích, kde složil v roce 1900 maturitní zkoušku a poté na filozofické fakultě Karlovy univerzity v oboru biologie a užitá botanika. V roce 1904 vykonal státní zkoušku a získal oprávnění vyučovat na středních školách. O rok později mu byl udělen doktorát, když úspěšně obhájil disertační práci o rostlinné placentě. V roce 1911 absolvoval roční studijní pobyt ve Francii, Španělsku a Itálii, během kterého se soustředil na studium lanýžových a žampionových kultur. Od roku 1921 působil jako honorovaný docent Vysoké školy zemědělské v Brně pro obor kultury léčivých rostlin a od roku 1934 jako honorovaný docent Vysoké školy zvěrolékařské v Brně pro obor zvěrolékařská botanika. Roku 1927 se stal soukromým docentem a v roce 1935 titulárním mimořádným profesorem užití a systematické botaniky na Vysoké škole technické v Brně. V téže roce začal přednášet botaniku i na brněnské Masarykově univerzitě. Následoval několikaměsíční studijní pobyt v SSSR zaměřený na výzkum nových technických rostlin, především kaučukovníků. V roce 1948 byl jmenován řádným profesorem technické mikroskopie, zbožíznalství a užití botaniky na Vysoké škole technické a v roce 1951 profesorem Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého v Brně. Roku 1957 odešel do důchodu a jako externista vyučoval na vysoké škole v Bratislavě. Byl členem mnoha československých i zahraničních vědeckých a odborných společností, namátkou České akademie zemědělské, Moravské přírodovědecké společnosti a Société Mycologique de France. Zemřel dne 13. března 1964 v Brně.⁴¹⁹

Z bohaté knižní odborné a populárně naučné publikační činnosti Jana Macků uvedu alespoň krátký výčet: *Darwin filozof* (1909), *Houby* (1910), *Císařka a hřib satan na Moravě* (1911), *Český houbař, ilustrovaný kapesní klíč* (1913), *Pokusy s pěstováním lanýžů na Moravě* (1914), *Klasifikace věd a reforma našich škol* (1921), *Otázka kultur léčivých rostlin v republice Československé* (1921), *Vznik, vývoj a cíl botaniky užití* (1934), *Rostliny tříselné v Československu* (1934), *Kaučuk syntetický nebo rostlinný?* (1936), *Pěstování žampionů a jiných jedlých hub v malém i velkém* (1946), *Houby jedlé*

⁴¹⁸ Tamtéž, inv. č. 3007.

⁴¹⁹ Bohuslav KOUTNÍK (ed.), Československo, Biografie, Praha 1936, M serie 26; Dačice 1183-1983, Dačice 1983, s. 146.

a jedovaté (1949), *Naše léčivé rostliny* (1957), *Atlas léčivých rostlin* (1965). Kromě toho publikoval v celé řadě odborných časopisů, např. v Časopise moravského zemského muzea, Moravsko-slezské revue, Naše věda, Příroda, Věda přírodní, Zemědělský archiv, atd.⁴²⁰ Kromě úspěšné akademické dráhy se Jan Macků věnoval také podnikání. Mezi léty 1921-1948 provozoval ve Volfřově sušárnu a konzervárnu hub a ovoce (po roce 1948 byla přestavěna na kulturní dům), jejíž výrobky našly své odbytí také na trzích v zámoří.⁴²¹

⁴²⁰ Tamtéž.

⁴²¹ Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, Ostrava 1990, s. 235.

7. Topografie Volfířova (1656-1938)

7.1. Pramenná základna

Výchozím pramenem pro topografii Volfířova se pro mne stal nejstarší zachovalý moravský katastr, tzv. Lánové rejstříky, jenž byly výsledkem druhé lánové vizitace prováděné na všech moravských panstvích v letech 1669-1679. Německy psaný soupis obsahuje výčet hospodářů a jejich gruntů od největších po nejmenší, počínaje celoláníky, přes půlláníky, čtvrtláníky, usedlosti s osminou lánu půdy, chalupníky bez půdy, až po pusté grunty dělené dále na staré (pusté již před rokem 1656) a nové (pusté po tomto datu). U každé usedlosti se zároveň uvádí poddaný, který na něm byl v roce 1656, tedy v době první lánové vizitace, jejíž soupisy se nedochovaly. Osmičlenná vizitační komise Volfířov navštívila na jaře 1671.⁴²²

Velmi cenným pramenem se ukázal příznávací list daně komínové z roku 1666, který je součástí rektifikačních akt. Velkou předností tohoto pramene je kromě češtiny také skutečnost, že hospodáři nebyli řazeni podle velikosti gruntů, ale tak, jak stály jejich usedlosti ve vsi za sebou.⁴²³

Z pozdějších moravských katastrů jsem pracoval s tereziánským katastrem z roku 1758 a josefínským katastrem z roku 1787. V tereziánském katastru se majitelé nemovitostí řadili podle velikosti gruntů od celoláníků až po chalupníky spolu s výčtem jejich pozemků a lokalit, ve kterých se nacházely.⁴²⁴ Josefínský katastr byl prvním pramenem tohoto typu, ve kterém jsou grunty řazeny podle čísel popisných.⁴²⁵

Vzhledem k absenci starších pozemkových knih, bylo nutné zaplnit mezery vzniklé mezi jednotlivými katastry na základě studia matrik, tedy knih pokřtěných, oddaných a zemřelých. Až do roku 1712, kdy došlo k obnovení volfířovské farnosti, byla fara spravována z Dačic. První knihu pokřtěných a oddaných dačické farnosti založil roku 1662 kněz Martin Antonín Veroneus, první knihu zemřelých roku 1668 jeho nástupce Martin Zikmund Schwarzer. Především nejstarší matriky dačické farnosti se však ukázaly jako velmi problematický pramen. Samotné úmrtí hospodáře je možné označit pouze za předpokládanou změnu v držbě nemovitosti, ovšem kdy došlo ke skutečnému

⁴²² MZA Brno, Lánové rejstříky, inv. č. 314 a.

⁴²³ MZA Brno, Rektifikační akta, inv. č. 314.

⁴²⁴ MZA Brno, Tereziánský katastr, inv. č. 318/3.

⁴²⁵ MZA Brno, Josefínský katastr, inv. č. 3030.

předání gruntu (odchod hospodáře na výminek), z matrik určit nelze. Další slabinou nejstarších matrik je torzovitost zápisů, která do značné míry snižuje jejich výpovědní hodnotu. Dačický farář zapisoval údaje o úmrtích, sňatcích a narozeních ve vzdálených přífařených vesnicích se značným zpožděním. Díky velké časové prodlevě a nejspíše také laxnímu přístupu k vedení matrik, zdaleka nezaznamenal vše. Až příliš stručné zápisy typu „zemřelo dítě,“ „zemřela Marie, dcera Jakubova“ nebo „zemřel Lukáš na Stráni,“ jsou pro topografii v podstatě nepoužitelné.⁴²⁶ Způsob vedení matrik se podstatně změnil obnovením farnosti ve Volfířově a příchodem kněze Václava Ferdinanda Filkuky, který založil první knihu narozených, oddaných a zemřelých.⁴²⁷ Novým problémem se však ukázala tradice pojmenování hospodářů po jejich gruntech. Jednotlivé osoby v matrikách běžně vystupují pod dvěma (někdy dokonce až čtyřmi) příjmeními. Lze říci, že do zavedení čísel popisných do praxe (1771), jsou matriky pramenem, se kterým je nutno pracovat s největší opatrností.

Patrně nejdůležitějším pramenem s největší výpovědní hodnotou pro zpracování topografie obce jsou pozemkové (gruntovní) knihy. Nejstarší pozemková kniha Volfířova byla založena vrchnostenskými úředníky až v roce 1781. Počínaje tímto rokem si mohli volfířovští poddaní zakoupit své grunty od vrchnosti (předtím formálně patřily vrchnosti). Zápisy v knize pokračují také po roce 1848, kdy knihy převzal okresní úřad a dovedeny jsou do roku 1882.⁴²⁸ Knihy založené po roce 1882 byly vedeny při okresním úřadě v Dačicích. Dnes se nacházejí na katastrálním úřadě tamtéž.⁴²⁹

Pro doplnění údajů získaných z pozemkových knih jsem využil prameny vzniklé z působnosti vrchnostenských úřadů, farního úřadu Volfířov, a také sčítací operáty sčítání lidu z let 1857-1921. Z fondu dačického velkostatku se jedná především o soupis poddanských nemovitostí z roku 1775.⁴³⁰ Vlastníci nemovitostí zde byli řazeni podle velikosti gruntů, které již byly označeny číslem popisným. V případě, že nemovitost patřila při posledním soupise (tereziánský katastr z roku 1758) jinému majiteli, byl tento uveden také. Z pramenů církevní provenience jsem čerpal ze soupisů farníků a

⁴²⁶ SOA Třeboň, Sbírka matrik Jihočeského kraje, Farnost Dačice, knihy 1, 2, 10 a 13.

⁴²⁷ Tamtéž, Farnost Volfířov, kniha 1.

⁴²⁸ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

⁴²⁹ Katastrální úřad Dačice, Pozemkové knihy od roku 1882, neinventarizováno.

⁴³⁰ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 2.

zповědního rejstříku volfířovské farnosti. První soupis farníků z roku 1790⁴³¹ se nachází v knihovně karmelitánského kláštera v Kostelním Vydří, další dva z let 1846⁴³² a 1871⁴³³ v SOkA Jindřichův Hradec ve fondu farního úřadu Volfířov. Všechny tři soupisy uvádějí obyvatele Volfířova podle čísel popisných, informují o jejich vyznání, povolání a v případě soupisů z let 1846 a 1871 také o věku. Stejně údaje (plus informaci o účasti na zpovědi) poskytuje také zpovědní rejstřík z roku 1815.⁴³⁴ Sčítací operáty z let 1857, 1869, 1880, 1890, 1900, 1910 a 1921 jsou ideálním pramenem nejen pro genealogická bádání a topografii obce, ale také pro sociální a hospodářské dějiny vesnice. Ke každému obyvateli podávají informace o jménu, příjmení, datu a místu narození (později také o domovské obci), stavu, povolání, gramotnosti a náboženském vyznání. Ve zvláštní poznámce lze najít informace o vojenské službě, migraci, popř. zdravotním postižení. Součástí operátů jsou také seznamy hospodářského zvířectva chovaného na každé usedlosti.⁴³⁵

7.2. Způsob držby nemovitostí ve Volfířově

Nejčastější typy poddanské nemovitosti v českých zemích představovaly tzv. zakoupená, respektive nezakoupená, nemovitost. Zakoupená nemovitost byla taková, ke které měl poddaný co nejširší vlastnická práva. Mohl s usedlostí téměř libovolně disponovat, prodat ji, odkázat a rozdělit na více dílů mezi více dědiců, vše ovšem pouze v mezích jeho poddanského vztahu a poměru vůči vrchnosti. Naopak nemovitost nezakoupená patřila de iure vrchnosti a poddaný ji měl pouze svěřenou do většinou doživotního užívání. Nezakoupený statek mohla vrchnost poddanému libovolně odjímat, zvyšovat dávky a platy z nemovitosti a po smrti poddaného podle své vůle dosadit nového hospodáře, kterým nemusel být žádný z potomků hospodáře předešlého. Právě tento typ vlastnického práva se vztahoval k nemovitostem ve Volfířově až do konce 18. století.⁴³⁶

⁴³¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, neinventarizováno.

⁴³² SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 38, kniha 38.

⁴³³ Tamtéž, inv. č. 44, kniha 44.

⁴³⁴ Tamtéž, inv. č. 27, kniha 27.

⁴³⁵ SOkA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 3004-3010.

⁴³⁶ Vladimíra Procházka, Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, Praha 1963, s. 95-122.

Nezakoupené nemovitosti ve Volfířově představují určitou zvláštnost, a to hned ze dvou důvodů. Volfířov byl pravděpodobně založen ve druhé polovině 13. století během kolonizace pohraničních oblastí. Na takto nově osídlených územích jihozápadní Moravy platilo tzv. emfyteutické, někdy též německé, právo vyznačující se poměrně širokými právy nově osídlených k jejich nemovitému majetku. Jestliže tedy emfyteutické právo platilo ve Volfířově ve vrcholném středověku, nabízí se otázka, jak a kdy proběhla poměrně zásadní změna v držbě majetku. Vzhledem k absenci pramenů lze pouze předpokládat, že k těmto změnám došlo během utužování poddanství koncem 16. a v průběhu 17. století. K zásahům do stávajících poměrů mohl vést majitele dačického panství zájem na vytvoření velkých vrchnostenských hospodářských dvorů, později též potřeba osídlit po třicetileté válce pustá hospodářství. Druhou zvláštností je délka trvání tohoto vztahu na dačickém panství. Nezakoupený poddanský grunt nebyl totiž s postupem času příliš výhodný ani pro samotnou vrchnost. V zájmu majitele panství bylo, aby poddaní na panství co nejvíce prosperovali a v hospodářství se jim dařilo a mohli tak včas a řádně odvádět stanovené platy a dávky. Zde působil vlastnický vztah, který neumožňoval odkázat statek synovi a udržoval hospodáře v neustálé existenční nejistotě, spíše kontraproduktivně. Další nevýhodou pro vrchnost bylo, že část inventáře nemovitosti (nutná pro její fungování, např. volský potah v případě selského gruntu) byla v tomto majetkoprávním vztahu chápána jako její součást a náklady spojené s její údržbou nesl vždy majitel gruntu – v tomto případě vrchnost.⁴³⁷

Prodej doposud nezakoupených usedlostí přikazovaly pozemkovým vrchnostem císařsko-královské patenty z 3. února 1770 a 16. listopadu 1781. Druhý z patentů se stal, patrně spolu s patentem o zrušení nevolnictví, impulzem pro nákupy gruntů ve Volfířově. Volfířovští hospodáři však nebyli příliš ochotní za grunty zaplatit a získat je tak fakticky do svého vlastnictví (koupě se často odehrávaly až v prvním desetiletí 19. století). Grunty se totiž nejpozději od poloviny 17. století běžně předávaly z otce na syna. Je tedy možné, že nezakoupená nemovitost představovala ve Volfířově koncem 18. století již pouze formální vztah. Zákupní ceny přitom odpovídaly zhruba desetině skutečné hodnoty usedlostí, které byly v několika případech obratem ruky prodány za částky mnohonásobně převyšující nákupní cenu.⁴³⁸

⁴³⁷ Tamtéž.

⁴³⁸ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

7.3. Topografie

Následující výčet pojednává o změnách v držbě domů postavených ve Volfířově do roku 1938. Domy jsou řazeny podle čísel popisných, která měly k tomuto datu. Součástí topografie není osada Nové Dvory, tedy čísla popisná 65, 77, 78, 79, 80 a 81.

Číslo popisné 1 „u Hudínků“: Dům získal své označení podle rodiny Hudínkových, v jejichž vlastnictví byl až do roku 1819. Poprvé je zmíněn již v první lánové vizitaci roku 1656 jako desátý půllán v obci. Grunt zakoupil od vrchnosti roku 1793 Vavřinec Hudínek za sumu 140 zlatých. V roce 1819 se stal majitelem František Štěřba, manžel Anny, mladší ze dvou dcer Vavřince Hudínka. Po předčasném úmrtí Františka Štěřby se Anna roku 1829 znovu provdala za Františka Staňka, který se tak stal spoluvlastníkem domu. Po Anně a Františku Staňkových zdědil dům roku 1875 jejich syn František a jeho žena Marie. V roce 1875 však František Staněk zemřel. Vdova Marie Staňková neměla dostatek sil spravovat poměrně velké hospodářství a již v roce 1879 ho prodala Františku Dvořákovi. Součástí obchodu bylo také menší stavení č.p. 49 Františka Dvořáka, které připadlo Marii Staňkové. František Dvořák na č.p. 1 provozoval hostinec a trafikou. Po jeho smrti v živnosti pokračovala vdova Marie Dvořáková na sousedním č.p. 83, zatímco zeť Ludvík Dvořák pocházející z Dolních Němčic se na č.p. 1 věnoval zemědělství. Rodina Dvořáková byla jednou z těch, které tragicky poznamenala první světová válka. Ludvík Dvořák padl v červnu 1915. Zanechal po sobě vdovu Marii a pět dětí. Vdova Marie Dvořáková pak vlastnila dům až do roku 1935, kdy ho přenechala synu Františkovi.

Majitelé domu: před 1656-1666 Vít Hudínek, 1666-1691 Václav Hudínek, od 1691 Václav Hudínek ml., 1758 Ondřej Hudínek, před 1790-1793 Matěj Hudínek, 1793-1819 Vavřinec Hudínek, 1819-1829 František Štěřba, 1829-1863 František Staněk, 1863-1875 František Staněk ml., 1875-1879 Marie Staňková, 1879-1901 František Dvořák, 1901-1915 Ludvík Dvořák, 1916-1935 Marie Dvořáková, od 1935 František Dvořák.

Číslo popisné 2 „u Nosků“: První zmínka o domu pochází z poloviny šestnáctého století, kdy byl veden jako devátý půllán v obci. Majitelem domu byl před rokem 1656 Martin Nosků, kterého na gruntu uváděla také druhá lánová vizitace roku 1671. Rodině Noskových dům patřil do druhé poloviny 18. století. Roku 1775 byl majitelem Josef Navrátil a roku 1790 Josef Kareš. V roce 1801 zakoupil dům od vrchnosti syn Josefa Kareše Martin za sumu 140 zlatých. Martin Kareš měl ale se splácením nevelké částky značné potíže. Vymazat tento dluh se podařilo až jeho synu Janovi v roce 1826. Kromě splacení dluhu se Janu Karešovi povedl také výhodný obchod. V roce 1832 dům prodal

za 1000 zlatých Josefu Brtníkovi, majiteli č.p. 33. Josef Brtník koupil grunt pro svého syna Františka, který na č.p. 2 hospodařil do roku 1874, kdy ho přenechal nejstaršímu synu Antonínovi. Po smrti Antonína Brtníka roku 1909 připadl statek vdově Františce Brtníkové, která se v roce 1920 znovu provdala za Františka Chalupského ze Sumrakova u Telče. V roce 1931 dům zdědil nejstarší syn Antonína a Františky Brtníkových, Jaroslav.

Majitelé domu: 1656-1696 Martin Nosek, 1758 Jiří Nosek, 1775 Josef Navrátil, 1790-1801 Josef Kareš, 1801-1817 Martin Kareš, 1817-1832 Jan Kareš, 1832-1874 František Brtník, 1874-1909 Antonín Brtník. 1909-1931 Františka Brtníková, od 1931 Jaroslav Brtník.

Číslo popisné 3 „u Příbylů“: Grunt č.p. 3 byl roku 1656 evidován jako třičtvrtělánový statek Pavla Kováře. Mezi léty 1656 a 1671 však Pavel Kovář prodal čtvrt lánu Janu Krumplů z č.p. 9 (z chalupy č.p. 9 tak vznikl čtvrtlánový grunt) a nový majitel domu Ondřej Lukšů tak byl v roce 1671 označován jako půlláník. V první polovině osmnáctého století se dům dostal do vlastnictví rodiny Příbylových, které vděčí za své pojmenování. Roku 1794 ho od vrchnosti zakoupil Jakub Příbyl za 140 zlatých. Od Jakubova syna Šimona koupil grunt roku 1822 Pavel Brtník pocházející z č.p. 24, které v té době patřilo jeho bratru Josefovi. Pavel Brtník zemřel roku 1836 a své nezletilé dceři a dědičce Marii zanechal statek značně zadlužený. Dluh, se kterým Marie Brtníková své hospodaření začínala, činil i s odstupným sourozencům 640 zlatých. Za takových podmínek nebyla schopna hospodářství udržet a hned následující rok ho prodala Františku Macků z Dolních Němčic. Ve vlastnictví rodiny Macků již dům zůstal. V letech 1872-1921 byl majitelem usedlosti František Macků ml., dlouholetý volfířovský starosta a člen obecního výboru. V roce 1921 se jeho dědicem stal syn Jan, přední český biolog a mykolog.

Majitelé domu: 1656 Pavel Kovář, 1671-1709 Ondřej Lukšů (?), před 1754-1773 Martin Příbyl, 1773-1794 Josef Příbyl, 1794-1821 Jakub Příbyl, 1821-1822 Šimon Příbyl, 1822-1836 Pavel Brtník, 1836-1838 Marie Brtníková, 1838-1871 František Macků, 1872-1921 Fratišek Macků ml., od 1921 Jan Macků.

Číslo popisné 4 „u Tomíšků“: Dům byl poprvé zmíněn roku 1656 jako osmý půllán. Své pojmenování získal podle rodiny Tomíškových, která ho vlastnila až do roku 1891. V roce 1685 se jeho majitelem stal Pavel Tomíšek. V případě Pavla Tomíška se pravděpodobně nejednalo o syna předešlého majitele domu, ale o Pavla Dvořáka, syna Václava Dvořáka z č.p. 58, který převzal příjmení po chalupě „u Tomíšků.“ Dům od

vrchnosti zakoupil roku 1793 Jakub Tomíšek za sumu 140 zlatých, kterou se mu podařilo splatit až v roce 1819. Když v roce 1891 zemřel František Tomíšek, přešlo vlastnictví na jeho nezletilou dceru Antonii. Antonie Tomíšková se ještě téhož roku provdala za Františka Lojku z Velké Lhoty, který se stal spolumahajitelem domu. František Lojka zemřel roku 1916 a nedočkal se tak návratu svého syna Františka, podplukovníka 8. střeleckého pluku československých legií v Rusku. Vdova Antonie Lojková vlastnila dům až do roku 1929, kdy ho zdědil nejmladší ze tří synů Františka Lojky, Karel.

Majitelé domu: 1656 Řehoř Tomíšek, před 1663-1685 Matouš Tomíšek, od 1685 Pavel Tomíšek (Dvořák), 1758 Vavřinec Tomíšek, před 1775-1793 Tomáš Tomíšek, 1793-1845 Jakub Tomíšek, před 1845-1871 Jiří Tomíšek, 1871-1891 František Tomíšek, 1891 Antonie Tomíšková, 1891-1916 František Lojka, 1916-1929 Antonie Lojková, od 1929 Karel Lojka.

Číslo popisné 5 „u Papšů“: V roce 1656 vlastnil čtvrtlánový grunt Jiří Papež. Dům od vrchnosti zakoupil roku 1788 Matouš Papež za 100 zlatých (které definitivně splatil až Jan Vonka v roce 1825). Rodině Papežových patřil dům do roku 1824, ve kterém ho František Papež prodal Janu a Kateřině Vonkovým z nedalekých Dolních Němčic za 3500 zlatých. Jejich potomkům patřilo stavení až do roku 1900. V tomto roce zemřel Rudolf Vonka a vdova Terezie se o rok později provdala za Leopolda Dvořáka pocházejícího z Volfířova č.p. 14. Když v roce 1918 Terezie Dvořáková-Vonková zemřela, stal se Leopold Dvořák jediným majitelem domu.

Majitelé domu: 1656 Jiří Papež, 1671 Řehoř Papež, 1758 vdova Papežová, před 1775-1815 Matouš Papež, 1815-1823 Marie Papežová, 1823-1824 František Papež, 1824-1841 Jan Vonka, 1841-1892 Jakub Vonka, 1892-1900 Rudolf Vonka, 1900-1901 Terezie Vonková, od 1901 Leopold Dvořák.

Číslo popisné 6 „u Urbanů“: Prvním v pramenech doloženým vlastníkem usedlosti s osminou lánu půdy byl roku 1656 Havel Pokorný. O deset let později byl již majitelem jeho syn Urban. Roku 1758 grunt patřil Vavřinci Vávřů a v roce 1775 Vavřinci Přinesdomu. Dům od vrchnosti zakoupil v roce 1798 syn Vavřince Přinesdomu František za sumu 50 zlatých. V roce 1803 dlužnou částku uhradil a dům prodal Matouši Brtníkovi. Během následujících třiceti let se na č.p. 6 vystřídalo několik krátkodobých držitelů. Svě stálé majitele usedlost našla až v roce 1831. Vlastníkem domu se stal Jakub Dvořák, syn rychtáře a majitele č.p. 58 Josefa Dvořáka. Po jeho smrti dům zdědil teprve sedmnáctiletý syn Rudolf. Od roku 1906 hospodařila na č.p. 6

vdova po Rudolfovi Marie. V roce 1914 stavení přenechala synu Rudolfovi, který ho o dvanáct let později prodal mladšímu bratru Stanislavovi.

Majitelé domu: 1656 Havel Pokorný, 1666 Urban Pokorný, 1758 Vavřinec Vávra, před 1775-1777 Vavřinec Přinesdomu, 1777-1803 František Přinesdomu, 1803-1812 Matouš Brtník, 1812-1813 Matouš Rojka, 1813-1817 Matouš Mátl, 1817-1831 Jan Klimovský, 1831-1879 Jakub Dvořák, 1879-1906 Rudolf Dvořák, 1906-1914 Marie Dvořáková, 1914-1926 Rudolf Dvořák ml., od 1926 Stanislav Dvořák.

Číslo popisné 7 „u Pospíchalů“: Nejpozději od poloviny 17. století do konce 18. století na gruntě hospodařila rodina Pospíchalova. Prvním v pramenech doloženým majitelem byl roku 1656 Jakub Pospíchal. V roce 1796 dům od vrchnosti zakoupil Matěj Novák, kterému ve vsi patřila také usedlost č.p. 52. V roce 1808 se jeho dědicem stali syn Jakub a jeho manželka Anna. Po brzké smrti Jakuba Nováka se Anna Nováková znovu provdala za Františka Neirala, který dům roku 1831 prodal majiteli č.p. 13 Janu Hynkovi za 672 zlatých. Roku 1851 se stal majitelem Hynkův nejstarší syn Tomáš. Rodina Hynkova Volfířov v roce 1869 opustila. Tomáš Hynek se odstěhoval s celou rodinou do chorvatského Kvadrova Potoka v okrese Popovač a jeho mladší bratr Josef do Vídně. Usedlost „u Pospíchalů“ předtím prodali Janu Brtníkovi za 3400 zlatých. Podle jedné z místních pověstí měl být v domě „kdysi“ zavražděn a následně ve stodole pochován podomní obchodník.⁴³⁹

Majitelé domu: 1656 Jakub Pospíchal, 1666 Vavřinec Pospíchal, před 1691-1712 Jiří Pospíchal, od 1712 Bartoloměj Pospíchal, před 1775-1779 Martin Pospíchal, 1779-1796 Matěj Pospíchal, 1796-1808 Matěj Novák, 1808-1811 Jakub Novák, 1811-1831 František a Anna Neiralovi, 1831-1851 Jan Hynek, 1851-1869 Tomáš Hynek, 1869-1900 Jan Brtník, 1900-1933 Josef Brtník, od 1933 Josef Brtník ml.

Číslo popisné 8 „u Stejskalů“: Vlastníkem čtvrtlánového gruntu byl v roce 1656 Jiří Stejskal, jehož rodina ho obývala do roku 1758. Po roce 1758 se stal majitelem domu Josef Dvořák (po předchozím gruntě č.p. 12 „u Janíčků“ často jmenován jako Josef Janíček). S novou usedlostí převzal Josef Dvořák také nové příjmení. Jeho syn Tomáš, hospodář na č.p. 8 v letech 1765-1788, vystupoval většinou pod příjmením Stejskal, výjimečně jako Dvořák. Dům od vrchnosti zakoupil roku 1788 syn Tomáše Stejskala-Dvořáka Josef za 100 zlatých. Josef již užíval pouze příjmení Stejskal. V roce 1829 zdědil grunt jeho nejstarší syn Jan. Roku 1849 se stal majitelem domu Jan Pazour,

⁴³⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

manžel Antonie Stejskalové, starší ze dvou dcer Jana Stejskala. O čtyři roky později ho prodal Janu Noskovi s podmínkou, že na gruntu může nadále bydlet jeho tchyně, manželka Jana Stejskala Kateřina Stejskalová. V roce 1856 usedlost zakoupil sedlák František Dvořák z č.p. 14 „u Číhalů“ pro svého nejstaršího syna Jana. Za čtvrtlánový statek zaplatil poměrně vysokou částku 2000 zlatých. Jan Dvořák přenechal dům roku 1899 mladšímu ze svých synů Františkovi, když předtím koupil pro staršího Jana stavení č.p. 20. V roce 1934 zdědil č.p. 8 Františkův syn Ludvík.

Majitelé domu: 1656 Jiří Stejskal, před 1750 Mikuláš Stejskal, 1750-1758 Mikuláš Stejskal ml., 1758-1765 Josef Stejskal (Dvořák-Janíček), 1765-1788 Tomáš Stejskal (Dvořák), 1788-1829 Josef Stejskal, 1829-1849 Jan Stejskal, 1849-1853 Jan Pazour, 1853-1856 Jan Nosek, 1856-1899 Jan Dvořák, 1899-1934 František Dvořák, od 1934 Ludvík Dvořák.

Číslo popisné 9 „u Krumplů“: Prvním v pramenech zmíněným majitelem byl roku 1656 Jan Krumplů. Ten ke své chalupě bez pozemků přikoupil v roce 1662 čtvrt lánu půdy od Pavla Kováře (č.p. 3). Od té doby bylo č.p. 9 uváděno jako čtvrtlánový statek. Rodina Krumplů vlastnila dům do poloviny osmnáctého století. K roku 1758 byl na domě uváděn Ondřej Linhart, v roce 1775 již jeho syn Pavel. Dům zakoupil od vrchnosti Matěj Linhart roku 1788 za 100 zlatých. Rodina Linhartova pak na č.p. 9 hospodařila až do roku 1926, kdy dům od Tomáše Linharta odkoupil krejčí Pavel Jelínek.

Majitelé domu: 1656-1670 Jan Krumplů, 1670-1681 Jan Krumplů ml., od 1681-1686 Matouš Krumplů (?), před 1758 Ondřej Linhart, před 1775-1788 Pavel Linhart, 1788-1819 Matěj Linhart, 1819-1855 Jan Linhart, 1855-1892 František Linhart, 1892-1926 Tomáš Linhart, od 1926 Pavel Jelínek.

Číslo popisné 10 „u Musilů“: V lánovém rejstříku z roku 1656 byl dům veden jako pustý „Řezníkovský“ grunt. V roce 1659 poustku osídlil Šimon Zpěvák, po jehož smrti v roce 1675 byla usedlost opět pustou (jako pustá je označována také roku 1666, tedy v době, kdy ji již Šimon Zpěvák obýval). Před rokem 1758 byl jejím majitelem Jiří Lojka. Roku 1767 dům koupil tkadlec Tomáš Příbyl z Kostelního Vydří, který ho roku 1794 zakoupil od vrchnosti za sumu 140 zlatých. V letech 1797-1845 vlastnil usedlost Tomáš Příbyl mladší. V roce 1845 zdědil dům Josef Příbyl, toho času voják 8. pěšího pluku. Od Josefa Příbyla dům za 3250 zlatých koupili manželé Jan a Františka Karešovi. V roce 1885 se jejich dědicem stal nejmladší syn Josef. Když v roce 1906 zemřel, stal se majitelem jeho stejnojmenný syn.

Majitelé domu: 1659-1675 Šimon Zpěvák, před 1758-1767 Jiří Lojka, 1767-1797 Tomáš Příbyl, 1797-1845 Tomáš Příbyl ml., 1845-1867 Josef Příbyl, 1867-1885 Jan Kareš, 1885-1906 Josef Kareš, od 1906 Josef Kareš ml.

Číslo popisné 11 „u Muchů“: V roce 1656 seděl na púllánovém gruntě Bartoloměj Mucha. V letech 1666-1671 byl grunt označován jako pustý. Rodina Muchova hospodařilo na č.p. 11 do roku 1775. V tomto roce nebo krátce před ním dům koupil Vavřinec Janíček pocházející nejspíše ze sousedního č.p. 12 „u Janíčků“. V letech 1777-1789 zastával úřad volfířovského rychtáře. V roce 1788 usedlost od vrchnosti zakoupil zeť Vavřince Janíčka Kašpar Dvořák za 140 zlatých. Z Dolních Němčic pocházející Kašpar Dvořák hospodařil na gruntě „u Muchů“ až do roku 1833, kdy ho předal synu Františkovi. V roce 1882 se stal majitelem domu Františkův syn Alois s manželkou Marií rozenou Štokrovou. O devět let později Alois Dvořák zemřel a vdova Marie Dvořáková vlastnila č.p. 11 až do roku 1926, kdy ho přenechala dceři Julii provdané Kučerové.

Majitelé domu: 1656 Bartoloměj Mucha, před 1758-1775 Vavřinec Mucha, 1775-1788 Vavřinec Janíček, 1788-1833 Kašpar Dvořák, 1833-1882 František Dvořák, 1882-1891 Alois Dvořák, 1891-1926 Marie Dvořáková, od 1926 Julie Kučerová.

Číslo popisné 12 „u Janíčků“: Vlastníkem púllánového gruntu byl roku 1656 Jakub Janíček, uváděný na domě ještě v roce 1671. Rodina Janíčková vlastnila dům do roku 1734, kdy došlo ke sňatku Josefa Dvořáka (patrně z č.p. 56) s Kateřinou Janíčkovou. Josef Dvořák se od tohoto roku v pramenech objevoval nejčastěji jako Josef Janíček. Roku 1747 koupil grunt od Josefa Dvořáka-Janíčka jeho vzdálený příbuzný Jakub Dvořák pocházející z č.p. 58. Stejně jako jeho předchůdce býval Jakub Dvořák často jmenován po domě příjmením Janíček. Po Jakobově smrti v roce 1769 se stala vlastníkem gruntu vdova Uršula Dvořáková, které se několik měsíců po manželově smrti narodil syn Pavel, v pořadí osmý Jakobův syn. V roce 1802 zakoupil statek od vrchnosti Matěj Dvořák za 140 zlatých. Rodině Dvořákových dům patřil do roku 1951. Posledními majiteli byli Tomáš Dvořák a jeho syn František. František Dvořák byl v letech 1945-1951 předním činitelem KSČ v regionu a po roce 1948 jedním z hlavních aktérů kolektivizace ve Volfířově. V roce 1948 se stal poslancem Národního shromáždění a získal řadu funkcí v krajské správě. O rok později byl ve Volfířově ustanoven předsedou právě založeného JZD. Na počátku padesátých let 20. století se stal obětí vnitrostranických čistek uvnitř KSČ. Ve veřejném procesu odehrávajícím se v místním kulturním domě byl odsouzen k několikaletému vězení a ztrátě majetku.

Majetek byl konfiskován také jeho otci Tomášovi. Po propuštění z vězení se s celou rodinou z Volfířova odstěhoval.⁴⁴⁰

Majitelé domu: 1656 Jakub Janíček, 1734-1747 Josef Dvořák, 1747-1769 Jakub Dvořák, 1769-1802 Josef Dvořák, 1802-1849 Matěj Dvořák, 1849-1864 Josef Dvořák, 1864-1877 Františka Dvořáková-Štěpánková, 1877-1922 František Dvořák, od 1922 Tomáš Dvořák (později spolu se synem Františkem).

Číslo popisné 13 „u Hynků“: Dům za své pojmenování vděčí rodině Hynkových, která ho obývala od první zmínky v pramenech v roce 1656 až do roku 1831. Prvním majitelem domu byl Bartoloměj Hynek, v letech 1666-1693 vlastnil grunt jeho syn Jiří Hynek. Dům od vrchnosti zakoupil roku 1801 Pavel Hynek za sumu 140 zlatých. Posledním majitelem domu z rodiny Hynkových byl vnuk Pavla Hynka Jan. Jan Hynek prodal dům roku 1831 rodákovi z „Dolního mlýna“ Jakubu Šprinclovi za 680 zlatých. Rodina Hynkova se pak odstěhovala na č.p. 7 „u Pospíchalů.“ Jakub Šprincl koupil usedlost pro svého syna Josefa a sám bydlel „u Hynků“ pouze jako výminkář.

Majitelé domu: 1656 Bartoloměj Hynek, 1666-1693 Jiří Hynek, 1758 Martin Hynek, před 1790-1808 Pavel Hynek, 1808-1831 Jan Hynek, 1831-1879 Josef Šprincl, 1879-1913 Jan Šprincl, od 1913 Jan Šprincl ml.

Číslo popisné 14 „u Číhalů“: Majitelem půllánového gruntu byl roku 1656 Matěj Říha. O deset let později již patřil Janu Číhalovi. Právě podle rodiny Číhalových získal dům své pojmenování. Posledním majitelem č.p. 14 z této rodiny byl v letech 1750-1767 Matěj Číhal. Matěj Číhal se roku 1758 oženil s Marií, dcerou Víta Dvořáka nazývaného Vít Lukšů (po domě č.p. 56 „u Lukšů“). V roce 1767 se stal Číhalův tchán Dvořák majitelem gruntu „u Číhalů.“ Vít Dvořák, majitel domu v letech 1767-1771, je nejlepším příkladem neustálenosti příjmení ve Volfířově. Narodil se 2. května 1701 do rodiny majitele gruntu „u Dvořáků“ Ondřeje Dvořáka. Pod příjmením „Dvořák“ se roku 1732 poprvé ženil a jako „Dvořákovy“ se narodily také dvě nejstarší dcery Uršula a Marie. Od roku 1743 vystupoval jako Vít „Lukšů“ po domě č.p. 56 „u Lukšů“, který krátce předtím získal. Ještě roku 1766 se ženil Vítův nejstarší syn Vavřinec jako „syn Víta Lukšů.“ V roce 1767 se stal Vít Dvořák-Lukšů majitelem zeřova statku a přijal své třetí příjmení. V matrice zemřelých pak poslední zápis roku 1771 oznamuje úmrtí Víta Číhala. Po smrti Víta Dvořáka převzal grunt jeho nejstarší syn Vavřinec. Vavřinec

⁴⁴⁰ Pamětní kniha obce Volfířova, Kopie ve vlastnictví p. Vladimíra Dvořáka, neinventarizováno.

Dvořák byl stejně jako jeho otec uváděn pod všemi třemi příjmeními. Když v roce 1781 zemřel, stala se majitelkou domu jeho žena Uršula rozená Macků. S ohledem na pět malých dětí a poměrně velký statek uzavřela brzký sňatek se Šimonem Beranem, synem Jana Berana, majitele č.p. 39. Šimon Beran hospodařil na č.p. 14 „u Číhalů“ až do roku 1793, kdy odešel na výminek. V tomtéž roce dům od vrchnosti zakoupil syn Vavřince Dvořáka Jiří za sumu 140 zlatých. Jiří Dvořák již v pramenech vystupoval pouze pod příjmením Dvořák. Majitelem gruntu byl v letech 1793-1829. Po odchodu na výminek přenechal dům synu Františkovi a jeho první manželce Františce rozené Dvořákové (z č.p. 58). František Dvořák koupil roku 1856 pro staršího syna Jana usedlost č.p. 8 „u Stejskalů“ a grunt „u Číhalů“ tak mohl odkázat mladšímu Antonínovi. Starosta obce a předseda místní školní rady Antonín Dvořák v roce 1887 tragicky zahynul při pádu pod rozjetý vůz. Kámen upomínající tuto událost stojí doposud ve Volfířově nedaleko jeho domu.⁴⁴¹ Grunt zdědil jeho sedmnáctiletý syn Václav. Václav Dvořák hospodařil na č.p. 14 v letech 1887-1937. Dědicem domu se pak stal jeho syn Leopold.

Majitelé domu: 1656 Matěj Říha, 1666-1682 Jan Číhal, před 1758-1767 Matěj Číhal, 1767-1771 Vít Dvořák (Lukšů-Číhal), 1771-1781 Vavřinec Dvořák, 1781-1782 Uršula Dvořáková, 1782-1793 Šimon Beran, 1793-1829 Jiří Dvořák, 1829-1859 František Dvořák, 1859-1887 Antonín Dvořák, 1887-1937 Václav Dvořák, od 1937 Leopold Dvořák.

Číslo popisné 15: Dům č.p. 15 sloužil jako výminek k domu č.p. 14. Poprvé byl zmíněn roku 1790, kdy ho obýval se svou rodinou Kašpar Dvořák, mladší bratr majitele č.p. 14 Vavřince Dvořáka.

Majitelé domu: viz. č.p. 14.

Číslo popisné 16 „u Šimánků“: Půllánový grunt patřil rodině Šimánkových od první zmínky o domě v roce 1656 až do roku 1780. Prvním majitelem domu byl Václav Šimánek, uváděný na gruntě v letech 1656, 1666 a 1671. Poslední majitel domu z rodu Šimánků Vavřinec zastával v polovině 18. století úřad volfířovského rychtáře. Po smrti Vavřince Šimánka získal grunt Václav Štěrba. Jeho syn Matouš dům roku 1788 zakoupil od vrchnosti za sumu 140 zlatých. Matouš Štěrba hospodařil na č.p. 16 až do roku 1819, kdy se stal vlastníkem domu jeho syn Jan s manželkou Marií, rozenou Hudínkovou (č.p. 1). Jan Štěrba vystřídal roku 1832 v rychtářském úřadě Josefa Dvořáka a rychtářem byl až do svého odchodu na výminek v roce 1846. Jeho syn

⁴⁴¹ Miloš DVORÁK, Nápisový katalog (seminární práce), Dačice 2008, s. 9.

František Štěrbá prodal rodinnou usedlost roku 1862 Jakubu Štokrovi z Červeného hrádku, od kterého ji v roce 1899 odkoupil Jan Brtník.

Majitelé domu: 1656 Václav Šimánek, před 1750-1780 Vavřinec Šimánek, 1780-1788 Václav Štěrbá, 1788-1819 Matouš Štěrbá, 1819-1846 Jan Štěrbá, 1846-1862 František Štěrbá, 1862-1899 Jakub Štokr, 1899-1932 Jan Brtník, od 1932 Jaroslav Brtník.

Číslo popisné 17 „u Vacků“: V letech 1656-1686 hospodařil na čtvrlánovém gruntě Vavřinec Vacek (volffřovský rychtář v letech 1675-1686). Rodině Vackových usedlost patřila do roku 1775, kdy se stal jejím majitelem Jiří Pokorný. Roku 1797 dům od vrchnosti koupil Matěj Pokorný za sumu 140 zlatých. Rodině Pokorných patřil grunt „u Vacků“ do roku 1893. V tomto roce ho zdědil Alois Brtna a jeho manželka Antonie, dcera předchozího majitele domu Tomáše Pokorného. Alois Brtna se do Volfřova přizemil z Moravče u Pacova. Když v roce 1937 Antonie Brtnová zemřela, stal se spolujednatel domem Alois Brtna mladší.

Majitelé domu: 1656-1686 Vavřinec Vacek, po 1686 Jiří Vacek (?), před 1758-1775 Jiří Vacek, 1775-1797 Jiří Pokorný, 1797-1830 Matěj Pokorný, 1830-1846 Tomáš Pokorný, 1846-1847 vdova Rozálie Pokorná, 1847-1893 Tomáš Pokorný ml., od 1893 Alois Brtna (od roku 1937 spolu s Aloisem Brtnou ml.).

Číslo popisné 18: Obecní chalupa č.p. 18 byla v pramenech poprvé zmíněna roku 1790. Původně sloužila jako příbytek obecního pastýře. Obecní pastýři uvádění v pramenech jsou: Matouš Ventzlů (1790), Matouš Janů (1815), Jan Vonka (1845) a Jan Hynek (1857). Koncem šedesátých let 19. století začala obec chalupu pronajímat. Roku 1869 zde byl v nájmu Josef Bitter, židovský maloobchodník z Kamenice nad Lipou, který prý z obce tajně utekl bez zaplacení nájmu,⁴⁴² v roce 1871 podruh Tomáš Kareš, o devět let později nádeník Jan Linhart a roku 1921 zednický pomocník Klement Brtník pocházející z č.p. 30.

Majitelé domu: obec Volfřov.

Číslo popisné 19 „u Šimků“: Dům č.p. 19 byl poprvé zmíněn roku 1788, kdy na něm zemřel Jakub Plucar. Do roku 1836 byla „u Šimků“ obecní kovárna (potom na č.p. 69). V roce 1836 se stal majitelem domu tesař František Buzek z Mysletic. Roku 1880 dům koupil zednický pomocník Josef Dohnal, syn Petra Dohnala, majitele č.p. 37. V roce 1918 zdědil dům Antonín Dohnal, který ho o dva roky později prodal vídeňskému rodákovi Leopoldu Štěrbovi a jeho manželce Františce. Po smrti Leopolda

⁴⁴² SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfřov, Školní kronika, s. 11 (neinventarizováno).

Štěrbý se vdova Františka znovu provdala za Františka Chalupského, který se tak stal spolumajitelem domu.

Majitelé domu: do 1836 obec Volfířov, 1836-1880 František Buzek, 1880-1918 Josef Dohnal, 1918-1920 Antonín Dohnal, 1920-1930 Leopold Štěrbá, od 1930 Františka Štěrbová-Chalupská.

Číslo popisné 20: Dům č.p. 20 stojící na volfířovské návsi měnil velice často majitele. Poprvé byl zmíněn roku 1758 jako obecní chalupa obývaná nájemnicí Magdalenou Brávníkovou (rodina Brávníkova vlastnila sousední č.p. 21 „u Brávníků“). Roku 1775 patřil dům Josefu Kiesslingovi, který ho krátce předtím od obce odkoupil. Jeho syn Jiří prodal dům roku 1799 za 296 zlatých Antonínu Kopečnému z Dačic. V roce 1816 koupil dům Jakub Tomíšek, majitel č.p. 4 „u Tomíšků.“ O šest let později ho s poměrně velkou ztrátou 440 zlatých prodal Josefu Svobodovi. Za čtyři roky měnilo stavení opět majitele, ho Josef Svoboda prodal za 220 zlatých Marii Koubové, vdově po volfířovském učiteli Tomáši Koubovi. Marie Koubová nemohla po manželově smrti dále obývat byt přidělený učiteli obcí. Koupí neveliké a na poměry Volfířova levné chalupy tak svůj problém s bydlením vyřešila. V roce 1832 prodala dům Janu Kučerovi, zedníkovi z Markvarce. Rodina Kučerová obývala č.p. 20 do roku 1874, kdy se stal novým majitelem hostinský Jan Vonka. Janu Vonkovi se v podnikání příliš nedařilo. V roce 1889 postihla jeho majetek soudní exekuce. Ještě téhož roku koupil chalupu v exekuční dražbě Václav Buk. V roce 1896 dům odkoupili Jan Dvořák, kolářský mistr pocházející z č.p. 8 „u Stejskalů“ a jeho manželka Žofie rozená Křivánková. Jan Dvořák v domě zřídil kolářskou dílnu. V roce 1914 stavení prodal švagrovi Jindřichu Křivánkovi a sám se odstěhoval na č.p. 60 „u Marků.“ Jindřich Křivánek, syn mlynáře Jana Křivánka z „Horního mlýna,“ zde provozoval obchod se smíšeným zbožím.

Majitelé domu: před 1758-1775 obec Volfířov, 1775 Josef Kiessling, před 1799 Jiří Kiessling, 1799-1816 Antonín Kopečný, 1816-1822 Jakub Tomíšek, 1822-1826 Josef Svoboda, 1826-1832 Marie Koubová, 1832-1874 Jan Kučera, 1874-1875 František Kučera, 1875-1889 Jan Vonka, 1889-1896 Václav Buk, 1896-1914 Jan Dvořák, od 1914 Jindřich Křivánek.

Číslo popisné 21 „u Brávníků“: Dům byl poprvé zmíněn roku 1758 jako obecní chalupa. Nájemníkem obce byl k tomuto datu Josef Neulinger. Před rokem 1775 obec chalupu prodala Františku Brávníkovi, podle nějž je stavení nazýváno „u Brávníků.“ František Brávník dům prodal roku 1807 Jiřímu Janečkovi za 540 zlatých. Jiří Janeček vlastnil č.p. 21 „u Brávníků“ do roku 1846. Poté se na domě v krátkých intervalech

vystřídalo několik majitelů. Po Jiřím Janečkovi ho vlastnil kameník Karel Šprincl. V roce 1846 stavení koupili František a Marie Pražští. František Pražský vzápětí zemřel a vdova Marie se o rok později znovu provdala za Kašpara Budína, který se tak stal spolujednatel domem. Roku 1860 koupil chalupu nádeník Petr Šprincl za 700 zlatých. Petr Šprincl předtím prodal rodný grunt č.p. 46 Jakubu Navrátilovi. V roce 1872 odešel na výminek a chalupu přenechal dceři Marii a jejímu manželovi nádeníku Janu Matějkovi. Jan Matějka zemřel v roce 1886. Až do roku 1920, kdy se znovu provdala za Františka Smrže, vlastnila dům vdova Marie Matějková. Tesařský tovaryš František Smrž z Olšan vlastnil č.p. 21 do roku 1927, kdy ho prodal majiteli sousedního č.p. 20 Jindřich Křivánek. O rok později koupil dům Tomáš Fák, od kterého ho vzápětí odkoupili Josef a Karolina Dostálovi.

Majitelé domu: před 1758 obec Volfřov, před 1775-1807 František Brávník, 1807-1842 Jiří Janeček, 1842-1846 Karel Šprincl, 1846 František Pražský, 1846-1860 Marie Pražská (od 1847 spolu s Kašparem Budínem), 1860-1872 Petr Šprincl, 1872-1886 Jan Matějka, 1886-1920 Marie Matějková, 1920-1927 František Smrž, 1927-1928 Jindřich Křivánek, 1928-1929 Tomáš Fák, od 1929 Josef Dostál.

Číslo popisné 22 „u Štětínů“: Chalupa poprvé zmínil soupis farníků z roku 1790. Jejím tehdejším majitelem byl Tomáš Svoboda. O dva roky později ji zdědil jeho syn Bartoloměj. Bartoloměj Svoboda provozoval na č.p. 22 ševcovské řemeslo. Roku 1805 dům prodal za 385 zlatých Janu Hudínkovi. Jan Hudínek pocházel z č.p. 1 „u Hudíneků“, které v té době patřilo jeho bratru Vavřincovi. Když zemřel, vlastnila chalupu vdova Marie Hudínková. Roku 1846 se stal majitelem tkadlec František Janků, manžel Kateřiny, dcery Jana a Marie Hudínekových. V roce 1864 chalupu koupil nádeník Kašpar Horník z Hostkovic, který ji o osmnáct let později prodal zednickému pomocníkovi Františku Staňkovi. František Staněk dům obýval až do roku 1922, kdy ho od něj koupil Jan Dvořák. O čtyři roky později prodal Jan Dvořák dům „u Štětínů“ svému jmenovci Janu Dvořákovi, mlynáři z „Horního mlýna“ č.p. 25.

Majitelé domu: před 1790-1792 Tomáš Svoboda, 1792-1805 Bartoloměj Svoboda, 1805-1815 Jan Hudínek, 1815-1846 Marie Hudínková, 1846-1864 František Janků, 1864-1882 Kašpar Horník, 1882-1922 František Staněk, 1922-1926 Jan Dvořák, od 1926 Jan Dvořák.

Číslo popisné 23 „u Skalníků“: První zmínka o obecní chalupě „u Skalníků“ pochází z roku 1758. Před rokem 1775 ji od obce odkoupil Ondřej Linhart. Ve vlastnictví rodiny Linhartových již č.p. 23 zůstalo až do roku 1918. V roce 1900 se stal

majitelem domu Matěj Linhart, dlouholetý člen obecního zastupitelstva a místostarosta Volfířova v letech 1931-1938.⁴⁴³

Majitelé domu: před 1758 obec Volfířov, před 1775 Ondřej Linhart, před 1790-1818 Jan Linhart, 1818-1857 Josef Linhart, 1857-1900 František Linhart, od 1900 Matěj Linhart.

Číslo popisné 24: V roce 1656 hospodařil na čtvrtlánovém gruntě volfířovský rychtář Matouš Svoboda. Rodině Svobodových patřila usedlost až do druhé poloviny 18. století. Roku 1775 byl na domě uváděn Vavřinec Švec, o patnáct let později se stal jeho spolumajitelem Ondřej Brtník, který roku 1794 grunt zakoupil od vrchnosti za 100 zlatých. Brtníkovi vlastnili č.p. 24 do roku 1880, kdy ho Karel Brtník prodal Jakubu Štokrovi z Červeného Hrádku (majiteli stavení č.p. 16 ve Volfířově). V roce 1907 dům zdědil Štokrův syn Ludvík. Ludvík Štokr provozoval na č.p. 24 hostinec a obchod se smíšeným zbožím. V roce 1923 se stala spolumajitelkou domu jeho manželka Anastázie, která se po smrti Ludvíka Štokra v roce 1927 stala jedinou majitelkou domu.
Majitelé domu: 1656 Matouš Svoboda, 1758 Antonín Svoboda, před 1775 Vavřinec Švec (od 1790 spolu s Ondřejem Brtníkem), 1794-1815 Ondřej Brtník, 1815-1849 Josef Brtník, 1849-1880 Karel Brtník, 1880-1907 Jakub Štokr, 1907-1927 Ludvík Štokr, od 1927 Anastázie Štokrová.

Číslo popisné 25 „horní mlýn“: Vrchnostenský mlýn u rybníka Strachova byl poprvé zmíněn roku 1656 jako mlýn a půllánový grunt. V roce 1671 k mlýnu patřilo pouze čtvrt lánu půdy. Vrchnostenským mlynářem byl v době první lánové vizitace Jiří Strachovský, o deset let později Václav Strachovský. V případě mlynářů Strachovských není zcela jasné, zda se jedná o jméno mlynářské rodiny nebo pouze o pojmenování mlynářů podle rybníka Strachova. V následujících letech se na mlýně objevovaly mlynářské rodiny vyskytující se na vrchnostenských mlýnech po celém dačickém panství: Goldschitzovi, Lexnerovi a Šprinclovi.⁴⁴⁴ Posledním vrchnostenským mlynářem ve Volfířově byl letech 1795-1803 Václav Šprincl. Mlynářem se stal roku 1795, když jeho bratr, dosavadní mlynář Jiří Šprincl, nemohl mlýn kvůli blíže nspecifikovaným zdravotním obtížím nadále spravovat. Po smrti Václava Šprincla se dačická vrchnost rozhodla mlýn prodat. Provozovat takovýto podnik bylo pro dačický velkostatek po zrušení vrchnostenského hospodářského dvora na Nových Dvorech u

⁴⁴³ SOKA Jindřichův Hradec, Okresní úřad Dačice, inv. č. 44.

⁴⁴⁴ Miloslava MAŇASOVÁ, Jiřina SLAVÍKOVÁ, Mlýny na Moravské Dyji v úseku od Dačic po Loucký mlýn u Starého Hobzí, Dačický vlastivědný sborník 3, Dačice 2005, s. 77-116.

Volffřova již patrně nerentabilní. Kupcem mlýna se stal mlynář z Markvarce Ignác Šprincl. Za mlýn, který koupil pro svého syna Karla, zaplatil 2600 zlatých. Karel Šprincl byl volffřovským mlynářem pouze do roku 1809. V tomto roce mlýn prodal Vojtěchu Appelovi za 8000 zlatých. Vojtěch Appel nebyl v provozování mlynářské živnosti příliš úspěšný. Již o čtyři roky později musel mlýn se značnou ztrátou prodat. Na scéně se znovu objevil markvarecký mlynář Ignác Šprincl, který Vojtěchu Appelovi zaplatil 4150 zlatých. Mlýn koupil pro dalšího ze svých synů, Jana. Dědicem Jana Šprincla se stal roku 1840 syn Antonín. Antonín Šprincl vlastnil mlýn v letech 1840-1852. Poté se na něm v rychlém sledu vystřídal několik majitelů. V letech 1852-1856 Jan Svoboda, od kterého mlýn koupil vlastník sousedního č.p. 26 „u Kafírníků“ Jan Příbyl. O čtyři roky později ho prodal dačickému měšťanovi Františku Filippimu. V roce 1877 se stal vlastníkem mlýna Jan Křivánek, mlynář z Malého Ježova u Mladé Vožice. Spolu s rodinou Jana Křivánka se z Malého Ježova do Volffřova přistěhoval také mlynářský pomocník Alois Hergesel, který se později oženil s Křivánkovou dcerou Petronilou a roku 1893 tchánovu živnost zdědil. V roce 1911 mlýn připadl Hergeselovu zeti Janu Dvořákovi. Rodák z Dolních Němčic Jan Dvořák byl do této doby mlynářem v Toužíně.

Vrchnostenští mlynáři: 1656 Jiří Strachovský, 1666 Václav Strachovský, 1678 Matěj Goldschitz, 1691 Vavřinec Lexner, 1713 Jan Šprincl, 1758 František Lexner, 1775 Jan Šprincl, před 1790-1796 Jiří Šprincl, 1796-1803 Václav Šprincl.

Majitelé domu: do 1803 panství Dačice, 1803-1809 Karel Šprincl, 1809-1813 Vojtěch Appel, 1813-1840 Jan Šprincl, 1840-1852 Antonín Šprincl, 1852-1856 Jan Svoboda, 1856-1860 Jan Příbyl, 1860-1877 František Filippi, 1877-1893 Jan Křivánek, 1893-1911 Alois Hergesel, od 1911 Jan Dvořák.

Číslo popisné 26 „u Kafírníků“: Dům č.p. 26 „u Kafírníků“ je možná jedním z nejstarších ve Volffřově. Podle lidové pověsti se zde na přelomu 14. a 15. století nacházela tvrz pánů z Volffřova. Další z pověstí hovoří o podzemní tajné chodbě vedoucí ke „Kafírníkům“ z č.p. 1 „u Hudínek“. V polovině sedmnáctého století byl majitelem čtvrlánového gruntu Pavel Jirků. Ve vlastnictví rodiny Jirků zůstal dům do roku 1788, kdy ho od vrchnosti zakoupil Pavel Kovář za sumu 100 zlatých. V roce 1806 zdědil dům Kovářův zeť Šimon Havlíkovský, který ho o čtyři roky později prodal Ondřeji Brtníkovi, majiteli č.p. 24, za 2500 zlatých. Ondřej Brtník koupil stavení pro svého syna Pavla, kterému ho plánoval v budoucnu předat. Když v roce 1817 Ondřej Brtník zemřel, stala se majitelkou domu vdova Marie Brtníková. Marii Brtníkové se

roku 1819 podařilo splatit částku, za kterou dům kdysi zakoupil od vrchnosti Pavel Kovář. V roce 1822 přenechala stavení Pavlovi. Pavel Brtník je ještě téhož roku vyměnil se Šimonem Příbylem za Příbylovo č.p. 3 „u Příbylů“. Šimon Příbyl na gruntě hospodařil deset let a v roce 1932 ho prodal sedlákově Františku Burdovi z Batelova a sám si koupil menší chalupu č.p. 39 „u Buků“. Po čtyřiceti letech se pak usedlost „u Kafírníků“ opět vrátila do vlastnictví rodiny Příbylových, když ji od Františka Burdy koupil syn Šimona Příbyla Jakub.

Majitelé domu: 1656 Pavel Jirků, 1758 Vít Jirků, 1775 Jiří Jirků, 1788-1806 Pavel Kovář, 1806-1810 Šimon Havlíkovský, 1810-1817 Ondřej Brtník, 1817-1822 Marie Brtníková, 1822 Pavel Brtník, 1822-1832 Šimon Příbyl, 1832-1872 František Burda, 1872-1894 Jakub Příbyl. 1894-1933 Jan Příbyl, od 1933 Josef Příbyl.

Číslo popisné 27: Chalupa bez zemědělské půdy byla poprvé zmíněna roku 1777, kdy na ní zemřel podruh Tomáš Svoboda. Koncem osmnáctého století byla v pramenech charakterizována jako „podružský domek na obecním gruntě.“ Ve vlastnictví rodiny Svobodových zůstala do roku 1839, kdy ji od vdovy Marie Svobodové koupili za 260 zlatých František a Marie Procházka. Chalupník František Procházka pracoval jako kostelník při kostele sv. Petra a Pavla ve Volfířově. Roku 1873 po něm zdědil dům syn Jan. Po smrti zednického pomocníka Jana Procházky v roce 1917 se stal majitelem domu jeho syn Jan Procházka ml. V roce 1922 zdědila dům Anežka Příbylová (dcera Františka Procházky) a její manžel Alois. Alois Příbyl byl válečný invalida a v domě č.p. 27 provozoval trafiku.

Majitelé domu: před 1777 Tomáš Svoboda, 1777-1789 Tomáš Svoboda ml., 1789-1839 Tomáš Svoboda nejml., 1839-1873 František Procházka, 1873-1917 Jan Procházka, 1917-1922 Jan Procházka ml., od 1922 Alois Příbyl.

Číslo popisné 28: Prvním v pramenech uvedeným majitelem čtvrtlánového gruntu byl roku 1775 Matouš Kříž. Grunt od vrchnosti zakoupil o osmnáct let později jeho syn František za sumu 100 zlatých. O dvanáct let ho s velkým ziskem prodal Tomáši Procházce za 1600 zlatých. František, starší syn Tomáše Procházky, koupil roku 1839 sousední č.p. 27 a majitelem č.p. 28 se tak stal mladší Karel. Ve vlastnictví rodiny Procházkových již dům zůstal až do roku 1938.

Majitelé domu: před 1775-1793 Matouš Kříž, 1793-1805 František Kříž, 1805-1839 Tomáš Procházka, 1839-1872 Karel Procházka, 1872-1920 Petr Procházka, od 1920 Antonín Procházka.

Číslo popisné 29 „u Staňků“: V roce 1656 seděl na čtvrtlánovém gruntu Jan Stehlík. O deset let později na něm hospodařil Jiří Staněk. Dům od vrchnosti zakoupil roku 1800 Vavřinec Staněk za 100 zlatých. O osmnáct let později prodal grunt sousedovi z č.p. 30 Vavřinci Vávrů za 3000 zlatých. Dům pak rychle vystřídal několik majitelů a výrazných výkyvů doznala také jeho cena. Roku 1822 ho koupil za 1700 zlatých Martin Plachý. O tři roky později zaplatil Petr Budín 520 zlatých a roku 1868 Petr Brtník 2875 zlatých. Petr Brtník vlastnil č.p. 29 „u Staňků“ až do své smrti v roce 1914. Vdova Marie Brtníková dům roku 1922 prodala majiteli č.p. 27 Janu Procházkovi.

Majitelé domu: 1656 Jan Stehlík, 1666 Jiří Staněk, před 1758-1761 Vít Staněk, 1761-1800 Martin Staněk, 1800-1818 Vavřinec Staněk, 1818-1822 Vavřinec Vávrů, 1822-1825 Martin Plachý, 1825-1868 Petr Budín, 1868-1914 Petr Brtník, 1914-1922 Marie Brtníková, od 1922 Jan Procházka.

Číslo popisné 30 „u Stuchlíků“: Roku 1656 byl usedlým na gruntě „u Stuchlíků“ čtvrtláník Jiří Stuchlík. Ve vlastnictví rodiny Stuchlíkových dům zůstal až do roku 1775, kdy na něm zemřel Jakub Stuchlík. Majitelem usedlosti se poté stal Matouš Kopečný. Roku 1795 zakoupil dům od vrchnosti Vavřinec Vávra. Cena gruntu činila 140 zlatých a Vavřinec Vávra ji splatil již roku 1806 (o sedm let dříve, než mu ukládala smlouva). V roce 1833 dům prodal za 300 zlatých Josefu Brtníkovi pocházejícímu z č.p. 24. Rodině Brtníkových grunt patřil do roku 1931, kdy ho od Vincence Brtníka koupila Anna Dvořáková. O tři roky později koupil dům v dražbě František Nekula, rolník z Radětic, za 71900 Kč.

Majitelé domu: 1656 Jiří Stuchlík, před 1758-1775 Jakub Stuchlík, 1775-1795 Matouš Kopečný, 1795-1833 Vavřinec Vávra, 1833-1871 Josef Brtník, 1871-1909 Pavel Brtník, 1909-1928 vdova Josefa Brtníková, 1928-1931 Vincenc Brtník, 1931-1934 Anna Dvořáková, od 1934 František Nekula.

Číslo popisné 31 „u Hrobařů“: Prvním majitelem čtvrtlánového gruntu „u Hrobařů“ byl roku 1790 Josef Pospíchal. Dům od vrchnosti zakoupil v roce 1792 Pospíchalův zeť Václav Neuvirt za 50 zlatých. Nevysokou částku splácel dvaatřicet let a hned po jejím splacení dům prodal Janu Vališovi. V roce 1869 se stal dědicem domu zeť Jana Valíše, obuvnický mistr z Matějovce, Jan Feilek. Jan Feilek a jeho žena Antonie rozená Vališová vlastnili č.p. 31 do roku 1893, kdy ho prodali Josefu Brtníkovi. O sedm let později dům koupil Jan Linhart pocházejícímu z Volfířova č.p. 9.

Majitelé domu: 1790 Josef Pospíchal, 1792-1824 Václav Neuvirt, 1824-1869 Jan Vališ, 1869-1893 Jan Feilek, 1893-1900 Josef Brtník, od 1900 Jan Linhart.

Číslo popisné 32 „u Vejhonů“: Menší stavení bylo poprvé zmíněno roku 1777, kdy na něm zemřel podruh Matouš Brtník. Roku 1790 se na chalupě uvádí Jakub Novák. V roce 1829 ji zdědil jeho syn Jiří. Ve vlastnictví rodiny Novákových dům zůstal až do roku 1938. Příslušníci této chalupnické rodiny se živili jako zemědělství nádeníci ve Volfřívě a okolních obcích.

Majitelé domu: 1777 Matouš Brtník (?), 1777-1829 Jakub Novák, 1829-1846(?) Jiří Novák, 1846-1874 vdova Anna Nováková, 1874-1889 Matouš Novák, 1889-1918 vdova Františka Nováková, od 1918 Antonín Novák.

Číslo popisné 33 „Starů“: V roce 1666 seděl na gruntě Martin Starý. Grunt vznikl krátce před tímto datem v rozmezí let 1656-1666. S největší pravděpodobností k němu byly přidány pozemky sousedních pustých a posléze zaniklých statků „Kašparovského“ a Václava Záruby. V polovině osmnáctého století se dům dostal do vlastnictví rodiny Brtníkových. V roce 1758 byl uváděn Jiří Brtník a roku 1790 Josef Brtník, který o sedm let později zakoupil grunt od vrchnosti za sumu 160 zlatých. V roce 1817 dům koupili Vavřinec a Marie Staňkovi za poměrně vysokou cenu 6750 zlatých, kterou Brtníkovým spláceli až do roku 1848. V roce 1853 přenechala Marie Staňková grunt dvěma nejstarším synům Matějovi a Petrovi. Po smrti Matěje Staňka v roce 1879 se majitelkou domu stala vdova Marie Staňková. Ta ho o šest let později přepsala na nejmladšího syna Matěje. Matěj Staněk hospodařil na gruntě „u Starů“ šest let a roku 1891 ho prodal Františku Kadlecovi. Ve vlastnictví rodiny Kadlecových již dům zůstal. Po smrti Františka Kadlece se majitelkou stala vdova Marie Kadlecová a roku 1926 její syn Josef Kadlec.

Majitelé domu: 1666 Martin Starý, 1758 Jiří Brtník, před 1775-1817 Josef Brtník, 1817-1846(?) Vavřinec Staněk, 1846-1853 Marie Staňková, 1853-1879 Matěj Staněk, 1879-1885 Marie Staňková, 1885-1891 Matěj Staněk ml., 1891-1904 František Kadlec, 1904-1926 Marie Kadlecová, od 1926 Josef Kadlec.

Číslo popisné 34: V roce 1776 na č.p. 34 zemřel podruh František Dráb. Následujících dvacet let patřil dům vdově Marii Drábové. V roce 1796 se stal dědicem Františka Drába syn Šimon. Jako odstupné musel matce vyplatit 30 a bratru Matějovi 15 zlatých. O devět let později prodal dům Janu Panzovi za 300 zlatých. Za další dva roky prodal Panz chalupu se ziskem 40 zlatých Pavlu Beranovi pocházejícímu z Volfřívě č.p. 24. Chalupník Pavel Beran vlastnil č.p. 34 do roku 1849, kdy ho po něm zdědil jeho stejnojmenný syn. Pavel Beran mladší pracoval stejně jako jeho otec coby sezónní nádeník v zemědělství. Roku 1887 se jeho dědicem stal nezletilý syn František.

V následujících letech se na č.p. 34 vystřídalo v rychlém sledu několik majitelů. František Beran prodal dům roku 1899 Josefu Kupcovi. Od Josefa Kupce ho o rok později koupil František Dohnal a od Františka Dohnala za další tři roky Jan Linhart. V roce 1918 dům získal od vdovy Kateřiny Linhartové majitel č.p. 36 Leopold Štěrba, který ho pronajal truhlářskému pomocníkovi Františku Teplému z Maršova.

Majitelé domu: před 1776 František Dráb, 1776-1796 Marie Drábová, 1796-1805 Šimon Dráb, 1805-1807 Jan Panz, 1807-1849 Pavel Beran, 1849-1887 Pavel Beran ml. 1887-1889 František Beran, 1889-1900 Josef Kupec, 1900-1903 František Dohnal, 1903-1911 Jan Linhart, 1911-1918 Kateřina Linhartová, od 1918 Leopold Štěrba.

Číslo popisné 35 „u Zaclánilů“: Chalupu s pozdějším č.p. 35 obýval v letech 1787-1793 Ondřej Kučera, který se na ni přistěhoval ze sousedního č.p. 36. Roku 1793 jeho syn Václav nejprve vyplatil sourozence Matěje, Josefa, Marii a Uršulu a vzápětí dům prodal domkáři Josefu Křížovi za 50 zlatých. Josef Kříž přikoupil k chalupě polnosti a roku 1821 ji prodával Františku Vávrů již jako čtvrtlánový grunt za 300 zlatých. Po smrti Františka Vávrů dům vlastnila vdova Viktorie, která na něm provozovala krupařství a obchod s potravinami. V roce 1885 ho přenechala dceři Kristině a jejímu manželovi Karlu Netíkovi z Dolních Němčic. Když zedník Karel Netík roku 1891 zemřel, stala se Kristina Netíková jedinou majitelkou domu.

Majitelé domu: 1787-1793 Ondřej Kučera, 1793 Václav Kučera, 1793-1821 Josef Kříž, 1821-1862 František Vávrů, 1862-1885 Viktorie Vávrů, 1885-1891 Karel a Kristina Netíkovi, od 1891 Kristina Netíková.

Číslo popisné 36 „u Nedělků“: Majitelem čtvrtlánového gruntu byl v roce 1656 Jiří Nedělka. Ještě téhož roku prodal Jiří Nedělka osminu lánu Matěji Novákovi (č.p.38). Roku 1666 byl „Nedělkovský grunt“ pustý stejně jako sousední grunty „Kašparovský“ a Zárubův. Přes označení jako „pustý“ byl patrně po celou dobu obydlen. Již roku 1671 na něm hospodařil Mikuláš Nedělka. Rodina Nedělkových vlastnila dům také v roce 1758, kdy byl jeho majitelem Vít Nedělka. Roku 1775 se na č.p. 36 uvádí Ondřej Kučera. Dům od vrchnosti zakoupil v roce 1788 Matouš Štěrba za 50 zlatých. Rodina Štěrbových pak vlastnila dům až do roku 1938.

Majitelé domu: 1656 Jiří Nedělka, 1671-1687 Mikuláš Nedělka, 1758 Vít Nedělka, 1775 Ondřej Kučera, 1788-1790 Matouš Štěrba, 1790-1845 Bartoloměj Štěrba, 1845-1875 Petr Štěrba, 1875-1907 František Štěrba, 1907-1924 Leopold Štěrba, od 1924 Žofie Štěrbová.

Číslo popisné 37 „u Máců“: Roku 1656 byl vlastníkem domu Jakub Švec uváděný na gruntě s osminou lánu půdy také v letech 1666 a 1671. V roce 1758 byl majitelem gruntu Michael Kvapil a roku 1775 Josef Bartoň. Od roku 1790 vlastnil dům spolu s Josefem Bartoněm Michael Dohnal, který pocházel z č.p. 51 „u Dohnalů“ (později „u Holců“). Michael Dohnal dům od vrchnosti zakoupil roku 1795 za sumu 50 zlatých. Dluh splatil o deset let dříve než stanovila zákupní smlouva a svému synu Václavovi tak předal nezadlužený statek označovaný již jako čtvrtlánový grunt. Václav Dohnal hospodařil na gruntě „u Máců“ do roku 1846, kdy se stal dědicem jeho nejstarší syn Petr. Když se Petr Dohnal rozhodl odejít v roce 1880 na výminek, zdědil dům čtvrtý z jeho pěti synů František. V roce 1910 se stal spolujednatel domů Františka Dohnala jeho stejnojmenný syn.

Majitelé domu: 1656 Jakub Švec, 1758 Michael Kvapil, 1775 Josef Bartoň, 1790-1806 Michael Dohnal, 1806-1843 Václav Dohnal, 1843-1880 Petr Dohnal, 1880-1921 František Dohnal (od 1910 spolu s Františkem Dohnalem ml.), 1921 František Dohnal ml.

Číslo popisné 38 „u Nováků“: Dům „u Nováků“ byl postaven patrně krátce před rokem 1656 jako chalupa bez pozemků. Téhož roku koupil Matěj Novák od Jiřího Nedělký osminu lánu půdy. O deset let později se na gruntě uvádí vdova po Matěji Novákovi, roku 1671 pak Matěj Novák mladší. Rodině Novákových dům patřil až do druhé poloviny osmnáctého století. Soupis poddanských nemovitostí z roku 1775 již na gruntě uvádí Josefa Leitgeba, jehož syn Vavřinec dům roku 1793 zakoupil od vrchnosti za sumu 50 zlatých. Jakmile v roce 1811 doplatil poslední část dlužné sumy, prodal grunt Martinu Hubkovi za 520 zlatých. Za dalších jedenáct let se cena domu téměř zdvojnásobila, když za něj Tomáš Navrátil zaplatil 1150 zlatých. Tomáš Navrátil z Řečice koupil statek ve Volfířově pro svého syna Tomáše a sám žil „u Nováků“ pouze jako výminkář. Po předčasné smrti Tomáše Navrátila mladšího zdědil dům jeho nezletilý syn Jakub. Za teprve sedmiletého Jakuba Navrátila grunt spravovala jeho matka Marie se svým druhým manželem Janem Kociánem. Jakub Navrátil se stejně jako jeho otec nedožil příliš vysokého věku. Zemřel v roce 1858 ve věku šestadvaceti let. Vdova Marie Navrátilová prodala grunt již o rok později Petru Pražskému za 1400 zlatých. Dědičkou Petra Pražského se roku 1904 stala dcera Marie, která dům vlastnila do roku 1923, kdy ho přenechala své nemanželské dceři Marii a jejímu manželovi Václavu Zabloudilovi. Václav Zabloudil, syn majitele „dolního mlýna“ Jana Zabloudila,

byl vyučený kovář a až do svého sňatku s Marií Pražskou pracoval jako kovářský pomocník. Po převzetí gruntu „u Nováků“ se věnoval zemědělství.

Majitelé domu: 1656 Matěj Novák, 1666 vdova Nováková, 1671 Matěj Novák ml., 1758 Jiří Novák, 1775-1793 Josef Leitgeb, 1793-1811 Vavřinec Leitgeb, 1811-1822 Martin Hubka, 1822-1839 Tomáš Navrátil, 1839-1858 Jakub Navrátil, 1859 Marie Navrátilová, 1859-1904 Petr Pražský, 1904-1923 Marie Pražská, od 1923 Václav a Marie Zabloudilovi.

Číslo popisné 39 „u Buků“: Na gruntě s osminou lánu půdy byl roku 1656 uváděn Jiří Beran. Ve vlastnictví rodiny Beranových bylo stavení až do první poloviny 19. století. Od roku 1666 byl usedlým na gruntě Vít Beran, 1758 Jan Beran a roku 1775 Martin Beran, který dům v roce 1793 zakoupil od vrchnosti. Martin Beran za grunt zaplatil 50 zlatých a tento dluh vůči vrchnosti vyrovnal až roku 1815 jeho syn Jan. Jan Beran prodal č.p. 39 o sedmnáct let později Šimonu Příbylovi. Šimon Příbyl pocházel z č.p. 3 „u Příbylů“ a k „Bukům“ se přestěhoval z č.p. 26 „u Kafírníků“, které předtím vlastnil. V roce 1857 zdědil dům Jakub Příbyl, který ho o šestnáct let později prodal nádeníku Petru Linhartovi. Petr Linhart hospodařil na gruntě „u Buků“ 23 let. V roce 1896 odešel na výminek a stavení přenechal synu Janovi. Jan Linhart ho o čtyři roky později prodal Václavu Bukovi, podle nějž získal dům své pojmenování. Václav Buk byl povoláním zednický pomocník. Pocházel z Mysletic a do Volfířova se přistěhoval ze sousedních Dolních Němčic. V roce 1925 převedl usedlost na své děti Leopolda a Žofii, později provdanou Šatauerovou. V roce 1930 již byli manželé Šatauerovi jedinými vlastníky domu. Za další dva roky ho prodali Bohdanu Beranovi, čímž se rodina Beranových po sto letech vrátila na č.p. 39.

Majitelé domu: 1656 Jiří Beran, 1666 Vít Beran, 1758 Jan Beran, 1775-1808 Martin Beran, 1808-1832 Jan Beran, 1832-1835 Šimon Příbyl, 1835-1857 Jan Příbyl, 1857-1873 Jakub Příbyl, 1873-1896 Petr Linhart, 1896-1900 Jan Linhart, 1900-1925 Václav Buk, 1925-1930 Leopold Buk a Žofie Šatauerová, 1930 Jan a Žofie Šatauerovi, od 1932 Bohdan Beran.

Číslo popisné 40: Katolická fara postavená krátce před rokem 1712, kdy byla znovu obnovena volfířovská farnost. Svou současnou podobu získala po požáru v roce 1873, kdy téměř kompletně vyhořela.

Číslo popisné 41 „u Dírkařů“: Dům byl poprvé zmíněn roku 1758 jako obecní chalupa. Nájemníkem obce byl k tomuto datu Adam Musil. Před rokem 1775 obec chalupu prodala Josefu Svobodovi. Roku 1795 se stal majitelem Josef Macek, který

dům o sedm let později prodal Františku Šprinclovi za 195 zlatých. František Šprincl byl nejstarším synem mlynáře z „Dolního mlýna“ Jana Šprincla. „U Dírkařů“ hospodařil do roku 1822, kdy dům přenechal synu Tomášovi. V roce 1835 chalupu koupil za 170 zlatých chalupník Jiří Pazderka, který ji o sedm let později převedl synu Janovi. Po smrti Jana Pazderky (před rokem 1846) byla majitelkou domu vdova Marie Pazderková, která ho v roce 1867 prodala Janu a Anežce Přibylovým. Živností Jana Přibyla byl „nálev piva a kořalky“ a právě s prodejem kořalky souvisí název „u Dírkařů.“ Schopný podnikatel Přibyl dokázal využít blízkosti farního kostela a na potenciální zákazníky jdoucí ze mše prý volal (nabízejí přitom kořalku) „pojd'te do sladké dírky,“ díky čemuž získal přezdívku Dírkař. Po „Dírkařově“ smrti v podnikání pokračovala vdova Anežka Přibylová, od které dům roku 1891 koupil obuvnický mistr Ignác Procházka. V roce 1909 Ignác Procházka zemřel a jeho žena Petronila se znovu provdala za Tomáše Kareše. Tomáš Kareš byl předtím obecním kovářem s bytem v obecní kovárně č.p. 69. Po sňatku s Petronilou Procházkovou si zřídil vlastní kovárnu na č.p. 41 „u Dírkařů.“

Majitelé domu: 1758 obec Volfířov, před 1775-1795 Josef Svoboda, 1795-1802 Josef Macek, 1802-1822 František Šprincl, 1822-1835 Tomáš Šprincl, 1835-1842 Jiří Pazderka, 1842-1846 Jan Pazderka, 1846-1867 Marie Pazderková, 1867-1875 Jan a Anežka Přibylovi, 1875-1891 Anežka Přibylová, 1891-1909 Ignác Procházka, 1909-1912 Petronila Procházková, od 1912 Tomáš a Petronila Karešovi.

Číslo popisné 42: Dům č.p. 42 byl v letech 1656, 1666 a 1671 uváděn jako pustý „Němcovský“ čtvrtlán. Po obnovení volfířovské farnosti v roce 1712 v něm byla zřízena škola. Pokud kantor nebydlel přímo ve škole, tak jako volfířovský rodák Matěj Pazderka v druhé polovině 18. století, obec kantorův byt pronajímala. Když byla v roce 1894 v místě zvaném „na Skalici“ postavena nová škola, změnila obec č.p. 42 na obecní chudobinec.

Majitelé domu: obec Volfířov.

Číslo popisné 43 „u Matějů“: Dům byl poprvé zmíněn roku 1783, kdy na něm žil na výminku volfířovský kantor Matěj Pazderka. Roku 1796 dům prodal Pazderkův syn Josef, rovněž učitel ve Volfířově, Matěji Janečkovi za 250 zlatých. V roce 1837 zdělila čtvrtlánový grunt Janečkova nejstarší dcera Marie a její manžel František Straka. Rodině Strakových dům patřil také v roce 1938.

Majitelé domu: před 1783-1796 Matěj Pazderka, 1796 Josef Pazderka, 1796-1837 Matěj Janeček, 1837-1863 František Straka, 1863-1901 František Straka ml., 1901-1908 vdova Antonie Straková, od 1908 Karel Straka.

Číslo popisné 44 „u Říhů“: Chalupa bez polností byla poprvé evidována roku 1758 jako obecní majetek. K tomuto datu ji obýval učitel Matěj Pazderka. V následujících letech obec chalupu pronajímala. Nájemníky obce byli Matouš Marek (1775) a Matouš Mucha (1790-1814). V roce 1814 chalupu od obce odkoupil Bartoloměj Kareš pocházející z č.p. 2 „u Nosků“. Roku 1828 se jeho dědicem stal syn Matouš. Matouš Kareš byl vlastníkem domu do roku 1863, kdy ho prodal za 855 zlatých Františku Macků. Majitelé domu se poté poměrně rychle střídali. V roce 1869 za něj Františkovi Macků zaplatil kameník Jan Brtník 500 zlatých. O šest let později dal Brtníkovi tkadlec Petr Dohnal již 700 zlatých. Petr Dohnal pocházející z č.p. 37 předal dům roku 1915 svému synu Františkovi. Obuvník František Dohnal byl však vzápětí odveden do armády a stal se tak jedním z 95 volfířovských rodáků, kteří se museli zúčastnit bojů první světové války. Zemřel v lednu 1916, když byl během ofenzivy v Haliči zasažen granátem. Vdova Antonie Dohnalová se později provdala za Františka Suchana, obuvnického pomocníka z Dolních Němčic.

Majitelé domu: do 1814 obec Volfířov, 1814-1828 Bartoloměj Kareš, 1828-1863 Matouš Kareš, 1863-1870 František Macků, 1870-1876 Jan Brtník, 1876-1915 Petr Dohnal, 1915-1916 František Dohnal, od 1916 Antonie Dohnalová.

Číslo popisné 45 „u Zvoníků“: Čtvrtlánový grunt „u Zvoníků“ byl poprvé zmíněn roku 1783, kdy na něm zemřel Šebestián Vávra. Dům byl tedy postaven někdy mezi tímto datem a rokem 1775, kdy ještě s jistotou nestál. V letech 1783-1791 patřil Dorotě, vdově po Šebestiánu Vávrovi. Od vrchnosti ho roku 1791 zakoupil Augustin Vávra za sumu 56 zlatých. Rodině Vávrových, jejíž příslušníci se živil jako zemědělstí nádeníci, patřil až do roku 1884, kdy ho zakoupil obuvnický mistr František Vonka. V roce 1934 se jeho dědičkou stala vdova Františka Vonková, která dům vzápětí prodala Stanislavu Dvořákovi pocházejícímu z č.p. 6 „u Urbanů“.

Majitelé domu: do 1783 Šebestián Vávra, 1783-1791 Dorota Vávrová, 1791-1825(?) Augustin Vávra, 1825-1844 Tomáš Vávra, 1844-1849 Marie Vávrová, 1849-1878 František Vávra, 1878-1884 František Vávra ml., 1884-1934 František Vonka, 1934 Františka Vonková, od 1934 Stanislav Dvořák.

Číslo popisné 46 „u Vencalů“: Dům se v pramenech poprvé uvádí roku 1758. Jeho tehdejší majitelem byl Jiří Soukup. Až do roku 1886 byl nazýván „u Venclů“ (ke změně pojmenování prý došlo na přání pozdějšího majitele Tomáše Pokorného).⁴⁴⁵

⁴⁴⁵ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

Roku 1775 dům patřil kolářskému mistrovi Pavlu Šprinclovi, který ho roku 1801 zakoupil od vrchnosti za 100 zlatých. O rok později přenechal čtvrtlánový grunt synu Jakubovi. Syn Jakuba Šprincla Petr dům v roce 1859 prodal za 2140 zlatých Jakubu Navrátilovi a sám si za 700 zlatých koupil menší chalupu č.p. 21. Jakub Navrátil na č.p. 46 hospodařil až do své smrti v roce 1884. Jeho dědičkou se stala sedmnáctiletá dcera Kateřina. Kateřina Navrátilová patrně neměla dostatek sil na správu zemědělské usedlosti a o dva roky později ji prodala bratrům Tomáši a Leopoldovi Pokorným z č.p. 17. V roce 1889 byl již majitelem pouze Tomáš Pokorný, který dům o dalších pět let později prodal Josefu Dvořákovi pocházejícímu z č.p. 8 a jeho snoubence Antonii Brtníkové.

Majitelé domu: 1758 Jiří Soukup, před 1775-1802 Pavel Šprincl, 1802-1845 Jakub Šprincl, 1845-1859 Petr Šprincl, 1859-1884 Jakub Navrátil, 1884-1886 Kateřina Navrátilová, 1886-1904 Tomáš Pokorný (do roku 1889 spolu s bratrem Leopoldem), od 1904 Josef a Antonie Dvořákovi.

Číslo popisné 47 „u Adamů“: Chalupa „u Adamů“ byla až do roku 1806 majetkem obce. Nájemníci zachycení v pramenech jsou: Josef Kissling (1758), Šimon Musil (1790). V roce 1806 koupil dům od obce Cyril Wolf za 270 zlatých. Ze strany Cyrila Wolfa se jednalo o poněkud zvláštní investici, protože ho ještě téhož roku prodal za stejnou částku vdově Kateřině Svobodové. V roce 1821 se stal kupcem domu Vavřinec Dvořák, který ho roku 1849 přenechal svému synu Petrovi. Kameník Petr Dvořák byl majitelem domu „u Adamů“ až do své smrti roku 1889. Během tohoto roku vystřídal dům své majitele celkem třikrát. Po manželově smrti se 3. května 1889 stala majitelkou Františka Dvořáková. O deset dní později dům prodala Václavu Bukovi, který ho 9. září prodal Františku Beranovi. Syn Františka Berana Bohdan dům roku 1932 prodal Karlu a Leopoldině Karešovým.

Majitelé domu: před 1758-1806 obec Volfířov, 1806 Cyril Wolf, 1806-1821 Kateřina Svobodová, 1821-1849 Vavřinec Dvořák, 1849-1899 Petr Dvořák, 1899 Františka Dvořáková, 1899 Václav Buk, 1899-1928 František Beran, 1928-1932 Bohdan Beran, od 1932 Karel a Leopoldina Karešovi.

Číslo popisné 48 „u Kovářů“: Půllánový grunt „u Kovářů“ byl poprvé zmíněn roku 1788, kdy ho od vrchnosti zakoupil Jakub Nehyba za sumu 140 zlatých. V roce 1801 grunt překvapivě levně prodal Jakubu Janečkovi. Jakub Janeček zaplatil Jakubu Nehybovi pouhých 110 zlatých. Cena domu se příliš nezvýšila ani roku 1825, kdy ho vdova Marie Janečková prodala Jakubu Hrdličkovi za 180 zlatých. Jakub Hrdlička

hospodařil „u Kovářů“ až do své smrti. V roce 1846 se jeho dědičkou stala vdova Marie, která se vzápětí provdala za Jana Dohnala. O pět let později zdědil dům po vdovci Janu Dohnalovi syn Jakuba Hrdličky, Jakub Hrdlička ml. Sedlák Jakub Hrdlička mladší se patrně dostal do značných finančních potíží. V roce 1872 dům prodal (když předtím rozprodal velkou část polností) a přestěhoval se na menší stavení č.p. 64 „u Hrdličků“. Kupcem a novým majitelem usedlosti „u Kovářů“ se stal Jan Navrátil. Ve vlastnictví rodiny Navrátilových již dům zůstal. Po Janu Navrátilovi jej roku 1901 zdědil jeho syn, kovářský mistr Ignác Navrátil, podle jehož povolání se č.p. 48 nazývá.

Majitelé domu: 1788-1801 Jakub Nehyba, 1801-1825 Jakub Janeček, 1825-1833 Marie Janečková, 1833-1846 Jakub Hrdlička, 1846-1851 Jan Dohnal, 1851-1872 Jakub Hrdlička ml., 1872-1901 Jan Navrátil, od 1901 Ignác Navrátil.

Číslo popisné 49 „u Pazderků“: Čtvrtlánový grunt „u Pazderků“ vlastnila v letech 1656-1834 rodina, jejíž příjmení bylo v pramenech uváděno třemi možnými způsoby jako Pazderka, Pazdera nebo Pazderský. Usedlým na gruntě byl roku 1656 Jakub Pazdera. V druhé polovině 18. století dům patřil Pavlu Pazderkovi, jehož syn Matěj ho roku 1801 zakoupil od vrchnosti za sumu 60 zlatých. Nevysokou dlužnou částku splácel až do roku 1825. O devět let později prodala grunt jeho dcera Kateřina mlynářka Josefu Lexnerovi za 632 zlatých. Josef Lexner, který dům původně koupil pro syna Františka, uzavřel roku 1842 výhodný obchod s Tomášem Burianem, který mu za čtvrtlánový grunt zaplatil poměrně vysokou částku 1040 zlatých. O dva roky později se dědičkou domu stala Burianova dcera Marie a její manžel Petr Dohnal. Petr a Marie Dohnalovi vlastnili usedlost „u Pazderků“ až do roku 1864, kdy ji za 3000 zlatých prodali Františku Dvořákovi. František Dvořák byl nejstarším synem sedláka a majitele statku č.p. 14 „u Číhalů“ Františka Dvořáka. Jako jediný syn z otcova prvního manželství se měl stát dědicem rodného gruntu. S otcovým druhým sňatkem a narozením čtyř mladších nevlastních bratrů se mu však vyhlídky na dědictví rozplynuly. Po návratu z osm let trvající vojenské služby se rozhodl postavit se na vlastní nohy a koupil dům „u Pazderků“. V roce 1879 vyměnil „Pazderkovský“ grunt s vdovou Marií Staňkovou za její půllánový statek č.p. 1 „u Hudínků“. Marie Staňková pak stavení ještě téhož roku prodala sousedovi z č.p. 50 Františku Babkovi. O šestnáct let později dům zdědil mladší syn Františka Babky Jan, zatímco starší František získal sousední č.p. 50.

Majitelé domu: 1656 Jakub Pazderka, před 1758-1788 Pavel Pazderka, 1788-1830 Matěj Pazderka, 1830-1934 Kateřina Pazderová, 1834-1842 Josef Lexner, 1842-1844

Tomáš Burian, 1844-1864 Petr Dohnal, 1864-1879 František Dvořák, 1879 Marie Staňková, 1879-1897 František Babka, od 1897 Jan Babka.

Číslo popisné 50 „u Kolářů“: Grunt s osminou lánu půdy vlastnila od první zmínky v roce 1656 až do druhé poloviny osmnáctého století rodina Kovářových. K roku 1656 byl na domě uváděn Eliáš Kovář, roku 1758 pak Marek Kovář. Roku 1775 byl osedlým na gruntě Jiří Novák. V roce 1788 dům od vrchnosti zakoupil za sumu 60 zlatých Jan Jirků. Když dlužnou částku v roce 1802 splatil, prodal dům za 1233 zlatých Volfířovskému kantorovi Tomáši Koubovi. Stavení pak střídalo majitele v poměrně rychlém sledu. Tomáš Kouba ho o rok později prodal Františku Přinesdomu za 1340 zlatých a František Přinesdomu za další dva roky Václavu Babkovi s poměrně velkou ztrátou za 700 zlatých. Ve vlastnictví rodiny Babkových již dům zůstal až do roku 1910, kdy ho vdova Antonie Babková prodala manželům Františku a Kristině Navrátilovým. František Navrátil byl majitelem usedlosti „u Kolářů“ pouhých devět let. Po vypuknutí první světové války byl odveden na ruskou frontu, kde onemocněl tyfem a žloutenkou. Následoval léčebný pobyt v Košicích a Hallu, po kterém se opět vrátil na frontu, kde upadl do zajetí. V roce 1918 byl ze zajetí propuštěn a po krátkém pobytu ve Volfířově znovu narukoval, tentokrát na italskou frontu. V Itálii onemocněl blíže nespecifikovaným „srdečním neduhem“. Na následky válečných útrap zemřel rok po konci války. Vdova Kristina Navrátilová dům vlastnila do roku 1937, kdy ho přenechala synu Františkovi.

Majitelé domu: 1656 Eliáš Kovář, 1758 Marek Kovář, 1775 Jiří Novák, 1788-1802 Jan Jirků, 1802-1803 Tomáš Kouba, 1803-1805 František Přinesdomu, 1805-1811 Václav Babka, 1811-1859 Jan Babka, 1859-1884 František Babka, 1884-1901 František Babka ml., 1901-1910 Antonie Babková, 1910-1919 František Navrátil, 1919-1937 Kristina Navrátilová, od 1937 František Navrátil ml.

Číslo popisné 51 „u Holců“: Grunt č.p. 51 „u Holců“ (dříve „u Dohnalů“) byl největší zemědělskou usedlostí na Stráni. Majitelem domu byl roku 1656 Martin Diviš, roku 1671 pak jeho syn Bartoloměj. V polovině osmnáctého století se grunt dostal do vlastnictví rodiny Dohnalových. V roce 1758 na něm byl uváděn Jan Dohnal, který ho vlastnil až do své smrti v roce 1777. Jeho vnuk Matouš dům v roce 1807 zakoupil od vrchnosti za sumu 140 zlatých. Rodině Dohnalových grunt patřil do roku 1911, kdy ho zdědil Dohnalův zeť Antonín Holec pocházející z Dobré vody u Telče (do Volfířova se přistěhoval ze Skrýchova). V roce 1925 usedlost přenechal synovi Františkovi. Zlí jazykové o Františku Holcovi tvrdily, že svůj statek úmyslně zapálil (1927), když ho

krátce předtím nechal výhodně pojistit. Františka Holce a celou jeho rodinu potkal později smutný osud. V období kolektivizace venkova mu byl statek znárodněn a rodina se musela z Volfířova odstěhovat.

Majitelé domu: 1656 Martin Diviš, 1671 Bartoloměj Diviš, před 1758-1777 Jan Dohnal, 1777-1807 Šimon Dohnal, 1807-1855 Matouš Dohnal, 1855-1891 Jakub Dohnal, 1891-1905 František Dohnal, 1905-1911 Františka Dohnalová, 1911-1925 Antonín Holec, od 1925 František Holec.

Číslo popisné 52 „u Petřů“: V druhé polovině 17. století vlastnil čtvrtlánový grunt Martin Beran. V druhé polovině 18. století patřila usedlost rodině Petřů, podle které získala své pojmenování. Okolo roku 1775 se majitelem domu stal Matěj Novák. Grunt od vrchnosti zakoupil v roce 1788 syn Matěje Nováka, Jakub, za sumu 100 zlatých a ještě téhož roku ho prodal Jakubu Vybíralovi se ziskem 50 zlatých. O dva roky později koupil dům Jiří Stuchlík. Ve vlastnictví rodiny Stuchlíkových stavení zůstalo do roku 1840, kdy se jeho majitelem stal Tomáš Kolář z Brandlína. Roku 1890 dům od Jana Koláře, který odjel hledat štěstí do Ameriky,⁴⁴⁶ odkoupil František Pecha z Jihlávky u Třeště. O patnáct let později ho přenechal dceři Kateřině a jejímu manželovi Františku Kudrnovi z Malého Jeníkova.

Majitelé domu: 1656 Martin Beran, 1758 Kašpar Petřů, před 1775-1788 Matěj Petřů, 1788-1805 Jakub Novák, 1805-1807 Jakub Vybíral, 1807-1826 Jiří Stuchlík, 1826-1840 Tomáš Stuchlík, 1840-1879 Tomáš Kolář, 1879-1890 Jan Kolář, 1890-1905 František Pecha, od 1905 František a Kateřina Kudrnovi.

Číslo popisné 53: Stavení č.p. 53 sloužilo jako výminek k č.p. 54 „u Krejčů.“ Poprvé bylo zmíněno roku 1790, kdy ho obýval výminkář František Matějka.

Majitelé domu: viz č.p. 54.

Číslo popisné 54 „u Krejčů“: Grunt s osminou lánu půdy vlastnil v druhé polovině 17. století Vít Krejčí, v německy psaných pramenech jmenovaný jako Schneider. V polovině 18. století se dům dostal do vlastnictví rodiny Matějkových. Roku 1758 byl na gruntě uváděn František Matějka, po jehož odchodu na výminek (č.p. 53) zdědil dům jeho syn Jan. Jan Matějka byl majitelem domu v letech 1790-1826. Roku 1799 grunt zakoupil od vrchnosti za sumu 60 zlatých. Rodině Matějkových usedlost zůstala do roku 1897, kdy ji zdědil František Novák z Řečice, manžel jedné z dcer Pavla Matějky.

⁴⁴⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov (neinventarizováno), Školní kronika, s. 7.

Majitelé domu: 1656 Vít Krejčí, před 1758-1790 František Matějka, 1790-1826 Jan Matějka, 1826-1840 Tomáš Matějka, 1840-1851 Jan Matějka, 1851-1897 Pavel Matějka, 1897-1933 Josef Novák, od 1933 František Novák.

Číslo popisné 55 „u Vítečků“: Až do roku 1758, kdy zemřel Vít Víteček, vlastnila dům rodina Vítečkových. V sedmdesátých letech 18. století patřil, stejně jako sousední č.p. 56 a 57, příslušníkům rodiny Karešových. K roku 1790 na něm byl uváděn Josef Navrátil, který ho o devět let později zakoupil od vrchnosti za sumu 60 zlatých. Ve vlastnictví rodiny Navrátilových dům zůstal až do roku 1907, kdy ho zdědila dcera Petra Navrátila, Kristina a její manžel Jan Hron pocházející z Valtínova.

Majitelé domu: 1656 Bartoloměj Víteček, před 1758 Vít Víteček, 1775 Josef Kareš, před 1790-1824 Josef Navrátil, 1824-1872 František Navrátil, 1872-1891 František Navrátil ml., 1891-1907 Petr Navrátil, od 1907 Jan a Kristina Hronovi.

Číslo popisné 56 „u Lukšů“: V roce 1656 vlastnil dům Lukáš Dvořák uváděný na gruntě také v letech 1666 a 1671. Pojmenování domu „u Lukšů“ bylo pravděpodobně odvozeno od jeho křestního jména. Lukáš Dvořák pocházel patrně z č.p. 58 „u Dvořáků“. V soupise druhé lánové vizitace a některých matričních zápisech je jmenován jako Lukáš Janíček. V roce 1743 se grunt dostal do vlastnictví vzdáleného příbuzného prvního majitele domu, Víta Dvořáka pocházejícího z č.p. 58. V letech 1743-1767, kdy grunt „u Lukšů“ vlastnil, byl Vít Dvořák v pramenech jmenován jako „Vít Lukšů.“ V roce 1767 dům získal Matouš Kareš. K roku 1790 je na něm uváděn Martin Stuchlík. Jeho syn Jiří grunt roku 1799 zakoupil od vrchnosti za sumu 60 zlatých. Roku 1807 uzavřel Jiří Stuchlík obchod s Jakubem Vybíralem, jehož součástí byla výměna gruntu „u Lukšů“ za Vybíralovo č.p. 52. O pět let později se stal vlastníkem domu Vavřinec Staněk, který ho ovšem ihned přenechal svému švagrovi Matěji Brtníkovi. Ve vlastnictví rodiny Brtníkových již dům zůstal až do roku 1938.

Majitelé domu: 1656 Lukáš Dvořák, 1743-1767 Vít Dvořák, od 1767 Matouš Kareš, před 1790-1799 Martin Stuchlík, 1799-1807 Jiří Stuchlík, 1807-1812 Jakub Vybíral, 1812 Vavřinec Staněk, 1812-1832 Matěj Brtník, 1832-1855 Tomáš Brtník, 1855-1891 František Brtník, 1891-1936 František Brtník ml., od 1936 Václav Brtník.

Číslo popisné 57 „u Karešů“: V roce 1656 vlastnil půllánový grunt Vít Kareš, který byl na gruntě „u Karešů“ uváděn také roku 1671. Soupis daně komínové z roku 1666 o něm mluví jako o mlynáři. Žádný jiný pramen však o mlýně na č.p. 57 nehovoří. Ve vlastnictví rodiny Karešových byla usedlost až do roku 1830, kdy ji od vdovy Anny Karešové koupil sedlák Kašpar Tichý z Dolních Němčic pro svého syna Františka. V

majetku rodiny Tichých již grunt „u Karešů“ zůstal. V roce 1902 se stal majitelem domu Jan Tichý, který byl nejen zámožným sedlákem, ale také prvním velkým volfířovským podnikatelem. Mezi léty 1910-1914 vybudoval ve Volfířově cihelnu a cementárnu (č.p. 84), která se brzy stala nejvýznamnějším podnikem a největším zaměstnavatelem v obci.

Majitelé domu: 1656 Vít Kareš, 1712 Matěj Kareš, před 1775-1790 Vavřinec Kareš, 1790-1794 Uršula Karešová, 1794-1813 Jiří Kareš, 1813-1830 Matěj Kareš, 1830 Anna Karešová, 1830-1863 František Tichý, 1863-1902 František Tichý ml., od 1902 Jan Tichý.

Číslo popisné 58 „u Dvořáků“: Až do roku 1819, kdy došlo k jeho rozdělení, se jednalo o jediný celolánový grunt ve Volfířově. V některých pramenech a literatuře byl dům nesprávně označován jako „dědičná rychta“. Usedlým na gruntě byl již před rokem 1656 Václav Dvořák zvaný Vavřinec, který byl držitelem gruntu až do roku 1700. Důkazem vitality, díky níž mohl spravovat statek až do svých 83 let, byl také jeho sňatek se třetí (?), o 46 let mladší manželkou Magdalenou. V letech 1673-1674 vykonával funkci Volfířovského rychtáře. V roce 1700 se jeho dědicem stal nejmladší syn Ondřej. Ondřej Dvořák vlastnil statek do roku 1711, kdy předčasně zemřel. Zanechal po sobě manželku Marii a syny Víta, Kašpara, Jakuba a Matěje. Vzhledem k praktickým důvodům spojeným s chodem hospodářství a faktu, že tzv. nezakoupený statek nemohla Marie Dvořáková jako vdova vlastnit, došlo k jejímu brzkému sňatku s Řehořem Doležalem z Třebětic. Řehoř Doležal spravoval grunt v letech 1712-1737. Síla tradičního pojmenování hospodářů domech způsobila, že od svého sňatku vystupoval zásadně jako Řehoř Dvořák a pod tímto příjmením také roku 1755 zemřel. V roce 1737 se dědicem statku stal nejmladší ze synů Ondřeje Dvořáka Matěj, který na něm hospodařil až do své smrti v roce 1777. V letech 1758-1777 byl volfířovským rychtářem. Po smrti Matěje Dvořáka zdědil statek jeho jediný syn Josef, který ho roku 1801 zakoupil od vrchnosti za sumu 300 zlatých. Ve vlastnictví rodiny Dvořákových pak dům zůstal až do roku 1938.

Majitelé domu: před 1656-1700 Václav Dvořák, 1700-1711 Ondřej Dvořák, 1712-1737 Řehoř Doležal, 1737-1777 Matěj Dvořák, 1777-1819 Josef Dvořák, 1819-1867 Matěj Dvořák, 1867-1902 Jan Dvořák, od 1902 František Dvořák.

Číslo popisné 59 „u Šánů“: Dům získal své označení po rodině Šánových, která ho obývala od roku 1866. Poprvé byl zmíněn v Josefínském katastru roku 1787 jako součást sousedního č.p. 58, který tehdy patřil Josefu Dvořákovi. Roku 1819 Josef

Dvořák svůj statek rozdělil a v roce 1821 dal zapsat nově vzniklý púllán (č.p. 59) na druhého ze svých pěti synů Jana. Jan Dvořák byl majitelem domu pouhé dva roky. V roce 1823 jako svobodný a bezdětný zemřel. Grunt po něm zdědil mladší bratr Tomáš. V roce 1866 přenechal Tomáš Dvořák usedlost své nejmladší dceři Marii a jejímu manželovi Janu Šánovi pocházejícímu ze Slaviboře. V roce 1902 dům zdědil nejstarší ze tří synů Jana a Marie Šánových Leopold.

Majitelé domu: do roku 1819 součást č.p. 58, 1819-1921 Josef Dvořák, 1821-1823 Jan Dvořák, 1823-1866 Tomáš Dvořák, 1866-1902 Jan Šána, od 1902 Leopold Šána.

Číslo popisné 60 „u Marků“: Za své pojmenování vděčí dům rodině Markových, která ho obývala od první zmínky o domě v roce 1656 až do roku 1819. Stavení se poprvé připomíná v tzv. první lánové vizitaci jako púllánový grunt. Roku 1790 byl majitelem Matěj Procházka, manžel Marie, vdovy po Josefu Markovi. Grunt od vrchnosti zakoupil roku 1802 Jiřík Marek za sumu 140 zlatých. O sedmnáct let později ho koupil Jakub Šprincl za 3400 zlatých. Někdejšímu mlynáři z „Dolního mlýna“ Jakubu Šprinclovi se hospodaření na nové usedlosti příliš nedařilo, již v roce 1830 prodal dům za 832 zlatých, tedy značně pod cenou, Matějovi Macků z Dolních Němčic. Syn Matěje Macků, Jan prodal v roce 1890 usedlost svému čeledínovi Petru Poláčkovi, původem z Lipové u Řečice. Roku 1913 koupil dům od Petra Poláčka kolářský mistr Jan Dvořák, syn majitele zemědělské usedlosti ve Volfířově č.p. 8 Jana Dvořáka. Jan Dvořák (až do této doby provozoval svou živnost v č.p. 20) vybudoval v č.p. 60 „u Marků“ poměrně rozsáhlou kolářskou dílnu. Roku 1933 přenechal stavení a živnost svému nejstaršímu synu Janovi.

Majitelé domu: 1656 Jan Marek, 1758 Josef Marek, před 1775-1780 Josef Marek ml., před 1790-1802 Matěj Procházka, 1802-1819 Jiří Marek, 1819-1830 Jakub Šprincl, 1830-1852 Matěj Macků, 1852-1890 Jan Macků, 1890-1913 Petr Poláček, 1913-1933 Jan Dvořák, od 1933 Jan Dvořák ml.

Číslo popisné 61 „dolní mlýn“: V čísle popisném 61 se nacházel poddanský mlýn vzhledem ke své poloze v „Dolní vsi“ u rybníka Plokše označovaný jako „Dolní.“ Od první zmínky v polovině sedmnáctého století, až do roku 1819 ho obývala mlynářská rodina Šprinclových. Roku 1819 koupil mlýn od Jakuba Šprincla hostinský z Radlic Jakub Petrák za sumu 3900 zlatých. Na koupi mlýna si musel půjčit a nebyl schopen takto vysokou částku splácet. Ještě téhož roku prodal značně zadlužený mlýn mlynáři z Dolních Němčic Karlu Vonkovi. Rodina Vonkových hospodařila na č.p. 61 až do roku 1891, kdy ho od František Vonka prodal majiteli dačického velkostatku Bedřichu

Dalbergovi. O dva roky později se stal kupcem mlýna Jan Zabloudil, rodák z Bělé na Pelhřimovsku. Do Volfířova se Zabloudilova rodina přistěhovala z Horních Němčic. Roku 1921 zdědil mlýn čtvrtý ze šesti synů Jana Zabloudila, Gustav Adolf.

Majitelé domu: 1656-1691 Šimon Šprincl, 1758 Vít Šprincl, před 1775-1781 Jan Šprincl, 1781-1799 Jan Šprincl ml., 1799-1819 Jakub Šprincl, 1819 Josef Petrák, 1819-1832 Karel Vonka, 1832-1851 Vincenc Vonka, 1851-1891 František Vonka, 1891-1893 velkostatek Dačice (Bedřich Dalberg), 1893-1921 Jan Zabloudil, od 1921 Gustav Adolf Zabloudil.

Číslo popisné 62: Stavení bylo součástí „Dolního mlýna“ č.p. 61. Poprvé je připomínáno roku 1773, kdy na něm hospodařil nájemník Jakub Číhal. Na počátku 20. století v něm provozoval Zabloudilův nájemník Čeněk Poláček truhlářskou dílnu.

Majitelé domu: viz č.p. 61.

Číslo popisné 63: Dům je poprvé zmíněn roku 1782, kdy zápis v knize zemřelých oznamuje úmrtí majitele domu Josefa Dohnala. Ve vlastnictví rodiny Dohnalových byla menší usedlost až do roku 1829, kdy ji František Dohnal prodal Josefu Pokornému za 180 zlatých. Josef Pokorný dům ještě téhož roku prodal svému švagrovi Jakubu Plucarovi se symbolickým ziskem za 184 zlatých. V roce 1834 stavení odkoupil Josef Leitgeb, domkář a nádeník z Lipové u Řečice. Rodina Leitgebových hospodařila na č.p. 63 až do roku 1906, kdy ho František Leitgeb prodal Antonínu Sladkému pocházejícímu z Janova u Soběslavi, který v domě zřídil obchod. V následujících letech se na č.p. 63 vystřídali obchodník se smíšeným zbožím František Mirovský (od 1913) a Vladimír Otevřel (1914), řezník a obchodník s jatečným dobytkem pocházející z Moravských Malkovic v okrese Vyškov. Od Vladimíra Otevřela dům roku 1922 odkoupil František Kolman a vybudoval v něm truhlářskou dílnu.

Majitelé domu: před 1782 Josef Dohnal, 1782-1805 Anna Dohnalová, 1805-1827 Bartoloměj Dohnal, 1827-1829 František Dohnal, 1829 Josef Pokorný, 1829-1834 Jakub Plucar, 1834-1873 Josef Leitgeb, 1873-1906 František Leitgeb, 1906-1913 Antonín Sladký, 1913-1914 František Mirovský, 1914-1922 Vladimír Otevřel, od 1922 František Kolman.

Číslo popisné 64 „u Hrdličků“: Číslo popisné 64 původně patřilo vrchnostenskému hospodářskému dvoru v osadě Nové dvory. Po jeho rozparcelování koncem 18. století na č.p. 65 a 77-81, bylo toto číslo volné a mohlo být přiřazeno některému z nově vzniklých stavení ve Volfířově. Na č.p. 64 ve Volfířově byl poprvé uváděn roku 1872 nádeník a příležitostný pletař košíků Jakub Hrdlička, zkrachovalý hospodář a bývalý

vlastník poměrně velkého statku č.p. 48 „u Kovářů.“ V roce 1886 chalupu přenechal svému zeti Petru Kristiánovi, kamenickému pomocníkovi z Dolních Němčic. Smutný osud někdejšího sedláka Jakuba Hrdličky se krátce na to uzavřel, když zemřel v obecním chudobinci jako nemocný a nemajetný člověk.⁴⁴⁷ Od Petra Kristiána odkoupil dům v roce 1895 Jan Linhart, rodák z Horní Vilímče. Ve vlastnictví rodiny Linhartových pak stavení zůstalo až do roku 1938.

Majitelé domu: 1872-1886 Jakub Hrdlička, 1886-1895 Petr Kristián, 1895-1901 Jan Linhart, 1901-1935 Bartoloměj Linhart, od 1935 Leopold Linhart.

Číslo popisné 66: V roce 1790 obýval chalupu vysloužilý voják Antonín Jakubec. Rodina Jakubcových vlastnila stavení až do roku 1862, kdy se stal jeho majitelem krejčovský mistr Josef Navrátil, manžel Antonie, vdovy po Josefu Jakubcovi. Od Josefa Navrátila koupil dům roku 1894 František Pokorný, jako majitelka domu však byla uváděna jeho manželka Anna. V roce 1923 ho zdědil jejich syn Karel.

Majitelé domu: 1790-1818 Antonín Jakubec, před 1818-1862 Josef Jakubec, 1862-1894 Josef Navrátil, 1894-1923 Anna Pokorná, od 1923 Karel Pokorný.

Číslo popisné 67 „u Fabiánů“: V roce 1791 dům koupil Matouš Lahodný od Františka Jakubce za sumu 100 zlatých. Krátce před tím patrně vznikl oddělením od č.p. 66, které vlastnil Jakubcův strýc Antonín. Rodině Lahodných patřil až do roku 1822, kdy ho Jakub, syn Matouše Lahodného, prodal Františku Novákovi za 348 zlatých. O další dva roky později se cena domu vrátila na částku, za kterou ho kdysi zakoupil Matouš Lahodný. František Novák ho prodal Kristiánu Fabiánovi se značnou ztrátou za 100 zlatých. V roce 1860 přešlo vlastnictví na základě svatební smlouvy na Petra Procházku, manžela nejstarší z Fabiánových dcer, Kateřiny. Po předčasném úmrtí Petra Procházky se Kateřina znovu provdala za zednického pomocníka z Dolních Němčic Petra Navrátila a v roce 1901 nechala dům přepsat na jejich nejstaršího syna Jana. Jan Navrátil dům přenechal roku 1934 své nejstarší dceři Růženě a jejímu manželovi Rudolfu Markovi.

Majitelé domu: před 1791 František Jakubec, 1791-1805 Matouš Lahodný, 1805-1822 Jakub Lahodný, 1822-1824 František Novák, 1824-1860 Fabián Kristián, 1860-1901 Kateřina Procházková, 1901-1934 Jan Navrátil, od 1934 Rudolf Marek.

Číslo popisné 68: V roce 1810 patřil dům Františku Pražskému. Ve vlastnictví rodiny Pražských zůstal až do roku 1878, kdy ho pravnuke Františka Pražského, krejčovský

⁴⁴⁷ SOKA Jindřichův Hradec, Národní škola Volfířov, Školní kronika, neinventarizováno.

mistr František Pražský, prodal Tomáši Karešovi. Tomáš Kareš pracující jako hrobník a příležitostný nádeník byl majitelem domu pouze čtyři roky. Protože jeho jediný syn Tomáš pracoval jako kovář s bytem v obecní kovárně, mohl dům roku 1882 přenechat dceři Josefě a jejímu manželovi Petru Štěrbovi. Petr a Josefa Štěrbovi dům o jedenáct let později prodali Adolfu Páralovi z Bezděkova u Třeště. Adolf Páral pracoval jako čeledín při hospodářství v č.p. 58 Jana a od roku 1902 Františka Dvořáka. Když v roce 1927 zemřel, přešlo vlastnictví domu na jeho manželku Antonii Páralovou.

Majitelé domu: 1810-1844 František Pražský, 1844 Matouš Pražský, 1857 Jan Pražský, 1869 František Pražský, od 1878-1882 Tomáš Kareš, 1882-1893 Petr Šterba, 1893-1927 Adolf Páral, od 1927 Antonie Páralová.

Číslo popisné 69: V č.p. 69 zřídila obec Volfířov novou obecní kovárnu (dříve v č.p. 19). Stavení bylo postaveno mezi léty 1815 a 1846, kdy je poprvé uvedeno v písemných pramenech.. Obecní kováři uvádění na č.p. 69 jsou: Kašpar Horník (1846), Jan Navrátil (1869), z Bílkova pocházející Jan Zamazal (1880), rodák z č.p. 68 Tomáš Kareš (1890) a Karel Kareš (1921).

Majitelé domu: obec Volfířov.

Číslo popisné 70: Číslo popisné 70 měla původně obecní chalupa, poprvé zmíněna roku 1846. Stála za obcí u rybníka Plokše při cestě na Dolní Němčice. Mezi léty 1846-1894 obec chalupu pronajímala. Nájemníci uvádění v pramenech jsou: švec Jan Svoboda (1846), nádeník Jan Pazour (1869), vdova Marie Šprinclová (1880), kamenický pomocník František Novák (1890). Od počátku devadesátých let 19. století sloužila jako obecní chudobinec. Roku 1893 padla celá za oběť požáru. Její číslo popisné pak obdržela nová škola postavená roku 1896 v místě zvaném „na Skalici.“

Majitelé domu: obec Volfířov.

Číslo popisné 71 „u Pazderků“: Prvním majitelem domu byl v roce 1869 Petr Dohnal. Ten ho o deset let později prodal nádeníkovi a nájemci polností Františku Linhartovi. V majetku rodiny Linhartových již dům zůstal. V roce 1913 ho zdědil syn Františka Linharta Josef, který jej roku 1933 přenechal synu Antonínovi.

Majitelé domu: před 1869-1879 Petr Dohnal, 1879-1913 František Linhart, 1913-1933 Josef Linhart, od 1933 Antonín Linhart.

Číslo popisné 72: V roce 1856 patřila usedlost čtvrtláníkovi Janu Kociánovi. Ten přenechal dům v roce 1882 svému synu Josefovi a jeho manželce Františce. Když roku 1908 Josef Kocián zemřel, stala se Františka Kociánová jedinou majitelkou domu. V roce 1915 ho postoupila nejstaršímu synovi Karlu Kociánovi.

Majitelé domu: 1856-1882 Jan Kocián, 1882-1908 Josef Kocián, 1908-1915 Františka Kociánová, od 1915 Karel Kocián.

Číslo popisné 73 „u Sojků“: Prvním majitelem stavení byl v roce 1866 František Linhart. Po jeho smrti v roce 1869 dům prodala vdova Františka Linhartová výminkáři Františku Kovářovi. Již o sedm let později změnila chalupa opět majitele, když ji od Františka Kováře odkoupil nádeník Antonín Brtník z Dolních Němčic. Po smrti Antonína Brtníka prodala dům vdova Marie Brtníková Josefě Maričové, od které ho o dva roky později odkoupil majitel č.p. 28 Antonín Procházka.

Majitelé domu: 1866-1869 František Linhart, 1869-1876 František Kovář, 1876-1921 Antonín Brtník, 1921-1922 Marie Brtníková, 1922-1924 Josefa Maričová, od 1924 Antonín Procházka.

Číslo popisné 74 „u Marečků“: Dům vděčí za své pojmenování sousednímu většímu gruntu č.p. 60 „u Marků.“ Vzhledem k tomu, že nevelké stavení opticky zabírá roh rozlehlé zahrady sousedního většího gruntu, se zdobnělina v pojmenování domu přímo nabízela. Dům postavil v roce 1869 Jan Kocián, který vlastnil také stavení č.p. 72. V roce 1890 dům koupil kamenický pomocník Petr Macků pocházející ze sousedního č.p. 60. Koncem devadesátých let 19. století pak dům zdědil jeho nejmladší syn Antonín.

Majitelé domu: 1869-1882 Jan Kocián, 1882-1890 Josef Kocián, 1890 Petr Macků, před 1900 Antonín Macků.

Číslo popisné 75 „u Hlinařů“: V roce 1871 vlastnil chalupu Jan Kareš. O tři roky později dům prodal nádeníkovi Karlu Svobodovi. Od Karla Svobody ho roku 1899 odkoupil Josef Poláček, původem z Prostředního Vydří, pracující jako zednický pomocník ve firmě telčského stavitele Ludvíka Srba.

Majitelé domu: 1871-1874 Jan Kareš, 1874-1899 Karel Svoboda, od 1899 Josef Poláček.

Číslo popisné 76: První zmínka o domě pochází z 10. září 1873, kdy byl jako majitel uváděn Jan Linhart. Stavení muselo být postaveno krátce před tímto datem, protože roku 1871 ještě s jistotou nestálo. Jan Linhart vlastnil od roku 1895 také dům č.p. 64, kam se jeho rodina přestěhovala. Syn Jana Linharta, Bartoloměj, pak v roce 1901 č.p. 76 prodal vdově Johaně Klimešové z Dolních Němčic, která ho obývala se svou dcerou Johanou a vnukem Václavem. Roku 1913 dům prodala Janu Lověťnískému z Olšan.

Majitelé domu: 1873-1891 Jan Linhart, 1891-1901 Bartoloměj Linhart, 1901-1913 Johana Klimešová, od 1913 Jan Lověťníský.

Číslo popisné 82: Výminek k č.p. 55. Roku 1900 na něm žil výminkář Jan Navrátil, od roku 1907 Petr Navrátil, jeho manželka Anežka a mladší dcera Marie. Majitelem domu č.p. 55 a výminku č.p. 82 byl od tohoto roku Navrátilův zeť a manžel jeho starší dcery Kristiny, Jan Hron.

Majitelé domu: viz č.p. 55.

Číslo popisné 83: Výminek k domu č.p. 1 „u Hudínku.“ Poprvé se připomínal roku 1900 jako neobydlený. Od roku 1901 ho obývala Marie Dvořáková, vdova po majiteli č.p. 1 Františku Dvořákovi. František Dvořák provozoval na č.p. 1 trafikou a hostinec, v této činnosti pak pokračovala Marie Dvořáková na č.p. 83.

Majitelé domu: viz. č.p. 1.

Dům č.p. 84: Cihelna a cementárna patřící Janu Tichému (č.p. 57) byla zřízena mezi léty 1910-1914.

8. Hmotné památky ve Volfířově

8.1. Kostel sv. Petra a Pavla

Farní kostel sv. Petra a Pavla ve Volfířově patří k nejstarším kostelům v regionu a tvoří nepřehlédnutelnou dominantu obce. Jeho vznik lze datovat před rok 1300. Poprvé byl připomínán roku 1366 při prodeji Volfířova Heřmanem z Hradce Bohunkovi z Volfířova,⁴⁴⁸ znovu pak v letech 1420⁴⁴⁹ a 1466.⁴⁵⁰

Podle místní pověsti o kázání věrozvěstů Konstantina a Metoděje ve Volfířově je nejstarší částí kostela sakristie, která prý byla v 9. století kostelíkem, v němž oba bratři kázali. Za vznikem pověsti mohla stát potřeba vymezit se pomocí moravských světců vůči nedalekému německému živilu.

Prokazatelně nejstarší částí jednolodního kostela je gotický presbytář (kněžiště) dlouhý 4,85 m a 8,50 m široký. Presbytář je sklenut jediným klenbovým polem křížové žebrové klenby, jejíž žebra se sbíhají v konzolách vejčitého nebo kuželovitého tvaru. Pouze na severní straně presbytáře na počátku klenbového pole jsou žebra vsazena do hlavice žulového polosloupce s jednoduchou patkou. Hlavici sloupce zdobí vegetabilní symboly. V severní zdi presbytáře se nachází sanktuarium (schránka pro uchování nejsvětější svátosti) s rozměry 1,09 na 0,85 m ve tvaru výklenku s pozdně gotickým ostěním s vegetabilními symboly. V protější zdi je umístěno sedile pro dvě osoby s kružbou z oblých žulových prutů. Toto sedile sloužilo během mší jako sedadlo pro majitele panství Řečice. Nápadnou část presbyteria představuje žulový vítězný oblouk.⁴⁵¹

Lod' kostela s valenou klenbou je 14,70 m dlouhá a 7,60 m široká. Ještě v první polovině 18. století byla kryta trémovým stropem.⁴⁵² K odstranění stropu došlo pravděpodobně roku 1762 během rozsáhlé přestavby kostela, kterou provedl dačický stavitel Jan Kirchmeyer na popud tehdejšího volfířovského faráře Vavřince Ruffa. Jan Kirchmeyer strhnul do té doby dřevěnou věž. Vybudováním barokního průčelí s novou kamennou věží, jejíž přízemí tvoří předsíň chrámové lodi, dal kostelu sv. Petra a Pavla

⁴⁴⁸ Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrathumes Mähren, Brno 1865, s. 29.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 327.

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 413.

⁴⁵¹ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

⁴⁵² Tamtéž.

přibližně dnešní podobu. Záměrem Vavřince Ruffa a Jana Kirchmeyera snad byla úplná přestavba celého kostela včetně chrámové lodi. Podle odvážně pojatého průčelí lze soudit, že měl být celý kostel výrazně zvětšen. Pro takto ambiciózní přestavbu se však nedostávalo finančních prostředků, a tak další úpravy v tomto období skončily vybudováním pilířů na podpěru chatrných zdí lodi. V průběhu 18. století došlo k výraznější opravě pouze roku 1795 za faráře Václava Altmanna.⁴⁵³

Další osudy kostela popisuje farář František Pelikán ve farní kronice: *„Později kostel utrpěl opět mnohé škody a za válek francouzských, kdy vojska francouzská se valila i zdejší krajem, kostel chátral. Zprávu o stavu kostela z té doby nám zanechal farář Vincenc Peníška, který při nastoupení svém za faráře v roce 1826 píše, že našel kostel, faru a hospodářské budovy ve stavu velmi ubohém. Krytina na kostele byla velmi špatná. Když pršelo, voda promáčela strop a tekla do kostela, takže kaluže vody stály na podlaze. V zimě pak se stalo, že voda při tání tekla po zemi, později zmrzla a celá podlaha byla pokryta ledem, takže bylo potřeba veliké opatrnosti, aby člověk neupadl, když po kostele šel. Postranní stěny byly celé zelené od vlhkosti. Podlaha samá díra a před hlavním oltářem bylo nebezpečí spadnutí do hrobky. Kromě hlavního oltáře jiného nebylo. V celém kostele nebylo také ani jednoho obrazu. V koutě stála velmi sešlá křtitelnice. Za oltářem se povalovaly dva sešlé obrazy plné prachu. Kazatelna byla prosté vyvýšené místo, na které několik schodů vedlo. Nebylo divu, že za tak bídneho stavu kostela, málokdo do chrámu Páně šel. V neděli sotva třicet lidí bylo na Bohoslužbách. Proto také hned po nastoupení svém za faráře, přikročil farář Peníška k vnitřní i vnější opravě kostela. Uspořádal sbírku, která vynesla 74 zl., k čemuž sám přidal 100 zl. Nejprve byl zřízen jeden postranní oltář se svatostánkem, aby na něm mohla se uschovati velebná svátost na zelený čtvrtek. Na kazatelnu učiněn vchod ze sakristie. Měl býti však širší a vyšší. Zedník jej dělající měl na zřeteli jen místního tehdejšího faráře, který byl postavy malé a útlé. Podlaha byla také nově přeložená a vyspravená, střecha pokryta novým šindelem. Kostel uvnitř vybělen. Roku 1850 opravena severní část střechy.“*⁴⁵⁴

Menší oprava kostela proběhla v letech 1856-1857 za faráře Karla Šolty.⁴⁵⁵ Drobné stavební úpravy (celkové náklady činily pouhých 623 zlatých a 40 krejcarů) provedl

⁴⁵³ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 251-252.

⁴⁵⁴ Knihovna kláštera v Kostelním Vydrří, Farní kronika volfířovské farnost, neinventarizováno

⁴⁵⁵ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 252.

dačický stavitel Zika mladší, rekonstrukci oltářů, dvou velkých křížů a chóru truhlář Vincenc Poláček z Malešova.⁴⁵⁶ Opravu kostelní věže naplánoval farář Jan Smutný a roku 1857 na ni uspořádal sbírku, která ovšem příliš nevynesla a s opravou se tak muselo počkat až do roku 1873, kdy byla věž pokryta plechem namísto stávajících došků. Menší rekonstrukce se tehdy dočkal také vnitřek kostela.⁴⁵⁷

Vybavení kostela bylo v třicátých letech 20. století následující: V presbytáři se nacházel hlavní oltář sv. Petra a Pavla.⁴⁵⁸ Oltářní obraz sv. Petra a Pavla namaloval olejovými barvami akademický malíř Čeněk Neumann z Telče mezi léty 1891-1893. Nad hlavním oltářem visel obraz Panny Marie pomocnice křesťanů, jež volfířovskému kostelu věnoval roku 1858 Jan Budín z Dačic a pozlacený dřevěný kříž.⁴⁵⁹ Naproti sanktoriu stála dubová lavice pro ministranty, nad ní visel poutní kříž. Na straně sanktoria se nacházel obraz Narození Páně z poloviny 18. století.

V chrámové lodi stály tři boční oltáře: Při severní straně lodi stál oltář Panny Marie Lurdské, jejíž dřevěná socha stála uprostřed oltáře. Nad ním visel obraz sv. Jana Nepomuckého malovaný na plátně.⁴⁶⁰ Oltář a socha byly dílem volfířovského faráře Josefa Vašáka z roku 1880, obraz sv. Jana Nepomuckého namaloval počátkem devadesátých let 19. století malíř Čeněk Neumann.⁴⁶¹ Uprostřed lodi se nalézal nejnovější oltář z roku 1918 se svatostánkem a velkou sochou Blahoslaveného srdce Páně. Při jižní straně stál oltář sv. Jana Nepomuckého se sochou Srdce Panny Marie. Kazatelna byla dřevěná a stoupalo se na ni po úzkých dřevěných schodech ze sakristie. Vedle oltáře Panny Marie Lurdské visel velký obraz věrozvěstů Konstantina a Metoděje namalovaný mezi léty 1880-1891 farářem Josefem Vašákem.⁴⁶² Na téže stěně se v blízkosti kůru nacházel velký dřevěný kříž. Na protější zdi visel další z Vašákových obrazů, obraz Panny Marie s anděly nad Volfířovem.⁴⁶³ Obraz prošel na počátku 20.

⁴⁵⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno

⁴⁵⁷ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 252.

⁴⁵⁸ Tento oltář byl nejstarší a údajně pocházel z 15. století; Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

⁴⁵⁹ Jan Budín tehdy vedle obrazu Panny Marie daroval i obraz sv. Filomeny, který se v třicátých letech 20. století již v kostele nenacházel; Tamtéž.

⁴⁶⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁶¹ Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885, s. 252.

⁴⁶² Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika volfířovské farnosti, neinventarizováno.

⁴⁶³ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

století jakousi rekonstrukcí. Restaurátorem obrazu byl místní rodák Jan Šána, malíř a kreslíř později působící na střední Moravě, pocházející z domu č.p. 59 ve Volfířově. Během restaurátorských prací přetřel jméno Josefa Vašáka na obraze a sám se podepsal na jeho místo. Po obou stranách chrámové lodi viselo čtrnáct obrazů křížové cesty, které kostelu roku 1860 věnoval řečický učitel Pavel Procházka (nechal je zhotovit u malíře Čenka Neumanna v Telči za sumu 230 Zlatých).⁴⁶⁴

Na kůr vedly kamenné schody z předsíně kostela. Místo uprostřed kůru zabíraly varhany, jejichž příběh popisuje František Pelikán: *„Varhany také byly ubohé. S těmi měli potíže. Roku 1878 konkurenční výbor rozhod svým nákladem pořídit varhany nové. Objednány byly u firmy Svítíl v Novém Městě, který přijel prohlédnout si kůr a zavedena smlouva, že postaví varhany osmirejstříkové za 800 zl., a že je do konce srpna roku 1879 dodá. Za cestu mu dáno 20 zl. a záloha 150 zl. Varhany však nešly ač byl již srpen 1880. Teprve po velkém upomínání roku 1882 konečně varhany devítirejstříkové došly. Nemohly se však na kůr vejít, proto odstraněny klády, které zábradlí kůru tvořily a přistavěly se dva sloupy, které podpírají rozšířený kůr a varhany. Náklady byly se vším 1106 zl.“*⁴⁶⁵

V přízemí věže se nacházel výklenek s Božím hrobem a dvoukřídlové dřevěné dveře na kůr a zvonici. V dalších dvou výklencích stála socha Panny Marie s mramorovou kropenkou a socha sv. Jana Nepomuckého. Samotná věž byla pokryta červeně natřeným plechem.⁴⁶⁶

V podlaze chrámové lodi byly umístěny náhrobníky kryjící hroby majitelů řečického panství a hrob Mikuláše Hozlingera, syna místního utrakvistického kněze. Náhrobník Mikuláše Hozlingera ležel v popředí lodi při její jižní stěně. Rozdělen byl vodorovně na dvě poloviny. V první polovině se nacházel latinský kříž a ve druhé druhé nápis.⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ Farní kronika z let 1839-1936, Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, neinventarizováno.

⁴⁶⁵ Tamtéž.

⁴⁶⁶ SOKA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁶⁷ Náhrobník: výška 82 cm, šířka 47 cm, písmo 3-4 cm – kapitála. Text: LETHA PANIE 1•5•8•5 W PA / TEK PRZED SWAT / YM DUCHEM VMRZE / L MIKVLASS SIN CTIH / ODNEMV KNIEZI HAW / LOWI HOZLINGER / OWI PAN BVOH RACZ / DVSSI GEHO MILOSTIW BYTI; Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2008. s. 4.

Vedle náhrobníku Mikuláše Hozlingera ležel náhrobník Anny Kateřiny Španovské z Lisova, vnučky prvního majitele panství Řečice z rodu Lipovských z Lipové a patrona kostela sv. Petra a Pavla Václava Lipovského z Lipovic.⁴⁶⁸ Náhrobník Václava Lipovského ležel mezi lavicemi v popředí jižní poloviny lodi.⁴⁶⁹

Podle Jana Tiraye se před postranním oltářem sv. Jana Nepomuckého nalézal figurální náhrobník Jiříka Čelouda z Pálovic a na Řečici.⁴⁷⁰ Jiřík Čeloud z Pálovic a na Řečici byl v letech 1538-1552 hejtmanem panství Telč. Majitelem Řečice se stal roku 1539. Tento náhrobník je dnes postaven při vnější straně severní zdi kostela. Většinu plochy desky zabírá postava Jiříka Čelouda z Pálovic a na Řečici v rytířské zbroji, ve spodní části desky je v nápisovém poli vytesán nápis.⁴⁷¹

Tiray dále uvádí, že pod lavicemi v pravé polovině lodi ležel náhrobník Anny Kateřiny z Lipové s nápisem: „*Léta Páně 1607 v sobotu masopustní umřela Urozená Panna Anna Kateřina z Lipové a milostivé příští Krista pána očekává.*“⁴⁷² V jižní vnitřní zdi presbytáře se nacházel epitaf Františka svobodného pána z Lipovic a na Řečici. Nevelký epitaf je dnes umístěn v jižní vnější zdi kostela.⁴⁷³ Pod kůrem u vstupu

⁴⁶⁸ Náhrobník: výška 130 cm, šířka 52 cm, písmo 4-4,5 cm – kapitála. Text: LETHA PANIE / 1635 DNE 16 BRZEZNA DOKO / NALA GEST ZIWOT /SWVG VROZENA / PANNA ANNA KA / TERZINA SSPANOW / SKA Z LISOWA MAGE / LET WIEKV SWEHO / 6 GEGIZTO TIELO TVTO / POHRZBENO GEST; Tamtéž, s. 3.

⁴⁶⁹ Náhrobník: výška 176 cm, šířka 5,5-6 cm, písmo 3-4 cm – kapitála. Text: LETHA PANIE 1635 / WE STRZEDU DEN PO / [.....][.....] DO / KONAL GEST [ZIWOT] SW / VG VROZENI STATECZNY / RITIRZ [WACLAW] LIPO / WSKI Z LIPOWE A NA RZE / CZICI MAGE WIEKV S / WEHO 63 [GEHOZTO] TIELO / TUTO POCHOVANE [ODPO / CZIWA] [OCZEKAWAGICZ] / [BLAHOSLAWENEHO] [WZKRZISSENI]; Tamtéž, s. 6; Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁷⁰ Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁷¹ Náhrobník: výška 225 cm, šířka 128 cm, písmo 6-8 cm – fraktura. Text: Letha panie 1 •5•7•6 w niedie / li po swatem Matoussi ewangelistovi um / rzel g(es)t urozeny pan Jirzik Czeloudz palowic / a na Rzecziczi magice wieku sweho 83 leth / pan Buoh racz dussi gieho milostiw byti; Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2008, s. 5.

⁴⁷² Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁷³ Epitaf: výška 67 cm, šířka 42 cm, písmo 1,5-3 cm – novogotické písmo. Text: Zde nad odpočívá wysoce / urozeny Pan Frantissek / Lippowsky Swobodný / pan z Lipowitz dediczny /

do kostela byl umístěn velký figurální náhrobník s postavou ženy s rukama složenýma na prsou. V roce 1901 byl z kostela vynesena a nyní je opřen při vnější jižní zdi předsíně kostela.⁴⁷⁴

8.2. Kostel sv. Ducha

Přestože se druhý kostel volfířovské farnosti nacházel v katastru obce Šach (za obcí při cestě na Volfířov a Radlice) a nikoliv přímo ve Volfířově, domnívám se, že si vzhledem k svému významu zaslouží alespoň stručnou zmínku.

Kostel sv. Ducha postavili volfířovští utrakvisté po vydání Rudolfova Majestátu roku 1609. Po roce 1620 byl konfiskován a přiřazen ke katolické farnosti se sídlem ve Volfířově. V průběhu 18. století se z něj stalo významné centrum tajných nekatolíků z okolních obcí, kteří se v něm scházeli při svých shromážděních. Po vydání Tolerančního patentu roku 1781 se evangelíci pokoušeli získat kostel zpět. Jejich žádost byla zamítnuta s tím, že je pravidelně užívám katolickou církví a každoročně o Svatodušních svátcích v něm slouží mši farář z Volfířova. Již tehdy byl prý kostel v žalostném stavu, bez oken a s poškozenou střechou. V následujících letech pak dále chátral. V dnešní době jsou jeho základy jen velice špatně patrné a téměř úplně ukryté vegetací.⁴⁷⁵

8.3. Zvony

Osudy volfířovských zvonů výrazným způsobem ovlivnily obě světové války. Nejstarším zvonem kostela sv. Petra a Pavla a zároveň jediným, kterého se válečné události nikdy nedotkly, byl „umíráček“ pocházející z roku 1549. Ulit byl v době, kdy ve Volfířově zcela převládala reformace, a kdy také kostel sv. Petra a Pavla patřil utrakvistům. Na zvonu se nachází český nápis: WESEL SE SRDCE ME, ABY SES BALO PANA BOHA • 1549. Blíže nedatovaný seznam zvonů farnosti z počátku 20.

pan nad Rzeczcizi / Přítel Bližního / wierny Manžel uprzimny / otec Spravedlny pan / dobry Kriestan / zwelebytel sskoli Normalni. / Nar(ozen) 5. Czerwna 1728 / Umř(el) w Rzeczcizi 19. ledna / 1798; Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2008, s. 7.

⁴⁷⁴ Jan TIRAY, Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁷⁵ Eva MELMUKOVÁ, Patent zvaný toleranční, Praha 1999, s. 138-139.

století ho popisuje jako zvon: „*Jehož se používá, pokud paměť sahá, jako umíráčku.*“ Jeho největší průměr je 48 cm a váha 62 kg.⁴⁷⁶

Druhým nejstarším zvonem byl 320 kg vážící zvon ulitý roku 1782 za faráře Václava Altmanna litcem Janem Jiřím Scheichlem ve Znojmě. Jeho vyobrazení znázorňovalo Krista na kříži, Marii Magdalenu a sv. Jana Nepomuckého. Zvon byl konfiskován pro vojenské účely koncem roku 1916. V protokolu o odebrání zvonu byla uvedena váha 263 kg a jeho cena stanovena na 1052 korun.⁴⁷⁷

Další dva zvony byly ulity roku 1814 za faráře Kašpara Christianiho litcem Janem Floridem ve Znojmě. Větší z obou zvonů měl v průměru 82 cm a vážil 310 kg. Podle výše zmíněného seznamu zvonů ve farnosti na něm měly být znázorněny postavy sv. Petra a Pavla, Nejsvětější Trojice, dále pak postavy dvou rytířů (!) a nápis „*Johann Florido in Znojm 1814.*“⁴⁷⁸ Jan Tiray uvádí, že vedle sv. Petra a Pavla se na zvonu nacházeli Panna Maria, sv. Václav a sv. Florián.⁴⁷⁹ Menší zvon měl v průměru 53 cm a vážil 83 kg. Vyobrazen na něm byl kříž a nápis „*Johann Florido in Znojm 1814.*“⁴⁸⁰ Tiray k vyobrazení zvonu uvádí rovněž Pannu Marii, sv. Václava a sv. Floriána.⁴⁸¹ Podle protokolu o odebrání zvonů padly oba za oběť válečné konfiskaci roku 1916. Cena většího zvonu byla stanovena na 1156 korun, menšího pak na 324 Korun. Stejně jako v případě zvonu z roku 1782 došlo ke zkreslení jejich hmotnosti, aby částka za ně vyplacená nebyla příliš vysoká.⁴⁸² Farář František Pelikán později vzpomínal, že když 22. listopadu 1916 v sedm hodin ráno oba zvony naposled vyzváněly, mnoho obyvatel Volfířova prý „uronilo slzu.“⁴⁸³

Vzhledem ke konfiskacím velkých zvonů se od roku 1916 zvonilo pouze „umíráčkem.“ Složitá ekonomická situace po konci první světové války způsobila, že tento stav trval až do roku 1928, kdy nechal Kostelní konkurenční výbor volfířovské farnosti ulít dva nové zvony u firmy Manoušek-Brno-Husovice za celkovou částku 18005 korun. Větší z obou zvonů se jmenoval Svatý Petr a Pavel, vážil 395 kg,

⁴⁷⁶ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁷⁷ Tamtéž.

⁴⁷⁸ Tamtéž.

⁴⁷⁹ Jan TIRAY, Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁸⁰ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁸¹ Jan TIRAY, Jan TIRAY, Vlastivěda moravská II, Dačický okres, Brno 1935, s. 218.

⁴⁸² SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁸³ Farní kronika z let 1839-1936, Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, neinventarizováno.

v průměru měřil 66 cm a na výšku 70 cm. Vyobrazeny na něm byly postavy obou světců. Menší zvon jménem Srdce Pána Ježíše a Panny Marie vážil 225 kg, v průměru i na výšku měřil 55 cm. Zvon nesl nápis „Co válka 1916 vzala, to láska 1928 dala.“ Nové zvony však vyzváněly z věže volfířovského kostela pouhých čtrnáct let. V roce 1942 je oba konfiskovala německá armáda.⁴⁸⁴

8.4. Kaplička Panny Marie Bolestné

V roce 1934 zakoupil spolek volfířovské Katolické omladiny pozemek pro stavbu kapličky od Kristiny Novákové, vdovy po majiteli č.p. 50 ve Volfířově Františku Novákovi, za částku 200 Korun. Pozemek se nacházel již v němčickém katastru při silnici vedoucí z Volfířova do Dolních Němčic. Ještě téhož roku byla kaplička nákladem 1728 korun postavena a 21. května vysvěcena tehdejším volfířovským farářem Otokarem Jindrou.⁴⁸⁵

8.5. Svaté kříže

Ve Volfířově stálo koncem třicátých let 20. století pět Svatých křížů. Jejich společným rysem bylo to, že za jejich stavbou stál vždy jednotlivec (nikoliv farnost nebo některý z mnoha náboženských spolků v obci), který ji vnímal jako akt osobní zbožnosti. Vždy se také jednalo o člověka majetného, lze říci příslušníka místní hospodářské či intelektuální elity.

Nejstarší kříž nazývaný „Farský“ postavil mezi léty 1825-1832 farář Vincenc Peniška. Původně dřevěný kříž stál mezi poli patřícími k volfířovské faře, nedaleko cesty vedoucí z Volfířova na Nové Dvory. Této lokalitě se podle něj začalo později říkat „u Farského kříže.“ Když se stal roku 1880 farářem ve Volfířově Josef Vašák, nechal dřevěný kříž nahradit železným a v témže roce ho posvětil.⁴⁸⁶

Druhým nejstarším křížem byl „Muchův kříž.“ V roce 1846 ho postavil volfířovský rychtář a pozdější starosta obce František Dvořák, majitel zemědělské usedlosti č.p. 11 „u Muchů“. „Muchův kříž“ se nacházel za Volfířovem při silnici vedoucí na Šach a Řečici. Původně byl dřevěný se znázorněním ukřižovaného Krista.⁴⁸⁷ V roce 1860 ho

⁴⁸⁴ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁸⁵ Knihovna kláštera v Kostelním Vydrří, Farní kronika, neinventarizováno.

⁴⁸⁶ Knihovna kláštera v Kostelním Vydrří, Farní kronika, neinventarizováno.

⁴⁸⁷ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfířov, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

František Dvořák nahradil křížem kamenným, který roku 1909 prošel blíže nespecifikovaným zrestaurováním.⁴⁸⁸

Rok 1881 obohatil Volfřív hrad o dva Svaté kříže. Železný „Markův kříž“ postavil na předzahrádce svého domu Jan Macků, majitel č.p. 60 „u Marků“. Kamenný „Karšův kříž“ postavil v blízkosti svého domu sedlák Jan Tichý, majitel č.p. 57 „u Karšů“.⁴⁸⁹

Nejmłodším z volfřívovských křížů byl kamenný „Šánův kříž“ nacházející se za Volfřívem v místě zvaném „ve Smrčí.“ Kříž dal v roce 1903 postavit vlastník usedlosti č.p. 59 „u Šánů“ Leopold Šána.⁴⁹⁰

8.6. Pamětní kameny

Nedaleko polní cesty vedoucí z Volfřívova na Nové Dvory, pouze několik málo metrů od výše zmíněného „Farského kříže,“ stojí pamětní kámen upomínající na tragickou smrt mlynáře Jana Šprincla. Markvarecký rodák Jan Šprincl provozoval mezi léty 1813-1840 někdejší vrchnostenský mlýn na č.p. 25 u rybníka Strachova.⁴⁹¹ V roce 1840 zahynul při pádu z jedoucího vozu v lokalitě nazývané „v Cihelně“, kde byl kámen původně umístěn. Kámen je horizontálně rozdělen na dvě části, v horní polovině se nachází latinský kříž a v dolní polovině nápis: *R(oku) 1841 Johan / Ssprinzl zde jel / wuz se mu zkatil / jej ranil a on / dussi wypustil.*⁴⁹²

U polní cesty v blízkosti dnešního kulturního domu stojí kámen, který připomíná tragickou smrt Antonína Dvořáka, starosty obce a hospodáře na č.p. 14 „u Číhalů.“ V horní části kamene je vytesán latinský kříž, který svým spodním ramenem zasahuje do prvních tří řádků nápisu a dělí je na polovinu: *L(éta) P(áně) 1887 / 29/7. A(ntonín) Dvo(řák) / čís(lo) 14 z Wol(fřívova) / svázel mandliky / spadl pod vůz / vůz jei ranil / on duši vypustil.*⁴⁹³

⁴⁸⁸ Knihovna kláštera v Kostelním Vydří, Farní kronika, neinventarizováno.

⁴⁸⁹ SOkA Jindřichův Hradec, Farní úřad Volfřív, inv. č. 76, sign. VII/B, kart. 12.

⁴⁹⁰ Tamtéž.

⁴⁹¹ MZA Brno, Velkostatek Dačice, inv. č. 190.

⁴⁹² Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2008, s. 8.

⁴⁹³ Tamtéž, s. 9.

9. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusil zmapovat dějiny Volfířova počínaje obdobím kolonizace oblasti jihozápadní Moravy na přelomu 13. a 14. století a konče rokem 1938. Během psaní práce jsem měl možnost zabývat se dějinami vrchnostenské a církevní správy, obecní samosprávy a školství, demografií a sociálními dějinami. Mohl jsem pracovat s celou škálou pramenů od 13. do 20. století. Jako autora dějin obce bych sám sebe s trochou nadsázky přirovnal k atletu vícebojaři, který se pokouší zvládnout několik disciplín během jednoho závodu, a přestože si uvědomuje, že se v jednotlivostech nemůže rovnat specialistům, snaží se o to, aby konečný celkový výsledek působil tím nejlepším dojmem. Vzhledem ke zvolenému tématu se mi nepodařilo vyhnout se určité popisnosti.

V prvních dvou kapitolách práce jsem se zabýval vývojem názvu obce a dějinami Volfířova do roku 1420. Vycházel jsem přitom převážně z vydaných edic pramenů vztahujících se k Moravě a jižním Čechám 13.-15. století. Při studiu a srovnávání edic jsem objevil poměrně často přejímanou chybu, poprvé užitou v edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Jedná se o záměnu Volfířova s Volfeřicemi, obcí ležící poblíž Moravského Krumlova. Z této chyby pak vyplývá nesprávné zpracování rodokmenu pánů z Volfířova ve starší literatuře. Ve druhé kapitole jsem se zaměřil právě na rod pánů z Volfířova, jehož potomky jsem vysledoval do první třetiny 16. století. Páni z Volfířova pocházeli pravděpodobně z Ustrašína u Pelhřimova a náleželi k poměrně rozvětvenému rodu s volskými (někdy též buvolími) rohy v erbu. Mezi jejich příbuzné patřila celá řada rodů vlastnicích statky na jihozápadní Moravě, namátkou Kadalice z Řečice, páni z Hodic a Koňasové z Vydrů. Poslední zmínky o příslušnících rodu pocházejí z třicátých let 16. století, kdy bratři Erazim, Jiří a Burian postupně prodali své podíly na statcích v okolí Dlouhé Brtnice.

V následujících třech kapitolách se věnuji Volfířovu v letech 1420-1848, 1848-1918 a 1918-1938 a snažím se popsat poddanské poměry ve Volfířově, demografický a urbanistický vývoj obce, místní školství, duchovní správu a vývoj obecní samosprávy. Zvláštní podkapitolu pak představuje rozmezí let 1914-1918. Rok 1420 je mezníkem, kdy Volfířov přestal být drobným zemanským statkem a stal se součástí dominia pánů z Hradce. Revoluce a následné zavedení ústavnosti v roce 1848 považuji za důležitý předěl nejen v dějinách obce Volfířova, ale i v historii českých zemí jako celku, protože došlo k velmi zásadním změnám v oblasti školství, obecní samosprávy, církevní správy

a v rámci Volfířova také sociální skladby vesnice. Třetím zvoleným mezníkem je rok 1918 a vznik samostatného československého státu.

V roce 1459 koupil Volfířov Wolfgang Krajíř z Krajku. Po rozdělení Wolfgangova majetku mezi potomky v roce 1487 připadla obec k hradu Landštejnu. V urbáři sepsaném k tomuto datu se také poprvé připomínají konkrétní povinnosti obyvatel Volfířova vůči vrchnosti. Jednalo se o souhrn naturálních a peněžních platů, robotovat se mělo u dosti vzdáleného landštejnského dvora. V letech 1534-1848 byl Volfířov součástí dačického panství. Poddanské poměry v tomto období jsou dostatečně popsány v literatuře vztahující se k Dačicím a dačickému panství, kterou zmiňuji v úvodní kritice literatury a pramenů.

Vývoj počtu obyvatel Volfířova nedoznával větších výkyvů. Nejvíce obyvatel měla obec v roce 1815 (483), nejméně pak v roce 1938 (390). O migraci před rokem 1848 lze mluvit prakticky pouze v případě sňatků. Zde stojí za zmínku poměrně časté sňatky s osobami pocházejícími z obcí ležících mimo dačické panství, zároveň však náležejících do volfířovské farnosti (Šach, Řečice, Velká Lhota). V druhé polovině 19. století odcházeli z Volfířova za prací především stavební a zemědělství nádeníci a příslušníci domkářských a maloroľnických rodin. Vzhledem k absenci větších českých průmyslových center v okolí, byla spádovou oblastí volfířovských tovaryšů a nádeníků Vídeň, zemědělství dělníci směřovali do Dolních Rakous nebo německých obcí dačického okresu.

Zajímavý je urbanistický vývoj Volfířova. Ještě v polovině 17. století obec tvořily tři navzájem nepropojené části: Dolní ves, Horní ves a Stráň. Každá z nich měla svou vlastní náves a vlastní mlýn. Zatímco v Dolní vsi drželi grunty největší volfířovští sedláci (láník, třičtvrtěláník a pololáníci), Horní ves a Stráň obývali převážně čtvrtláníci a chalupníci. V následujících dvou staletích byly tyto tři části Volfířova postupně spojovány a vznikla tak dnešní „centrální“ náves. Nejvíce čísel popisných měla obec v roce 1921 (84).

Svou sociální skladbou byl Volfířov vesnicí čistě agrárního charakteru. Díky dlouhodobému dělení gruntů nabývala od konce 19. století na síle vrstva drobných majitelů zemědělské půdy, tzv. maloroľníků a domkářů. Větší zastoupení řemesel lze pozorovat až od přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století. Jednalo se o drobné podniky, většinou s přidruženou zemědělskou výrobou. Výjimky představovaly cihelna a cementárna Jana Tichého a sušárna a konzervárna hub a ovoce profesora Jana Macků postavené ovšem až v prvním, respektive druhém, desetiletí 20. století.

Do roku 1850 stál v čele volfířovské samosprávy obecní rychtář dosazovaný dačickou vrchností. Podmínkou pro výkon rychtářského úřadu bylo vlastnictví selského gruntu (nemusel být nutně největší) ve Volfířově a od počátku 19. století nejspíše také gramotnost. Po roce 1850 se ve Volfířově volil dvanáctičlenný obecní výbor, který ze svého středu vybíral starostu (představeného) a dva radní. Díky majetkovému volebnímu sensu se jednalo o poněkud „elitářský klub“ několika nejbohatších selských rodin. Za celé období let 1850-1919 se na místě starosty vystříдалa pouze dvě příjmení (Dvořák a Macků). Všichni starostové a většina členů obecního výboru pocházeli z Dolní vsi. Všeobecné obecní volby se konaly počínaje rokem 1919. Ve Volfířově se volilo dvanáctičlenné obecní zastupitelstvo, které pak zvolilo starostu, místopředsedu a dva radní. Se zrušením volebního censu se do zastupitelstva dostalo několik domkářů, řemeslníků a dělníků, jeho jádro však zůstávalo stejné jako před rokem 1919. Ze tří volfířovských částí byla opět nejvíce zastoupena Dolní ves. Většina zastupitelů byla mezi sebou spřízněna, často se místo v zastupitelstvu „dědilo“ z otce na syna. Konzervativní smýšlení a setrvačnost v komunální politice dokládá fakt, že se v letech 1919-1938 vyměnila pouze polovina zastupitelstva. Co se politické orientace týče, drtivou převahu v zastupitelstvu měla vždy Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu, zastoupena byla ještě Česká strana lidová.

Volfířovská farnost je zajímavá tím, že zahrnovala obce náležející do celkem čtyř panství (Dačice, Telč, Kostelní Vydří a Řečice). Před rokem 1781 v ní bylo silné hnutí tajných nekatolíků. Po roce 1781 přešla k augsburské, popř. k helvetské, konfesi téměř polovina farníků. Zhruba do poloviny 19. století pocházeli faráři většinou z Dačic a nebo z bezprostředního okolí. Později byli na faru dosazováni kaplani z někdejšího středočeského panství Malešov patřícího patronům volfířovské fary a majitelům dačického panství Dalbergům.

Škola byla ve Volfířově založena roku 1712. Vyučování probíhalo za dnes těžko představitelných podmínek v bývalé „Němcovské“ chalupě (č.p. 42) stojící naproti faře. Do jedné nevelké světnice se muselo vtěsnat někdy i osm desítek žáků z Volfířova a přiškolených Dolních Němcic. Když se k tomu připočte nevalná kvalifikace kantorů, nelze se divit, že ještě na počátku 19. století byla většina obyvatel Volfířova negramotná. Podmínky vyučování se výrazně zlepšily otevřením nové školní budovy (č.p. 70) v roce 1896.

Nejvíce obsáhlou kapitolou je topografie obce. Až do roku 1781 byly nemovitosti ve Volfířově tzv. nezakoupené. De iure náležely vrchnosti, která je mohla poddaným podle

svého uvážení poddaným odjímat a libovolně zvyšovat platy a povinnosti k nim náležející. V případě takovéto držby nebylo pochopitelně zaručeno dědictví nemovitosti v jedné rodině. Ve Volfířově se nejspíše jednalo o čistě formální záležitost a grunty se běžně předávaly z otce na syna. Zakoupit statek od vrchnosti mohli volfířovští poddaní od roku 1781, příliš však na to nespíchali a k nákupům často docházelo až v prvním desetiletí 19. století. Zákupní ceny byly symbolické, v několika případech došlo obratem ruky k odprodání nemovitosti za až desetinásobné částky.

V poslední kapitole se věnuji hmotným památkám ve Volfířově. Výčet památek obsahuje kostel sv. Petra a Pavla, kapličku Panny Marie Bolestné, Svaté kříže, pamětní kameny a zvony. Jedinou uvedenou památkou ležící mimo Volfířov je stručně zmíněný zaniklý kostel sv. Ducha v Šachu.

Význam této práce spatřuji především ve vztahu k regionálním dějinám oblasti Dačicka. Z dílčích témat obsažených v práci považuji za zajímavou otázku moderní obecní samosprávy po roce 1850, způsob jejího fungování a vzájemné propojení jejích představitelů sítí příbuzenských a sociálních vztahů.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny nevydané

Moravský zemský archiv Brno

Lánové rejstříky

inv. č. 314 a (panství Dačice)

Rektifikační akta

inv. č. 314 (panství Dačice)

Tereziánský katastr

inv. č. 318/3 (Volfířov)

Josefínský katastr

inv. č. 3030 (Volfířov)

Velkostatek Dačice

inv. č. 2 (soupis poddanských realit na panství)

inv. č. 144 (dominikální gruntovní kniha)

inv. č. 145 (dominikální gruntovní kniha)

inv. č. 190 (gruntovní kniha Volfířov)

inv. č. 293 (rekvizice koní)

Velkostatek Telč

inv. č. 95 (gruntovní kniha Šach)

Pozemkové knihy

inv. č. 8225 (gruntovní kniha Šach)

Státní oblastní archiv Třeboň

Sbírka matrik Jihočeského kraje

Farnost Dačice, kniha 1 (kniha narozených)

Farnost Dačice, kniha 2 (kniha narozených)

Farnost Dačice, kniha 10 (kniha oddaných)
Farnost Dačice, kniha 13 (kniha zemřelých)
Farnost Kostelní Vydří, kniha 1 (kniha narozených)
Farnost Lipolec, kniha 3 (kniha narozených, odaných a zemřelých)
Farnost Volfířov, kniha 1 (kniha narozených, oddaných a zemřelých)
Farnost Volfířov, kniha 2 (kniha narozených)
Farnost Volfířov, kniha 3 (kniha oddaných a zemřelých)
Farnost Volfířov, kniha 4 (kniha narozených, oddaných a zemřelých)
Farnost Volfířov, kniha 7 (kniha narozených, oddaných a zemřelých)
Farnost Volfířov, kniha 8 (kniha narozených, oddaných a zemřelých)

Rodinný archiv Krajířů z Krajku.

inv. č. 62, kart. 1 (urbář)

Rodinný archiv pánů z Hradce

inv. č. 15, sign. 18 (listina Tomáše z Myslové s přivěšenou pečetí Bohunka z Volfířova)

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec

Farní úřad Volfířov

inv. č. 1, kniha 1 (opisy nadačních listin)

inv. č. 27, kniha 27 (zpovědní rejstřík)

inv. č. 38, kniha 38 (soupis farníků)

inv. č. 44, kniha 44 (soupis farníků)

inv. č. 55, kniha 55 (kniha změn vyznání)

inv. č. 56, kniha 56 (náboženské spolky)

inv. č. 57, kniha 57 (inventáře kostela)

inv. č. 63, kniha 63 (desátky, železné krávy)

inv. č. 76, kart. 12 (vybavení kostela, kříže, sochy)

inv. č. 77, kart. 13 (záležitosti duchovních, předávací protokoly)

inv. č. 79, kart. 16 (školní záležitosti)

Archiv města Dačice

inv. č. 62, sign. 1, kniha 55 (opis lánového rejstříku)

inv. č. 80, sign. 19, kniha 42 (sirotčí registra)

inv. č. 94, sign. 2, kniha 56 (opis části urbáře)

Archiv obce Volfířov (neinventarizováno)

Protokol zápisů ze schůzí obecní rady

Protokol zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva

Národní škola Volfířov (neinventarizováno)

Školní kronika

Okresní úřad Dačice

inv. č. 44 (rejstříky o složení obecního zastupitelstva)

inv. č. 3004 (sčítání lidu)

inv. č. 3005 (sčítání lidu)

inv. č. 3006 (sčítání lidu)

inv. č. 3007 (sčítání lidu)

inv. č. 3008 (sčítání lidu)

inv. č. 3009 (sčítání lidu)

inv. č. 3010 (sčítání lidu)

Sbírka map a plánů

inv. č. 136 (mapa stabilního katastru)

Knihovna kláštera v Kostelním Vydří (neinventarizováno)

Domácí protokol volfířovské farnosti

Farní kronika volfířovské farnosti

Matrika slavonického děkanátu

Katastrální úřad Dačice (neinventarizováno)

Pozemkové knihy od roku 1881

Prameny vydané

Vincenc BRANDL (ed.), Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae IX, Brno 1854.

Vincenc BRANDL (ed.), Knihy půhonné a nálezové, Tomus II, Brno 1873.

Bertold BRETHOLZ (ed.), Libri Citationum et Sententiarum 1490-1503, Brno 1911.

Josef HROCH (ed.), Rejstřík osobních a místních Desk Zemských větších od 1541, Praha 1915.

Josef CHYTIL (ed.), Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren, Brno 1865.

Tomáš KALINA (ed.), Moravské zemské desky II., Kraj Brněnský, Brno 1950.

Adolf KALNÝ (ed.), Popravčí kniha pánů z Rožmberka, Třeboň 1993.

František KRÍŽEK (ed.), Dačický listinář, Dačice 1941.

František MATĚJEK (ed.), Lánové rejstříky Jihlavského a Znojemského kraje z let 1671-1678, Praha 1983.

Minulost našeho státu v dokumentech, Praha 1971.

Josef PEKAŘ (ed.), České katastry 1654-1789, Praha 1915.

Literatura

Adresář protektorátu Čechy a Morava pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství, Praha 1939.

Algemeines Ortschaften-Verzeichniss, Wien 1902.

Českoslovenští legionáři, rodáci z okresu Jindřichův Hradec, Jindřichův Hradec 2001.

Eva BARBOROVÁ, Farní úřad Volfířov (inventář), Jindřichův Hradec 1974.

Josef BARTOŠ, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL, Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960, XII., Ostrava 1990.

Method BAUER, Dlouhodobý vývoj československého zemědělství v letech 1918-1966, Praha 1972.

Jan BERINGER, Jaroslav JANOUŠEK, Město a panství Dačice, Dačice 1885.

Dačice 1183-1983, Dačice 1983.

Biographisches Lexikon zur Geschichte der Bömischen Länder, München 1984.

Botovcův příruční místopis zemí koruny české, Čech, Moravy a Slezska, Praha 1907.

Dějiny Dačic, Dačice 2002.

Jaroslav DOBIÁŠ, Německé osídlení ostrůvku jihlavského, ČAŠ 8, 1931.

Vladimír DOSTÁL, Agrární strana, její rozmach a zánik, Brno 1998.

Johan DUNDALEK, Zur Geschichte der Stadt Datschitz in Mähren, Brün 1859.

Milan DUŠEK, Nová Říše, Nová Říše 2007.

Vilém DUŠEK, Řádky z historie, Zpravodaj JZD Horácko II, č. 4, Volfířov 1987.

Vilém DUŠEK, Řádky z historie, Zpravodaj JZD Horácko II, č. 5, Volfířov 1987.

Miloš DVOŘÁK, Krajíři z Krajku (= seminární práce zadaná v semináři Genealogie na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2007.

- Miloš DVOŘÁK, Nápisový katalog (= seminární práce zadaná v semináři Epigrafika na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických FF JCU), České Budějovice 2008.
- Ladislav DVOŘÁK a kol., 40 let JZD Horácko se sídlem ve Volfířově, Jindřichův Hradec 1989.
- Marcela EFMERTOVIČOVÁ, České země v letech 1848-1918, Praha 1998.
- Lukáš FASORA, Jiří HANUŠ, Jiří MALÍŘ (eds.), Člověk na Moravě v 19. století, Brno 2004.
- Lukáš FASORA, Jiří HANUŠ, Jiří MALÍŘ (eds.), Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948, Brno 2006.
- Lukáš FASORA, Jiří HANUŠ, Jiří MALÍŘ (eds.), Sekularizace českých zemí v letech 1848-1914, Brno 2007.
- Lukáš FASORA, Svobodný občan ve svobodné obci, občanské elity a obecní samospráva města Brna 1851-1914, Brno 2007.
- Václav FILIP, Bartoloměj VÍTA, Okresní archiv v Jindřichově Hradci, Průvodce po fondech a sbírkách, Jindřichův Hradec 1959.
- Václav FILIP, Okresní archiv v Jindřichově Hradci, Průvodce po archívních fondech a sbírkách, Praha 1980.
- Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005, II., Praha 2006.
- Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan JANÁK, Jan DOBEŠ, Dějiny správy v českých zemích, Praha 2007.
- Ladislav HOSÁK, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 2004.
- Alois HRUDIČKA, Topografie diecese brněnské, Brno 1906.
- Michaela CHLÁDKOVÁ, Výtah ze ztraceného urbáře dačického panství, Dačický vlastivědný sborník 3, Dačice 2005.
- Jan JANÁK, Dějiny Brtnice a připojených obcí, Brno 1988.
- Jan JANÁK, Dějiny Moravy III., Brno 1999.
- Jan JANÁK, Dějiny správy v českých zemích v letech 1848-1918 se soupisy pramenů a literatury, Praha 1989.
- Jan JANÁK, Morava v národním a politickém ruchu 19. století, Brno 2007.
- Jan JANÁK, Vývoj správy v českých zemích v epoše kapitalismu II., Praha 1971.
- Zdeněk JINDRA, První světová válka, Praha 1987.
- Ludmila KÁRNÍKOVÁ, Vývoj obyvatelstva v českých zemích, 1754-1914, Praha 1965.
- Zdeněk KÁRNÍK, České země v éře první republiky, I.-III., (1918-1938), Praha 2003.

John KEEGAN, První světová válka, Praha 2002.

Bohuslav KOUTNÍK (ed.), Československo, Biografie, Praha 1936.

Vojtěch KRÁL z Dobré Vody, Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien, Praha 1999.

Antonín KUBAČÁK, Dějiny zemědělství v českých zemích I., Praha 1994.

Rudolf LUSTIG, František SVĚTNIČKA, Schematismus velkostatků v Čechách, Praha 1933.

Josef MACEK, Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526) IV., Praha 1999.

Jiří MALÍŘ, Od spolků k moderním politickým stranám, Brno 1996.

Jiří MALÍŘ, Pavel MAREK, Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004, I., Brno 2005.

Miloslava MAŇASOVÁ, Jiřina SLAVÍKOVÁ, Mlýny na Moravské Dyji v úseku od Dačic po Loucký mlýn u Starého Hobzí, Dačický vlastivědný sborník 3, Dačice 2005.

František MATĚJEK, Cesta poddanského lidu na Moravě ke znevolnění, Brno 2000.

František MATĚJEK, Feudální velkostatek a poddaný na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska, Praha 1969.

František MATĚJEK, Podsedeck na Moravě, Brno 1970.

Eva MELMUKOVÁ, Patent zvaný toleranční, Praha 1999.

Libor NEDOROST, Češi v 1. světové válce, I.-III., Praha 2006-2007.

Vladimír NEKUDA, Sociální skladba středověké vesnice a její obraz v literatuře, Archeologia historica 11, 1986.

Božena NOVÁKOVÁ (ed.), Zeměpisný lexikon ČR, Obce a sídla, Praha 1991.

Osobnosti střední Moravy, Olomouc 1998.

Ottův slovník naučný XI., Praha 1897.

Jan PELÍŠEK, Církev evangelická reformovaná ve Velké Lhotě u Dačic, Brno 1982.

Josef PETRÁŇ, Lydia PETRÁŇOVÁ, Rolník v evropské tradiční kultuře, Praha 2000.

Josef PIKL, Minulost Božejova a jeho okolí, Božejov 1968.

Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930.

Josef PILNÁČEK, Neznámé rody staré Moravy, Brno 1983.

Vladimír PROCHÁZKA, Česká poddanská nemovitost v pozemkových knihách 16. a 17. století, Praha 1963.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1870, Praha 1978.

Jiří ROHÁČEK, Epigrafika v památkové péči, Praha 2007.

- August SEDLÁČEK, Českomoravská heraldika I.-II., Praha 1902-1925.
- Vladimír SLANINKA, Československá republika v číslech, Brno 1932.
- Jaroslav SMEJKAL, Řádky z historie, Zpravodaj JZD Horácko IV, č. 5, Volfířov 1989.
- Bohumír SMUTNÝ a kol., Kdo byl kdo na jihozápadní Moravě, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Dačice 2000.
- Statistický lexikon obcí na Moravě a ve Slezsku, Praha 1924.
- Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské, Praha 1935.
- Statistický přehled republiky Československé, Praha 1930.
- Statistický přehled o Československé republice, Praha 1936.
- Statistická příručka Československé republiky, Praha 1948.
- Michal STEHLÍK, Židé na Dačicku a Slavonicku, Dačice 2002.
- Jiří STIBOR, Krajířové z Krajků a jejich rodové souvislosti v genealogickém bádání čtyř staletí, Genealogické a heraldické informace 2, 1985.
- Vladimír SRB, 1000 let obyvatelstva českých zemí, Praha 2004.
- Marcela SVOBODOVÁ, Farní úřad Dačice (inventář), Jindřichův Hradec 1975.
- Marcela SVOBODOVÁ, Farní úřad Kostelní Vydří (inventář), Jindřichův Hradec 1975.
- Jiří ŠILHAN, Počátky sporu o Dačice, VVM 21, 1970.
- Rudolf ŠRÁMEK, Ladislav HOSÁK, Místní jména na Moravě a ve Slezsku II., Praha 1980.
- Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Slavonický okres, Brno 1926.
- Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Telecký okres, Brno 1913.
- Jan TIRAY, Vlastivěda moravská, Dačický okres, Brno 1925.
- Miroslav VÁLKA a kol., Agrární kultura, o tradičních formách zemědělského hospodaření a života na vesnici, Brno 2007.
- Josef VÁLKA, Dějiny Moravy I., Brno 1991.
- Vlastivěda moravská, Dačicko, Slavonicko, Telčsko, Brno 2005.
- Vollständiges Ortschaften-Verzeichniss, Wien 1882.
- Gregor WOLNY, Conrad SCHENKL, Die Markgrafschaft Maehren, Brno 1837.
- Josef ZWACH, Denkwürdigkeiten der Stadt Datschitz, Wien 1860.

Internetové odkazy

www.vuapraha.army.cz (databáze legionářů první světové války).

Seznam užitých zkratk

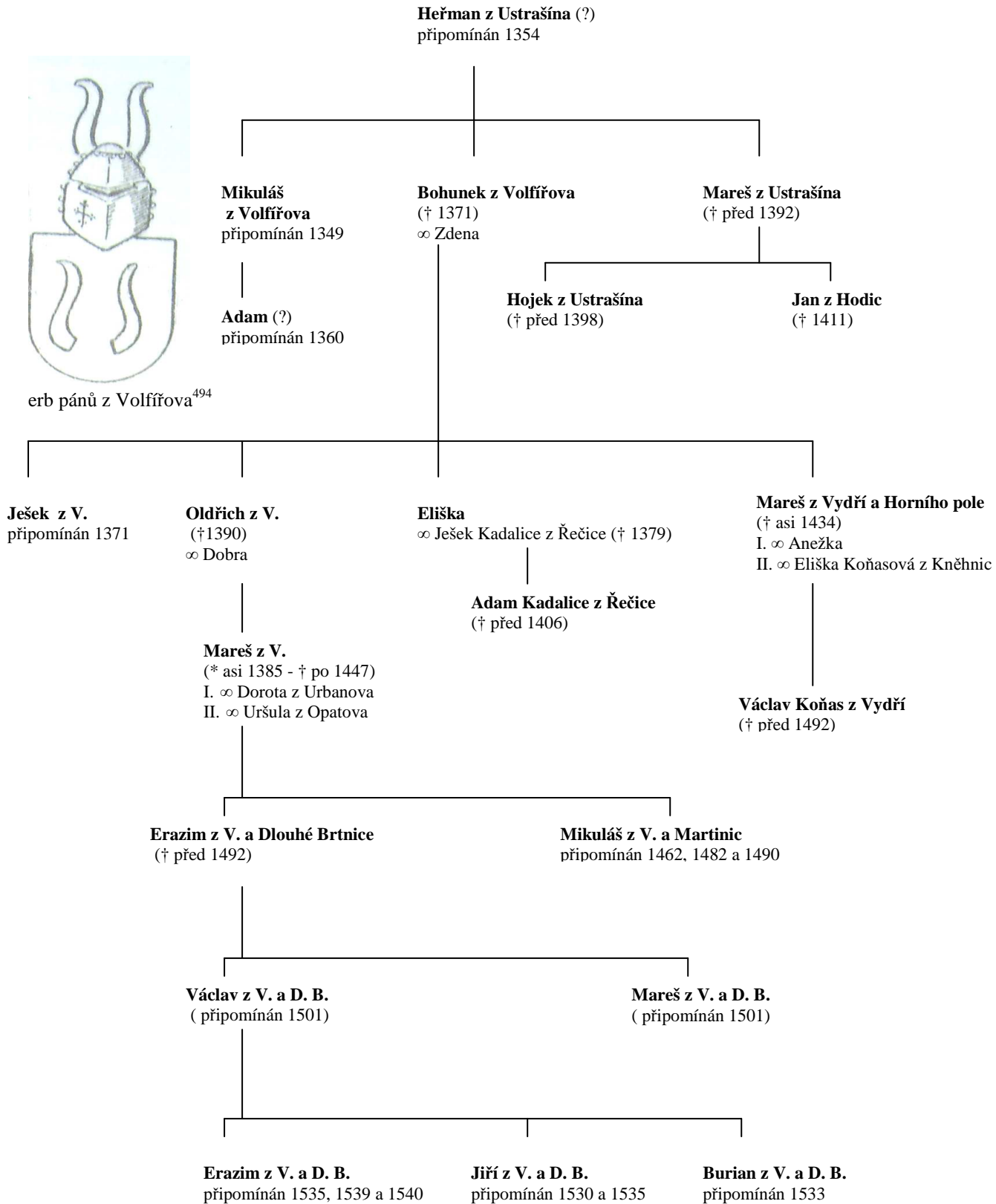
ČAŠ	Časopis archivní školy
ČSDSD	Československá sociálně demokratická strana dělnická
ČSL	Československá strana lidová
ČSNS	Československá strana národně sociální
ČŽOSS	Československá živnostenská a obchodní strana středostavovská
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
MZA	Moravský zemský archiv
NOF	Národní obec fašistická
NS	Národní sjednocení
RSVaML	Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu
SdP	Sudetendeutsche Partei
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
SSČLP	Socialistická strana československého lidu pracujících

Seznam příloh

Příloha č. 1	Páni z Volfířova
Příloha č. 2	Kněží volfířovské farnosti
Příloha č. 3	Obyvatelé Volfířova podle náboženského vyznání
Příloha č. 4	Vývoj počtu domů a obyvatel ve Volfířově
Příloha č. 5	Učitelé působící ve Volfířově v letech 1712-1938
Příloha č. 6	Rychtáři a starostové Volfířova
Příloha č. 7	Složení obecního výboru a obecního zastupitelstva
Příloha č. 8	Fotografická příloha

Příloha č. 1

Páni z Volfířova

⁴⁹⁴ Zdroj: Josef PILNÁČEK, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, s 159.

Příloha č. 2

Kněží volfířovské farnosti

Utrakvističtí

1494	Jiří
1526	Havel
1548	Jan
1585	Havel Hozlinger
1599	Jan Žakal Kuchenský

Katoličtí

1712-1723	Václav Ferdinand Filkuka
1723-1724	Karel Maxmilian Genedl
1724-1761	Josef Leopold Veselý
1761-1772	Vavřinec Ruff
1772-1810	Václav Altmann (1804-1806 administrátor Jan Moser)
1810-1825	Kašpar Christiani (1806-1810 jako administrátor)
1825-1833	Vincenc Peníška
1833-1834	Jan Klang (administrátor)
1834-1844	Josef Munzar
1844-1855	Josef Filippi
1855-1856	Jan Dundálek (administrátor)
1856-1861	Karel Šolta
1861	Josef Springer (administrátor)
1861	František Sušický (administrátor)
1861-1873	Jan Smutný
1873-1880	Václav Spurný
1880	Josef Málek (administrátor)
1880-1891	Josef Vašák
1891	Jan Sojka (administrátor)
1891-1893	Augustin Pospíšil
1893	Antonín Matějčiek (administrátor)
1893-1929	František Pelikán
od 1929	Otokar Jindra

Příloha č. 3

Obyvatelé Volfířova podle náboženského vyznání

Rok	Vyznání		
	Katolíci	Evangelíci	Ostatní
1790	328	67	-
1815	414	69	-
1846	386	75	-
1880	384	51	-
1900	381	71	4
1921	378	68	-
1930	308	81	1

Příloha č. 4

Vývoj počtu obyvatel a domů ve Volfířově⁴⁹⁵

Rok	obyvatelé	domy
1656	-	44
1671	-	45
1758	-	47
1775	-	47
1790	395	66
1815	483	67
1846	461	70
1869	476	74
1880	435	81
1890	458	82
1900	456	83
1910	424	83
1921	446	84
1938	390	83

⁴⁹⁵ Od roku 1790 včetně osady Nové Dvory.

Příloha č. 5

Učitelé působící ve Volfírově v letech 1712-1938

1712-1734	Mikuláš Kissling
1734-1747	Jan Deabis
1747-1765	Antonín Kožušník
1766-1784	Matěj Pazderka
1784-1791	Josef Pazderka
1791-1825	Tomáš Kouba
1825	Antonín Dvořák
1825-1869	Jan Karkulík
1869-1873	Jan Procházka
1873-1910	Jan Komzák
1910-1911	Štěpán Houska
1911-1923	Karel Brázda
1923-1925	Stanislav Krejčí
1925-1931	František Matoušek
1931-1943	František Lojda

Příloha č. 6

Rychtáři a starostové Volfířova

Rychtáři

1663-1673	Matouš Svoboda (č.p. 24)
1673-1674	Václav Dvořák (č.p. 58)
1675-1685	Vavřinec Vacek (č.p. 17)
1685-1691	Václav Hudínek (č.p. 1)
1691-1701	Jiří Pospíchal (č.p. 7)
1701	Pavel Wagner (?)
1751	Vavřinec Šimánek (č.p. 16)
1758-1777	Matěj Dvořák (č.p. 58)
1777-1789	Vavřinec Janíček (č.p. 11)
1789-1832	Josef Dvořák (č.p. 58)
1832-1846	Jan Štěrba (č.p. 16)
1846-1850	František Dvořák (č.p. 11)

Starostové

1850-1858	František Macků (č.p. 3)
1858-1873	František Dvořák (č.p. 11)
1873-1879	František Dvořák (č.p. 49, od 1879 č.p. 1)
1879-1885	Jan Dvořák (č.p. 58)
1885-1887	Antonín Dvořák (č.p. 14)
1887-1891	František Dvořák (č.p. 12)
1891-1901	František Macků ml. (č.p. 3)
1901-1903	František Dvořák (č.p. 1)
1903-1919	František Macků ml. (č.p. 3)
1919-1938	Leopold Dvořák (č.p. 5)
1938-1945	František Dohnal (č.p. 37)

Příloha č. 7

Složení obecního výboru a obecního zastupitelstva

1907-1910

starosta: František Macků (č.p. 3), **I. radní:** Antonín Brtník (č.p. 2), **II. radní:** František Vonka (č.p. 45), **zastupitelé:** František Dvořák (č.p. 12), Jan Šprincl (č.p. 13), Leopold Štěrba (č.p. 36), Jan Příbyl (č.p. 26), Alois Hergesel (č.p. 25), František Brtník (č.p. 56), František Dvořák (č.p. 58), Ludvík Dvořák (č.p. 1), Leopold Dvořák (č.p. 5)

1910-1919

starosta: František Macků (č.p. 3), **I. radní:** František Vonka (č.p. 45), **II. radní:** Leopold Dvořák (č.p. 5), **zastupitelé:** František Dvořák (č.p. 12), Josef Novák (č.p. 54), Jan Brtník (č.p. 16), Leopold Štěrba (č.p. 36), Leopold Šána (č.p. 59), Ludvík Dvořák (č.p. 1), Jan Šprincl (č.p. 13), Josef Kareš (č.p. 10), Karel Brázda (č.p. 70)

1919-1923

starosta: Leopold Dvořák (č.p. 5), **místostarosta:** Jan Tichý (č.p. 57), **radní:** Leopold Štěrba (č.p. 36), Jan Šprincl (č.p. 13), **zastupitelé:** Václav Dvořák (č.p. 14), Jan Brtník (č.p. 16), František Beran (č.p. 47), Josef Brtník (č.p. 7), František Kudrna (č.p. 52), Jan Navrátil (č.p. 67), Karel Brázda (č.p. 70), Matěj Linhart (č.p. 23)

1923-1927

starosta: Leopold Dvořák (č.p. 5), **místostarosta:** Jan Tichý (č.p. 57), **radní:** Bartoloměj Linhart (č.p. 64), Leopold Štěrba (č.p. 36), **zastupitelé:** Jan Brtník (č.p. 16), Matěj Linhart (č.p. 23), Jan Šprincl (č.p. 13), Jan Linhart (č.p. 31), Josef Brtník (č.p. 7), Antonín Macků (č.p. 74), František Kudrna (č.p. 52), Jan Procházka (č.p. 27)

1927-1931

starosta: Leopold Dvořák (č.p. 5), **místostarosta:** Bartoloměj Linhart (č.p. 64), **radní:** Leopold Štěrba (č.p. 36), Jan Šprincl (č.p. 13), **zastupitelé:** Jan Procházka (č.p. 27), František Dvořák (č.p. 58), Josef Kareš (č.p. 10), František Kudrna (č.p. 52), Jan Tichý (č.p. 57), Matěj Linhart (č.p. 23), Jan Dvořák (č.p. 25), Jan Brtník (č.p. 16)

1931-1938

starosta: Leopold Dvořák (č.p. 5), **místostarosta:** Matěj Linhart (č.p. 23), **radní:** Jan Šprincl (č.p. 13), Leopold Štěrba (č.p. 36), **zastupitelé:** František Dvořák (č.p. 58), Josef Kareš (č.p. 10), Jan Tichý (č.p. 57), Jan Dvořák (č.p. 25), Jan Procházka (č.p. 27), František Kudrna (č.p. 52), Jan Brtník (č.p. 16), Leopold Linhart (č.p. 64)

od roku 1938

starosta: František Dohnal (č.p. 37), **místostarosta:** Antonín Procházka (č.p. 28), **radní:** Jan Šprincl (č.p. 13), Leopold Linhart (č.p. 64), **zastupitelé:** Leopold Dvořák (č.p. 5), Jan Dvořák (č.p. 25), František Holec (č.p. 51), Karel Lojka (č.p. 4), František Linhart (č.p. 31), Josef Kareš (č.p. 10), Gustav Zabloudil (č.p. 61), Antonín Macků (č.p. 74)

Fotografická příloha

Obr. 1: Pohled na Volfířov ze směru od Nových Dvůrů.

Obr. 2: Dům č.p. 26 „u Kafírníků“ stojící v Horní vsi. Právě na jeho místě se podle lidové pověsti měla nacházet tvrz pánů z Volfířova.

Obr. 3: Katolická fara ve Volfřově.

Obr. 4: Kostelní Vydří: Současný stav tvrze Koňasů z Vydří.

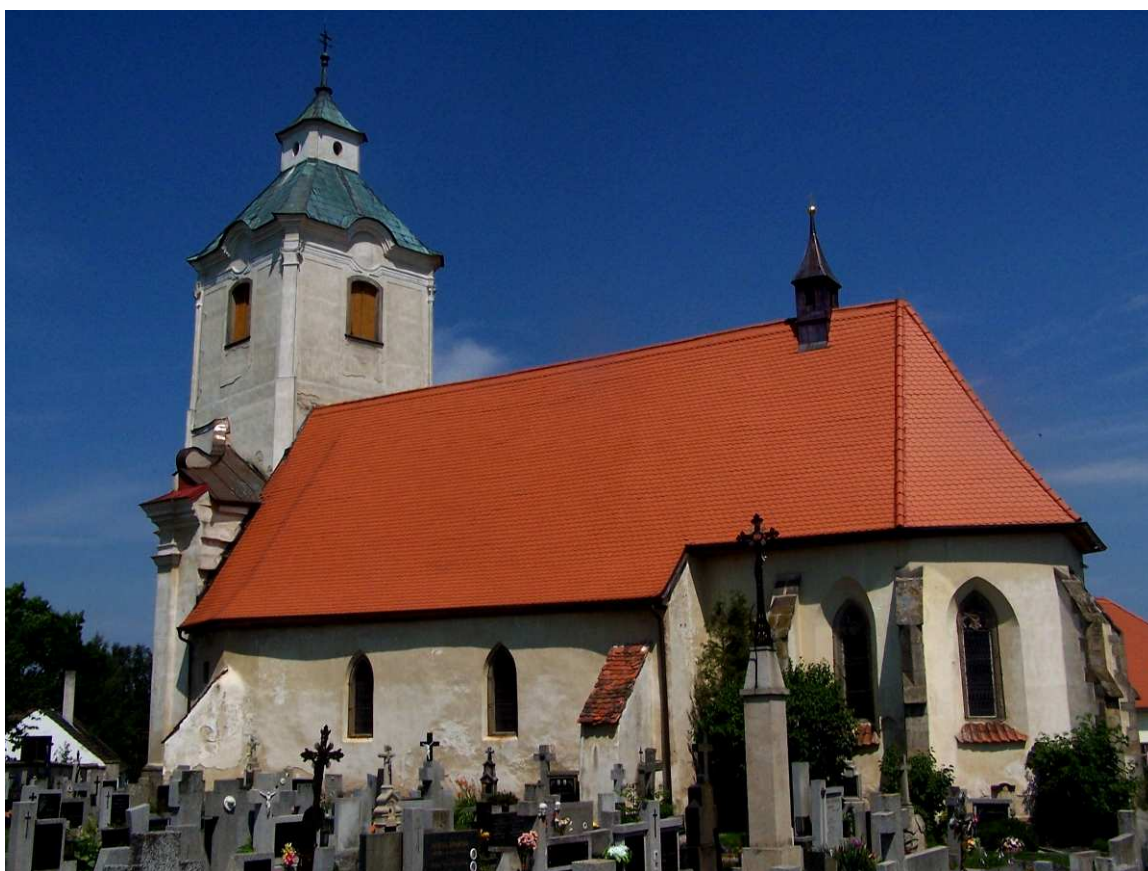
Obr. 5: Řečice: Zámek stojící na místě někdejší tvrze.

Obr. 6: Pečeť Bohunka z Volfířova na listině Tomáše z Myslové (1366).

Obr. 7: Pohled na rybník Strachov založený okolo roku 1390.

Obr. 8: Farní kostel sv. Petra a Pavla ve Volfřově.

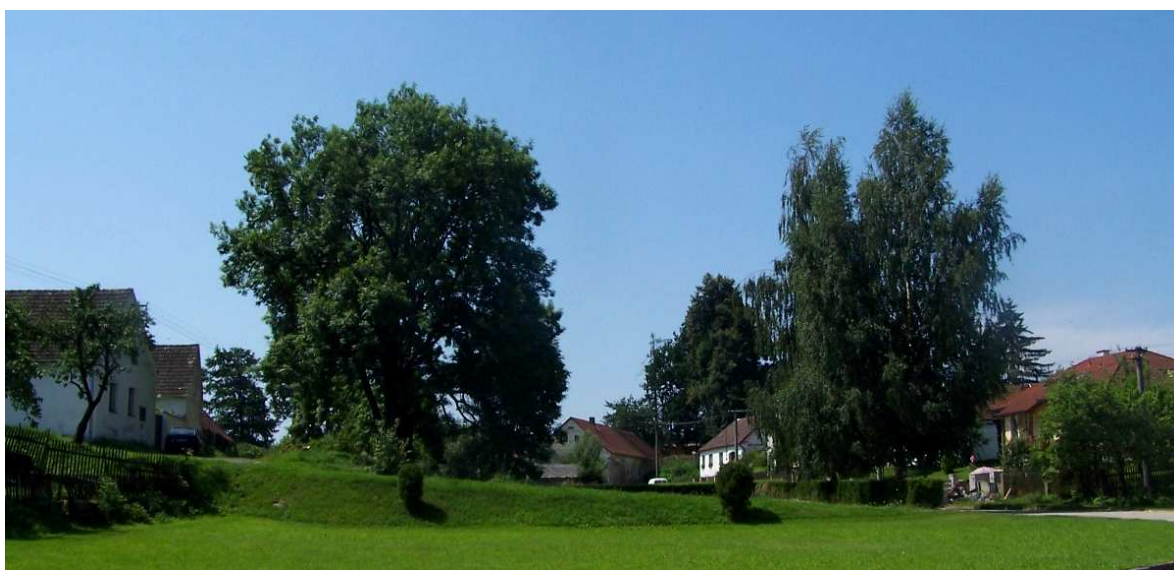
Obr. 9: Hlavní oltář v kostele sv. Petra a Pavla

Obr. 10: Obraz Panna Maria s anděly nad Volfřovem namalovaný Josefem Vašákem v roce 1880.

Obr. 11: Obraz sv. Konstantina a Metoděje namalovaný mezi léty 1880-1891 Josefem Vašákem.

Obr. 12: Volfířov: Horní Ves.

Obr. 13: Volfřov: Stráň.

Obr. 14: Volfřov: Dolní Ves.

Obr. 15: Prostor naproti faře, kde dříve stávala stará škola č.p. 42

Obr. 16: Budova nové školy postavená roku 1896

Obr. 17: Budova někdejšího vrchnostenského mlýna č.p. 25.

Obr. 18: Náhrobník majitele panství Řečice a hejtmana panství Telč Jiříka Čelouda z Pálovic a na Řečici (†1576).

Obr. 19: Kámen upomínající tragickou smrt mlynáře Jana Šprincla.

Obr. 20: Kámen upomínající tragickou smrt starosty a majitele č.p. 14 „u Číhalů“, Antonína Dvořáka